

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
ПРИ ПРЕЗИДЕНТОВІ УКРАЇНИ

ОДЕСЬКИЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ
ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

СТАНДАРТ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Одеського регіонального інституту державного управління
Національної академії державного управління
при Президентові України

[Електронний ресурс]

Збірник
програм навчальних дисциплін
з підготовки магістрів за спеціальністю 8.03060101
«МЕНЕДЖМЕНТ ОРГАНІЗАЦІЙ І АДМІНІСТРУВАННЯ»
(за видами економічної діяльності)

Рецензенти:

Ахламов А. Г. – доктор економічних наук, професор.
Філіпова С. В. – доктор економічних наук, професор.

Рекомендовано до друку Науково-методичною радою
Одеського регіонального інституту державного управління
НАДУ при Президентіві України.

Протокол № 5 від 23 березня 2016 року

Стандарт вищої освіти Одеського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України [Електронний ресурс] : зб. програм навч. дисц. з підготовки магістрів за спеціальністю 8.03060101 «МЕНЕДЖМЕНТ ОРГАНІЗАЦІЙ І АДМІНІСТРУВАННЯ» (за видами економічної діяльності). – ОДЕСА : ОРІДУ НАДУ, 2016. – 320 с.

© ОРІДУ НАДУ
при Президентіві України, 2016.

**Структура збірника програм навчальних дисциплін
з підготовки магістрів за спеціальністю 8.03060101
«Менеджмент організацій і адміністрування»
(за видами економічної діяльності)**

I. Нормативні навчальні дисципліни	
I. Цикл професійно орієнтованої гуманітарної та соціально-економічної підготовки (шифр - МГСЕ)	
МГСЕ 1	Правовий менеджмент
МГСЕ 1.1	Інтелектуальна власність
МГСЕ 1.2.	Охорона праці в галузі
МГСЕ 1.3.	Цивільний захист
МГСЕ 1.4.	Інвестиційне право
МГСЕ 5.	Методологія і організація наукових досліджень
II. Цикл професійної та практичної підготовки (шифр - МПП 1)	
МПП 1.	Публічне адміністрування
МПП 2.	Ділове адміністрування
МПП 2.А.	Менеджмент організацій
МПП 2.Б.	Корпоративне управління
МПП 2.В.	Управління змінами
МПП 2.Г.	Управління проектами
МПП 3.	Фінансовий менеджмент
МПП 4.	Інформаційні системи і технології в управлінні організацією
II. Вибіркові навчальні дисципліни (для усіх спеціалізацій)	
Цикл професійно орієнтованої гуманітарної та соціально-економічної підготовки (шифр – ВМГСЕ, ВСМГСЕ1)	
ВМГСЕ 1.	Соціологічні методи в управлінні
ВСМГСЕ1.	Професійно-орієнтована іноземна мова

Цикл професійної та практичної підготовки (шифр - ВМПП)	
ВМПП 1.	Концептуальні основи національної безпеки України
ВМПП 2.	Державне регулювання ринкової економіки
Вибіркові навчальні дисципліни: для спеціалізації «Менеджмент організації інвестиційної діяльності»	
ВСМПП 1.	Управлінський аналіз
ВСМПП 2.	Антикризовий менеджмент
ВСМПП 3.	Управління корпоративними фінансами
ВСМПП 4.	Фінансові ринки
ВСМПП 5.	Бюджетування
Вибіркові навчальні дисципліни: для спеціалізації «Менеджмент економічної безпеки»	
ВСМПП 1.	Економічна безпека організацій
ВСМПП 2.	Системи управління економічною безпекою організацій
ВСМПП 3.	Контроль і ревізія в організації
ВСМПП 4.	Управління фінансовими ризиками
ВСМПП 5.	Інформаційна безпека і корпоративні інформаційні системи

ЗМІСТ

№ з/п	Назва навчальної дисципліни	Сторінка
1.	Інтелектуальна власність	6
2.	Охорона праці в галузі	18
3.	Цивільний захист	32
4.	Інвестиційне право	50
5.	Методологія і організація наукових досліджень	66
6.	Публічне адміністрування	82
7.	Менеджмент організацій	96
8.	Корпоративне управління	107
9.	Управління змінами	116
10.	Управління проектами	125
11.	Фінансовий менеджмент	135
12.	Інформаційні системи і технології в управлінні організацією	152
13.	Соціологічні методи в управлінні	164
14.	Професійно-орієнтована іноземна мова	178
15.	Концептуальні основи національної безпеки України	188
16.	Державне регулювання ринкової економіки	207
17.	Управлінський аналіз	224
18.	Антикризовий менеджмент	233
19.	Управління корпоративними фінансами	242
20.	Фінансові ринки	250
21.	Бюджетування	258
22.	Економічна безпека організацій	268
23.	Системи управління економічною безпекою організацій	278
24.	Контроль і ревізія в організації	292
25.	Управління фінансовими ризиками	304
26.	Інформаційна безпека і корпоративні інформаційні системи	311

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
ПРИ ПРЕЗИДЕНТОВІ УКРАЇНИ

ОДЕСЬКИЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ

ПРОГРАМА

нормативної навчальної дисципліни

підготовки МАГІСТРА

галузь знань 0306 МЕНЕДЖМЕНТ І АДМІНІСТРУВАННЯ

спеціальності 8.03060101

МЕНЕДЖМЕНТ ОРГАНІЗАЦІЙ І АДМІНІСТРУВАННЯ

(Шифр за ОПІ МГСЕ 1.1)

**Одеса
2015 рік**

РОЗРОБЛЕНО ТА ВНЕСЕНО: Одеським регіональним інститутом державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України.

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: кандидат педагогічних наук, доцент Воловник Валентина Євгенівна, кафедра Менеджменту організацій Одеського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України.

Обговорено та рекомендовано до видання Президією Науково-методичної комісії з галузі знань 0306 «МЕНЕДЖМЕНТ І АДМІНІСТРУВАННЯ»

«22» квітня 2011 року, наказ №366

Одеський регіональний інститут
державного управління НАДУ
при Президентіві України, 2015.
© Воловник В.Є., 2015.

ВСТУП

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки МАГІСТРА, галузь знань 0306 МЕНЕДЖМЕНТ І АДМІНІСТРУВАННЯ, спеціальності 8.03060101 МЕНЕДЖМЕНТ ОРГАНІЗАЦІЙ І АДМІНІСТРУВАННЯ.

Предметом навчальної дисципліни є комплекс теоретичних знань з питань інтелектуальної власності як визначальної економіко-правової категорії інформаційного суспільства.

Міждисциплінарні зв'язки:

Перелік базових дисциплін (дисципліни, що забезпечують):

- Організація підприємницької діяльності;
- Адміністративний менеджмент;
- Управління інноваціями;
- Право.

Перелік дисциплін, що забезпечуються:

- Управління проектами.

Програма навчальної дисципліни складається з трьох змістових модулів:

1. Система інтелектуальної власності.
2. Набуття прав на об'єкти інтелектуальної власності.
3. Здійснення права та економіка інтелектуальної власності.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою навчальної дисципліни «Інтелектуальна власність» є формування комплексу теоретичних знань з питань інтелектуальної власності як визначальної економіко-правової категорії інформаційного суспільства.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Інтелектуальна власність» є:

- дослідження сутності та специфіки інтелектуального капіталу та інтелектуальної власності;
- аналіз систем охорони та захисту інтелектуальної власності;
- виявлення напрямів розвитку інтелектуальної власності у процесі формування національної інноваційної системи;
- забезпечення інтелектуального та соціального розвитку особистості шляхом вивчення правових та економічних засад інтелектуальної власності.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати :

- основні поняття та складові системи інтелектуальної власності;
- загальне законодавство України з питань інтелектуальної власності;
- об'єкти та суб'єкти права інтелектуальної власності;
- права власників діючих охоронних документів та заявників на об'єкти промислової власності;
- засади організації охорони прав інтелектуальної власності;
- методики визначення (оцінювання) вартості об'єктів інтелектуальної власності;

вміти визначати:

- складові міжнародної системи охорони інтелектуальної власності;
- порушення прав інтелектуальної власності;
- вартість об'єктів інтелектуальної власності.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 45 годин / 1,5 кредита ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Система інтелектуальної власності.

Тема 1.1. Поняття інтелектуальної власності

Результат інтелектуальної праці як об'єкт інтелектуальної власності. Відмінності матеріальних і нематеріальних об'єктів власності. Поняття та складові інтелектуального товару.

Поняття і загальні положення про виключні права. Сучасні теорії розуміння правової природи інтелектуальної власності: проприетарний підхід і теорія виключних прав. Еволюція інтелектуальної власності у світі.

Поняття права інтелектуальної власності в об'єктивному та суб'єктивному розумінні за Стокгольмською конвенцією 1967 року та Цивільним кодексом України. Співвідношення права інтелектуальної власності та права власності. Ознаки права інтелектуальної власності. Підстави виникнення прав на результати інтелектуальної творчої діяльності. Роль цивільного права в охороні та використанні її результатів.

Поняття і зміст права інтелектуальної власності. Особисті немайнові та майнові права суб'єктів інтелектуальних правовідносин.

Система законодавства України про охорону інтелектуальної власності.

Тема 1.2. Об'єкти та суб'єкти права інтелектуальної власності

Поняття системи прав інтелектуальної власності. Критерії класифікації прав інтелектуальної власності. Особливості інститутів об'єктів права інтелектуальної власності.

Поняття та види об'єктів авторського та суміжного права. Поняття та види об'єктів патентного права. Умови патентоздатності винаходів, корисних моделей, промислових зразків. Поняття та види об'єктів, що індивідуалізують суб'єктів господарювання. Поняття захисту від недобросовісної конкуренції у сфері інтелектуальних правовідносин.

Особливості суб'єктивного складу відносин інтелектуальної власності: первинні та похідні суб'єкти, їх правовий статус.

Тема 1.3. Система охорони інтелектуальної власності в Україні

Управління інтелектуальною власністю в Україні: загальні положення. Роль держави в управлінні правами інтелектуальної власності. Форми, функції та методи державного управління у сфері інтелектуальної власності.

Міжнародні акти, що регулюють правовий статус міжнародних відомств у сфері правової охорони прав інтелектуальної власності: ВОІВ, СОТ.

Правовий статус та завдання Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України як органу безпосереднього управління. Правовий статус Державного департаменту інтелектуальної власності при Міністерстві освіти і науки України.

Правовий статус патентних повірених та організацій колективного управління майновими правами автора.

Правові засади охорони інтелектуальної власності структурними підрозділами інших органів державної виконавчої влади в Україні: Антимонопольним комітетом України, Державною митною службою України, Міністерством культури і туризму України, Міністерством економіки України, Міністерством внутрішніх справ України.

Змістовий модуль 2. Набуття прав на об'єкти інтелектуальної власності

Тема 2.1. Правова охорона об'єктів патентного права

Співвідношення понять патентного права та права промислової власності за Паризькою конвенцією про охорону промислової власності 1883 року та Угодою ТРІПС. Загальна характеристика законодавства України у сфері патентних прав.

Патент як форма охорони об'єктів промислової власності. Зміст патенту та умови патентоздатності винаходів, корисних моделей та промислових зразків. Оформлення патенту.

Зміст майнових прав, що впливають з патентів на винахід, корисну модель, промисловий зразок. Порядок використання та межі чинності патенту.

Особливості правової охорони нетрадиційних результатів інтелектуальної власності: штамів мікроорганізмів, компонування інтегральних мікросхем, сортів рослин, порід тварин.

Тема 2.2. Правова охорона засобів індивідуалізації учасників товарного обігу, товарів і послуг

Поняття та різновиди засобів індивідуалізації. Загальна характеристика актів міжнародного права та національного законодавства у сфері охорони прав на засоби індивідуалізації учасників господарського обігу.

Поняття, ознаки, види торговельних марок (товарних знаків). Реєстрація торговельної марки. Межі чинності охоронного документа на торговельну марку.

Правова охорона назви місця походження товарів. Особливості правової реєстрації прав. Правова охорона на комерційну назву міст. Права на комерційну (фірмову) назву.

Охорона прав на раціоналізаторську пропозицію. Механізм охорони прав. Охоронний документ. Право на винагороду. Охорона прав на комерційну таємницю (ноу-хау). Особливість ноу-хау як об'єкта інтелектуальної власності. Способи охорони ноу-хау. Захист від недобросовісної конкуренції.

Тема 2.3. Правова охорона об'єктів авторського та суміжних прав

Загальні ознаки правової охорони об'єктів авторського права. Умови та межі охорони об'єктів авторського права. Загальна характеристика законодавства у сфері правової охорони авторського і суміжних прав.

Державна реєстрація авторського права як презумпція прав автора. Знак правової охорони авторських прав. Вимоги до оформлення свідоцтва. Умови державної реєстрації суміжних прав.

Особливості правової охорони об'єктів суміжних прав: виконання твору, фонограми, відеограми, програми організацій мовлення. Встановлення правової охорони суміжних прав. Знак правової охорони суміжних прав. Взаємозв'язок охорони суміжних і авторських прав.

Вільне використання об'єктів авторського та суміжних прав. Поняття та визначення змісту майнових та особистих немайнових прав суб'єктів авторського і суміжних прав.

Тема 2.4. Міжнародна правова охорона інтелектуальної власності

Міжнародно-правові засоби охорони інтелектуальної власності: поняття і принципи за Віденською конвенцією про право міжнародних договорів 1986 року.

Всесвітня організація інтелектуальної власності (ВОІВ): функції, структура, напрями діяльності за Стокгольмською конвенцією про заснування ВОІВ 1967 року. Регіональні міжнародні організації з питань охорони інтелектуальної власності.

Угоди з торговельних аспектів прав інтелектуальної власності (Угода TRIPS): загальна характеристика.

Міжнародна охорона об'єктів промислової власності за Паризькою конвенцією про охорону промислової власності 1883 року та іншими угодами у сфері промислової власності. Принципи міжнародної охорони: національний режим, територіальності, конвенційного та виставкового пріоритету.

Міжнародна охорона об'єктів авторського і суміжних прав за Бернською конвенцією про охорону літературних і художніх творів 1886 року та іншими конвенціями, прийнятими на її виконання. Принципи міжнародної, національної охорони та територіальності.

Міжнародна охорона засобів індивідуалізації за умовами Угоди TRIPS і Паризької конвенції 1883 року.

Тема 2.5. Захист прав інтелектуальної власності

Поняття захисту прав інтелектуальної власності. Відмінність захисту прав від охорони прав.

Способи захисту прав інтелектуальної власності: юрисдикційний (адміністративний, судовий) та неюрисдикційний (самозахист, звернення до третейського суду).

Принципи захисту прав інтелектуальної власності.

Особливості відповідальності за порушення у сфері інтелектуальної власності. Адміністративна відповідальність за порушення прав інтелектуальної власності: підстави, застосування адміністративних стягнень за Кодексом України про адміністративні правопорушення.

Цивільна відповідальність за порушення прав інтелектуальної власності: поняття, підстави, види за цивільним законодавством України.

Кримінальна відповідальність у сфері порушення прав інтелектуальної власності: підстави, порядок застосування, види покарань за Кримінальним кодексом України.

Звернення за захистом порушених прав до суду: загальної юрисдикції, господарського та третейських судів.

Захист прав на об'єкти інтелектуальної власності в межах угоди TRIPS. Напрями гармонізації законодавства України з питань захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності відповідно до міжнародних норм та правил.

Змістовий модуль 3. Здійснення права та економіка інтелектуальної власності

Тема 3.1. Права та обов'язки власників охоронних документів на об'єкти права інтелектуальної власності

Зміст виключного права власника охоронного документа на об'єкт промислової власності. Права та обов'язки, що випливають з патенту на винахід, корисну модель, промисловий зразок.

Права та обов'язки, що випливають із реєстрації знака для товарів і послуг, кваліфікованого зазначення походження товару та/або права на його використання. Обмеження прав власника охоронного документа на об'єкт права інтелектуальної власності.

Права, що охороняються авторським правом. Обмеження авторського права. Вільне використання творів. Суміжні права, що охороняються авторським правом. Права та обов'язки учасників правовідносин, пов'язаних із суміжними правами. Обмеження суміжних прав.

Тема 3.2. Правова форма реалізації права на об'єкт інтелектуальної власності

Поняття розпорядження майновими правами інтелектуальної власності.

Види договорів про розпорядження майновими правами інтелектуальної власності.

Поняття авторського договору. Види авторських договорів. Істотні умови авторського договору. Вимоги до форми договору.

Поняття і види ліцензій на використання об'єкта права інтелектуальної власності. Ліцензійні договори: поняття, форма, терміни, умови. Класифікація ліцензійних договорів. Договір про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності. Договір про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності.

Договір комерційної концесії (франчайзингу) як форма реалізації права на засоби індивідуалізації суб'єктів товарообігу: поняття, суб'єкти, форма та істотні умови договору.

3. Рекомендована література

Базова

1. Цивільний кодекс України від 16.01.03 № 435-ІV.
2. Господарський кодекс України від 16.01.03 № 436-ІV.
3. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг (зі змін. і допов.) : Закон України від 15.12.93 № 3689-ХІІ.
4. Про охорону прав на промислові зразки (зі змін. і допов.) : Закон України від 15.12.93 № 3688-ХІІ.
5. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі (зі змін. і допов.) : Закон України від 15.12.93 № 3687-ХІІ.
6. Про авторське право і суміжні права (зі змін. і допов.) : Закон України від 23.12.93 № 3792-ХІІ.
7. Про охорону прав на зазначення походження товару : Закон України від 16.06.99 № 752-ХІV.

8. Про охорону прав на сорти рослин : Закон України від 21.04.93 №3117- XII
9. Про захист від недобросовісної конкуренції : Закон України від 07.06.1996 №236/96-ВР.
10. Про захист економічної конкуренції : Закон України від 11.01.2001 № 2210- III.
11. Базилевич В.Д. Інтелектуальна власність: підручник / В.Д. Базилевич. - 2 вид., стер. - К.: Знання, 2008. - 431 с.
10. Вачевський В.М. Соціально-економічні аспекти використання інтелектуальної власності в сучасних умовах. Теорія і практика : навч. посіб. / В.М. Вачевський. - К.: ЦУЛ, 2004.
11. Дахно І.І. Право інтелектуальної власності : навч. посіб. / І.І. Дахно. - 2-ге вид. - К.: Центр навч. л-ри, 2006.
12. Охорона інтелектуальної власності в Україні / С.О. Довгий, В.О. Жаров, В.О. Зайчук та ін. - К.: Форум, 2002. -319 с.
13. Дробов'язко В.С. Право інтелектуальної власності : навч. посіб. / В.С. Дробов'язко, Р.В. Дробов'язко. - К. : Юрінком Інтер, 2004. -512 с.
14. Мікульонок І.О. Основи інтелектуальної власності : навч. посіб. / І.О. Мікульонок. - К.: Політехніка, Ліра. - К. 2005.
15. Право інтелектуальної власності : Акад. курс : підручник / За ред. О.А. Підпригори, О.Д. Святоцького. - 2-е вид. - К. : Ін Юре, 2004. -640 с.

Допоміжна

1. Булеев И. П. Промышленные корпорации: особенности развития и принятия решений: [Монография] / И. П.Булеев, С. В.Богачев, М. В.Мельникова. – Донецк, 2003. – 116 с.
2. Варналій З. С. Основи підприємництва : Навч. посібник. – К.: Знання-Прес, 2003. – 285 с.
3. Виноградська А. М. Основи підприємництва : Навч. посібник. – К.: Кондор, 2008. – 544 с.

4. Виханский О.С. Менеджмент / О.С. Виханский, А.И. Наумов. - 3-е изд. - М. : Гардарика, 2010. - 320 с.
5. Данько М. Реорганізація підприємств у контексті формування корпоративних структур / М. Данько // Економіка України. – 2007. - № 1. – С. 64-70.
6. Корінько М.Д. Організація управління при диверсифікації діяльності / М. Д. Корінько // Актуальні проблеми економіки. - 2005. - №9. - С.161-169.
7. Кредісов В.А. Підприємництво – вирішальний фактор розвитку країн з перехідною економікою. - К.: Знання України, 2003. – 327 с.
8. Ольшанська М. В. Диверсифікація діяльності підприємств як передумова та наслідок об'єднання у виробничо-господарські структури / М. В. Ольшанська, Ю. М. Волощак // Науковий вісник Ужгородського університету. Економіка. — 2011. — Вип. 32. — С. 171-175.
9. Покропивний С.Ф. Підприємництво : стратегія, організація, ефективність : Навч. посібник / С.Ф. Покропивний, В.М. Колот. – К.: КНЕУ, 1998. – 352 с.
10. WWW. UKRREFERAT.COM 2000-2015.
11. WWW. mon.gov.ua.
12. WWW. edicanion.gov.ua
13. WWW.oridu.odessa.ua. Сайт ОРІДУ НАДУ при Президентіві України.

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання

Формою підсумкового контролю навчальних досягнень студентів з дисципліни «Інтелектуальна власність» є **залік**.

5. Засоби діагностики успішності навчання

Засобами діагностики успішності навчання студентів з дисципліни «Інтелектуальна власність» є тести, контрольні завдання, реферати.

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
ПРИ ПРЕЗИДЕНТОВІ УКРАЇНИ**

ОДЕСЬКИЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

ОХОРОНА ПРАЦІ В ГАЛУЗІ

ПРОГРАМА

нормативної навчальної дисципліни

підготовки МАГІСТРА

галузь знань 0306 МЕНЕДЖМЕТ І АДМІНІСТРУВАННЯ

спеціальності 8.03060101

МЕНЕДЖМЕНТ ОРГАНІЗАЦІЙ І АДМІНІСТРУВАННЯ

(Шифр за ОПП – МГСЕ 1.2)

**Одеса
2015 рік**

РОЗРОБЛЕНО ТА ВНЕСЕНО: Одеським регіональним інститутом державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України.

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: кандидат військових наук, доцент, Паламарчук Володимир Іванович, кафедра Менеджменту організацій Одеського регіонального інституту державного управління НАДУ при Президентіві України.

Обговорено та рекомендовано до видання Президією Науково-методичної комісії з напрямку підготовки 0306 «МЕНЕДЖМЕНТ І АДМІНІСТРУВАННЯ»

22 квітня 2011 року, наказ № 366

Одеський регіональний інститут
державного управління НАДУ
при Президентіві України, 2015.
©Паламарчук В.І. 2015.

ВСТУП

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни «Охорона праці у галузі» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки МАГІСТРА напрямку 0306 Менеджмент і адміністрування спеціальності 8.03060101 Менеджмент організацій і адміністрування (за видами економічної діяльності).

Предметом вивчення навчальної дисципліни є організація підготовки фахівців у ВНЗ з напрямку 6.030601 МЕНЕДЖМЕНТ, спеціальності 8.03060101 МЕНЕДЖМЕНТ ОРГАНІЗАЦІЙ І АДМІНІСТРУВАННЯ в єдиній системі вищої освіти України та Європейському просторі освіти

Міждисциплінарні зв'язки: Дисципліна «Охорона праці у галузі» є стартовою з нормативних дисциплін спеціалізації підготовки фахівців.

Перелік дисциплін, що забезпечуються:

- Менеджмент організацій;
- Корпоративне управління;
- Управління проектами;
- Економічна безпека.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. Нормативно-правова база з охорони праці в галузі (Теми 1,2,3,4).
2. Спеціальні розділи охорони праці в галузі професійної діяльності (Теми 5,6,).
3. Основні заходи профілактики з охорони праці на галузевих об'єктах (Теми 7,8,9).

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. **Мета** вивчення дисципліни - сформувати вміння та компетенції щодо забезпечення ефективного управління охороною праці та поліпшення умов праці з урахуванням досягнень науково-технічного прогресу та міжнародного досвіду, а також усвідомити нерозривну єдність ефективної професійної діяльності з обов'язковим дотриманням вимог безпеки праці в конкретній галузі.

1.2. **Завдання** дисципліни: забезпечення гарантії збереження здоров'я і працездатності працівників у виробничих умовах конкретних галузей господарювання шляхом ефективного управління короною праці та формування відповідальності у посадових осіб і ахівців за колективну та власну безпеку.

1.3. **Основні професійні компетенції.** Засвоївши програму навчальної дисципліни «Охорона праці в галузі», спеціалісти (магістри) відповідних напрямів підготовки, спеціальностей та спеціалізацій повинні вміти розв'язувати професійні завдання з урахуванням вимог охорони праці та дати такі основні професійні компетенції з охорони праці:

у науково-дослідній діяльності

- готовність застосовувати сучасні методи дослідження і аналізу ризиків, загроз і небезпек на робочих місцях та виробничих об'єктах;
- здатність поставити завдання та організувати наукові дослідження з визначення професійних, виробничих ризиків, загроз на робочих місцях;

у технологічній діяльності

- обґрунтування і розроблення безпечних технологій (у галузі діяльності);
- участь у розслідуванні нещасних випадків, аварій та професійних захворювань;
- розроблення та реалізація заходів з усунення причин нещасних випадків, ліквідації наслідків аварій на виробництві;

в організаційно-управлінській діяльності

- упровадження організаційних і технічних заходів з метою поліпшення безпеки праці;
- здатність та готовність урахувати положення законодавчих та нормативно-правових актів з охорони праці при виконанні виробничих та управлінських функцій;
- здатність до організації діяльності виробничого колективу з обов'язковим урахуванням вимог охорони праці;
- управління діями щодо запобігання виникненню нещасних випадків, професійних захворювань та аварій на виробництві;
- упровадження ефективного розподілу функцій, обов'язків і повноважень з охорони праці у виробничому колективі;

у проектній діяльності

- розроблення і впровадження безпечних технологій, вибір оптимальних умов і режимів праці, проектування зразків техніки і робочих місць на основі сучасних технологічних та наукових досягнень в галузі охорони праці;

у педагогічній діяльності

- розроблення методичного забезпечення, проведення навчання та перевірки знань з питань охорони праці;

у консультаційній діяльності

- подання допомоги та консультації працівників з практичних питань безпеки праці;
- готовність контролювати виконання вимог охорони праці в організації.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 45 годин / 1.5 кредиту ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовний модуль 1. Нормативно-правова база з охорони праці в галузі

Тема 1. Міжнародні норми в галузі охорони праці

Соціальне партнерство (соціальний діалог) в охороні праці. Соціальне партнерство як принцип законодавчого та нормативно- правового забезпечення охорони праці. Соціальний діалог в Європейському Союзі.

Охорона праці як невід'ємна складова соціальної відповідальності. Визначення та основні принципи соціальної відповідальності. Міжнародні норми соціальної відповідальності. Стандарт 8А 8000 «Соціальна відповідальність». Міжнародний стандарт 180 26000 «Настанова із соціальної відповідальності». Вимоги до забезпечення охорони праці у структурі соціальної відповідальності.

Законодавча база Євросоюзу з питань охорони праці. Охорона праці - частина соціальної політики ЄС. Директиви ЄС з охорони праці. Рамкова директива 89/391/ЄС «Про введення заходів, що сприяють поліпшенню безпеки та гігієни праці працівників».

Трудові норми Міжнародної організації праці. Конвенції та Рекомендації МОП. Основні Конвенції МОП у галузі охорони праці.

Міжнародне співробітництво в галузі охорони праці. Основні напрями співробітництва. Організація об'єднаних націй. Всесвітня організація охорони здоров'я. Міжнародна агенція з атомної енергії. Міжнародна організація праці. Європейський Союз. Співдружність незалежних держав.

Тема 2. Основні законодавчі та нормативно-правові акти з охорони праці в галузі

Законодавчі та нормативно-правові акти з охорони праці в галузі. Показчик нормативно-правових актів з питань охорони праці. Галузеві програми поліпшення стану безпеки, гігієни праці та виробничого середовища. Положення про організацію системи управління охороною праці в галузі.

Тема 3. Система управління охороною праці в організації

Основні вимоги до побудови і функціонування системи управління охороною праці (СУОП). Забезпечення функціонування та побудова СУОП в організації. Положення про СУОП: структура та зміст розділів.

Елементи системи управління охороною праці. Міжнародний стандарт ОН8А8 18001:2007. Політика в галузі охорони праці. Шанування. Упровадження і функціонування СУОП. Перевірки і коригувальні дії. Аналіз СУОП з боку керівництва.

Розподіл функціональних обов'язків з охорони праці керівників, посадових осіб і фахівців підприємства галузі. Пріоритет функцій забезпечення безпеки. Ефективність функціональної структури СУОП.

Планування заходів з охорони праці. Види планування та контролю стану охорони праці. Виявлення, оцінювання та зниження ризиків виникнення небезпечних подій. Облік і аналіз показників охорони праці. Плани локалізації і ліквідації аварійних ситуацій та аварій. Мета і основні параметри планів. Аналітична та оперативна частини планів.

Інтегровані системи менеджменту в галузі охорони праці. Основні складові інтегрованої системи менеджменту. Функціональні та організаційні особливості.

Галузеві системи управління охороною праці. Мета та принципи функціонування СУОПГ. Організаційна та функціональна структури СУОПГ.

Регіональні системи управління охороною праці: мета, принципи та основні функції. Служби охорони праці місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування.

4. Травматизм та професійні захворювання в галузі.

Розслідування нещасних випадків

Загальні положення та визначення нещасних випадків. Мета та завдання розслідування нещасних випадків. Обов'язки роботодавця з розслідування нещасних випадків. Обставини, за яких проводиться розслідування.

Встановлення зв'язку нещасного випадку з виробництвом.

Розслідування та облік нещасних випадків, хронічних професійних захворювань і отруєнь на виробництві. Спеціальне розслідування нещасних випадків. Організація розслідування, склад комісій з розслідування, основні документи щодо розслідування.

Розслідування та облік аварій. Розслідування інцидентів та невідповідностей.

Особливості розслідування та обліку нещасних випадків невиробничого характеру.

Дослідження та профілактика виробничого травматизму. Звітність та інформація про нещасні випадки, аналіз їх причин. Основні причини виробничих травм та професійних захворювань. Розподіл травм за ступенем тяжкості. Методи дослідження виробничого травматизму.

Основні технічні та організаційні заходи профілактики травматизму та професійної захворюваності в галузі.

Змістовний модуль 2. Спеціальні розділи охорони праці в галузі професійної діяльності

Тема 5. Спеціальні розділи охорони праці в галузі професійної діяльності

Аналіз умов праці в галузі за показниками шкідливості та небезпечності чинників виробничого середовища, важкості та напруженості трудового процесу. Загальні вимоги до безпеки в галузі. Вимоги до безпеки під час експлуатації основного технологічного обладнання, підготування сировини та виробництва продукції. Вимоги безпеки щодо розміщення обладнання та утримання робочих місць. Забезпечення безпеки контрольно-вимірювальних приладів, автоматизованих систем управління, сигналізації та зв'язку.

Вимоги до санітарного контролю стану повітря робочої зони. Вимоги до засобів індивідуального захисту.

Особливості заходів електробезпеки на підприємствах галузі.

Вимоги до безпеки виробничих і допоміжних приміщень. Утримання території підприємств галузі. Особливості охорони праці при ремонтних,

вантажно-розвантажувальних роботах. Вимоги безпеки праці під час експлуатації систем опалення, вентиляції і кондиціонування повітря.

Вимоги до працівників певних категорій і порядок допуску їх до роботи.

Санітарно-гігієнічні вимоги до умов праці в галузі. Шкідливі хімічні речовини, біологічні чинники, виробничий пил. Вібрація, шум, інфразвук, ультразвук. Виробничі випромінювання. Мікроклімат робочої зони.

Важкість праці: динамічні, статичні навантаження. Напруженість праці. Увага, напруженість аналізаторних функцій, емоційна та інтелектуальна, монотонність праці.

Тема 6. Актуальні проблеми охорони праці в наукових дослідженнях

Вимоги безпеки до лабораторних приміщень та обладнання для наукових досліджень.

Організація наукових досліджень та основні наукові проблеми в ілюзії охорони праці. Наукова база охорони праці. Національний науково-дослідний інститут промислової безпеки та охорони праці, галузеві науково-дослідні інститути з питань охорони праці, відліт та лабораторії з питань охорони праці галузевих науково-дослідних інститутів. Кафедри охорони праці та інші підрозділи вищих навчальних закладів.

Програми поліпшення стану безпеки, гігієни праці та виробничого середовища. Загальнодержавна (національна), галузеві, регіональні програми.

Аналіз професійного та виробничого ризиків. Аналіз, прогнозування, профілактика травматизму та професійної захворюваності. Мета і методи аналізу. Використання статистичної звітності та актів розслідування нещасних випадків і професійних захворювань в аналітичній роботі. Показники частоти та тяжкості травматизму. Автоматизовані системи управління охороною праці, обліку, аналізу та дослідження травматизму.

Змістовний модуль 3. Основні заходи профілактики з охорони праці на галузевих об'єктах

Тема 7. Основні заходи пожежної профілактики на галузевих об'єктах

Класи виробничих та складських приміщень з вибухової та пожежної небезпеки. Вогнестійкість будівельних конструкцій і матеріалів.

Протипожежні перешкоди. Забезпечення безпечної евакуації персоналу. Пожежна безпека технологічного устаткування, електрообладнання, систем опалення, вентиляції. Державний пожежний нагляд. Пожежна профілактика при проектуванні та експлуатації промислових об'єктів, будівель, споруд, технологічного обладнання.

Пожежна сигналізація і зв'язок. Засоби гасіння пожеж. Протипожежне водопостачання. Первинні засоби пожежогасіння. Автоматичні засоби пожежогасіння на об'єктах галузі.

Тема 8. Державний нагляд і громадський контроль за станом охорони праці

Органи державного нагляду за охороною праці. Основні принципи державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності.

Держгірпромнагляд. Права і відповідальність посадових осіб Держгірпромнагляду. Перелік питань для планових заходів державного нагляду у сфері промислової безпеки та охорони праці.

Державний нагляд за охороною праці. Види та основні параметри наглядових заходів.

Тема 9. Соціальне страхування від нещасного випадку та професійного захворювання на виробництві

Завдання страхування від нещасного випадку. Принципи та види страхування.

Суб'єкти та об'єкти страхування. Види страхування. Страховий ризик і страховий випадок. Фонд соціального страхування від нещасних випадків. Правління Фонду. Виконавча дирекція Фонду. Страхові експерти з охорони

праці: функції і повноваження. Фінансування страхових виплат, соціальних послуг та профілактичних заходів. Джерела фінансування Фонду. Страхові тарифи. Страхові виплати. Обов'язки та права суб'єктів страхування від нещасних випадків. Обов'язки Фонду. Права та обов'язки застрахованої особи. Права та обов'язки роботодавця як страхувальника.

3. Рекомендована література

Законодавчі та нормативно-правові акти

1. Кодекс законів про працю України.
2. Закон України «Про охорону праці».
3. Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я».
4. Закон України «Про пожежну безпеку».
5. Закон України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку».
6. Закон України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення».
7. Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності».
8. Закон України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності».
9. Закон України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності».
10. Постанова Кабінету Міністрів України від 25.08.2004 № 1112 «Деякі питання розслідування та ведення обліку нещасних випадків, професійних захворювань і аварій на виробництві».
11. НПАОП 0.00-4.03-04. Положення про Державний реєстр нормативно-правових актів з питань охорони праці: наказ Держнаглядохоронпраці від 08.06.2004 № 151.
12. НПАОП 0.00-4.09-07. Типове положення про комісію з питань охорони праці підприємства : наказ Держгірпромнагляду від 21.03.2007 №55.
13. НПАОП 0.00-4.11-07. Типове положення про діяльність уповноважених найманими працівниками осіб з питань охорони праці: наказ Держгірпромнагляду від 21.03.2007 № 56.
14. НПАОП 0.00-4.12-05. Типове положення про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці: наказ Держнаглядохоронпраці від 26.01.2005 № 15.
15. НПАОП 0.00-4.15-98. Положення про розробку інструкцій з охорони праці: наказ Держнаглядохоронпраці від 29.01.1998 № 9.
16. НПАОП 0.00-4.21-04. Типове положення про службу охорони праці: наказ Держнаглядохоронпраці від 15.11.2004 № 255.
17. НПАОП 0.00-4.33-99. Положення щодо розробки планів локалізації та ліквідації аварійних ситуацій і аварій : наказ Держнаглядохоронпраці від 17.06.1999 № 112.

18. НПАОП 0.00-6.03-93. Порядок опрацювання та затвердження власником нормативних актів про охорону праці, що діють на підприємстві: наказ Держнагляддохоронпраці від 21.12.1993 № 132.
19. НПАОП 0.00-6.13-05. Порядок організації державного нагляду за охороною праці та гірничого нагляду в системі Держнагляддохоронпраці України : наказ Держнагляддохоронпраці від 30.03.2004 №92.
20. Рекомендації щодо організації роботи кабінету промислової безпеки та охорони праці: затв. Головою Держгірпромнагляду 16.01.2008.
21. Рекомендації щодо побудови, впровадження та удосконалення системи управління охороною праці: затв. Головою Держгірпромнагляду 07.02.2008.

Основна

1. Основи охорони праці : підручник / К.Н. Ткачук, М.О. Халімовський, В.В. Зацарний та ін. - 2-ге вид., допов. і перероб. - К. : Основи, 2006. - 444 с.
2. Протоєрейський О.С. Охорона праці в галузі : навч. посіб. / О.С. Протоєрейський, О.І. Запорожець. - К. : Книжкове вид-во НАУ, 2005. - 268 с.
3. Основи охорони праці : підручник / за ред. проф. В.В. Березуцького. - Х.: Факт, 2005. - 480 с.
4. Русаловський А.В. Правові та організаційні питання охорони праці : навч. посіб. / А.В. Русаловський. - 4-те вид., допов. і перероб. - К. : Вид-во ун-ту «Україна», 2009. - 295 с.
5. Третьяков О.В. Охорона праці: Навчальний посібник з тестовим комплексом на СО / О.В. Третьяков, В.В. Зацарний, В.Л. Безсонний; за ред. К.Н. Ткачука. - К. : Знання, 2010. - 167 с.
6. Гогіташвілі Г.Г. Управління охороною праці та ризиком за міжнародними стандартами : навч. посіб. / Г.Г. Гогіташвілі, Є.Т. Карчевські, В.М. Лапін. - К. : Знання, 2007. - 367 с.
7. Желібо Є.П. Охорона праці в органах державної податкової служби : навч. посіб. для ВНЗ / Є.П. Желібо, Н.І. Баранова, В.В. Коваленко. Ірпінь, 2002.
8. Катренко Л.А. Охорона праці. Курс лекцій. Практикум: навч. посіб. / Л.А. Катренко, Ю.В. Кіт, І.П. Пістун. - Суми: Університ. кн., 2009. - 540 с.
9. Охорона праці в будівництві : навч. посіб. / за ред. Б.М. Коржика, В.М. Іванова. - Х.: Форт, 2010. - 388 с.
10. Березюк О.В. Охорона праці в галузі радіотехніки: навч. посіб. / О.В. Березюк, М.С. Лемешев. - Вінниця: ВНТУ, 2009. - 159 с.
11. Ярошевська В.М. Охорона праці в будівельній галузі: навч. посіб. / В.М. Ярошевська, В.Й. Чабан. - Рівне: НУВГП, 2005. - 313 с.
12. Батлук В.А. Охорона праці в галузі телекомунікацій : навч. посіб. / В.А. Батлук. - Л. : Афіша, 2003. - 320 с.

Додаткова

1. ДБН В.2.5-28-2006. Природне і штучне освітлення.
2. ДСанПіН 3.3.6.096-2002. Державні санітарні норми і правила при роботі з джерелами електромагнітних полів.
3. ДСН 3.3.6.042-99. Санітарні норми мікроклімату виробничих приміщень.

4. ДСН 3.3.6.037-99. Санітарні норми виробничого шуму, ультразвуку та інфразвуку.
5. ДСН 3.3.6.039-99. Державні санітарні норми виробничої загальної та локальної вібрації.
6. НПАОП 0.00-1.28-10. Правила охорони праці під час експлуатації електронно-обчислювальних машин : наказ Держгірпромнагляду від 26.03.2010 №65.
7. НПАОП 0.00-2.23-04. Перелік заходів та засобів з охорони праці, витрати на здійснення та придбання яких включаються до валових витрат : постанова Кабінету Міністрів України від 27 червня 2003 № 994.
8. НПАОП 0.00-8.24-05. Перелік робіт з підвищеною небезпекою : наказ Держнагляддохоронпраці від 26.01.2005 № 15.
9. Перелік робіт, де є потреба у професійному доборі : наказ Міністерства охорони здоров'я України та Держнагляддохоронпраці від 23.09.1994 №263/121.
10. ДСТУ 2293-99. Охорона праці. Терміни та визначення основних понять.
11. ГН 3.3.5-8-6.6.1-2002. Гігієнічна класифікація праці за показниками шкідливості та небезпечності факторів виробничого середовища, важкості та напруженості трудового процесу : наказ Міністерства охорони здоров'я України від 27.12.2001 № 528.
12. ГОСТ 12.0.003-74 (1999) ССБТ. Опасные и вредные производственные факторы. Классификация.
13. ГОСТ 12.0.230-2007 ССБТ. Системы управления охраною праці. Загальні вимоги.
14. ДБН 2.09.04-87. Адміністративні та побутові будівлі.
15. Рекомендації щодо організації роботи кабінету промислової безпеки та охорони праці : затв. Головою Держгірпромнагляду 16.01.2008.
16. Рекомендації щодо побудови, впровадження та удосконалення системи управління охороною праці : затв. Головою Держгірпромнагляду 07.02.2008.
17. Перелік професій, виробництв та організацій, працівники яких підлягають обов'язковим профілактичним медичним оглядам, постанова Кабінету Міністрів України від 23 травня 2001 р. № 559.
18. Директива Ради Європейських Співтовариств 89/391/ЕЕС. Про впровадження заходів, що сприяють поліпшенню безпеки й гігієни праці працівників.
19. Конвенція МОП 187. Про основи, що сприяють безпеці й гігієні праці.
20. Міжнародний стандарт 8AI 8A8000: 2001. Соціальна відповідальність.
21. Міжнародний стандарт 180 26000:2010. Настанова по соціальній відповідальності.

Інтернет-ресурси

1. Офіційний сайт Державного комітету України з промислової безпеки, охорони праці та гірничого нагляду (Держгірпромнагляду).
2. Офіційний сайт Міністерства надзвичайних ситуацій України.
3. Офіційний сайт Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України.

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання

Підсумковий контроль проводиться з метою оцінювання результатів навчання з опанування навчальної дисципліни в межах освітньо-кваліфікаційного рівня «спеціаліст» на етапі завершення навчання.

Основна мета підсумкового контролю - встановлення дійсного змісту знань студентів за обсягом, якістю, глибиною і вміннями застосовувати їх у практичній діяльності.

Підсумковий контроль здійснюється по закінченню 1 семестру студенти складають **екзамен**.

Розподіл балів, що присвоюється студентам (для екзамену)

Поточне тестування та самостійна робота									Підсумковий тест (екзамен)	Сума
Змістовий модуль 1				Змістовий модуль 2		Змістовий модуль 3			50	100
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9		
5	5	10	5	5	5	5	5	5		

T1, T2 ... T9 – теми змістових модулів.

5. Засоби діагностики успішності навчання - комплекти питань до практичних занять, завдань для контрольних робіт за темами змістовних модулів, перелік питань до залікової сесії.

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
ПРИ ПРЕЗИДЕНТОВІ УКРАЇНИ**

ОДЕСЬКИЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

ЦИВІЛЬНИЙ ЗАХИСТ

ПРОГРАМА

нормативної навчальної дисципліни

підготовки МАГІСТРА

галузь знань 0306 МЕНЕДЖМЕНТ І АДМІНІСТРУВАННЯ

спеціальності 8.03060101

МЕНЕДЖМЕНТ ОРГАНІЗАЦІЙ І АДМІНІСТРУВАННЯ

(Шифр за ОПІ – МГСЕ 1.3)

Одеса

2015 рік

РОЗРОБЛЕНО ТА ВНЕСЕНО: Одеським регіональним інститутом державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України.

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: кандидат технічних наук, доцент, Козаченко Віктор Дмитрович, кафедра менеджменту організацій Одеського регіонального інституту державного управління НАДУ при Президентіві України.

Обговорено та рекомендовано до видання Президією Науково-методичної комісії з напряму підготовки 0306 «МЕНЕДЖМЕНТ І АДМІНІСТРУВАННЯ»

22 квітня 2011 року, наказ № 366

Одеський регіональний інститут
державного управління НАДУ
при Президентіві України, 2014.
© Козаченко В.Д. 2014.

ВСТУП

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни «Цивільний захист» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки МАГІСТРА напряму 6.030601 МЕНЕДЖМЕНТ спеціальності 8.03060101 «МЕНЕДЖМЕНТ ОРГАНІЗАЦІЙ І АДМІНІСТРУВАННЯ» ГСВО 2011 р.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є організація підготовки фахівців у ВНЗ з напряму 6.030601 МЕНЕДЖМЕНТ, спеціальності 8.03060101 МЕНЕДЖМЕНТ ОРГАНІЗАЦІЙ І АДМІНІСТРУВАННЯ в єдиній системі вищої освіти України та Європейському просторі освіти

Міждисциплінарні зв'язки: Дисципліна «ЦИВІЛЬНИЙ ЗАХИСТ» є стартовою з нормативних дисциплін спеціалізації підготовки фахівців.

Перелік дисциплін, що забезпечуються: «Системи управління економічною безпекою»; «Управління персоналом» та ін...

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. Види небезпек що можуть спричинити надзвичайні ситуації та планування заходів по їх попередженню.
2. Методики розрахунку розмірів зон враження від надзвичайних ситуацій та оцінка їх наслідків.
3. Забезпечення заходів по усуненню наслідків надзвичайних ситуацій в межах єдиної системи цивільного захисту.

1. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

З розвитком людського суспільства поряд з природними небезпеками з'являються антропогенні небезпеки, причиною яких стала сама людина. Науково-технічний прогрес, збільшуючи безпеку життєдіяльності людини, підвищуючи комфортність життя, спричинив появу низки нових проблем. Усе це призводить до того, що вже зараз цивілізація несе величезні, іноді непоправні втрати, наприклад, техногенна аварія на Чорнобильській АЕС.

Стихійні лиха і техногенні катастрофи не можна обмежити державними кордонами, вони часто охоплюють кілька сусідніх країн і ліквідація їх наслідків вимагає міжнародного співробітництва, об'єднання зусиль світової спільноти.

Отже, проблема захисту людей є невід'ємною складовою стратегічного напрямку розвитку людства і її вирішення можливе на міжнародному і державному рівнях. Майбутній менеджер-економіст має отримати певні знання та уміння з питань запобігання надзвичайним ситуаціям та реагування на них.

Мета навчальної дисципліни – формування у студентів здатності творчо мислити, вирішувати складні проблеми інноваційного характеру й приймати продуктивні рішення у сфері цивільного захисту (ЦЗ), з урахуванням особливостей майбутньої професійної діяльності випускників, а також досягнень науково-технічного прогресу.

Відповідно до мети визначені наступні **завдання навчальної дисципліни**:

- засвоєння студентами новітніх теорій, методів і технологій з прогнозування НС, побудови моделей їхнього розвитку, визначення рівня ризику;
- обґрунтування комплексу заходів, спрямованих на відвернення НС, захисту персоналу, населення, матеріальних та культурних цінностей в умовах НС, локалізації та ліквідації їхніх наслідків;
- вміння визначити коло своїх обов'язків за напрямом професійної діяльності з урахуванням завдань з ЦЗ;
- знання методів та інструментарію моніторингу НС, побудови моделей

- (сценаріїв) їх розвитку та оцінки їх соціально-економічних наслідків;
- здатність приймати рішення з питань ЦЗ в межах своїх повноважень;
  - проведення ідентифікації, дослідження умов виникнення і розвитку НС та забезпечення скоординованих дій щодо їх попередження на об'єктах господарювання (ОГ) відповідно до своїх професійних обов'язків;
  - обрання і застосовування методик з прогнозування та оцінки обстановки в зоні НС, розрахунку параметрів вражаючих чинників джерел НС, що контролюються і використовуються для прогнозування, визначення складу сил, засобів і ресурсів для подолання наслідків НС;
  - розуміння, розробка і впровадження превентивних та оперативних (аварійних) заходів ЦЗ;
  - інтерпретування новітніх досягнень в теорії та практиці управління безпекою у НС;
  - забезпечення якісного навчання працівників ОГ з питань ЦЗ, надання допомоги та консультацій працівникам організації (підрозділу) з практичних питань захисту у НС.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студенти повинні:

Знати:

- обов'язки за напрямом професійної діяльності з урахуванням завдань з ЦЗ;
- методи та інструментарій моніторингу, прогнозування та оцінювання обстановки в зоні НС, визначення складу сил, засобів і ресурсів для подолання наслідків НС;
- перелік, зміст та організацію проведення превентивних та оперативних (аварійних) заходів ЦЗ;
- основи організації навчання працівників ОГ з питань ЦЗ, надання допомоги та консультацій працівникам організації (підрозділу) з практичних питань захисту у НС.

Вміти:

- застосовувати методи та інструментарій моніторингу, прогнозування та оцінювання обстановки в зоні НС;

- приймати рішення з організації та проведення превентивних та оперативних (аварійних) заходів ЦЗ в межах своїх повноважень, визначеними функціональними обов'язками;
- впроваджувати новітні досягнення теорії в практику управління безпекою у НС та організацію навчання працівників ОГ з питань ЦЗ.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 45 годин, 1.5 кредита ECTS.

2. ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБСЯГ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль 1. Види небезпек що можуть спричинити надзвичайні ситуації та планування заходів по їх попередженню.

Тема 1. Моніторинг небезпек, що можуть спричинити НС

Надзвичайні ситуації, причини виникнення та складові системи моніторингу. Галузевий моніторинг за станом безпеки у відповідній сфері відповідальності центральних органів виконавчої влади. Назва та визначення основних показників джерел природних НС, номенклатура, позначення, розмірність і порядок визначення параметрів уражальних чинників джерел техногенних НС, що контролюються і підлягають прогнозуванню.

Територіальний моніторинг за об'єктами, ресурсами, процесами і системами захисту та ліквідації НС, стану впровадження превентивних заходів зменшення їх масштабів. Мережа спостереження і лабораторного контролю. Урядова інформаційно-аналітична система з НС, збирання, опрацювання, передавання та збереження моніторингової інформації.

Методичні положення ідентифікації та паспортизації об'єктів господарювання щодо визначення потенційної небезпеки. Визначення та аналіз небезпек, пов'язаних з порушенням умов безпечної експлуатації ОГ. Виявлення небезпечних речовин та критичних умов їх прояву.

Методи розв'язання типових завдань ідентифікації потенційно небезпечних об'єктів (ПНО).

Основні етапи аналізу НС та прогнозування їх наслідків. Опис явищ, що прогноуються, перелік вихідних даних. Способи виявлення потенційно небезпечних зон з імовірними джерелами НС. Зонування територій за ступенями безпеки.

Тема 2. Планування заходів з питань цивільного захисту

Структурно-функціональна модель протидії НС (попереджувальна, компенсаційна, комплексна та ін.). Загальні принципи превентивного та оперативного (аварійного) планування заходів зниження ризиків і зменшення масштабів НС. Вимоги до складу, змісту та форми плануючої документації.

Методика розроблення планів попередження НС. Комплекс організаційних та інженерно-технічних заходів запобігання та мінімізації наслідків НС природного характеру.

Особливості планування дій персоналу щодо локалізації і ліквідації аварійних ситуацій і аварій на ПНО та пом'якшення їх наслідків. Вимоги до складання та змісту аналітичної і оперативної частин плану локалізації і ліквідації аварійних ситуацій.

Методика планування заходів фізичного, функціонального та комбінованого захисту персоналу, а також ліквідації наслідків НС на основі прогнозування варіантів (сценаріїв) розвитку обстановки, аналізу ресурсів власних та третіх сторін щодо реагування на НС та ліквідації їх наслідків з урахуванням режиму функціонування системи.

Нормативно-методичні документи зі створення і управління діяльністю спеціалізованих служб та(або) функціональних підсистем Єдиної державної системи цивільного захисту.

Плануючі документи з теоретичного і практичного навчання персоналу ОГ до дій у НС, організація і проведення спеціальних об'єктових навчань, тренувань з відпрацювання заходів за планами реагування на НС, локалізації та ліквідації аварій.

Змістовий модуль 2. Методики розрахунку розмірів зон враження від надзвичайних ситуацій та оцінка їх наслідків.

Тема 3. Методи розрахунку зон ураження від техногенних вибухів і пожеж та противибуховий і протипожежний захист ОГ

Класифікація вибухо-, пожежонебезпечних зон. Характеристика ступенів руйнування. Методи розрахунку характеристик зон ураження (радіусів зон руйнування) при вибухах конденсованих речовин, газоповітряних, паливно-повітряних сумішей у відкритому та замкненому просторі. Оцінювання стійкості роботи ОГ внаслідок вибуху газоповітряної суміші.

Визначення категорій приміщень, будівель і споруд за вибухопожежною та пожежною небезпекою. Визначення ступеня їх вогнестійкості. Оцінювання масштабу і характеру (виду) пожежі, прогнозування її розвитку, швидкості та напрямку поширення, площі зон задимлення і тривалості зберігання диму. Противибуховий та протипожежний захист ОГ, основні заходи захисту від техногенних вибухів та пожеж. Засоби усунення пожеж: стаціонарні, ручні та пересувні. Вимоги пожежної безпеки до шляхів евакуації. Планування дій персоналу підприємств та організацій при пожежах. Методика розрахунку необхідного часу на евакуацію людей із приміщень різного призначення, де виникає пожежа.

Розв'язування типових завдань з противибухового та протипожежного захисту:

- оцінювання інженерної та пожежної обстановки в зонах ураження, що створюються під час техногенних вибухів;
- протипожежний захист будівель і споруд та заходи і способи його досягнення;
- загальні розрахунки пожежної небезпеки приміщень та їх захисту за допомогою автоматичних пристроїв пожежогасіння.

Тема 4. Прогнозування обстановки та планування заходів захисту в зонах радіоактивного, хімічного і біологічного зараження

Характеристики зон радіоактивного, хімічного та біологічного зараження. Визначення параметрів зон забруднення речовинами радіоактивними (РР) та небезпечними хімічними (НХР) під час аварійного прогнозування можливої

обстановки за відповідними таблицями (класу стійкості атмосфери, напряму поширення хмари, потужності рівня радіації, доз опромінення людей, зведеного часу початку і тривалості опромінення, довжини та ширини зон забруднення (для РР), площі зони, глибини, часу підходу хмари забрудненого повітря до ОГ (для НХР), тривалості дії ураження РР, НХР). Розрахунок масштабів хімічного забруднення при довгостроковому прогнозуванні за еквівалентними значеннями небезпечно хімічних речовин у первинній і вторинній хмарах. Методика розрахунку зон проведення загальної та часткової негайної евакуації на ранній фазі розвитку радіаційної аварії.

Порядок нанесення зон радіоактивного та хімічного забруднення на картографічну схему (план, карту).

Розв'язування типових завдань з оцінювання радіаційної та хімічної обстановки.

Превентивні заходи зменшення масштабів радіаційного та хімічного впливу на ОГ та АТО. Визначення комплексу заходів захисту персоналу і матеріальних цінностей ОГ та АТО в разі виникнення аварії на радіаційно чи хімічно небезпечному об'єкті. Протирадіаційний захист - термінові, невідкладні, довгострокові контрзаходи при радіаційній аварії, критерії для прийняття рішення про їх упровадження. Типові режими радіаційного захисту і функціонування ОГ за радіоактивного забруднення місцевості.

Планування заходів запобігання поширенню інфекційних захворювань з первинного осередку.

Розрахунок сил і засобів:

2. укриття виробничого персоналу в захисних спорудах, визначення коефіцієнта їх захисту від дії проникної радіації;
3. організації спостережень та дозиметричного контролю;
4. дезактивації ОГ та АТО;
5. організації санітарного обслуговування людей та знезараження одягу і техніки:

6. обмеження зони хімічного забруднення шляхом створення рідинних завіс;
7. розведення розливу водою;
8. локалізації розливу твердими сипкими матеріалами.

Тема 5. Оцінювання інженерної обстановки та соціально- економічних наслідків НС

Характеристика зон небезпечних геологічних процесів і явищ. Визначення показників, що характеризують ушкодження будівель і споруд, обсяги завалів у зонах НС, зумовлені природними чинниками фізичного походження. Інженерна підготовка зсувних та зсувонебезпечних територій.

Характеристика зон затоплення, які виникають під час руйнування підпірних споруд (греблі) водосховищ. Визначення параметрів, характеру руху хвилі прориву при повному руйнуванні підпірних споруд водосховища. Розрахунок хвилі прориву при частковому руйнуванні греблі. Порядок нанесення на карту ділянки затоплення місцевості.

Розв'язання типових завдань з оцінювання обстановки при затопленнях.

Заходи мінімізації небезпечних наслідків, що впроваджуються завчасно та в разі загрози затоплення. Заходи захисту населення при катастрофічних затопленнях.

Розрахунок сил і засобів при затопленні (підтопленні) населених пунктів.

Порядок розрахунку збитків за типами НС. Розрахунок загального обсягу збитків. Методика оцінювання збитків від наслідків НС за основними видами.

Відповідно до профілі підготовки вищого навчального закладу розрахунок збитків від:

1. втрати життя та здоров'я населення;
2. руйнування та пошкодження основних фондів виробничого призначення;
3. вилучення або порушення сільськогосподарських угідь;
4. втрат тваринництва;
5. втрат деревини та інших лісових ресурсів;
6. витрат рибного господарства;

7. знищення або погіршення якості рекреаційних зон;
8. забруднення атмосферного повітря;
9. забруднення поверхневих і підземних вод та джерел, внутрішніх морських вод і територіального моря.

Змістовий модуль 3. Забезпечення заходів по усуненню наслідків надзвичайних ситуацій в межах єдиної системи цивільного захисту.

Тема 6. Забезпечення заходів і дій у межах єдиної системи цивільного захисту

Інформування населення про наявність загрози або виникнення НС, правил поведінки та способів дій у цих умовах. Завдання психологічного захисту. Виявлення психологічними та соціальними методами і нейтралізація чинників виникнення соціально-психологічного напруження. Своєчасне визначення контингенту постраждалих і задоволення соціальних потреб. Недопущення паніки та недобросовісного розподілу допомоги. Організація діяльності, спрямованої на допомогу дітям, людям похилого віку.

Психологічна допомога населенню, яке постраждало внаслідок НС. Профілактика гострих панічних реакцій, психогенних нервово- психічних порушень. Принципи та методи психологічної допомоги при посттравматичному стресі. Технології профілактики посттравматичних стресових розладів.

Оцінювання життєво важливих потреб населення в разі виникнення НС. Норми та обґрунтовані нормативи першочергового життєзабезпечення населення у НС.

Гуманітарна допомога в разі НС. Форми організації і гуманітарної допомоги. Послуги і матеріальні ресурси в межах гуманітарної допомоги, що надаються у вигляді благодійності.

Планування і реалізація заходів запобігання та мінімізації втрат на об'єктах, які становлять національне культурне надбання.

Тема 7. Спеціальна функція у сфері цивільного захисту

Культура безпеки як структурна компонента базової культури особистості та невід'ємна складова професійної культури кожного майбутнього фахівця. Опанування системи наукових знань, гуманістичних ідеалів, цінностей, переконань і способів діяльності в НС. Формування нового мислення, цілісного знання, практичного вміння щодо прийняття обґрунтованих рішень у сфері цивільного захисту.

Структура впливу параметрів людського чинника (стрес, недостатній рівень знань, інформації, помилкові дії) на управління безпекою в НС. Природа людських помилок. Опрацювання інформації людиною. Визначення особистих показників особи, яка приймає управлінські рішення у сфері цивільного захисту, на основі систем психологічного тестування. Методики визначення показників інтелекту, стилю управління, комунікабельності, ступеня готовності до ризику.

Методики аналізу і врахування людського чинника. Аналіз надійності роботи персоналу за допомогою побудови дерева помилок.

Розв'язання типових завдань з розрахунку ймовірності помилки персоналу.

3. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Законодавчі та нормативно-правові акти

1. Конституція України. Основний закон. – К., 1996.
2. ДСТУ БА.2.2-7:2010. Проектування. Розділ інженерно-технічних заходів цивільного захисту (цивільної оборони) у складі проектної документації об'єктів. - К., 2010.
3. Закон України «Про захист людини від впливу іонізуючих випромінювань» від 14 січня 1998 р.
4. Закон України «Про охорону здоров'я».
5. Закон України «Про пожежну безпеку».

6. Закон України «Про забезпечення санітарного та епідеміологічного благополуччя населення» //ВВР України. – 1994. - № 27.
7. ДБН-97. Державні будівельні норми України. – К.: Держстандарт, 1999.
8. ДСТУ 3891-99. Безпека у надзвичайних ситуаціях. – К.: Держстандарт, 1999.
9. Закон України «Про цивільну оборону України»// Голос України. – 06.03.1993.(дод. 24.03.1999).
10. Положення про цивільну оборону України : постановою Кабінету міністрів України від 10.05.1994 № 299.
11. Закон України «Про державний матеріальний резерв» від 24.01.97 № 51/97-ВР (із змін. і доп., внес. законами України від 18.11.97 № 642/97-ВР, від 16.07.99 № 988-XIV, від 16.02.98 № 174, від 11.05.2000 № 1709-III).
12. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» //Уряд. кур'єр. – 2000 - № 107.
13. Закон України «Про захист людини від інфекційних хвороб» від 06.04.2000 № 1645-III.
14. Закон України «Про зону надзвичайної екологічної ситуації» від 13.07.2000 № 1908-III.
15. Закон України «Про об'єкти підвищеної небезпеки» від 18.01.2001 № 2245-III.
16. Закон України «Про охорону атмосферного повітря» // ВВР України. – 1992. - № 50. – Ст. 678.
17. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища»// ВВР України – 1991. - № 41. – Ст. 546.
18. Закон України «Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи» // ВВР України. – 1991. - № 16. – Ст. 198; 1992. - № 13. – Ст. 177.
19. Закон України «Про тваринний світ» // ВВР України. – 1993. - № 18. – Ст. 191.
20. Закон України «Про екологічну експертизу» // ВВР України. – 1995. - № 8. – Ст. 54.

21. Закон України «Про правовий режим надзвичайного стану» // Уряд. кур'єр. 2000. - № 107.
22. Закон України «Про аварійно-рятувальні служби» // Уряд. кур'єр. – 1999. - № 1281.
23. Закон України «Про захист населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру» // Уряд. кур'єр. – 2000. - № 149.
24. Постанова КМУ «Про Державну комісію з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій» від 16.02.98 № 174 (із змін. і доп., внес. пост. 24.09.99 № 1763, від 21.10.99 № 43).
25. Постанова КМУ «Про порядок формування, розміщення та проведення операцій з матеріальними цінностями Державного резерву» від 08.10.97 № 1129.
26. Постанова КМУ «Про номенклатуру та обсяги продукції Державного матеріального резерву» від 07.08.98 № 1245-46.
27. Постанова КМУ «Про розбронювання матеріальних цінностей мобілізаційного резерву та створення запасів матеріально-технічних ресурсів для виконання першочергових робіт під час ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій» від 15.04.97 № 338-027.
28. Постанова КМУ «Про затвердження особливостей формування та проведення операцій з матеріальними цінностями мобілізаційного резерву» від 29.01.98 № 100-03.
29. Постанова КМУ «Про затвердження Положення про організацію оповіщення і зв'язку у надзвичайних ситуаціях» від 15.02.99 № 2.
30. Постанова КМУ «Про Основні засади створення в Україні підсистеми рятування і ліквідації небезпечних забруднень на воді єдиної державної системи запобігання і реагування на надзвичайні ситуації техногенного характеру» від 05.10.98 № 1599.
31. Постанова КМУ «Про єдину державну систему запобігання і реагування на надзвичайні ситуації техногенного та природного характеру» від 03.08.98 № 1198.

32. Указ Президента України «Про систему реагування на надзвичайні ситуації на водних об'єктах» віє 15.06.2001 № 436/2001.

Основна

1. Основи цивільного захисту: навч. посіб. / О.В. Бикова, О.В. Болієв, Д.М. Деревинський, В.Н. Єлісеєв, та ін. – К., 2008. – 223 с.
2. Основи цивільного захисту: навч. посіб. / В.О. Васійчук, В.Є Гончарук, С.І. Качан, С.М. Мохняк. – Л., 2010. – 384 с.
3. Оцінка обстановки у надзвичайних ситуаціях: навч. посіб. / В.Є. Гончарук, С.І. Качан, С.М. Орел, В.І. Пуцило. - Л. : Львів. Політех., 2004. -136 с.
4. Євдін О.М. Захист населення і територій від надзвичайних ситуацій. Т.1. «Техногенна та природна небезпека». Т.3. «Інженерно-технічні заходи цивільного захисту (цивільної оборони) та містобудування» : посібник/ О.М. Євдін, В.В. Могильченко та ін. – К.: КІМ, 2007.– 636 с.;2008. – 152 с.
5. Михайлюк В.О. Цивільний захист : навч. посіб. Ч.3: Цивільна оборона/ В.О. Михайлюк. – Миколаїв: УДМУТУ, 2002. – 155 с.
6. Михайлюк В.О. Цивільна безпека : навч. посіб. / В.О. Михайлюк, Б.Д. Халмурадов. – К.: ЦНЛ, 2008. – 158 с.
7. Осипенко С.І. Організація функціонального навчання у сфері цивільного захисту : навч. посіб./ С.І. Осипенко, А.В. Іванов. – К., 2008. – 286 с.
8. Русаловський А.В. Цивільний захист : навч. посіб./ А.В. Русаловський, В.Н. Вендичанський; за наук. ред. О.І. Запорожця. – К.: АМУ, 2008, - 250 с.
9. Стеблюк М.І. Цивільна оборона та цивільний захист : ідручник/ М.І. Стеблюк. – К.: Знання-Прес, 2001. – 487 с.
10. Сусло С.Т. Цивільний захист : навч. посіб./ С.Т. Сусло, В.М. Заплатинський, Г.М. Харамда ; за ред. М.О. Біляковича. – К.: Арістей, 2007. – 386 с.

Додаткова

1. Культура безопасности на ядерных объектах Украины : учеб. Пособие/ В.В. Бегун, С.В. Бегун, С.В. Широков и др. – К: НТУУ «КПИ», 2009. – 363 с.
2. Глотов. Безопасность жизнедеятельности человека на морских судах / Глотов. – М. 2000. – 320 с.

3. Довідник з цивільної оборони / Уклад. Г.Г. Міговіч. – К., - 1998. – 526 с.
4. Джиргей В.С. Безпека життєдіяльності / В.С. Джиргей, В.Ц. Жидецький. – Л.: Афіша, 1999. – 252 с.
5. Депутат О.П. Цивільна оборона: навч. посіб./ О.П. Депутат, І.В. Коваленко, І.С. Мужик, за ред. П.І. Кашина – Л.: Васильович К.І., 2005. – 338 с.
6. Збірник нормативно-правових актів з питань надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру / за заг. ред. В.В. Дурдинця. – К.: Чорнобильінтерінформ, 2001. – Вип.3. – 532 с.
7. Методичні вказівки з курсу «Цивільна оборона» для студ. магістратури денної форми навчання/ уклад. О.І. Бабенко, Р.І. Черевко. – К.: КДЕУ, 1997. – 136 с.
8. Норми радіаційної безпеки України (НРБУ-97). – К.: Відділ поліграф. Україн. центру Держсанепіднагляду МОЗ України, 1998. – 125 с.
9. Програма дій «Порядок денний на ХХІ сторіччя». – К.: Інтерсфера, 2000. – 359 с.

Інтернет-ресурси

1. Офіційне інтернет-представництво Президента України. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/>
2. Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://www.rada.kiev.ua/>
3. Кабінет Міністрів України. – Режим доступу : <http://www.kmu.gov.ua/>
4. Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України. – Режим доступу : <http://www.mon.gov.ua>, www.osvita.com
5. Міністерство екології та природних ресурсів України. – Режим доступу : <http://www.menr.gov.ua/>
6. Міністерство України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи. – Режим доступу : <http://www.mns.gov.ua/>
7. Рада національної безпеки і оборони України. – Режим доступу : <http://www.rainbow.gov.ua/>

8. Постійне представництво України при ООН. – Режим доступу : <http://www.uamission.org/>
9. Північноатлантичний альянс (НАТО). – Режим доступу : <http://www.nato.int/>
10. Новини про поточні події у світі, в т.ч. про надзвичайні ситуації.. – Режим доступу : <http://www.100top.ru/news/>(російською мовою)
11. Сайт, присвячений землетрусам та сейсмічному районуванню території. – Режим доступу : <http://www.scgis.ru/russian/>
12. Сайт, присвячений надзвичайним ситуаціям природного характеру. – Режим доступу : <http://www.chronicl.chat.ru/>
13. Офіційний сайт Американського вулканологічного товариства. – Режим доступу : <http://www.vulcan.wr.usgs.gov/>(англ. мовою)
14. Український інститут досліджень навколишнього середовища і ресурсів при Раді національної безпеки і оборони України. – Режим доступу : <http://www.erriu.ukrtel.net/index.htm>
15. Офіційний сайт Державного комітету України з промислової безпеки, охорони праці та гірничого нагляду (Держгірпромнагляду). – Режим доступу : <http://www.dnopr.kiev.ua>
16. Офіційний сайт Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України. – Режим доступу : <http://www.social.org.ua>
17. Офіційний сайт Межпарламентской Ассамблеи государств – участников Содружества Независимых Государств (МПА СНГ). – Режим доступу : <http://www.iacis.ru>
18. Энциклопедия по охране и безопасности труда МОТ. – Режим доступу : <http://base.safework.ru/iloenc>
19. Библиотека безопасного труда МОТ. – Режим доступу : <http://base.safework.ru/safework>
20. Інформаційно-пошукова правова система «Нормативні акти України (НАУ)». – Режим доступу : <http://www.nau.ua>

21. Портал «Украина строительная: строительные компании Украины, строительные стандарты: ДБН, ГОСТ, ДСТУ». – Режим доступа : <http://www.budinfo.com.ua>

4.ФОРМА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ УСПІШНОСТІ НАВЧАННЯ.

Підсумковий контроль проводиться з метою оцінювання результатів навчання з опанування навчальної дисципліни в межах освітньо-кваліфікаційного рівня «спеціаліст» на першому його етапі.

Основна мета підсумкового контролю - встановлення дійсного об'єму знань студентів за обсягом, якістю, глибиною і вміннями застосовувати їх у практичній діяльності.

Підсумковий контроль здійснюється по закінченню 1 семестру: студенти складають **залік**.

Підсумковий контроль передбачений заліком оцінюється – «зараховано», «не зараховано» з визначенням балу за стобальною шкалою.

4.1 РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ЯКІ ОТРИМУЮТЬ СТУДЕНТИ

Поточне тестування та самостійна робота							Сума
ЗМ 1		ЗМ 2			ЗМ 3		100
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	
10	10	20	20	20	10	10	

5. ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ УСПІШНОСТІ НАВЧАННЯ

Комплекти питань до практичних занять, завдань для розрахунково-графічної роботи, контрольних робіт за темами змістовних модулів та перелік питань до залікової сесії.

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
ПРИ ПРЕЗИДЕНТОВІ УКРАЇНИ**

ОДЕСЬКИЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

ІНВЕСТИЦІЙНЕ ПРАВО

ПРОГРАМА

нормативної навчальної дисципліни

підготовки МАГІСТРА

галузь знань 0306 МЕНЕДЖМЕНТ І АДМІНІСТРУВАННЯ

спеціальності 8.03060101

МЕНЕДЖМЕНТ ОРГАНІЗАЦІЙ І АДМІНІСТРУВАННЯ

(Шифр за ОПП – МГСЕ 1.4)

**Одеса
2015 рік**

РОЗРОБЛЕНО ТА ВНЕСЕНО: Одеським регіональним інститутом державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України.

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: кандидат наук з державного управління, доцент Ровинська Катерина Ігорівна, кафедра права і законотворчого процесу Одеського регіонального інституту державного управління НАДУ при Президентіві України;

доктор юридичних наук, Ровинський Юрій Олександрович, кафедра права і законотворчого процесу Одеського регіонального інституту державного управління НАДУ при Президентіві України.

Обговорено та рекомендовано до видання Президією Науково-методичної комісії з напряму підготовки 0306 «МЕНЕДЖМЕНТ І АДМІНІСТРУВАННЯ»

22 квітня 2011 року, наказ № 366

ВСТУП

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни *«Інвестиційне право»* складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки магістрів з напрямку менеджмент.

Предметом вивчення дисципліни «Інвестиційне право» є правові норми та інститути, що регламентують діяльність органів державної влади України в сфері інвестування, сукупність державно-управлінських, соціально-економічних, організаційно-правових відносин, що виникають в інвестиційній діяльності, а також господарські договірні зобов'язання, що виникають в процесі іноваційного та іноземного інвестування.

Міждисциплінарний зв'язок: Дисципліна «інвестиційне право» вивчається студентами спеціальності «Менеджмент» як нормативна дисципліна паралельно із такими дисциплінами: «Адміністративне право», «Трудове право», «Підприємницьке право». У системі норм права, що регулюють інвестиційну діяльність, є норми різних галузей права — конституційного, адміністративного, цивільного, фінансового, податкового, земельного, екологічного, трудового, кримінального та ін. Це пояснюється тим, що інвестиційна діяльність за своїм правовим характером є складною, і суб'єкти вступають у різного роду суспільні відносини. А тому правове регулювання інвестиційної діяльності має міжгалузевий характер.

Програма навчальної дисципліни складається з таких двох змістових модулів:

Змістовний модуль 1. Загальні положення інвестиційного права.

Змістовний модуль 2. Спеціальні режими інвестування.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 45 годин / 1,5 кредита ECTS.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладання курсу «Інвестиційне право» є формування у студентів сучасних теоретичних і практичних знань, умінь і навичок щодо організаційно-правових засад здійснення інвестиційної діяльності в Україні.

Завдання курсу «Інвестиційне право». Вивчення інвестиційного права передбачає всебічне оволодіння як теоретичними положеннями, так і нормативно-правовими актами, що складають інвестиційне законодавство, а також інші галузі законодавства, але стосуються інвестиційних відносин. Коло питань, що розглядаються в навчальному курсі, сформоване таким чином, щоб надати студентам цілісне уявлення про зміст, структуру і систему інвестиційного права як підгалузі господарського права. Наприкінці навчального курсу узагальнюються теоретичні дослідження в галузі інвестиційного права, аналізується чинне інвестиційне законодавство і на підставі цього викриваються його недоліки, а також визначаються основні напрямки розвитку інвестиційного законодавства.

Навчальні результати. Після опанування навчальної дисципліни «Інвестиційне право» студенти повинні **вміти:**

- організувати правове забезпечення інвестиційної діяльності суб'єктів, а також захист їх порушених прав;
- проводити правовий консалтинг з інвестиційно-правових питань;
- брати участь у розробці інвестиційних проектів і програм;
- здійснювати правове забезпечення інвестиційної діяльності в сфері зовнішньоекономічної діяльності;
- організувати управління інвестиційною діяльністю і захист порушуваних або оспорюваних інвестиційних прав та інтересів.

знати:

- чинне інвестиційне законодавство, зокрема і підзаконні інвестиційно-правові акти;
- визначення термінів, які використовуються в інвестиційному

- основні положення наукових праць з інвестиційного права;
- основні положення щодо правового регулювання діяльності інститутів спільного інвестування;
- основи державного управління інвестиційною діяльністю;
- основні положення правового регулювання іноземного інвестування;
- загальну характеристику інвестиційних договорів і правову характеристику окремих видів інвестиційних договорів.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 1.

РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПРАВА

Тема 1. Поняття та предмет інвестиційного права

Поняття та види інвестицій. Поняття, види та форми інвестування/інвестиційної діяльності. Приватно-колективне інвестування, державне інвестування, комунальне інвестування, спільне інвестування. Корпоративне та договірне інвестування.

Інвестиційні відносини. Суб'єкти та об'єкти інвестиційних відносин. Методи правового регулювання інвестиційних відносин. Нормативно-правове регулювання інвестиційних відносин. Поняття і система спецкурсу «Інвестиційне право».

Тема 2. Державне регулювання інвестування та гарантії захисту інвестицій

Об'єктивні підстави та напрями державного регулювання інвестування. Нормативно-правове забезпечення державного регулювання у сфері інвестування. Форми та напрями державного регулювання інвестиційної діяльності. Органи державного регулювання інвестування в Україні. Засоби щодо стимулювання інвестування в Україні. Позитивне стимулювання інвестування. Негативне стимулювання інвестування.

РОЗДІЛ 2. ПРАВОВІ ФОРМИ ІНВЕСТУВАННЯ

Тема 3. Корпоративна форма інвестування

Поняття, форми та види корпоративного інвестування. Основні засади використання корпоративного інвестування. Особливості використання окремих форм корпоративного інвестування. Підприємство. Господарське товариство. Кооператив. Відокремлений підрозділ господарської організації. Господарське об'єднання. Промислово-фінансова група.

Тема 4. Договірна форма інвестування

Поняття та ознаки інвестиційного договору. Види та функції інвестиційних договорів. Порядок укладення, зміни та розірвання інвестиційних договорів. Зміст та форма інвестиційного договору. Забезпечення виконання інвестиційних договорів.

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 2.

РОЗДІЛ 3. СПЕЦІАЛЬНІ РЕЖИМИ ІНВЕСТУВАННЯ

Тема 5. Інвестування у формі капітального будівництва

Поняття капітального будівництва, його види, способи та стадії. Будівельне законодавство. Правовідносини з капітального будівництва. Організаційно-правові механізми фінансування капітального будівництва. Правовий режим інвестиційних проектів будівництва. Порядок реалізації інвестиційних проектів будівництва. Відповідальність за порушення вимог будівельного законодавства.

Тема 6. Інноваційне інвестування

Поняття інноваційного інвестування. Інновації та інвестиції. Правове регулювання інноваційного інвестування. Інноваційні правовідносини.

Договори інноваційного характеру.

Стимулювання інноваційного інвестування.

Тема 7. Іноземне інвестування

Поняття іноземного інвестування. Нормативно-правове забезпечення іноземного інвестування. Поняття та види іноземних інвестицій. Об'єкти та суб'єкти іноземного інвестування. Форми здійснення іноземних інвестицій.

Корпоративна форма іноземного інвестування. Договірна форма іноземного інвестування.

Тема 8. Окремі види договірної інвестування

Поняття та нормативно-правове регулювання концесійного інвестування. Ознаки концесійного інвестування. Концесійний договір. Користування надрами.

Поняття приватизаційного інвестування. Законодавство про приватизацію. Об'єкти приватизації та приватизаційного інвестування. Суб'єкти приватизації та приватизаційного інвестування. Порядок та способи приватизації. Угоди приватизації.

Відповідальність за порушення порядку приватизаційного інвестування та угод приватизації.

Поняття лізингової форми інвестування. Нормативно-правове регулювання лізингового інвестування. Державне регулювання лізингового інвестування. Договір лізингу.

Тема 9. Спільне інвестування

Поняття, види та форми спільного інвестування. Нормативно-правове забезпечення спільного інвестування. Спеціальні форми і режими спільного інвестування. Інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди). Пенсійні фонди. Довірчі товариства. Операції з давальницькою сировиною.

3. Рекомендована література

Нормативно-правові акти:

1. Конституція України: Прийнята на V сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=254%EA%2F96-%E2%F0>
2. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 із наступними змінами // [Електронний ресурс] – Режим доступу <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>
3. Господарський кодекс України від 16.01.2003 із наступними змінами // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
4. Цивільний процесуальний кодекс України // [Електронний ресурс] – Режим доступу: – <http://www.rada.kiev.ua>.
5. Господарський кодекс України // [Електронний ресурс] – Режим доступу: – <http://www.rada.kiev.ua>.

6. Господарський процесуальний кодекс України // [Електронний ресурс] – Режим доступу: – <http://www.rada.kiev.ua>.
7. Податковий кодекс України від 02.12.2012 із наступними змінами // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
8. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 із наступними змінами // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
9. Цивільний процесуальний кодекс України// [Електронний ресурс] – Режим доступу: – <http://www.rada.kiev.ua>.
10. Закон України “Про господарські товариства” від 19.09.1991 року // [Електронний ресурс] – Режим доступу: – <http://www.rada.kiev.ua>.
11. Закон України “Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом ” від 14.05.1992 року // [Електронний ресурс] – Режим доступу: – <http://www.rada.kiev.ua>.
12. Закон України “Про Антимонопольний комітет України” від 26 листопада 1993 року // [Електронний ресурс] – Режим доступу: – <http://www.rada.kiev.ua>.
13. Закон України “ Про захист від недобросовісної конкуренції” від 07.06.1996 року // [Електронний ресурс] – Режим доступу: – <http://www.rada.kiev.ua>.
14. Закон України “ Про захист економічної конкуренції” від 11.01.2001 року // Глобальна мережа Інтернет. – <http://www.rada.kiev.ua>.
15. Закон України “Про ліцензування певних видів господарської діяльності” від 01.06.2000 року // [Електронний ресурс] – Режим доступу: – <http://www.rada.kiev.ua>.
16. Розпорядження Антимонопольного комітету України “Про Положення про територіальне відділення Антимонопольного комітету України” від 23.02.2001 року // [Електронний ресурс] – Режим доступу: – <http://www.rada.kiev.ua>.

Основна література:

1. Вінник О.М. Інвестиційне право: Навчальний посібник. 2-е вид., перероб. і допов. – К.: Правова єдність, 2009. – 616 с.
2. Вінник О. М. Господарське право: Навчальний посібник / Вінник О. М. – К. : Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2008. – 766 с.
3. Задыхайло Д. В. Инвестиционное право Украины: Сб. нормативно-правовых актов с комментариями по состоянию на 10.04.2002 г.– Х.: Эспада, 2002.– 751 с.
4. Науково-практичний коментар Господарського кодексу України / За заг. ред. Знаменського Г.Л., Щербини В.С. – К.: Юрінком Інтер, 2008.– 720 с.
5. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України / За ред. О.В.Дзери, Н.С.Кузнецової, В.В.Луця. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1920 с.
6. Щербина В. С. Господарське право: Підручник / Щербина В. С. – К. : Юрінком Інтер, 2009. – 656 с.

7. Большой юридический словарь / Под ред. А.Я. Сухарева, В.Е. Крутских. – 4-е изд., перераб. и доп. – М.: ИНФРА-М, 2004. – 1309 с.
8. Вінник О. М. Господарське право: Навчальний посібник. – 2-ге вид., змін, та доп. – К.: Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2008. – 766 с.
9. Господарське законодавство України: Навч. посіб. / Л.А.Жук, І.Л.Жук, О.М.Неживець, Ю.В.Белік та ін. / Керівник авторського колективу д-р екон. Наук, проф., академік УЕАН Л.А.Жук. – К.: Кондор, 2007. – 718 с.
10. Горевий В.І. Організація юридичної служби на підприємстві: Навчальний посібник. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2007. – 301 с.
11. Господарське право: Навчальний посібник / Жук Л.А., Жук І.Л., Неживець О.М. – К.: Кондор 2003. – 400 с.
12. Договорное право: Учебник/ М.И. Брагинский. – М.: Статут, 2003.-1034 с.
13. Зобов'язальне право. Теорія і практика: Підручник / О.В. Дзера. – К.: Кондор, 2005. – 315 с.
14. Зобов'язальне право: теорія і практика. Навч. Посібн. Для студентів юрид. Вузів і фак. Ун-тів / О.В. Дзера, Н.С. Кузнецова, В.В. Луць та інші; За ред. О.В. Дзери. – К.: Юрінком Інтер, 1998. – 912 с.
15. Контракти у господарській діяльності: Навчальний посібник / В.В. Луць. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 357 с.
16. Кооперативне право. Підручник для кооперат., сільськогосп., економ., юрид. Вищих навч. Закладів і фак. / За ред. Чл.-кор. НАН України В.І.Семчика. – К.: Ін Юре. – 1998. – 336 с.
17. Лукач І. В. Правове становище холдингових компаній: монографія / І.В.Лукач. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 240 с.
18. Мачуський В.В., Постульга В.Є. Господарське законодавство: Навч. Посіб. – К.: КНЕУ, 2004. – 275 с.
19. Муравйов К.В.. Правове регулювання ринку цінних паперів. Навчальний посібник, рекомендовано МОН України. – К.:ЦУЛ, 2012 – 272 с.
20. Науково-практичний коментар Господарського кодексу України / Кол. Авт.: Г.Л. Знаменський, В.В. Хахулін, В.С. Щербина та ін.; За заг. Ред. В.К. Мамутова. – К.: Юрінком Інтер, 2004. – 688 с.
21. Оцінка істотності (необхідності та достатності) деяких умов цивільно-правового договору // Господарство, господарство і право / Едуард Багач. – 2005. - № 1. – с. 26-29.
22. Окремі питання зміни і розірвання договору в цивільному праві України // Право України / С. Бородовський. – 2005. - № 3. – с. 43-46.
23. Понікаров В.Д. Правове забезпечення, організація та захист господарської діяльності. Навчальний посібник, рекомендовано МОН України. – К.: ЦУЛ, 2012 – 328 с .
24. Проблема відповідальності сторін за договором комерційної концесії // Господарство, господарство і право / С. Бородовський. – 2004. - № 10. – с. 115-118.
25. *Роїна О.М. Договори в господарській діяльності (3-тє вид., доп.) – К.: КНТ, 2009 – 800 с.*

26. Столярський О.В. Правове регулювання міжнародних перевезень. Навчальний посібник. К.: «Знання», 2012 – 318 с.
27. Щербина, В.С. Господарське право: підручник / В.С.Щербина — 4-те вид., перероб. І допов. — К.: Юрінком Інтер, 2009 — 640 с.

Додаткові джерела:

1. Активізація інноваційної діяльності: організаційно-правове та соціально-економічне забезпечення: Монографія / О.І. Амоша, В.П. Антонюк, А.І. Землянкін та ін.; НАН України. Ін-т економіки пром-ті. – Донецьк, 2007. – 327 с.
2. Актуальні питання господарсько-правового забезпечення інноваційної політики держави. Монографія / За ред. Задохайла Д.В. – Харків, 2006. – 256 с.
3. Актуальні проблеми державного управління інноваційними процесами. – К.: ДП “НВЦ “Євроатлантикінформ”, 2006. – 129 с.
4. Актуальні проблеми правового регулювання розвитку підприємницької діяльності в Україні: Монографія. – Київ – Тернопіль: Видавництво «Підручники і посібники», 2008. – 368 с.
5. Алданов Ю.В. Приватизація державного майна як спеціальна підстава набуття права власності: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Київський нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. — К., 2006. — 20 с.
6. Андрєєв Д. О. Адміністративно-правові засоби захисту прав власників цінних паперів: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Ін-т законодавства Верховної Ради України. — К., 2008. – 21 с.
7. Андросова О.Ф., Череп А.В. Трансфер технологій як інструмент реалізації інноваційної діяльності: Моногр. – К.: Кондор, 2007. – 354 с.
8. Атаманова Ю. Участие в хозяйственных обществах правами промышленной собственности: правовые проблемы передачи инновационного продукта: Монография. – Харьков, 2004. – 208 с.
9. Атаманова Ю.Є. Інноваційне право України: проблеми теорії та систематизації: Монографія. – Харків: Видавець СПД ФО Вапнярчук Н.М., 2005. – 128 с.
10. Атаманова Ю.Є. Господарсько-правове забезпечення інноваційної політики держави: Монографія. – Харків, Видавництво «ФІНН», 2008. – 424 с.
11. Афанасьєв К.К. Адміністративний договір як форма державного управління (теоретико-правовий аспект): Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Національний ун-т внутрішніх справ. — Х., 2002. — 19с.
12. Барабаш А. Г. Правове регулювання лізингових відносин в Україні: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.04 / НАН України; Ін-т економіко-правових досліджень. — Донецьк, 2004. — 18с.
13. Баранов О.Г. Ефективність державного регулювання інноваційної діяльності : Автореф. дис. ... канд. екон. наук. 08.01.01/ Нац. акад. наук України. Держ. установа “Ін-т економ. та прогнозування”. -К., 2006.-20 с.

14. Бахуринська М.М. Правові засади концесії земельної ділянки за законодавством України. Автореферат...канд.юрид.наук /Київський нац.ун-т імені Тараса Шевченка. – К., 2008. – 20 с.
15. Бейцун І. В. Об'єднання юридичних осіб в цивільному праві: порівняльно-правовий аналіз Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – К., 2006. – 18 с.
16. Бек Ю.Б. Правове регулювання іноземних інвестицій у спеціальних (вільних) економічних зонах України (на матеріалах СЕЗ “Яворів”): Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. 12.00.03/ Одес. нац. юрид. акад. . – О., 2005. – 21 с.
17. Белов В. Н. Коммерческое представительство и агентирование (договоры).– М.: Финансы и статистика, 2001.– 256 с.
18. Беляневич О. А. Господарський договір та способи його укладання: Навчальний посібник.- К.: Наукова думка, 2002.- 279 с.
19. Беляневич О.А. Господарське договірне право України (теоретичні аспекти). – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 592 с.
20. Беляєва А.П. Принцип свободи договору у правовому регулюванні зовнішньоекономічного контракту. Автореферат дис...канд.юрид.наук. – Харків, 2005. – 20 с.
21. Беневоленская З. Э. Доверительное управление имуществом в сфере предпринимательства.- СПб: Юридический центр Пресс, 2002.- 282 с.
22. Бервено С.М. Проблеми договірної права України: Монографія. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 392 с.
23. Білоус Ж.А. Дійсність господарських договорів: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.04 / Київський нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. — К., 2005. — 20с.
24. Блюмгардт А. Модели корпоративного управления: Монографія. – К.: Наукова думка, 2003. – 160 с.
25. Бобух І.М. Становлення і функціонування спеціальних економічних зон в Україні: Автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. екон. наук. 08.10.01/ НАН України Рада по вивч. продуктивних сил України. – К., 2003. – 21 с.
26. Богатырев А. Г. Инвестиционное право.– М., 1992.– 272 с.
27. Богуславский М. Иностранные инвестиции: правовое регулирование.– М., 1996.- 445 с.
28. Боднар Т.В. Виконання договірних зобов'язань в цивільному праві. – К.: Юрінком Інтер, 2005. – 272 с.
29. Боднар Т.В. Договірні зобов'язання у цивільному праві (загальні положення): навч.посібник. – К.: Юстиніан, 2007. – 280 с.
30. Брагинский М. И., Витрянский В. В. Договорное право. Книга вторая. Договоры о передаче имущества.- М.: Статут, 2000.- 800 с.
31. Брагинский М. И., Витрянский В. В. Договорное право. Книга третья: Договоры о выполнении работ и оказании услуг.– М.: Статут, 2003.– 1055 с.
32. Брагинский М. И., Витрянский В. В. Договорное право. Книга четвертая: Договоры в сфере транспорта.– М.: Статут, 2004.– 910 с.
33. Буткевич О.В. Правове регулювання господарської діяльності в спеціальних (вільних) економічних зонах: Монографія. – Х.: Право, 2008.-184 с.

34. Васильєва В.А. Цивільно-правове регулювання діяльності з надання посередницьких послуг: Монографія. – Івано-Франківськ, 2006. – 345 с.
35. Венедіктова І.В. Договір довірчого управління майном як форма реалізації правового інституту довірчого управління майном в Україні: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Нац. юрид. академія України ім. Ярослава Мудрого. — Х., 2003. — 19с.
36. Вікарчук О.І. Концесія у трансформаційній економіці: Автореф. дис... канд. екон. наук.08.01.01/ Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2006. -17 с.
37. Вінник О. М. Публічні та приватні інтереси в господарських товариствах: проблеми правового забезпечення: Монографія.- Київ: Атіка, 2003. – 324 с.
38. Вінник О.М. Інноваційна діяльність та трансфер технологій: окремі аспекти вдосконалення правового регулювання // Актуальні питання реформування правової системи України. Зб.статей за мат-ми У Міжнародної наук.-практ. конференції (м. Луцьк, 30-31 травня 2008 р.). – Луцьк, 2008. – С. 227-230.
39. Вінник О. М. Вдосконалення правового регулювання відносин з капітального будівництва в ГК України // Держ. регул. екон. відносин: розвиток закон-ва та проблеми правозастосування у госп. спорах. Мат-ли наук.-практ. конф. (Львів, 16-17.04. 2008 р.). – Львів, 2008.. – С. 493-500.
40. Вінник О.М. Науково-практичний коментар Закону України «Про акціонерні товариства». – К.: Юрінком Інтер, 2009. – 312 с.
41. Вінник О.М. Закон «Про акціонерні товариства»: проблеми застосування // Юридичний вісник України. – 2009. – № – С. 6.
42. Вінник О.М. Договори акціонерного товариства // Юридична Україна. – 2009. – № 11-12. – С.216-227.
43. 80/1. Віхров О.П. Організаційно-господарські правовідносини: Монографія. – К.: Видавничий дім «Слово», 2008. – 512 с.
44. Воловик О.А. Інтереси господарських товариств: проблеми правового забезпечення в корпоративних відносинах: Монографія.-Луганськ, 2006.-132 с.
45. Гелевей О.І. Неустойка як вид забезпечення виконання зобов'язання: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.03 / НАН України; Ін-ут держави і права ім. В.М.Корецького. — К., 2003. — 20с.
46. Головань І.В. Правова робота і захист прав підприємців: Монографія. – Донецьк: ТОВ «Юго-Восток, Лтд», 2003. – 168 с.
47. Гостюк В.І. Цивільно-правові договори з цінними паперами за законодавством України: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Київський нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. — К., 2005. — 16с.
48. Гарасюк О. А. Передумови та економічна доцільність формування офшорних зон в Україні. Автореферат дис. ... канд. екон. наук.– К., 2001.– 19 с.
49. Гуриненко О.М. Іноземні інвестиції в розвитку економіки столичних міст (на прикладі м. Києва): Автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. екон. наук. 08.05.01/ Київськ. нац. екон. ун-т. -К., 2004.-17 с..
50. Гуськова О.В. Удосконалення управління діяльністю підприємств за участю іноземного капіталу: Автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. екон. наук. 08.06.01/ Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля. -Луганськ, 2004.-20 с.

51. Гуменюк Д.О. Фінансове стимулювання інноваційного розвитку України: Автореф. дис. ... канд. екон. наук. 08.01.01/ Наук.-дослід. фін. ін-т при Мінфіні України. – К., 2006.-20 с.
52. Гуцин В.В., Овчинников А.А. Инвестиционное право: Ученик. – М.: ЭКСМО, 2006. – 688 с.
53. Джуринський В.О. Правове становище господарських об'єднань в Україні. Автореферат дис...канд..юрид.наук за спец.12.00.04. – К., 2009. – 21 с.
54. Задыхайло Д. В. Инвестиционное право Украины: Сб. нормативно-правовых актов с комментариями по состоянию на 10.04.2002 г.– Х.: Эспада, 2002.– 751 с.
55. Задыхайло Д.В., Кібенко О.Р., Назарова Г.В. Корпоративне управління: Навчальний посібник. – Харків, 2003. – 688 с.
56. Законодавство України у сфері інноваційної діяльності: Зб. законодавчих актів. За станом на 25 травня 2007 р. Офіц. вид./ Верховна рада України; Україна. Верховна Рада. – К.: Парламентське вид., 2007. – 151 с.
57. Інноваційна діяльність в Україні: Моногр./ А.М. Гуржій, Ю.В. Каракай, З.О. Петренко та ін.; Укр. ін-т наук.-техн. і екон. інформ. – К., 2006. – 151 с.
58. Інноваційна модель економіки: правові та методологічні засади проведення експертизи інноваційних проектів: Моногр./ С.В. Онишко, С.О. Єгоров, Ю.М. Черненко та ін. За заг. ред. Ю.П. Доценка; Держ. податк. адмін. України. Нац. акад. держ. податк. служби України. НДІ фін. права. – К., 2006. – 195 с.
59. Канаєва М.О. Формування інноваційної інфраструктури в Україні: Автореф. дис. .... канд. екон. наук. 08.02.02/ Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2006.-20 с.
60. Кафарський В.В. Інвестиційні договори в Україні: поняття, види, зміст, правове регулювання. Автореферат дис... канд. юрид. наук. – К., 2006. – 20 с.
61. Килимник І.І. Особливості правового регулювання договору комерційної концесії (франчайзингу): Монографія. – Харків: КП «Друкарня № 13», 2006. – 161 с.
62. Кібенко О. Р. Особливості правового регулювання іноземних інвестицій в Україні (міжнародно-правовий аспект). Автореферат дис... канд. юрид. наук.- Х., 2000.- 22 с.
63. Кібенко О.Р. Європейське корпоративне право на етапі фундаментальної реформи: перспективи використання європейського законодавчого досвіду у правовому полі України. Серія “Юридичний радник”.-Х.: Страйд, 2005. – 432 с.
64. Колонтай С.Н. Привлечение инвестиций в природоохранную деятельность биосферных заповедных территорий Украины/ Одесск. гос. эколог. ун-т. – О., 2005. – 183 с.
65. Концепция модернизации хозяйственного законодательства на базе Хозяйственного кодекса Украины (проект) // Економіка та право. – 2006. – 2 (15). – С. 5-16.
66. Коссак В. Іноземні інвестиції в Україні (цивільно-правовий аспект).– Л.: Центр Європи, 1996.– 215 с.

67. Коссаk В.М. Правові засади іноземного інвестування в Україні.- Львів: Центр Європи, 1999.- 244 с.
68. Кохановська О.В. Теоретичні проблеми інформаційних відносин у цивільному праві: Монографія. – К: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2006. – 463 с.
69. Кочергина Е.А. Содержание организационно-правовых форм предпринимательских обществ: интересы, функции, правовые средства. Монография. – Харьков: Основа, 2005. – 236 с.
70. Кравець І. Господарські об'єднання: окремі проблеми вдосконалення правового становища // Підприємництво, господарство і право. – 2006 – № 5. – С.79-81.
71. Кравець І. Правове становище суб'єктів організаційно-господарських повноважень: Автореферат дис...канд.юрид.наук: 12.00.04 / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – К., 2008. – 16 с.
72. Крупа Л. В. Спеціальний режим підприємницької діяльності у вільних економічних зонах України (комплексне дослідження). Автореферат дис. ... канд. юрид. наук.– Х., 2000.– 20 с.
73. Кузнецова Н.С. Подрядные договоры в инвестиционной деятельности в строительстве. К.; Наукова думка, 1993.- 159 с.
74. Кучеренко І.М. Організаційно-правові форми юридичних осіб приватного права: Монографія. – К.: ДП«Юридичне підприємство «Аста», 2004. – 328 с.
75. Лабин Д. К. Международно-правовое регулирование иностранных инвестиций.– М., 2001.– 380 с.
76. Лукач І. В. Правове становище холдингових компаній: монографія. – К.: Юрінком Інтер., 2008. – 240 с.
77. Луць В. В. Контракти у підприємницькій діяльності: Навч.посібник. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 576 с.
78. Мерзляк А.В. Механізми державного управління іноземними інвестиціями: регіональний аспект: Монографія/ Укр. Акад. держ. упр. при Президентові України. – К.: УАДУ, 2002. – 299 с.
79. Міжнародна інноваційно-інвестиційна діяльність України. Вектор розвитку: Моногр./ А.В. Гриньов, О.М. Шершенюк, С.В. Овчаренко; Харк. нац. авт.-дор. ун-т. – Х.: ХНАДУ, 2008. – 206 с..
80. Мілаш В. С. Захисні застереження в зовнішньо-економічному договорі: Монографія. – Полтава, 2004. – 180 с.
81. Мілаш В.С. Комерційний договір у контексті сучасних ринкових умов. Монографія. – Харків, 2007. – 440 с.
82. Мостовенко С.В. Цивільно-правове регулювання договорів у вільних економічних зонах і на територіях із спеціальним режимом інвестиційної діяльності: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. 12.00.03/ НАН України Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. – К., 2005. – 21 с.
83. Павленко І.А. Інноваційне підприємство у трансформаційній економіці України: Моногр./ Держ. вищ. навч. закл. “Київськ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана”. – К.: КНЕУ, 2007. – 242 с.

84. Патора-Висоцька З., Книш Д. Малий бізнес і прямі іноземні інвестиції: Моногр./ НАН України. Ін-т регіон. дослідж. – Л., 2006. – 207 с.
85. Погрібний Д.І. Корпоративні права держави: поняття, підстави виникнення, механізм реалізації. Автореферат дис...канд. юрид. наук: 12.00.04 / Погрібний Д.І. – Харків, – 20 с.
86. Посполітак В. В. Передача права власності на цінні папери та прав за цінними паперами в Україні. Автореферат дис...канд.юрид.наук.- К., 2001.- 20 с.
87. Правові проблеми створення та діяльності промислово-фінансових груп в Україні. Монографія / За заг. ред. Галянтича М.К. – К., 2005. – 224 с.
88. Саніахметова Н. О. Підприємницьке право: Суб'єкти підприємництва. Кредитування. Оренда. Лізинг. Зовнішньоекономічна діяльність. Інвестиції. Антимонопольне законодавство. Захист від недобросовісної конкуренції. Реклама: Навчальний посібник. 3-е вид., перероб.і длопов., К.: «А.С.К.», 2005. – 912 с.

ІНТЕРНЕТ РЕСУРСИ

- 1.<http://portal.rada.gov.ua/>
- 2.<http://www.president.gov.ua/>
- 3.<http://www.kmu.gov.ua/control/>
- 4.<http://www.scourt.gov.ua/>
- 5.<http://www.ccu.gov.ua/pls/wccu/indx>
- 6.<http://www.cvk.gov.ua/>
- 7.Правознавець: Електронна бібліотека юридичної літератури:
www.law.edu.ru
- 8.Правова бібліотека "Инфодиск: Законодательство Украины":
www.infodisk.com.ua
- 9.Періодичні видання
10. Бізнес. – www.business.kiev.ua.
11. Версти. – www.versii.com.ua.
12. Галицкие контракты. – www.kontrakty.com.ua.
13. Деловая столица. – www.dsnews.com.ua.
14. День. – www.day.kiev.ua.
15. Зеркало недели. – www.zerkalo-nedeli.com.
16. Киевские ведомости. – www.kv.com.ua.
17. Киевский телеграф. – www.k-telegraph.kiev.u/a
18. Кореспондент. – www.korrespondent.net.
19. Подробности. – www.podrobnosti.com.ua.
20. Сегодня. – <http://today.viaduk.net>

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання: залік

5. Засоби діагностики успішності навчання:

◆ **поточний контроль** (самостійна робота студента з вивчення окремих питань тем і підготовка до семінарських);

Критерії поточного контролю:

- систематична та активна робота під час семінарських;
- своєчасне й якісне виконання завдань, у тому числі для самостійного опрацювання, вивчення рекомендованих джерел;

- поточне тестування.

◆ **залік.**

Розподіл балів, які отримують студенти

Денної форми навчання

Поточний контроль та самостійна робота (у балах)		Підсумковий тест	Сума (бали)
		ІЗ реферат	100
T1 –T4	T5-T7		
15	15		
max 30		max 40	max 30

Заочної форми навчання

Поточний контроль та самостійна робота (у балах)		Підсумковий тест	Сума (бали)
		ІЗ кз	100
T1 –T4	T5-T7		
15	15		
max 30		max 40	max 30

СВО ОРІДУ НАДУ при Президентові України   Форма № Н-3.03

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
ПРИ ПРЕЗИДЕНТОВІ УКРАЇНИ

ОДЕСЬКИЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Методологія і організація наукових досліджень

ПРОГРАМА

нормативної навчальної дисципліни

підготовки МАГІСТРА

галузь знань 0306 МЕНЕДЖМЕНТ І АДМІНІСТРУВАННЯ

спеціальності 8.03060101

МЕНЕДЖМЕНТ ОРГАНІЗАЦІЙ І АДМІНІСТРУВАННЯ

(Шифр за ОПІ МГСЕ 1.5)

Одеса

2015 рік

РОЗРОБЛЕНО ТА ВНЕСЕНО: Одеським регіональним інститутом державного управління Національної академії державного управління при Президентові України.

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: кандидат економічних наук, доцент Майданюк Сергій Ігорович, кафедра Менеджменту організацій Одеського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України.

Обговорено та рекомендовано до видання Президією Науково-методичної комісії з галузі знань 0306 «МЕНЕДЖМЕНТ І АДМІНІСТРУВАННЯ»

22 квітня 2011 року, наказ № 366

Одеський регіональний інститут
державного управління НАДУ
при Президентові України, 2015.
© Майданюк С.І., 2015.

ВСТУП

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни «**Методологія і організація наукових досліджень**» для підготовки МАГІСТРІВ в галузі знань **0306 Менеджмент і адміністрування** напрям підготовки **6.030601 Менеджмент**, спеціальність **8.03060101 Менеджмент організацій і адміністрування (за видами економічної діяльності)**

Предметом вивчення навчальної дисципліни «Методологія і організація наукових досліджень» є засвоєння сучасних підходів до вирішення наукових проблем в галузі Менеджменту і адміністрування.

Міждисциплінарні зв'язки: Дисципліні «Методологія і організація наукових досліджень» передують дисципліни «Основи економічної теорії» і забезпечується написання магістерського диплому.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

Головною **метою** вивчення дисципліни «Методологія і організація наукових досліджень» є формування знань з методології, теорії методу і процесу, психології, методичного забезпечення науково-дослідної діяльності, починаючи зі студентської наукової роботи та аспірантських досліджень.

Навчальна програма передбачає формування культури та навичок проведення досліджень, впровадження їх результатів у практику діяльності організацій.

Завданням вивчення дисципліни «Методологія і організація наукових досліджень» є теоретична підготовка спеціалістів і магістрів з питань:

- сутності понять і категорій методологій наукових досліджень;
- організації процесу наукового дослідження;
- вибору об'єктів наукового дослідження;

- застосування теоретичних та емпіричних методів дослідження;
- методик дослідження, їх змісту і принципів розробки;
- планування науково-дослідних робіт;
- розроблення етапів та форм процесу наукового дослідження;
- організації науково-дослідної роботи магістрів;
- сутності понять гносеології та її місця в системі наукових знань;
- діалектики як системи принципів, законів і категорій;
- специфіки наукового пізнання;
- типології методів наукового пізнання;
- сутності понять синергетики і евристики;
- змісту та структури процесу наукового дослідження;
- формування та обґрунтування наукових гіпотез;
- оволодіння традиційними та сучасними інноваційними методами проведення досліджень;
- оформлення результатів наукових досліджень та впровадження їх у практику;
- інформаційного забезпечення процесу наукового дослідження;
- визначення економічної ефективності наукових досліджень.

Результатом вивчення дисципліни «Методологія і організація наукових досліджень» є набуття практичних навичок та умінь щодо:

- вибору об'єктів та методів наукового дослідження;
- пошуку та аналізу різноманітних джерел інформації;
- проведення наукових досліджень систем і процесів менеджменту;
- застосування сучасних методик та методичних прийомів у наукових дослідженнях;
- планування і організуванням наукових експериментів;
- формування опитувальних анкет;
- застосування автоматизованих систем обробки інформації у наукових дослідженнях;
- складання звітів з науково-дослідної роботи.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни.

Тема 1. Методологія: сутність, зміст, поняття

Поняття про діяльність людини: пізнавальну (гносеологічну), аксіологічну, праксіологічну. Наука як результат і особливий вид пізнавальної діяльності людини.

Роль філософії в обґрунтуванні проблем наукового дослідження. Логічний аналіз об'єкта, суб'єкта і предмета методології наукового дослідження. Зміст, структура і значення курсу для наукової підготовки спеціаліста, магістра, аспіранта.

Тема 2. Проблеми наукового пізнання в історії філософії

Специфіка пізнавального ставлення людини до світу. Поняття гносеології та її місце в системі філософського знання. Особливості пізнання природної соціокультурної й духовної сфер. Проблема пізнання світу. Агностицизм і його основні різновиди. Проблеми наукового пізнання у філософії XVIII—XIX ст. Класична наука і філософська епістемологічна рефлексія. Споглядальна концепція пізнання. Принцип відображення (Локк, Гольбах). Діяльнісна концепція пізнання. Принцип конструктивізму (Кант, Фіхте). Гегелівська гносеологія. Принцип тотожності. Марксистська концепція пізнання. Принцип практики (Маркс, Енгельс). Неокласична наука і філософська епістимологічна рефлексія. Неопозитивістська концепція пізнання (Мах, Авенаріус). Прагматична пізнавальна концепція (Ч. Пірс, У. Дžeme, Дж. Дьюї). Проблеми теорії пізнання у філософії неотомізму (Веттер, Марітен). Феноменологія Гуссерля. Філософія і методологія соціальних наук. Специфіка соціального пізнання.

Тема 3. Діалектичні та логічні основи наукового пізнання

Діалектика як система принципів, законів і категорій. Закони та категорії діалектики в науковому дослідженні. Поняття принципів діалектики та їх роль у науковому пізнанні. Принцип об'єктивності, всебічності та взаємозв'язку, розвитку, історичного й логічного в науковому пізнанні.

Закони єдності та боротьби протилежностей, якості і кількості, заперечення та їх роль у процесі пізнання.

Категорії діалектики, їх роль у пізнанні реального світу. Одиничне, особливе та загальне, сутність і явище, причина і наслідок, зміст і форма, необхідність і випадковість, можливість і дійсність у процесі пізнання предметів та явищ матеріального і духовного світу.

Значення діалектики в науковому пізнанні та практичній діяльності людей.

Формальна логіка у науковому пізнанні. Поняття про логічний закон. Закони логіки — форма вираження внутрішніх суттєвих структурних зв'язків наших думок, які відображують закономірні зв'язки буття реального світу. Співвідношення законів формальної та діалектичної логіки. Закон тотожності, його сутність і об'єктивна основа. Вимоги закону визначеності та однозначності думки у процесі наукового пізнання. Значення закону суперечності для пізнавальної та практичної діяльності людей. Закон виключеного третього, його визначення та логічний зміст. Об'єктивні основні вимоги цього закону. Роль закону виключеного третього в науковій і практичній діяльності людей. Закон достатньої підстави, його сутність та основні вимоги. Логічні помилки, пов'язані з порушенням вимог закону. Значення цього закону в науково-пізнавальній і практичній діяльності людей у різних сферах суспільного життя. Поняття аргументацій, доказу та їх структура.

Види і правила доказу в процесі наукового пізнання. Прямий і непрямий докази. Основні правила, що впливають із законів тотожності, несуперечності та достатньої підстави, яких слід дотримуватись у процесі наукового пізнання.

Поняття спростування та його логічна структура. Значення аргументації та доказу в пізнанні, науці.

Тема 4. Специфіка наукового пізнання

Наука в системі суспільства. Відмінність наукового пізнання від звичайного, художнього та інших способів пізнання дійсності. Головні ознаки наукового пізнання. Дисциплінарний та міждисциплінарний аналіз науки. Специфіка філософсько-методологічного дослідження науки. Позитивізм — неопозитивізм — постпозитивізм як світогляд і методологія наукового пізнання.

Поняття об'єкта та предмета наукового дослідження. Поняття про метод, методологію та рівні наукового дослідження. Змістовна і формалізована методологія. Види змістовної методології: філософська, загальнонаукова, конкретно наукова.

Типологія методів наукового пізнання: філософські, загальнонаукові, загальнологічні, емпіричні й теоретичні.

Рівні наукового дослідження: емпіричний і теоретичний, їх відмінність за предметом, методами і формами наукового знання.

Тема 5. Концептуальні основи наукового знання

Передумови наукового мислення і діяльності. Експлікація поняття і теорій науки. Необхідні умови коректного наукового пояснення.

Пізнавальний статус наукових законів моделі розвитку науки. Демаркація від індивідуальних психологічних, колективістських умов. Сцієнтизм і антисцієнтизм.

Наукове і ненаукове знання. Форми ненаукового знання. Наука як соціокультурний феномен. Наукова картина світу та її еволюція. Різні моделі раціональності. Концептуальні й світоглядні засади наукового знання.

Поняття синергетики й евристики. Взаємозв'язок епістемології і соціальної філософії.

Тема 6. Зміст та структура процесу наукового дослідження. Проблема істини

Основні проблеми гносеології. Логіка пізнавального ставлення людини до світу (оптимізм, скептицизм, агностицизм). Суб'єкт і об'єкт наукового дослідження. Дослідження як відображення і як творчість. Об'єктивне та суб'єктивне в гносеологічному образі.

Чуттєве пізнання та його основні форми. Логічне пізнання та його основні форми. Інтуїція та її роль у раціональному пізнанні. Діалектика чуттєвого та раціонального в процесі наукового дослідження. Сутність сенсуалізму, емпіризму, раціоналізму та ірраціоналізму.

Проблема істини у філософії та науці. Істина та її роль у науковому дослідженні. Об'єктивність і конкретність істини. Діалектика абсолютного та відносного в істині. Істина та помилкова думка. Критерії наукового пізнання та знання. Гносеологічні функції практики.

Специфіка дослідження соціальної дійсності. Суспільство як об'єкт соціального дослідження. Людина як об'єкт і суб'єкт наукового пізнання. Соціальні потреби, інтереси та їх вплив на процес дослідження суспільних явищ.

Тема 7. Основні етапи та форми процесу наукового дослідження

Основні етапи наукового дослідження і логіка їх пізнавального циклу. Виявлення, формування і постановка наукової проблеми як однієї з форм наукового знання. Практичні та теоретичні причини, що зумовлюють постановку проблеми. Сутність, характер і шляхи вирішення наукової проблеми.

Виявлення і нагромадження фактів дійсності — важливий етап у науковому дослідженні. Поняття про факти дійсності, їх види та зміст. Відмінність між фактом-подією та науковим фактом. Логіка виявлення фактів дійсності, їх пояснення та узагальнення.

Формування та обґрунтування наукових гіпотез як процес поглиблення наукового дослідження. Види гіпотез та їх роль у дослідженні явищ і процесів реальної дійсності. Значення гіпотез у прогнозуванні розвитку матеріального та духовного світу.

Формування наукової теорії — основний етап у процесі наукового дослідження. Поняття наукової теорії, її сутності та структури. Ознаки і функції наукової теорії. Роль теорії у формуванні та розвитку знань, науки, наукової картини світу. Наука як особливий вид духовного виробництва, пізнавальної діяльності вчених.

Тема 8. Рівні та методи наукового дослідження

Поняття про емпіричні та теоретичні рівні наукового дослідження. Методи нагромадження емпіричного матеріалу та вираження його в різних формах емпіричного знання. Методи спостереження, вимірювання, опису, експерименту та їх роль у дослідженні.

Методи теоретичного узагальнення емпіричного матеріалу та вираження його в різних формах теоретичного знання. Загальнонаукові та загальнологічні методи наукового пізнання. Аналіз і синтез. Порівняння, абстрагування та узагальнення. Індукція, дедукція та аналогія. Моделювання і формалізація. Системний аналіз. Програмно-цільовий підхід. Комплексні дослідження.

Аксиоматичний і гіпотетико-дедуктивний методи. Порівняльний і структурно-функціональний методи. Логіко-математичний та імовірнісний методи. Історичний і логічний методи. Сходження від абстрактного до конкретного. Емпіричні методи дослідження у групі економічних наук. Ситуаційні методи, що використовуються у менеджменті та маркетингу.

Методи порівнянь, групувань, табличних, графічних, балансових, індексних, ланцюгових підстановок. Лінійне програмування. Теорія масового обслуговування. Методи ділових ігор. Контент-аналіз. Кластерний аналіз. Діагностування. Матричний метод. Дисперсійний, комерційний, регресійний аналіз. Прогностичні методи. Методи експертних оцінок. Статичні та динамічні моделі. Методи перевірки результатів наукового дослідження.

Тема 9. Організація науково-дослідної роботи магістрів

Види та форми науково-дослідної роботи магістрів. Класифікація наукових досліджень. Теоретичні, експериментальні дослідження. Фундаментальні і прикладні дослідження. Пошукові, описові, причинно-наслідкові та прогностичні дослідження. Кабінетні і польові дослідження. Дослідження, які проводяться самостійно суб'єктом. Дослідження, що проводяться спеціалізованими дослідницькими фірмами. Дослідження, які проводяться спільно. Науково-дослідна робота (НДР) магістрантів у навчальний та у позанавчальний час.

Реферування літератури. Виконання магістерської роботи. Обґрунтування теми, розроблення її змісту, проведення наукового дослідження, апробація результатів дослідження у практиці діяльності підприємств-об'єктів дослідження. Участь у розробленні держбюджетної та госпдоговірної тематики кафедри. Участь у конкурсах наукових робіт магістрантів, науково-практичних конференціях. Написання наукової доповіді, статті.

Планування науково-дослідної роботи магістрантом. Складання індивідуального плану роботи магістранта. Розроблення календарного плану виконання випускної науково-кваліфікаційної роботи. Розроблення плану впровадження результатів наукових досліджень.

Тема 10. Оформлення результатів наукових досліджень та їх впровадження у практику

Систематизація результатів дослідження. Види систематизації результатів дослідження та їх зміст. Докази гіпотези, висновки та рекомендації, науковий експеримент, коригування попередніх пропозицій, літературний огляд дослідження. Викладення висновків та рекомендацій у вигляді реферату, наукової статті, тез доповіді, звіту про виконану науково-дослідну роботу, курсової, випускової магістерської роботи. Види рефератів: наукові, інформативні. Зміст та вимоги до рефератів. Наукова стаття. Звіт про НДР.

Звіт про науково-дослідну роботу, його зміст і методика складання. Сутність звіту з НДР. Архітектоніка звіту з НДР: титульний аркуш, зміст, список виконавців, реферат, основна частина звіту, висновки, рекомендації, список використаних джерел, додатки. Вимоги до складання звіту згідно з ДСТУ 3008-95.

Впровадження результатів завершених досліджень та розрахунок їх ефективності. Продукція наукових досліджень: теоретичні й науково-методологічні положення, методики, рекомендації. Кінцеві результати НДР, місце і форми їх застосування. Порядок впровадження результатів НДР у практичну діяльність підприємств. Відповідальність за впровадження НДР. Здавання замовнику НДР. Акти здавання-приймання готової продукції НДР, їх зміст. Впровадження завершених досліджень: дослідне випробування розроблених методик, рекомендацій, інструкцій, положень.

Ефективність результатів наукових досліджень та її критерії. Економічна, науково-технічна, соціальна ефективність. Розрахунок економічної ефективності наукових досліджень.

3. Рекомендована література

Законодавчі та нормативно-правові акти

1 Закон України «Про наукові парки» [Текст] від 25.06.2009 № 1563-VI.

2 Закон України «Про науково-технічну інформацію» [Текст] від 25.06.1993 № 3322-XII.

3 Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» [Текст] від 13.12.1991 № 1977-XII.

Базова (основна) література

1 Білуха, М. Т. Методологія наукових досліджень [Текст] : підручник для бакалаврів, магістрів і аспірантів екон. спец. вищ. навч. закладів освіти / М. Т. Білуха. — К. : АБУ, 2002. — 480 с.

2 Ганін, В. І. Методологія соціально-економічного дослідження [Текст] : навчальний посібник / В. І. Ганін, Н. В. Ганіна, К. Д. Гурова. — К. : Центр учбової літератури, 2008. — 224 с.

3 Економічні дослідження (методологія, інструментарій, організація, апробація) [Текст] : навч. посіб. / В. М. Геєць [та ін.] ; за ред. д-ра екон. наук, проф., акад. НАПН України А. А. Мазаракі. — К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т., 2010. — 279 с.

4 Єріна, А. М. Методологія наукових досліджень [Текст] : навч. посібник для вищ. навч. закл. / А. М. Єріна, В. Б. Захожай, Д. Л. Єрін. — К. : Центр навч. л-ри, 2004. — 212 с.

5 Клименюк, О. В. Методологія та методи наукового дослідження [Текст] : навч. посіб. / О. В. Клименюк. — К. : Міленіум, 2005. — 186 с.

6 Мочерний, С. В. Методологія економічного дослідження [Текст] / С. В. Мочерний. — Львів : Світ, 2001. — 416 с.

7 Стеченко, Д. М. Методологія наукових досліджень [Текст] : підручник / Д. М. Стеченко, О. С. Чмир. — К. : Знання, 2005. — 309 с.

8 Сурмін, Ю.П. Майстерня вченого [Текст] : підручник для науковця / Ю. П. Сурмін. — К. : Навчально-методичний центр «Консорціум з удосконалення менеджмент-освіти в Україні», 2006. — 302 с.

Додаткова література

1 Алексеев, А. П. Аргументация. Познание. Общение [Текст] / А. П. Алексеев. — М. : Изд-во МГУ, 1991. — 150 с.

2 Аналитическая философия [Текст] : избр. тексты / Б. Рассел [и др.] ; авт. введ. А. Ф. Грязнов ; сост. А. Ф. Грязнов ; пер. : И. В. Борисова, А. Л. Золкин, А. А. Яковлев. — М. : Изд-во МГУ, 1993. — 182 с.

3 Андрос, Е. Н. Истина как проблема познания и мировоззрения [Текст] / Е. Н. Андрос. — К. : Наук. думка, 1984. — 144 с.

4 Арутюнов, В.Х. Методологія соціально-економічного пізнання [Текст] : навчальний посібник / В. Х. Арутюнов, В. М. Мішин, В. М. Свінціцький. — К. : КНЕУ, 2005. — 352 с.

5 Гаршина, О. К. Виконання дипломних робіт спеціалістів економічного профілю [Текст] : навчальний посібник / О. К. Гаршина, С. В. Бурлуцький. — К. : Центр учбової літератури, 2007. — 136 с.

6 Гетманова, А. Д. Логика [Текст] : учебник для пед. учеб. заведений / А. Д. Гетманова. — М. : Добросвет, 2002. — 472 с.

7 Грищенко, І. М. Основи наукових досліджень [Текст] : навч. посібник / І. М. Грищенко [та ін.]. — К. : Вид-во КНТЕУ, 2001. — 185 с.

8 Дороніна, М.С. Технологія соціально-економічних наукових досліджень (схеми та приклади) [Текст] : навчальний посібник / М. С. Дороніна. — Харків : ІНЖЕК, 2007. — 120 с.

9 Дудченко, А. А. Основы научных исследований [Текст] : учеб. пособие / А. А. Дудченко, Я. А. Дудченко, Т. А. Примак ; под ред. А. А. Дудченко. — К. : Знання, КОО, 2000. — 114 с.

10 Еко, У. Як написати дипломну роботу : Гуманітарні науки [Текст] /

У. Еко. — Тернопіль: Мандрівець, 2007. — 224 с.

11 Канке, В. А. Основные философские направления и концепции науки : Итоги XX столетия [Текст] : учеб. пособие для магистрантов и аспирантов, а также для студ. вузов обуч. по напр. и спец. «Философия» / В. А. Канке. — М. : Логос, 2000. — 320 с.

12 Крушельницька, О. В. Методологія і організація наукових досліджень [Текст] : навчальний посібник / О. В. Крушельницька. — К. : Кондор, 2009. — 206 с.

13 Малюга, Н. М. Наукові дослідження в бухгалтерському обліку [Текст] : навчальний посібник / Н. М. Малюга ; за ред. Ф. Ф. Бутинця. — Житомир : Рута, 2003. — 476 с.

14 Методологические вопросы науковедения [Текст] : монографія / В. И. Оноприенко [и др.] ; под ред. В. И. Оноприенко. — К. : УкрИНТЭИ, 2001. — 326 с.

15 Організація наукових досліджень, написання та захист магістерської дисертації [Текст] : навчальний посібник / А. Ю. Берко, Є. В. Буров, О. М. Верес та ін. — Львів : Новий світ-2000, 2010. — 282 с.

16 Організація та методологія наукових досліджень [Текст] : навчальний посібник / за ред. А. Є. Конверського. — К. : Центр учбової літератури, 2010. — 352 с.

17 Основи методології та організації наукових досліджень [Текст] : навчальний посібник / за ред. А. Є. Конверського. — К. : Центр учбової літератури, 2010. — 352 с.

18 Рассел, Б. Исследования значения и истины [Текст] / Б. Рассел. — М. : Идея-Пресс, 1999. — 399 с.

19 Сондерс, М. Методы проведения экономических исследований [Текст] : Учебник / М. Сондерс, Ф. Льюис, Э. Торнхилл. — М. : Эксмо, 2006. — 640 с.

20 Шейко, В.М. Організація та методика науково-дослідної діяльності [Текст] : підручник / В. М. Шейко, Н. М. Кушнарєнко. — К. : Знання, 2008. — 310 с.

Словники

1 Казаков, Б. Н. Словарь научных терминов [Текст] : справочное пособие / Б. Н. Казаков. — Казань : КГУ, 2008. — 32 с.

2 Словник наукової термінології [Текст]. — Кривий Ріг : КЕІ, 2008. — 20 с.

Інтернет-джерела

1 United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO) [Electronic resource]. — Access mode : <http://en.unesco.org/>. — Title from screen.

2 Новости науки [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://science.ua/>. — Заглавие с экрана.

4 Форма підсумкового контролю успішності навчання

Підсумковий контроль проводиться з метою оцінювання результатів навчання з опанування навчальної дисципліни в межах освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр».

Основна мета підсумкового контролю — встановлення дійсного змісту знань студентів за обсягом, якістю, глибиною і вміннями застосовувати їх у практичній діяльності.

Підсумковий контроль здійснюється в терміни наведені в «Описі навчальної дисципліни»

Поточний контроль оцінюється за стобальною шкалою (суми балів за всі види навчальної діяльності) з переводом до шкали TCTS, у тому числі за результатами виконання контрольних завдань на практичних заняттях.

Підсумковий контроль оцінюється за шкалою TCTS для екзамену.

Оцінювання навчальних досягнень студентів здійснюється за критеріями і оціночними нормами Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України.

Розподіл балів, які отримують студенти:

Поточне тестування, самостійна робота, розрахунково-графічна робота, залік

Поточне тестування та самостійна робота										Розрахунково -графічна робота	Підсумковий залік	Сума
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	29	50	100
1,5	1,5	3	1,5	1,5	3	3	1,5	1,5	3			

Курсовий проект

Дата завершення				Сума
Розділ 1	Розділ 2	Розділ 3	Захист проекту	
до 28.02	до 31.03	до 30.04	до 20.05	29

5. Засоби діагностики успішності навчання

Поточний контроль знань студентів здійснюється на практичних заняттях, консультаціях та частково на лекціях і має на меті перевірку рівня підготовленості студентів з певних розділів (тем) навчальної програми, а також їх готовність до виконання конкретних завдань.

Завдання поточного контролю зводяться до того, щоб:

1. Виявити обсяг, глибину і якість сприйняття (засвоєння) матеріалу, що вивчається.
2. Визначити недоліки у знаннях і намітити шляхи їх усунення.
3. Виявити ступінь відповідальності студентів і ставлення їх до роботи, встановивши причини, які перешкоджають їх роботі.
4. Виявити рівень опанування навичок самостійної роботи і намітити шляхи і засоби їх розвитку.
5. Стимулювати інтерес студентів до предмета і їх активність у навчанні.

НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
ПРИ ПРЕЗИДЕНТОВІ УКРАЇНИ

ОДЕСЬКИЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

ПУБЛІЧНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ

ПРОГРАМА

нормативної навчальної дисципліни

підготовки МАГІСТРА

галузь знань 0306 - МЕНЕДЖМЕНТ І АДМІНІСТРУВАННЯ

Спеціальності 8.03060101

МЕНЕДЖМЕНТ ОРГАНІЗАЦІЙ І АДМІНІСТРУВАННЯ

(Шифр за ОПІ МПІ 1)

Одеса
2015 рік

РОЗРОБЛЕНО ТА ВНЕСЕНО: Одеським регіональним інститутом державного управління Національної академії державного управління при Президентові України

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ: кандидат політичних наук, доцент, Свірін Михайло Геннадійович, кафедра регіональної політики та публічного адміністрування, Одеського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України

Обговорено та рекомендовано до видання Президією Науково-методичної комісії з напряму підготовки 0306 «Менеджмент і адміністрування»

22 квітня 2011 року, наказ № 366

Одеський регіональний інститут
державного управління НАДУ
при Президентові України, 2015
© Свірін М.Г. 2015

ВСТУП

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни «Публічне адміністрування» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки магістра напрямку 0306 Менеджмент і адміністрування спеціальності 8.03060101 Менеджмент організацій і адміністрування (за видами економічної діяльності).

Предметом вивчення навчальної дисципліни є процес досягнення національних цілей та інтересів шляхом організації діяльності суб'єктів публічної сфери, у тому числі законодавчих, виконавчих і судових органів та органів місцевого самоврядування.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. Публічне адміністрування як системне явище в суспільстві
2. Організація і функціонування публічного адміністрування
3. Публічне адміністрування в соціальній та економічній сферах

1. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

1.1. **Метою** викладання навчальної дисципліни «Публічне адміністрування» є оволодіння теоретичними знаннями з питань публічного адміністрування та набуття практичних вмінь і навичок щодо застосування законів, принципів, методів, технологій та процедур в управлінні суб'єктами публічної сфери; набуття вмінь та формування компетенцій, необхідних для виконання функцій та реалізації повноважень керівника (фахівця) суб'єкта публічного адміністрування, в тому числі для органів державної влади і місцевого самоврядування.

1.2. Основними **завданнями** вивчення дисципліни «Публічне адміністрування» є:

- узагальнення теоретичних засад у сфері публічного адміністрування, розуміння основних тенденцій та напрямів їх еволюції;

- визначення суті, законів, принципів і механізмів публічного адміністрування в розвитку суспільства;
- опанування основами методології, технологіями та процедурами публічного адміністрування об'єктів публічної сфери;
- оволодіння методами формування, моніторингу та контролю управлінських рішень на національному, регіональному та місцевому рівнях, а також на рівні суб'єктів публічної сфери, з позицій загально-цивілізаційних цінностей, світового досвіду та осмислення наукових здобутків;
- набуття навичок розроблення та впровадження заходів із забезпечення результативної та ефективної діяльності суб'єктів публічної сфери.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати :

- предметну сферу і методологічну основу публічного адміністрування;
- перспективні наукові напрями розвитку публічного адміністрування;
- технології та процедури формування цілей публічного адміністрування;
- закони, принципи та механізми публічного адміністрування;
- засади, механізми, органи, методи та стилі публічного адміністрування;
- основні засади публічного адміністрування в соціальній та економічній сферах;
- особливості публічного адміністрування в добровільних об'єднаннях;
- особливості відповідальності суб'єктів публічного адміністрування за правопорушення у цій сфері.

вміти :

- підготувати нормативну документацію (накази, розпорядження тощо), пропозиції, рекомендації (проекти) для суб'єкта публічного адміністрування щодо визначення стратегічних цілей, завдань та етапів управлінських рішень на основі результатів системного аналізу суспільно-політичного та соціально-

економічного стану розвитку сфери управління (об'єкта управління), застосовуючи методики визначення певних показників;

- визначати технологію управління суб'єктом публічної сфери, що є раціональною за ознаками досягнення мети діяльності та ресурсами, що використовуються, з урахуванням особливостей цього суб'єкта;
- виробити процедури та основний зміст кожного етапу вироблення та впровадження управлінського рішення з визначенням термінів, виконавців і вартості;
- уживати заходи із упровадження сучасних форм і методів діяльності суб'єкта публічної сфери, його структурного підрозділу, оптимізації його функціональної та організаційної структури, виходячи зі змісту сучасних управлінських технологій;
- застосовувати методи та критерії оцінювання результативності та ефективності публічного адміністрування в умовах соціально-економічних змін.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 години/ 3 кредити ECTS.

2. ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБСЯГ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовний модуль 1.

ПУБЛІЧНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ ЯК СИСТЕМНЕ ЯВИЩЕ В СУСПІЛЬСТВІ

Тема 1. Предмет і методологічна основа публічного адміністрування

Основні підходи до розуміння публічного адміністрування та його еволюція. Предметна сфера публічного адміністрування. Методологічна основа. Співвідношення управління та адміністрування. Публічне адміністрування як напрям наукових досліджень, сукупність знань, сфера діяльності та навчальна дисципліна.

Тема 2. Основні теорії управління суспільством

Джерела ідей управління суспільством і країною. Формування та розвиток теорій управління суспільством і країною.

Основні теорії та школи управління суспільством і країною другої половини ХХ століття. Японський варіант людських стосунків. Соціально-інженерний та гуманітарний підходи. Концепція раціонального вибору та «новий менеджеризм». Публічне управління в контексті неокласичної теорії.

Тема 3. Публічна сфера – єдність економічної, соціальної та політичної сфер

Взаємозв'язок економічної науки, соціології та політології. Співвідношення економіки та політичної економіки. Особливості поведінки людей у економічній та політичній сферах. Соціально сфера: публічне адміністрування та людина; публічне адміністрування та колектив; публічне адміністрування та суспільство. Дія ринкових принципів у політичній сфері. Публічна сфера і публічна політика.

Тема 4. Громадянське суспільство як суб'єкт формування цілей публічного адміністрування

Основні етапи формування та еволюції громадянського суспільства. Сутнісні характеристики громадянського суспільства. Місце і роль громадських організацій у публічному адміністрування. Громадянське суспільство як сфера формування єдиного комплексу цінностей та відносин. Автономність і органічна єдність громадянського суспільства та держави.

Тема 5. Публічне адміністрування та влада

Феномен влади. Публічна влада та публічне адміністрування. Влада як основний засіб публічного адміністрування. Механізм взаємодії влади та публічного адміністрування. Держава як суб'єкт політичної влади. Економічна влада. Взаємозв'язок і взаємозалежність політичної та економічної влади.

Тема 6. Публічне адміністрування та муніципальна публічна влада

Поняття муніципальної публічної влади і місцевого самоврядування. Місцеве самоврядування – демократична основа управління в державі. Основні фактори формування місцевого самоврядування. Роль місцевого самоврядування в контексті децентралізації влади та публічного адміністрування.

Сфери управління та компетенції місцевого самоврядування. Представницькі та виконавчі органи місцевого самоврядування. Посадові особи місцевого самоврядування.

Інститути безпосередньої демократії в місцевому самоврядування. Вибори органів місцевого самоврядування. Місцевий референдум. Загальні збори громадян. Органи самоорганізації населення.

Тема 7. Закони та принципи публічного адміністрування

Управління суспільством – головне призначення публічного адміністрування.

Загальний закон соціального управління – залежність управляючого впливу від стану системи та зовнішнього середовища. Закон необхідності посилення регулювання та управління суспільними процесами. Закон розмежування центрів влади та управління. Закон централізації та децентралізації влади. Закон системності організації та саморозвитку системи публічного адміністрування.

Загальносистемні методологічні принципи публічного адміністрування. Принципи, що регулюють адміністрування як соціально-політичний, соціально-економічний та соціально-культурний процеси. Застосування принципів публічного адміністрування.

Тема 8. Публічне адміністрування як процес вироблення, прийняття та виконання управлінських рішень

Управління як визначальна функція публічного адміністрування. Управлінське рішення як наукова категорія. Пріоритетність політичного вибору цінностей та цілей.

Визначення цінностей та цілей – визначальна ланка прийняття рішень. Роль конкуренції в процесі прийняття рішень. Взаємовідношення суб'єкта та об'єкта прийняття рішень. Послідовність етапів прийняття рішень. Динаміка виконання рішень.

Змістовний модуль 2.

ОРГАНІЗАЦІЯ І ФУНКЦІОНУВАННЯ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ

Тема 9. Цінності та «дерево цілей» публічного адміністрування

Цінності та цілі суспільства і держави. Формування «дерева цілей». Юридичне забезпечення цілей публічного адміністрування.

Фактори, що визначають складність інституту публічного адміністрування. Нові тенденції в системі публічного адміністрування.

Тема 10. Механізми, органи, методи та стилі публічного адміністрування

Структура механізмів та органів публічного адміністрування. Типологізація органів публічного адміністрування. Принципи організації діяльності органів публічного адміністрування. Територіально-адміністративний аспект публічного адміністрування.

Проблеми вибору найкращої форми правління.

Методи публічного адміністрування. Застосування демократичних методів.

Стиль публічного адміністрування.

Тема 11. Бюрократія в системі публічного адміністрування

Бюрократія як наукова категорія. Теорія бюрократії М.Вебера. сучасні підходи в оцінюванні бюрократії. Основні ознаки та атрибути бюрократії. Політизація вищого чиновництва.

Публічна служба.

Тема 12. Антикорупційна діяльність у сфері публічного самоврядування

Поняття корупції та корупційних дій. Нормативно-правова база антикорупційної діяльності. Зони «підвищеного» ризику проявів корупції.

Фактори запобігання проявам корупції: політичний, нормативно-правовий, організаційний, економічний, кадровий, морально-психологічний.

Тема 13. Результативність та ефективність публічного адміністрування

Поняття результативності та ефективності публічного адміністрування. Фактори результативності та ефективності публічного адміністрування.

Вимір продуктивності, результативності та ефективності публічного адміністрування. Фактори підвищення ефективності публічного адміністрування. Контрактна система та неокорпоративізм.

Змістовний модуль 3.

ПУБЛІЧНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ В СОЦІАЛЬНІЙ ТА ЕКОНОМІЧНІЙ СФЕРАХ

Тема 14. Основні засади публічного адміністрування

Формування підходів до соціальної політики. Держава як гарант соціальної спрямованості ринкової економіки. Публічне адміністрування в забезпеченні населення суспільними благами.

Основні види соціальної допомоги держави. Зростання ролі позаекономічних факторів.

Публічне адміністрування у сфері науки, культури та мистецтва.

Забезпечення державою соціальної безпеки людини, громадянина та населення.

Забезпечення державою безпеки прав та інтересів споживачів.

Принципи оцінювання ефективності реалізації соціальної політики.

Тема 15. Публічне адміністрування та економіка

Основні напрями формування та розвитку сучасної економічної системи. Основні ознаки ринкової соціально орієнтованої економіки. Від економіки індустріального типу до постіндустріальної економіки. Основні характеристики сучасної економічної системи.

Основні напрями державного регулювання економікою.

Тема 16. Найважливіші функції публічного адміністрування у сфері економіки

Загальна характеристика взаємовідносин суспільства та економіки. Етапи формування та еволюції публічного адміністрування у сфері економіки.

Держава як гарант забезпечення умов для підприємницької діяльності. Нові тенденції у взаємовідносинах суспільства та бізнесу.

Управління власністю в умовах демократичної, правової держави. Законодавче та нормативно-правове забезпечення конкурентного середовища.

Антимонопольна діяльність. Забезпечення цивілізованих засад конкуренції. Механізми взаємодії суспільства та економіки.

Тема 17. Корпоративна влада та публічне адміністрування в добровільних об'єднаннях

Поняття та види добровільних об'єднань. Загальні принципи управління в добровільних об'єднаннях. Управління в громадських об'єднаннях. Управління в суспільно-господарських об'єднаннях. Управління в господарських товариствах, що мають на меті отримання прибутку. Управління в релігійних об'єднаннях.

Тема 18. Відповідальність у публічному адмініструванні

Правопорушення та відповідальність. Відповідальність органів державної влади та місцевого самоврядування, державних і комунальних підприємств, установ і організацій, посадових осіб за правопорушення у сфері публічного адміністрування.

Відповідальність недержавних організацій, органів і осіб, які не перебувають на державній службі чи службі в органах місцевого самоврядування, за правопорушення у сфері публічного адміністрування.

Правопорушення та відповідальність при здійсненні міжнародної публічної діяльності.

3. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
2. Про адміністративні послуги: Закон України від 06.09.2012 № 5203-VI // *Голос України*, 06.10.2012. - № 188.
3. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 № 280/97 // *Голос України* від 12.06.1997
4. Про державну службу: Закон України від 16.12.1993 № 3723-XII // *Відомості Верховної Ради України*. – 1993. – № 52. – Ст. 490.
5. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України від 05.02.2015 № 157-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/157-19>
6. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.01.2011 № 2939-VI // *Офіційний вісник України*. - 2011. - № 10.
7. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики: Закон України від 01.07.2010 № 2411-VI // *Офіційний вісник України*. - 2010. - № 55.

8. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>
9. Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 21.12.2006 № 514-V // *Голос України*, 02.02.2007 - № 19
10. Про місцеві вибори: Закон України від 14.07.2015 № 595-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/595-19>
11. Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 09.04.1999 № 586-XIV // *Голос України*, 12.05.1999
12. Про проголошення незалежності України: Постанова Верховної Ради України від 24.08.1991 № 1427-XII // *Відомості Верховної Ради України*. - 1991. - № 38.
13. Про столицю України - місто-герой Київ: Закон України від 15.01.1999 № 401-XIV // *Урядовий кур'єр*, 28.01.1999
14. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: Закон України від 23.12.1997 № 776/97-ВР // *Офіційний вісник України*. - 1998. - № 1.
15. Про центральні органи виконавчої влади: Закон України від 17.03.2011 № 3166-VI // *Голос України*, 09.04.2011. - № 65.
16. Адміністративне право України : [навчальний посібник] : [у 2-х томах] / [Галуцько В. В., Олефір В. І., Пихтін М. П. та ін] ; за заг. ред. В. В. Галуцька. — Херсон : ПАТ «Херсонська міська друкарня» 2011.
17. Про засади державної регіональної політики: Закон України від 05 лютого 2015 р. № 156-VIII // *Голос України*. – 2015. – № 39. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/156-19>
18. Про Програму діяльності Кабінету Міністрів України: Постанова Верховної Ради України від 11 грудня 2014 р. № 26-VIII // *Офіційний вісник України*. – 2014. – № 102. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/26-19>

19. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Закон України від 16 вересня 2014 р. № 1678-VII: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1678-18>
20. Про співробітництво територіальних громад: Закон України від 17.06.2014 № 1508-VII // Голос України, 23.07.2014. - № 138. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1508-18>
21. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»: Указ Президента України від 12 січня 2015 р. № 5/2015 // Урядовий кур'єр . – 2015. – № 6. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>
22. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/984_011/paran2820#n2820
23. Про затвердження плану заходів з виконання Програми діяльності Кабінету Міністрів України та Стратегії сталого розвитку “Україна-2020” у 2015 році: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 04 березня 2015 р. № 213-р: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/213-2015-%D1%80>
24. Державна служба : підручник : у 2 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; редкол. : Ю. В. Ковбасюк (голова), О. Ю. Оболенський (заст. голови), С. М. Серьогін (заст. голови) [та ін.]. - К. ; Одеса : НАДУ, 2012. - Т. 1. - 372 с.
25. Державне управління: європейські стандарти, досвід та адміністративне право [Текст] / В. Б. Авер'янов [та ін.] ; заг. ред. В. Б. Авер'янов ; НАН України, Інститут держави і права ім. В.М.Корецького. - К. : Юстиніан, 2007. - 288 с.

26. Державне управління: основи теорії, історія і практика: Навчальний посібник / В. Д. Бакуменко, П. І. Надолішній, М. М. Іжа, Г. І. Арабаджи / За заг. ред. Надолішнього П. І., Бакуменка В. Д. - Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2009. – 394 с.
27. Енциклопедичний словник з державного управління [Текст] / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; за ред.: Ю. В. Ковбасюка [та ін.] ; уклад.: Ю. П. Сурмін [та ін.]. - К. : НАДУ, 2010. - 819 с.
28. Мельник А.Ф. Державне управління: підручник / А.Ф.Мельник, О.Ю.Оболенський, А.Ю.Васіна ; за ред. А.Ф.Мельник. - К.: Знання, 2009. – 582 с.
29. Публічна влада і управління: принципи і механізми реалізації: Монографія / За аг. Ред.. Нижник Н.Р. - Чернівці: Технодрук, 2008. – 432 с.
30. Чернов С.І. Текст лекцій з дисципліни «Державне та регіональне управління» (для студентів 2 курсу напряму підготовки 6.030601 «Менеджмент» денної форми навчання) / С.І.Чернов, М.М. Новікова, С.О. Гайдученко; Харк. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Х.: ХНУМГ, 2014. – 140 с.
31. Шрьодер П. Нове публічне адміністрування або Як досягнути ефективного врядування? / пер. з нім. В.Шведа. - К.: Заповіт, 2008. - 76 с.

4. ФОРМА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ УСПІШНОСТІ НАВЧАННЯ

Підсумковий контроль вивчення дисципліни «Публічне адміністрування» здійснюється у формі заліку.

1. ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ УСПІШНОСТІ НАВЧАННЯ

Комплекти питань до практичних занять, завдань для контрольних робіт за темами змістовних модулів, перелік питань до екзаменаційної сесії.

Форми проведення контролю:

- презентації студентів під час семінарських занять;
- опитування, поточне та підсумкове тестування студентів по тематиці модулів.

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
ПРИ ПРЕЗИДЕНТОВІ УКРАЇНИ**

ОДЕСЬКИЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

МЕНЕДЖМЕНТ ОРГАНІЗАЦІЙ

ПРОГРАМА

нормативної навчальної дисципліни

підготовки МАГІСТРА

галузь знань 0306 - МЕНЕДЖМЕНТ І АДМІНІСТРУВАННЯ

спеціальності 8.03060101

МЕНЕДЖМЕНТ ОРГАНІЗАЦІЙ І АДМІНІСТРУВАННЯ

(Шифр за ОПП СПП 2.А)

**Одеса
2015 рік**

РОЗРОБЛЕНО ТА ВНЕСЕНО: Одеським регіональним інститутом державного управління НАДУ при Президентіві України

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ:

кандидат економічних наук, професор, Яроміч Світлана Анатоліївна, кафедра менеджменту організацій Одеського регіонального інституту державного управління НАДУ при Президентіві України;

старший викладач, Савенкова Світлана Володимирівна, кафедра менеджменту організацій Одеського регіонального інституту державного управління НАДУ при Президентіві України.

Обговорено та рекомендовано до видання Президією Науково-методичної комісії з галузі знань 0306 «МЕНЕДЖМЕНТ І АДМІНІСТРУВАННЯ»

«22» квітня 2011 року, наказ № 366

Одеський регіональний інститут
державного управління НАДУ
при Президентіві України, 2015.

© Яроміч С.А. 2015.

ВСТУП

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни «Менеджмент організацій» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки магістрів напрямку 0306 «Менеджмент і адміністрування».

Предметом **вивчення навчальної дисципліни** є інтегрована сукупність управлінських відносин у підсистемах організації, її стосунки із зовнішнім середовищем.

- **Міждисциплінарні зв'язки:**

- Перелік базових дисциплін (дисципліни, що попередують):

- «Менеджмент»;
- «Маркетинг»;
- «Планування діяльності підприємств»;
- «Економіка підприємств»;
- «Управління персоналом».

Перелік дисциплін, що забезпечуються:

- «Корпоративне управління»;
- «Управління змінами»;
- «Управління фінансовими ризиками»;
- «Основи управління проектами та бізнес планування».

- **1. Мета та завдання навчальної дисципліни**

1.1. **Метою вивчення** навчальної дисципліни «Менеджмент організацій» є оволодіння теорією та практикою результативного управління організацією у мінливих умовах соціально-економічного оточення.

1.2. **Основними завданнями** вивчення дисципліни «Менеджмент організацій» є формування у майбутніх фахівців сучасного системного мислення та комплексу спеціальних знань у галузі управління підсистемами

організації на всіх стадіях її життєвого циклу у взаємозв'язку із зовнішнім середовищем.

Результатом вивчення дисципліни «Менеджмент організацій» є формування професійної компетентності фахівців щодо створення цілісної системи успішного управління організацією.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати:

1. характеристику основних підсистем організації;
2. особливості менеджменту на основних етапах життєвого циклу організації;
3. системні правила менеджменту;
4. елементи організаційно-управлінського аналізу;
5. рівні та етапи організаційних змін;
6. різновиди управлінських моделей;
7. завдання менеджера щодо керівництва в організації;
8. сутність та особливості управлінського ризику;
9. систему показників оцінювання результативності і якості менеджменту організації.

вміти:

10. здійснювати аналіз і прогноз діяльності організації;
11. використовувати системний підхід в управлінні в умовах змін;
12. проектувати ієрархію менеджменту та склад структурних одиниць організації;
13. застосовувати методологію організаційного інжинірингу;
14. розробляти адекватні управлінські рішення, визначати форми і методи її виконання;
15. проводити аналіз та оцінювання ризику;
16. діагностувати якість менеджменту організації.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 годин/3 кредити ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни.

- 1 Системна модель менеджменту організації
- 2 Еволюція організації
- 3 Організаційний механізм менеджменту організації
- 4 Організаційний інжиніринг
- 5 Організаційний дизайн
- 6 Управлінські моделі
- 7 Керівництво в організації
- 8 Ризикозахищеність організації
- 9 Управління результативністю менеджменту організації

Тема 1. Системна модель менеджменту організації

Організація як складна система та як об'єкт управління: взаємозв'язок та взаємозалежність її внутрішніх елементів і факторів зовнішнього середовища.

Особливості функціонального та системного бачення організації.

Характеристика основних підсистем організації. Моделі організації як відкритої системи.

Узгодження цілей, стратегій, функціонального та організаційного потенціалу й можливостей організації.

Множинність підпорядкування результативності організації: проблеми узгодження пріоритетів та інтересів учасників діяльності.

Рівні досконалості організації.

Досягнення синергизму в менеджменті організації.

Тема 2. Еволюція організації

Зміни як об'єктивний процес розвитку організації. Значення змін в діяльності організації. Еволюційні погляди на процеси змін в діяльності організації. Життєвий цикл діяльності організації та стадії виникнення змін.

Управління процесами змін. Використання системного підходу в управлінні в умовах змін. Особливості менеджменту на основних етапах життєвого циклу організації.

Тема 3. Організаційний механізм менеджменту організації

Жорсткий» та «м'який» системний підхід до управління організаційними процесами. Системні правила менеджменту.

Комплексний механізм управління: економічний, мотиваційний, організаційний, правовий, процедурний. Поєднання функціонального, процесного та ситуаційного підходів.

Нормативно-правова регламентація, підстави та порядок організації управління.

Методологія проектування системи менеджменту та управлінських процедур. Проектування ієрархії менеджменту. Діапазон керованості та фактори, що його визначають.

Принципи та етапи раціонального розподілу в системі менеджменту. Дотримання субординації. Проектування складу структурних одиниць.

Визначення рівня централізації менеджменту.

Тема 4. Організаційний інжиніринг

Елементи організаційно-управлінського аналізу.

Інжиніринговий опис процесів в організації. Методологія організаційного інжинірингу. Умови інжинірингового підходу. Учасники процесу інжинірингу. Сфери інжинірингу.

Загальні правила інжинірингу: уніфікація різноманіття робіт, автономність прийняття рішень, процесний підхід, функціональна доцільність, підсумкова багатоваріантність, зменшення параметрів «входу» «шумів», нівелювання контролюючих заходів, зниження частки погоджень, персоніфікованість відповідальності, поєднання централізації та децентралізації.

Тема 5. Організаційний дизайн

Дизайн організації як набір параметрів, що визначають рівні поділу праці та координування: Координаційні механізми дизайну.

Рівні організаційних змін. Етапи організаційних змін. Компоненти організаційних перетворень. Об'єкти організаційних перетворень.

Модель розвитку внутрішнього потенціалу підприємства та конкурентного статусу підприємства.

Тема 6. Управлінські моделі

Елементи менеджменту організації.

Модель управління як системоутворювальний комплекс методів, набору форм впливу, принципів. Компоненти управлінських моделей. Різновиди управлінських моделей.

Комбінація управлінських моделей.

Тема 7. Керівництво в організації

Завдання менеджера щодо керівництва в організації.

Керівництво спільною діяльністю.

Комунікаційно-інформаційні аспекти розпорядчої діяльності. Техніка і форми передачі розпоряджень. Об'єктивізація доручень. Рівномірність, конкретність завдань. Свобода дії у виконанні. Урахування суб'єктивних факторів у розпорядчій діяльності. Зворотне делегування.

Людина як об'єкт управлінського службового контролю. Оцінювання виконання: показники, критерії. Об'єктивність оцінювання. Право на помилку. Види помилок та наслідки. Заходи щодо профілактики та усунення помилок.

Управління дисципліною. Статичний та динамічний аспекти. Типові порушення та їх причини. Дисциплінарний вплив. Застосування системи стягнень та заохочень. Правила накладання дисциплінарних стягнень.

Тема 8. Ризикозахищеність організації

Умови виникнення ризикової ситуації. Суб'єкт та об'єкт ризику.

Сутність та особливості управлінського ризику. Зовнішні та внутрішні фактори ризику. Класифікація факторів ризику за аспектами прояву: економічні, фінансові, юридичні, соціально-психологічні. Види ризику.

Аналіз та оцінювання ризику. Методи кількісного та якісного оцінювання ризику. Специфічність вибору альтернатив управлінських рішень в умовах ризику.

Концепція управління ризиком. Інструментарій впливу на ризик. Модель поведінки системи управління в ситуації ризику.

Критерії ризикозахищеності організації.

Тема 9. Управління результативністю менеджменту організації

Управління результативністю: основні підходи. Класифікація інструментів інтенсифікації розвитку підприємства, таксономія методів.

Цільові програми управління ефективністю та розвитком організації. Області обмеження розвитку організації.

Якість менеджменту організації. Діагностування якості менеджменту організації.

Система показників оцінювання результативності і якості менеджменту організації.

3. Рекомендована література

Базова

1. Бусыгин А.В. *Эффективный менеджмент*: Учеб. для вузов по эконом. Спец. — /А.В. Бусыгин/ - М.: Финпресс, 2000. — 1056 с.
2. Мошек Г.Є. *Основи менеджменту* / Г.Є. Мошек. - К. : Київ. Нац. торг.-екон. Ун-т, 2009. - 119 с.
3. Лепейко Т.І. *Реінжиніринг бізнес-процесів: навч.-практ. посіб. у схемах і табл.* / Т.І. Лепейко, А.В. Котлик; Харківський національний економічний ун-т. – Харків: Вид. ХНЕУ, 2009. – 80с.
4. Осовська Г.В., Осовський О.А. *Менеджмент організацій: Навчальний посібник.* – К: Кондор, 2009.

Допоміжна

1. Менеджмент організацій: навч. посібник/ за ред. Федулової Л. – К.: Либідь, 2003
2. Менеджмент организаций: уч.пособие / под ред. Румянцевой З.П. – М.:ИНФРА. – 1995
3. Гвишиани Д.М. Организация управления. – М.: МГТУ им. Баумана, 1998
4. Мильнер Б.З. Теория организации. М.:ИНФРА, - 1998
5. Немцов В.Д., Довгань Л.С., Синиок Г.Ф. Менеджмент організацій: навч. посібник. К.: УВПК, 2002
6. Виноградський М.Д., Виноградська А.М., Шканова О.М. Менеджмент в організації: навч. посібник. – К.:Кондор, 2002.
7. Бабарицька В.К., Малиновська О.Ю. Менеджмент туризму. Туроперейтинг. Понятійно-термінологічні основи, сервісне забезпечення турпродукту: Навч. посібник. – К.: АЛЬТЕРПРЕС, 2004.
8. Кабушкин Н.И., Бондаренко Г.А. Менеджмент гостиниц и ресторанов: Уч. пособие. – 3-е изд., перер. и доп. - Мн.: Новое знание, 2002.
9. Нечаюк Л.І., Нечаюк Н.О. Готельно-ресторанний бізнес: менеджмент: Навч. посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2006.
- 10.Момот Т.В. Вартісно – орієнтоване корпоративне управління: від теорії до практичного впровадження: Монографія. – Харків: ХНАМГ, 2006.
- 11.Акофф Р. Планирование будущего корпорации. – М.: Прогресс, 1985.
- 12.Вакульчик О.М. Корпоративне управління: економіко – аналітичний аспект: Монографія. – Дніпропетровськ: Пороги, 2003.

4.Форма підсумкового контролю успішності навчання

В організації навчального процесу з опанування навчальної дисципліни застосовується поточний та підсумковий контроль.

Поточний контроль знань студентів здійснюється на практичних

заняттях, консультаціях та частково на лекціях і має на меті перевірку рівня підготовленості студентів з певних розділів (тем) навчальної програми, а також їх готовність до виконання конкретних завдань. Також до поточного контролю відноситься перевірка виконання РГР.

Оцінка складається на основі сумарної рейтингової оцінки за відповідну форму роботи. Студент має право обрати достатній рівень оцінки, якщо він перевищує 50 балів. У випадку, коли сумарна оцінка поточного контролю має рейтинг F (0-30) або FX (31-50 балів) обов'язковим є складання контрольних випробувань (іспиту). В іншому разі, контрольні випробування - це форма підвищення рейтингового балу і не є обов'язковими.

Загальний рейтинг студента складається на основі оцінки наступних видів роботи:

- Виконання індивідуального (контрольного) завдання – 12 – 21 балів;
- Участь у лекційних заняттях – 0 – 16 балів (по 1 балу за кожне);
- Участь у практичних заняттях – 0 – 27 балів (по 3 бали за кожне);
- Участь у поточному контролі – 0 – 11 балів (по 5,5 балів за кожне).

Форма роботи	Максимальні сумарні бали
Індивідуальне завдання (РГР)	21
Лекційні заняття (16)	16
Практичні заняття (9)	27
Поточний контроль (2)	11
Сумарна оцінка	75

Підсумковий контроль проводиться з метою оцінювання результатів навчання з опанування навчальної дисципліни в межах освітньо-кваліфікаційного рівня «спеціаліст».

Основна мета підсумкового контролю - встановлення дійсного змісту знань студентів за обсягом, якістю, глибиною і вміннями застосовувати їх у практичній діяльності.

Підсумковий контроль здійснюється по закінченню 1 семестру денної та 2 семестрі заочної форм навчання, студенти складають іспит. Максимальний бал за іспит – 25.

Програмою дисципліни «Менеджмент організацій» передбачено виконання розрахунково-графічної роботи в 1 семестрі денної, та в 2 семестрі заочної форм навчання. На виконання даної роботи студентам відведено 30 годин самостійної роботи. Завдання РГР наведено у відповідних методичних вказівках:

Методичні рекомендації щодо виконання розрахунково-графічної роботи з дисципліни «Менеджмент організацій» для студентів 1 курсу денної форми та 2 курсу заочної форм навчання / Укладачі: С.А. Яроміч, Т.С. Маляєва. – Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2012. – 24с.

5. Засоби діагностики успішності навчання

Комплекти питань до практичних занять, завдань для контрольних робіт за темами змістовних модулів, перелік питань до екзаменаційної сесії та державної атестації.

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
ПРИ ПРЕЗИДЕНТОВІ УКРАЇНИ**

ОДЕСЬКИЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

КОРПОРАТИВНЕ УПРАВЛІННЯ**ПРОГРАМА**

нормативної навчальної дисципліни

підготовки **МАГІСТРА**галузь знань **0306 МЕНЕДЖМЕНТ І АДМІНІСТРУВАННЯ**спеціальності **8.03060101****МЕНЕДЖМЕНТ ОРГАНІЗАЦІЙ І АДМІНІСТРУВАННЯ****(Шифр за ОПІ СПІ 2.Б)****Одеса
2015 рік**

РОЗРОБЛЕНО ТА ВНЕСЕНО: Одеським регіональним інститутом державного управління НАДУ при Президентіві України

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ:

кандидат економічних наук, професор, Яроміч Світлана Анатоліївна, кафедра менеджменту організацій Одеського регіонального інституту державного управління НАДУ при Президентіві України;

Обговорено та рекомендовано до видання Президією Науково-методичної комісії з галузі знань 0306 «МЕНЕДЖМЕНТ І АДМІНІСТРУВАННЯ»

«22» квітня 2011 року, наказ № 366

Одеський регіональний інститут
державного управління НАДУ
при Президентіві України, 2015.
© Яроміч С.А. 2015.

ВСТУП

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни “Корпоративне управління” складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки МАГІСТА за напрямом 6.030601 Менеджмент, спеціальності “8.03060101 «Менеджмент організацій та адміністрування»”.

Предметом вивчення дисципліни система корпоративного управління та організаційно-економічний механізм її функціонування на мікро- та макрорівнях, формування механізму розвитку інтегрованих корпоративних утворень.

Міждисциплінарні зв'язки. Навчальна дисципліна вивчається після вивчення навчальних дисциплін „Стратегічний менеджмент”, „Інвестиційний менеджмент”, „Інноваційний менеджмент” та „Менеджмент організації”.

Програма дисципліни „Корпоративне управління” складається з таких розділів:

1. Мета та завдання дисципліни.
2. Зміст дисципліни.

У кінці програми додається список рекомендованих джерел.

1. Мета та завдання та результати вивчення дисципліни

Метою дисципліни є ознайомлення студентів із теоретичними корпоративного управління, інституційними та інформаційними інструментами забезпечення функціонування корпоративного управління на вітчизняних підприємствах.

Завдання вивчення дисципліни - теоретична та практична підготовка студентів фаху з питань:

- застосування теоретичних аспектів корпоративного управління в практичній діяльності;
- використання основних елементів та принципів корпоративного контролю, механізм його здійснення в діяльності підприємств;

- застосування методів оцінювання економічної ефективності корпоративного управління.

Після вивчення дисципліни студент повинен **знати**:

1. принципи корпоративного управління;
2. моделі корпоративного управління в сучасних умовах;
3. основні елементи та принципи корпоративного контролю;
4. методи оцінювання економічної ефективності корпоративного управління.

Вміти оцінювати: теоретичні основи корпоративного управління; принципи корпоративного управління в сучасних умовах; особливості моделей корпоративного управління в сучасних умовах; міжнародний та вітчизняний досвід становлення; принципи та механізми функціонування найвищого рівня управління акціонерним товариством (загальні збори акціонерів, рада директорів, спостережна рада та ревізійних органів); права та обов'язки акціонерів, їх реалізацію, дотримання та захист; порядок виплати дивідендів та проведення ефективної дивідендної політики; основні елементи та принципи корпоративного контролю, механізми його здійснення, а також основні процеси ринку корпоративного контролю (злиття та поглинання); природу корпоративних конфліктів, способи їх уникнення та урегулювання; умови та методи оцінювання економічної ефективності корпоративного менеджменту на акціонерних товариствах; склад основних елементів та механізм формування корпоративної культури на сучасному акціонерному товаристві.

Дисципліна «Корпоративне управління» відповідно до структурно – логічної схеми викладання дисципліни, передбачених навчальними планами вище викладеного фаху, викладається після викладання дисципліни «Менеджмент організацій».

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 годин / 3,0 кредити ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни.

Тема 1. Теоретичні основи корпоративного управління

Сутність корпоративного управління та його роль в процесі господарювання. Характеристика елементів корпоративного управління. Принципи корпоративного управління та вплив міжнародного співтовариства на їх узагальнення. Моделі корпоративних відносин: світовий досвід та особливості управління корпораціями в Україні. Еволюція формування корпоративної форми організації бізнесу. Основні характеристики інтеграційних процесів, типи та форми інтегрування. Різновиди організаційних об'єднань корпоративного типу в різних секторах економіки.

Тема 2. Зовнішня сфера корпоративного управління

Форми державного регулювання цінних паперів. Роль і функції Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку. Антимонопольне регулювання в корпоративному секторі. Управління державними корпоративними правами. Податкова політика в корпоративному секторі України. Сутність та роль депозитарної системи в корпоративному регулюванні.

Види депозитарної діяльності та її суб'єкти. Управління рухом акцій на первинних та вторинних ринках. Фінансові посередники в системі корпоративного управління. Основні організаційні форми фінансового посередництва.

Тема 3. Учасники корпоративних відносин та органи корпоративного управління

Ключові учасники корпоративних відносин: світовий досвід та вітчизняна практика. Структура корпоративних органів управління.

Підпорядкованість органів управління корпорацій. Спостережна рада та причини її створення. Повноваження спостережної ради. Виконавчий орган корпорації та його повноваження. Ревізійна комісія. Повноваження ревізійної

комісії. Порядок формування органів управління та їх кількісний склад. Порядок роботи органів управління.

Трудові відносини з посадовими особами органів управління корпорації. Відповідальність посадових осіб органів управління акціонерного товариства. Заходи щодо забезпечення інформаційної прозорості в Кодексі корпоративної поведінки.

Тема 4. Тактичне і стратегічне управління корпораціями

Особливості тактичного і стратегічного управління корпораціями. Тактичне і стратегічне управління як інструмент реалізації потенціалу корпоративного управління. Визначення параметрів системи тактичного і стратегічного управління корпораціями. Система погодження та затвердження стратегічних і поточних планових документів. Сутність та критерії формування системи тактичного і стратегічного моніторингу. Зв'язок результатів моніторингу з цілями та стратегією корпорації. Визначення цілей діяльності корпорацій. Характеристика підходів та загальні закономірності встановлення корпоративних цілей. Особливості визначення корпоративної місії та забезпечення її взаємозв'язку з місіями корпоративних формувань.

Тема 5. Управління корпоративними витратами.

Сутність, класифікація та підходи до ідентифікації витрат. Особливості формування корпоративних витрат. Планування витрат корпорації. Організування центрів відповідальності. Мотивування працівників за оптимізацію витрат. Резерви зниження корпоративних витрат. Форми фінансового забезпечення корпоративних витрат.

Тема 6. Звітність та контролювання в системі корпоративного управління

Вимоги до звітності учасників фінансового ринку. Побудова фінансової звітності згідно з міжнародними та національними положеннями(стандартами) бухгалтерського обліку. Розкриття звітної інформації учасниками фондового ринку. Консолідована фінансова звітність. Поняття та концептуальні засади

корпоративного контролю. Система корпоративного контролю та її функції. Форми та моделі корпоративного контролю. Внутрішній та зовнішній аудит в корпораціях. Типові пройоми забезпечення правого забезпечення інвесторів за інсайдерської та аутсайдерської системи корпоративного менеджменту та контролю. Заходи щодо забезпечення функціонування механізмів корпоративного управління і контролю в кодексі корпоративної поведінки.

Тема 7. Оцінювання ефективності корпоративного менеджменту

Рейтингове оцінювання якості корпоративного менеджменту. Критерії фінансової оцінки якості різних систем корпоративного управління: показники зворотності банківських кредитів, акціонерів вартість та вартість «учасників». Максимізація акціонерної вартості як ідеологія корпоративного управління. Методичні підходи до визначення ефективності корпоративного менеджменту. Показники та особливості оцінювання ефективності корпоративного менеджменту. Напрями підвищення ефективності управління корпораціями. Оцінювання ефективності механізмів корпоративного менеджменту. Організаційна ефективність: сутність, параметри та методи оцінювання. Ефективність інвестиційної та інноваційної діяльності. Ефективність корпоративного управління як досягнення балансу інтересів.

Тема 8. Кодекс корпоративної поведінки. Влада і бізнес

Кодекс етики в бізнесі. Типи етичних кодексів. Корпоративні кодекси. Ключові стандарти компетенцій (робочої поведінки) на українських підприємствах. Корпоративні кодекси в організаціях, їх основні функції. Дві частини корпоративних кодексів. Професійні кодекси. Професійна етика. Етичні норми менеджменту. Кодекс поведінки ТНК. Міжнародний кодекс рекламної діяльності. Корпоративна культура та її роль в корпоративному управлінні.

3. Рекомендована література

Базова.

1. Задихайло, Д. В. Корпоративне управління : навч. Посібн. / Д. В. Задихайло, О. Р. Кібенко, Г. В. Назарова. - Х. : Еспада, 2003. - 688 с.
2. Козаченко, А. В. Корпоративное управление : Учебник для вузов/ А.В. Козаченко, А.Э. Воронкова. - К. : Либра, 2004. - 367 с.
3. Кныш М.И., Пучков В.В., Тютиков Ю.П. Стратегическое управление корпорациями. – СПб.: «Культ-информ-пресс», 2002.- 239 с.
4. Небова М. Л. Теорія корпоративного управління: вузлові питання: навч. посіб. / М. І. Небова. – К.: Центр навч. л-ри, 2004. – 295 с.
5. Основы корпоративного управления: учеб. пособие / В. И. Российский. – Ростов н/Д: Феникс; Новосибирск: Сибирские соглашения, 2006. – 252 с.
6. Храброва И.А. Корпоративное управление: вопросы интеграции. Аффилированные лица, организационное проектирование, интеграционная динамика.- М.: Альпина, 2000.- 200 с.
7. Корпоративне управління : навч. посіб. / О.С. Кузьмін, Л.І. Чернобай, А.О. Босак, О.С. Скибінський, М.В. Колісник, З.П. Гаталяк, О.В. Муқан. - Л. : Вид-во Нац. ун-ту «Львівська політехніка», 2004. - 172 с.

Допоміжна

1. Иванова Е.А., Шишикова Л.В. Корпоративное управление: учебное пособие / Е.А. Иванова, Л.В. Шишикова; под ред. Проф. В.Ю. Наливайского. – Ростов н/Д.: «Феникс», 2007. – 256 с.
2. Корпоративное управление. Классика Harvard Business Review""Harvard Business Review on Corporate Governance" - Издательство: Альпина Бизнес Букс, 2007. – 222 с.
3. Чиркова Е.В. Как оценить бизнес по аналогии: Пособие по использованию сравнительных рыночных коэффициентов (2-е издание, исправленное и дополненное) - Издательство: Альпина Бизнес Букс, 2009. – 224 с.
4. Совет директоров — взгляд изнутри. Принципы формирования, управление, анализ эффективности. Р.Лебланк, Д.Гиллис - Издательство: Альпина Бизнес Букс, 2006. – 267 с.
5. Современная практика корпоративного управления в российских компаниях. Руководство для директора. Коллектив авторов (сборник) Издательство: Альпина Бизнес Букс, 2007. – 245с.
6. Пособие по корпоративному управлению В 6 т. (на рус. и англ. яз) - Международная финансовая корпорация, 2004 г.
7. Чухно А.А., Леоненко П.М., Юхименко П.І. Інституціонально-інформаційна економіка: підручник – Київ: Т-во «Знання», 2008. – 536 с.

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання

Підсумковий контроль проводиться з метою оцінювання результатів навчання з опанування навчальної дисципліни в межах освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр».

Основна мета підсумкового контролю - встановлення дійсного змісту знань студентів за обсягом, якістю, глибиною і вміннями застосовувати їх у практичній діяльності.

Підсумковий контроль здійснюється по закінченню 1 семестру денної та 2 семестрі заочної форм навчання, студенти складають іспит. Максимальний бал за залік – 25.

Програмою дисципліни «Корпоративне управління» передбачено виконання розрахунково-графічної роботи в 1 семестрі денної, та в 2 семестрі заочної форм навчання. На виконання даної роботи студентам відведено 30 годин самостійної роботи. Завдання РГР наведено у відповідних методичних вказівках:

Методичні рекомендації щодо виконання розрахунково-графічної роботи з дисципліни «Корпоративне управління» для студентів 1 курсу денної форми та 2 курсу заочної форм навчання / Укладачі: С.А. Яроміч, Т.С. Маляєва. – Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2012. – 24с.

4. Засоби діагностики успішності навчання

Комплекти питань до практичних занять, завдань для контрольних робіт за темами змістовних модулів, перелік питань до екзаменаційної сесії та державної атестації.

5. Засоби діагностики успішності навчання - комплекти питань до практичних занять, завдань для контрольних робіт за темами змістовних модулів, перелік питань до залікової сесії та державної атестації.

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
ПРИ ПРЕЗИДЕНТОВІ УКРАЇНИ

ОДЕСЬКИЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

УПРАВЛІННЯ ЗМІНАМИ

ПРОГРАМА

нормативної навчальної дисципліни

підготовки МАГІСТРА

галузь знань 0306 МЕНЕДЖМЕНТ І АДМІНІСТРУВАННЯ

спеціальності 8.03060101

МЕНЕДЖМЕНТ ОРГАНІЗАЦІЙ І АДМІНІСТРУВАННЯ

(Шифр за ОПІ МПІ 2.В)

**Одеса
2015рік**

РОЗРОБЛЕНО ТА ВНЕСЕНО: Одеським регіональним інститутом державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України.

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: кандидат педагогічних наук, доцент, Воловник Валентина Євгенівна, кафедра Менеджменту організацій Одеського регіонального інституту державного управління НАДУпри Президентіві України.

Обговорено та рекомендовано до видання Президією Науково-методичної комісії з галузі знань 0306 «МЕНЕДЖМЕНТ І АДМІНІСТРУВАННЯ»

22 квітня 2011 року, наказ № 366

Одеський регіональний інститут
державного управління НАДУ
при Президентіві України, 2014.
© Воловник В.Є. 2014.

ВСТУП

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни УПРАВЛІННЯ ЗМІНАМИ складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки МАГІСТРА, галузь знань 0306 МЕНЕДЖМЕНТ І АДМІНІСТРУВАННЯ, спеціальності 8.03060101 МЕНЕДЖМЕНТ ОРГАНІЗАЦІЙ І АДМІНІСТРУВАННЯ.

Предметом навчальної дисципліни є вивчення особливостей управління ресурсами (людськими і технічними) в умовах змін на засадах системно-структурного підходу до переведення індивідів, команд і організацій із поточного стану в бажаний майбутній стан, що стосується впровадження нових цінностей, норм, стилю поведінки в межах організації, які підтримують нові способи виконання роботи і переборюють протистояння змінам, що допомагає зробити впровадження перемін якомога безболісним для всього персоналу організації та підвищує шанси досягнення намічених результатів.

Міждисциплінарні зв'язки:

Перелік базових дисциплін (дисципліни, що забезпечують):

- Теорія організації;
- Менеджмент;
- Логістика;
- Маркетинг.

Перелік дисциплін, що забезпечуються:

- Управлінський аналіз;
- Управління проектами;
- Фінансовий менеджмент;
- Корпоративне управління.

Програма навчальної дисципліни складається з двох змістових модулів:

1. Теоретичні основи управління змінами.
2. Управління змінами.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. **Метою** навчальної дисципліни «Управління змінами» є вивчення особливостей управління ресурсами (людськими і технічними) в умовах змін на засадах системно-структурного підходу до переведення індивідів, команд і організацій із поточного стану в бажаний майбутній стан, що стосується впровадження нових цінностей, норм, стилю поведінки в межах організації, які підтримують нові способи виконання роботи і переборюють протистояння змінам, що допомагає зробити впровадження перемін якомога безболісним для всього персоналу організації та підвищує шанси досягнення намічених результатів; оволодіння практичними знаннями та набуття студентами практичних навичок із організації процесу управління змінами.

1.2. **Основними завданнями** вивчення дисципліни «Управління змінами» є:

- розуміння сутності змін та природи їх виникнення;
- формування у студентів наукового світогляду і знань із технологій та методів управління змінами в організаціях;
- вивчення особливостей функціонування організацій в умовах безперервних змін.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати :

- теоретичні основи управління змінами;
- індивідуальні зміни;
- командні зміни;
- організаційні зміни;
- роль керівництва в управлінні змінами;
- особливості розвитку організації в сучасних умовах;
- основні проблеми управління опором змінам;
- структурні зміни;
- зміни корпоративної культури;
- зміни на основі інформаційних технологій;

вміти :

- управляти індивідуальними, груповими та організаційними змінами у стратегічному розвитку організації.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 години / 3.0 кредити ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни**Змістовий модуль 1. Теоретичні основи управління змінами.****Тема 1. Теоретичні основи управління змінами.**

Природа виникнення змін. Сутність змін у природі та у відкритих соціально-економічних системах (їх взаємозв'язок). Організаційна досконалість - основа організаційних змін. Основні складові організаційної досконалості за Харінгтоном (процеси, проекти, зміни, знання, ресурси). Класифікація видів змін.

Тема 2. Індивідуальні зміни.

Навчання та зміни. Особа і зміни. Види компетентностей. Біхевіористичний, когнітивний, психодинамічний, гуманістично-психологічний підходи до змін. Управління своїми та чужими змінами. Розроблення індивідуальних планів управління поліпшенням результатів роботи. Заходи перед початком та після ініціювання змін. Характеристика концепції організації, що навчається, як провідника змін. Теорії навчання. Цикл втручання у процес змін. Модель Д. Колба. Таксономія Блума.

Тема 3. Командні зміни.

Поняття групи та переформування її в команду. Типи корпоративних команд. Вплив індивідуумів на динаміку команди. Способи ініціювання адаптації команди до організаційних змін. Основні стадії розвитку команд та

їх характеристика. Етапи змін команд за Такманом. Типологія учасників команди змін за Белбіном. Пастки Біона. Проведення оцінювання стану організації та підготування документів, що описують бачення ключових чинників розвитку команди та організації загалом. Розроблення цілей з результатів роботи організації. Визначення бажаних стандартів поведінки команди та організації.

Тема 4. Організаційні зміни.

Моделі та підходи до організаційних змін. Принципи роботи організації з використанням організаційних метафор, що характеризують сутність підходів до змін. Організація як машина, політична система, організм, потік і трансформація (метафори Гаррета Моргана до організаційних змін). Моделі змін (модель Льюїна, формула змін Бекхарда, модель узгодження Надлер-Тушмана, системна модель Сенге). Цикл змін за Коттером. Моделі організаційних перетворень. Умови, елементи та фактори ефективності організаційних перетворень. Реформування організації.

Змістовий модуль 2. Управління змінами.

Тема 5. Роль керівництва в управлінні змінами.

Ефективне лідерство. Матриця взаємозв'язків: метафора організації та необхідний тип керівництва. Стилi та навички керівника змін. Менеджери та лідери: спільне та відмінне (за Уореном Беннісом). Характеристика «єднальних» керівників за Дж. Ліпман-Блюменом. Самоаналіз та внутрішні ресурси управлінця змінами. Емоційна компетенція управлінця.

Тема 6. Розвиток організації в сучасних умовах та проблеми управління опором змінам.

Управління опором змінам. Формування інноваційної організаційної культури. Оцінювання економічної ефективності варіантів технологічного,

організаційного, економіко-фінансового та інших видів розвитку підприємства з врахуванням опору змінам. Оцінювання рівня опору змінам. Розроблення рекомендацій зі зниження опору.

Тема 7. Структурні зміни.

Сутність реструктуризації. Реструктуризація з позиції індивідуальних змін. Треступінчата модель Льюїна. Причини реструктуризації. Стратегічний аналіз і причини змін. Критичні чинники успіху змін. Проекти з управління змінами в організаціях. Моніторинг та аналіз змін. Реструктуризація з погляду індивідуальних змін: особливий випадок скорочення штатів (модель Ноєра). Команди у процесі реструктуризації.

Тема 8. Управління змінами у стратегічному розвитку організації.

Стратегія інтенсивного зростання. Процеси диверсифікації. Інтеграційні процеси та зміни в організаціях. Причини об'єднання та поглинання. Переваги та недоліки різних організаційних структур та об'єднань. Висновки із досліджень вдалих і невдалих поглинань. Принципи поглинання та об'єднання для координаторів змін.

Тема 9. Зміни корпоративної культури.

Основні принципи успішної зміни корпоративної культури. Регулювання діяльності організації. Ребрендинг. Створення бренду працедавця.

Тема 10. Зміни на основі інформаційних технологій.

Стратегія та інформаційні технології (ІТ). Стратегічна сітка Кеша для оцінювання стану інформаційних технологій в організаціях. Роль ІТ-менеджменту в організаційних змінах. Треступеневий підхід управління змінами в ІТ. Зміни процесів та корпоративної культури. Нові правила інформаційного суспільства.

3. Рекомендована література

Базова

14. Виханский О.С. Менеджмент / О.С. Виханский, А.И. Наумов. - 3-е изд. - М. : Гардарика, 2010. - 320 с.
15. Грин М. Управление изменениями : пер. с англ. / Майк Грин. - СПб. : ДК, 2007. - 360 с.
16. Корінько М. Д. Оцінка результатів диверсифікації діяльності підприємства / М.Д. Корінько // Актуальні проблеми економіки. —2006. - №3. – С. 52-57.
17. Камерон К. Диагностика и изменение организационной культуры / К.Камерон, Р. Куинн. - СПб. : ПИТЕР, 2001.
18. Ольшанська, М. В. Диверсифікація діяльності підприємств як передумова та наслідок об'єднання у виробничо-господарські структури / М.В.Ольшанська, Ю.М.Волощак // Науковий вісник Ужгородського університету. Економіка. — 2011. — Вип. 32. — С. 171-175.
19. Сенге П. Танец перемен: новые проблемы самообучающихся организаций / П. Сенге, А. Клейнер, Ш. Роберте и др. - М., 2003.
20. Харрингтон Д. Оптимизация бизнес-процессов. Документирование, анализ, управление, оптимизация / Д. Харрингтон, К. Зсселинг, Х.Нимвеген. - СПб., 2002.
21. Шаров Ю.П. Управління змінами : навч. посібник / Ю.П. Шаров. – К. : Вид-во УАДУ, 1997. – 76 с.
22. Широкова Г.В. Управление организационными изменениями: учеб. пособие / Г.В. Широкова. - СПб. : Изд. дом С.-Петербур. гос. ун-та, 2005.

Допоміжна

1. Булеев И.П. Промышленные корпорации: особенности развития и принятия решений: [Монография] / И.П.Булеев, С.В.Богачев, М.В.Мельникова. – Донецк, 2003. – 116 с.
2. Варналій З.С. Основи підприємництва : Навч. посібник. – К.: Знання-Прес, 2003. – 285 с.
3. Виноградська А.М. Основи підприємництва : Навч. посібник. – К.: Кондор, 2008. – 544 с.
4. Данько М. Реорганізація підприємств у контексті формування корпоративних структур / М. Данько // Економіка України. – 2007. - № 1. – С. 64-70.
5. Корінько М.Д. Організація управління при диверсифікації діяльності / М.Д. Корінько // Актуальні проблеми економіки. - 2005. - №9. - С.161-169.
6. Кредісов В.А. Підприємництво – вирішальний фактор розвитку країн з перехідною економікою. - К.: Знання України, 2003. – 327 с.
7. Покропивний С.Ф. Підприємництво : стратегія, організація, ефективність : Навч. посібник / С.Ф. Покропивний, В.М. Колот.– К.: КНЕУ, 1998. – 352 с.
8. Управління сучасним містом : підручник / за ред.. В.М.Вакуленка, М.К.Орлатого. – К.: НАДУ, 2008. – 632 с.

5. Форма підсумкового контролю успішності навчання

Формою підсумкового контролю навчальних досягнень студентів з дисципліни «Управління змінами» є **залік**.

5. Засоби діагностики успішності навчання

Засобами діагностики успішності навчання студентів з дисципліни «Управління змінами» є тести, контрольні завдання, реферати.

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
ПРИ ПРЕЗИДЕНТОВІ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

УПРАВЛІННЯ ПРОЕКТАМИ

ПРОГРАМА

нормативної навчальної дисципліни

підготовки МАГІСТРА

галузь знань 0306 МЕНЕДЖМЕНТ І АДМІНІСТРУВАННЯ

спеціальності 8.03060101

МЕНЕДЖМЕНТ ОРГАНІЗАЦІЙ І АДМІНІСТРУВАННЯ

(Шифр за ОПІ МПП 2.Г)

Одеса

2015 рік

РОЗРОБЛЕНО ТА ВНЕСЕНО: Одеським регіональним інститутом державного управління Національної академії державного управління при Президентові України.

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: кандидат педагогічних наук, доцент Воловник Валентина Євгенівна, кафедра Менеджменту організацій Одеського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України.

Обговорено та рекомендовано до видання Президією Науково-методичної комісії з галузі знань 0306 «МЕНЕДЖМЕНТ І АДМІНІСТРУВАННЯ»

22 квітня 2011 року, наказ № 366

Одеський регіональний інститут
державного управління НАДУ
при Президентові України, 2015.
© Воловник В.Є., 2015.

ВСТУП

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни УПРАВЛІННЯ ПРОЕКТАМИ складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки МАГІСТРА, галузь знань 0306 МЕНЕДЖМЕНТ І АДМІНІСТРУВАННЯ, спеціальності 8.03060101 МЕНЕДЖМЕНТ ОРГАНІЗАЦІЙ І АДМІНІСТРУВАННЯ.

Предметом навчальної дисципліни є вивчення теоретичних і практичних особливостей управління проектами на засадах системно-структурного підходу в системі менеджменту організації; формування у майбутніх фахівців належної компетентності з ефективного управління проектами і програмами в організаціях.

Міждисциплінарні зв'язки:

Перелік базових дисциплін (дисципліни, що забезпечують):

- Менеджмент організацій;
- Організація підприємницької діяльності;
- Економіка підприємства;
- Бухгалтерський облік;
- Фінанси підприємства;
- Гроші та кредит;
- Операційний менеджмент;
- Логістика;
- Управління персоналом;
- Маркетинг.

Перелік дисциплін, що забезпечуються:

- Фінансовий менеджмент;
- Антикризовий менеджмент.

Програма навчальної дисципліни складається з двох змістових модулів:

1. Теоретичні основи управління проектами.
2. Управління проектами.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою навчальної дисципліни «Управління проектами» є формування у майбутніх фахівців належних практичних вмінь і навичок застосування універсального інструментарію розробки та реалізації універсальних проектів з метою досягнення ефективного існування та розвитку організації.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Управління проектами» є забезпечення науково-методичного підґрунтя опанування студентами основних інструментів управління проектами в організації.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати :

- теоретичні основи управління проектами;
- особливості управління проектами в системі менеджменту організації;
- алгоритм обґрунтування проекту;
- методологію планування проекту;
- методи управління часом при виконанні проекту;
- особливості планування ресурсного забезпечення проекту;
- методіку контролювання виконання проекту;
- стратегії управління ризиками проектів;
- політику управління якістю проекту;
- особливості управління персоналом у проектах;

вміти :

- управляти проектами і програмами в організаціях.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 годин / 3 кредити ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Теоретичні основи управління проектами.

Тема 1. Управління проектами в системі менеджменту організації

Мета, завдання, предмет та об'єкт дисципліни.

Характеристика управління проектами: специфічність мети, визначена тривалість, неповторність, комплексність, централізм у керуванні, гнучкість, здатність до змін. Функції та процеси проектного менеджменту. Піраміда проектного менеджменту: механізми, інструменти, методи, засоби, функції. Модель управління проектами як поєднання основних функцій проектного менеджменту та інструментів їх реалізації.

Основні риси проекту. Види проектів, їх характеристика. Учасники проекту. Фрази життєвого циклу проекту.

Тема 2. Обґрунтування проекту

Ініціалізація проекту: розробка концепції проекту, формування ідеї проекту, попередня проробка цілей та задач проекту, передпроектні дослідження можливостей виконання проекту, заключні проектні дослідження на основі техніко-економічного, фінансового та загальноекономічного аналізу.

Структура проектного аналізу: технічний аналіз, комерційний аналіз, фінансовий аналіз, екологічний аналіз, організаційний аналіз, соціальний аналіз, економічний аналіз.

Прогнозування ефективності проекту.

Тема 3. Планування проекту

Сутність, мета та завдання ініціалізації проекту. Структура та зміст проектного завдання. Роль учасників розробки проектного завдання.

Мета і функції проектного планування. Характеристика робіт з планування проекту. Вимоги до послідовності виконання робіт з планування проекту. Організація планування.

Методологічні підходи при плануванні проектів: традиційний підхід, схематичний, багатостадійне та багаторівневе планування. Методологія «витрати-час-ресурси» (СТЯ), проекти у контрольованому середовищі (PRINCE). Складові системи планування та контролю проекту: мета, характеристика робіт, сітьове планування, складання бюджету, моніторинг виконання у часі та по витратах, система інформування і прийняття рішень.

Компоненти структуризації проекту. Методологія структуризації, її

характеристика та значення. Підсистеми робочої структури : кінцеві результати, субпроекти, робочі модулі, робочі елементи; їх характеристика. Основні ознаки робочого пакета як найнижчого рівня робочої структури. Переваги робочої структури проекту.

Створення двоспрямованої структури проекту на основі поєднання робочої та внутрішньої організації структури проекту. Структуризація затрат. Поєднання робочої, організаційної і затратної структур у триспрямованій структурі проекту.

Розробка матриці відповідальності. Кодування робіт. СТК-словник для середніх та великих проектів на підприємстві.

Змістовий модуль 2. Управління проектами.

Тема 4. Управління часом при виконанні проекту

Планування послідовності робіт. Методи календарного планування. Сітьові графіки: основана мета та завдання розробки. Основні принципи побудови та відмінності стрілчастих графіків (АДМ) та графіків передування (РДМ). Види логічних зв'язків у сітьових графіках. Побудова умовних діаграм. Система PERT.

Методологія обчислення параметрів сітьового графіка: ранніх та пізніх строків початку і закінчення, визначення критичного шляху, критичних та некритичних робіт, запасу часу по некритичних роботах.

Оцінювання тривалості робіт (проекту). Моделювання тривалості робіт. Сутність, завдання та види календарних планів. Методологія календарного планування проектів.

Тема 5. Планування ресурсного забезпечення проекту

Характеристика ресурсів проекту. Особливості планування людських ресурсів. Ресурсні гістограми: сутність, алгоритм побудови, згладжування ресурсних гістограм за умов нестачі ресурсів.

Система вимог до джерел забезпечення проекту. Ранжування джерел. Визначення типу контракту. Адміністрування контрактів. План залучення

капіталу (джерела фінансування проекту).

Планування проектних завдань. Види витрат по проекту, методика їх обчислення. Особливості планування витрат у часі. Підходи до скорочення тривалості проекту з урахуванням витрат по роботах.

Планування бюджету в часі.

Тема 6. Контролювання виконання проекту

Основні елементи контрольного циклу. Інструментарій контролювання проектів. Контролювання виконання календарних планів та бюджетів підрозділів. Звітність у системі контролю: завдання, принципи побудови, форма подання.

Вимірювання та аналіз показників виконання проекту. Інформація, необхідна для звіту з виконання проекту. Оцінювання перебігу виконання проекту на основі методу скоригованого бюджету. Обчислення скоригованого бюджету, коефіцієнтів по затратах та часу. Обчислення прогнозного часу та витрат по проекту.

Види проектних змін та їх вплив на проект та проектну команду. Процедура внесення змін до проекту. Оцінювання результатів внесення змін.

Основні роботи на етапі завершення проекту. Передача продукту проекту замовнику/споживачу. Зміст та призначення заключного внутрішнього звіту. Розпуск проектної команди.

Тема 7. Управління ризиками проектів

Сутність та види проектних ризиків. Причини виникнення та наслідки проектних ризиків. Фактори, що визначають рівень ризикованості проекту.

Якісний та кількісний аналіз ризиків проектів. Ранжування ризиків.

Можливі стратегії поведінки компанії щодо ризиків: стратегія усунення ризиків, стратегія розподілу ризиків, стратегія зменшення ризиків, стратегія сприйняття ризиків. Дії компанії в межах кожної стратегії. Формування програм реагування на ризик.

Тема 8. Управління якістю проекту

Якість проектного менеджменту як відповідність проектним цілям та

вимогам споживачів. Сутність управління якістю проекту. Організаційне забезпечення управління якістю проекту.

Політика у сфері якості. Опис змісту проекту. Опис продукту. Норми та правила забезпечення якості. Планування якості проекту. Аудит якості проекту, його види. Контроль показників якості. Проектування експериментів. Витрати за забезпечення якості. Програма забезпечення якості проекту. Заходи щодо поліпшення якості.

Контролювання якості проекту: план тестування й приймання компонентів проекту; інспекція етапів проекту; контрольні графіки; контрольні списки; діаграми Парето; статистичне моделювання; аналіз тенденцій.

Класифікація витрат на забезпечення якості проекту.

Тема 9. Управління персоналом у проектах

Основні сфери та напрями управління персоналом у проектах. Вимоги щодо проектного менеджера. Ознаки ефективного проектного менеджера. Лідерство та делегування повноважень. Стилi лідерства.

Формування команди проекту. Аналіз і оцінка зацікавлених осіб. Переговори та попереднє призначення до команди. Оптимізація структури персоналу проекту. Роботи з формування команди. Аналіз ролей членів команд (тест Белбіна).

Стадії розвитку команди. Організація зворотного зв'язку в команді. Навчання членів команди. Удосконалення індивідуальних навичок членів команди. Навчання поведінки в команді.

Організаційна культура проекту. Організаційний стиль. Мотивація окремих виконавців та груп. Трансформування системи винагород та визнання. Мотивація функціональних менеджерів.

Управління конфліктами у проекті. Критичні сфери поведінки персоналу при виконанні проекту. Причини конфліктів. Джерела конфліктів. Стратегії запобігання конфліктів.

3. Рекомендована література

Базова

23. Батенко Л. П. Управління проектами / Л. П. Батенко, О. А. Загородніх, В. В. Ліщинська.- К.; Київ. Нац. Екон. Ун-т, 2003. - 231 с.
24. Клиффорд Ф. Грей. Управление проектами : практ. руководство ; пер. с англ. / Клиффорд Ф. Грей, Срик У. Ларсон. – М. : Дело и сервис, 2003. - 528 с.
25. Тарасюк Г.М. Управління проектами : навч. Посіб. / Г.М. Тарасюк. – К.: Каравелла, 2004. -344 с.
26. Тянь Р. Б. Управління проектами : підручник / Р. Б. Тянь, Б. І. Холод, В. А. Ткаченко. – К. : ЦНЛ, 2003. – 224с.
27. Управление проектами / И. И. Мазур, В. Д. Шапиро, Н. Г. Ольдерогге. – М. : Экономика, 2001. - 576 с.
28. Управление проектами : справ. для профессионалов / под ред. И. И. Мазура, В. Д. Шапиро. – М. : Высш шк., 2001. - 875 с.
29. Управління проектами : підручник [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.bookz.com.ua/4/index.htm>.

Допоміжна

30. Булеев И.П. Промышленные корпорации: особенности развития и принятия решений: [Монография] / И.П.Булеев, С.В.Богачев, М.В.Мельникова. – Донецк, 2003. – 116 с
31. Виханский О.С. Менеджмент / О.С. Виханский, А.И. Наумов. - 3-е изд. - М. : Гардарика, 2010. - 320 с.
32. Данько М. Реорганізація підприємств у контексті формування корпоративних структур / М. Данько // Економіка України. – 2007. - № 1. – С. 64-70.
33. Камерон К. Диагностика и изменение организационной культуры / К. Камерон, Р. Куинн. - СПб. : ПИТЕР, 2001.
34. Кредісов В.А. Підприємництво – вирішальний фактор розвитку країн з перехідною економікою. - К.: Знання України, 2003. – 327 с
35. Сенге П. Танец перемен: новые проблемы самообучающихся организаций /

- П. Сенге, А. Клейнер, Ш. Роберте и др. - М., 2003.
36. Управління сучасним містом : підручник / за ред. В. М. Вакуленка, М. К. Орлатого. – К. : НАДУ, 2008. – 632 с
37. Харринітон Д. Оптимизация бизнес-процессов. Документирование, анализ, управление, оптимизация / Д. Харринпон, К. Зсселинг, Х.Нимвеген. - СПб., 2002.
38. WWW. UKRREFERAT.COM 2000-2015.
39. WWW. mon.gov.ua.
40. WWW. edicanion.gov.ua
41. WWW.oridu.odessa.ua. Сайт ОРІДУ НАДУ при Президентіві України.

5. Форма підсумкового контролю успішності навчання

Формою підсумкового контролю навчальних досягнень студентів з дисципліни «Управління проектами» є **екзамен**.

5. Засоби діагностики успішності навчання

Засобами діагностики успішності навчання студентів з дисципліни «Управління проектами» є тести, контрольні завдання, реферати.

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
ПРИ ПРЕЗИДЕНТОВІ УКРАЇНИ

ОДЕСЬКИЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

ФІНАНСОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ

ПРОГРАМА

нормативної навчальної дисципліни

підготовки МАГІСТРА

напряму 6.030601 МЕНЕДЖМЕНТ

спеціальності 8.03060101

МЕНЕДЖМЕНТ ОРГАНІЗАЦІЙ І АДМІНІСТРУВАННЯ

(Шифр за ОПІ – МПІ 3.)

**Одеса
2015 рік**

РОЗРОБЛЕНО ТА ВНЕСЕНО: Одеським регіональним інститутом державного управління Національної академії державного управління при Президентові України.

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: завідувач кафедри, кандидат економічних наук, доцент Красностанова Наталія Едуардівна, кафедра Менеджменту організацій Одеського регіонального інституту державного управління НАДУ при Президентові України.

Обговорено та рекомендовано до видання Президією Науково-методичної комісії з напряму підготовки 0306 «МЕНЕДЖМЕНТ І АДМІНІСТРУВАННЯ»

22 квітня 2011 року, наказ № 366

ВСТУП

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни «Фінансовий менеджмент» складена відповідно до нормативної частини освітньо-професійної програми підготовки МАГІСТРА напрямку 6.030601 МЕНЕДЖМЕНТ, спеціальності 8.03060101 «МЕНЕДЖМЕНТ ОРГАНІЗАЦІЇ І АДМІНІСТРУВАННЯ».

Предметом вивчення навчальної дисципліни є організація підготовки фахівців у ВНЗ з напрямку 6.030601 МЕНЕДЖМЕНТ, спеціальності 8.03060101 «МЕНЕДЖМЕНТ ОРГАНІЗАЦІЇ І АДМІНІСТРУВАННЯ» в єдиній системі вищої освіти України та Європейському просторі освіти.

Міждисциплінарні зв'язки: дисципліна «Фінансовий менеджмент» є стартовою з дисциплін спеціалізацій, що націлює студента на активне вивчення дисциплін зі спеціалізацій.

Курс базується на гуманітарних і соціально-економічних дисциплінах, які вивчалися студентами за програмою освітньо-кваліфікаційного рівня «Бакалавр».

Перелік дисциплін, що забезпечуються:

- «Управління корпоративними фінансами»;
- «Управління інноваціями»;
- «Управління фінансовими ризиками»;
- «Управління проектами»;
- «Управлінський аналіз».

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. Основні поняття, інформаційна база та математичний апарат фінансового менеджменту (Теми: 1, 2).
2. Функціонування фінансового механізму підприємства (Теми: 3, 4, 5).
3. Стратегічні, оперативно-тактичні завдання фінансового менеджменту та шляхи їх вирішення (Теми: 6, 7, 8, 9).

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Мета дисципліни: формування у студентів сучасного економічного мислення та системи спеціальних знань у галузі управління фінансами підприємств, практичних навичок їх застосування у різних напрямках фінансової діяльності.

1.2. Завданнями вивчення дисципліни «Фінансовий менеджмент» є теоретична й практична підготовка студентів з питань:

- сутності, мети та функцій управління фінансами підприємств;
- методологічних засад організації управління фінансовою діяльністю підприємств та його методичного інструментарію;
- розроблення фінансової стратегії підприємств у взаємозв'язку із місією та загальною корпоративною стратегією їх розвитку;
- управління формуванням та ефективним використанням активів і капіталу підприємств як у цілому, так і по окремих їх видах:
- основ управління інвестиціями підприємств для забезпечення реалізації стратегії їх розвитку;
- управління грошовими потоками підприємств з метою забезпечення їх платоспроможності та фінансової стійкості;
- управління фінансовими ризиками підприємств по окремих видах фінансових операцій та напрямках фінансової діяльності;
- основ антикризового фінансового управління підприємствами, спрямованого на відновлення їх фінансової рівноваги в процесі розвитку.

1.3. Результатом вивчення дисципліни є набуття студентами таких компетенцій та **вміти**:

- формувати систему організаційного та інформаційного забезпечення фінансового менеджменту на підприємстві;
- досліджувати фінансовий стан підприємства, знаходити резерви його зміцнення;

- розробляти фінансовий план підприємства по окремих підсистемах планування та напрямках діяльності;
- застосовувати основні методи аналізу та планування активів підприємства;
- застосовувати основні методи аналізу капіталу, обґрунтування потреби в капіталі, оцінювання вартості капіталу та оптимізації його структури;
- оцінювати ефективність реальних інвестицій, формувати програму реальних інвестицій, обґрунтовувати потребу в інвестиційних ресурсах;
- оцінювати фінансові інвестиції та формувати інвестиційний портфель підприємства;
- застосовувати основні методи аналізу та планування грошових потоків;
- оцінювати фінансові ризики, обґрунтовувати методи їх нейтралізації та зовнішнього страхування;
- оцінювати вірогідність банкрутства та виявляти шляхи і механізми його запобігання.

Студенти повинні **знати:**

1. Сутність, мета і функції фінансового менеджменту підприємств.
2. Методологічні засади формування систем забезпечення фінансового менеджменту підприємств.
- 3. Управління активами та капіталом підприємств.**
- 4. Управління інвестиціями та грошовими потоками підприємств.**
- 5. Управління фінансовими ризиками підприємств.**

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 120 годин / 4 кредити ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Основні поняття, інформаційна база та математичний апарат фінансового менеджменту

Тема 1. Сутність, мета і функції фінансового менеджменту підприємств.

Поняття фінансового менеджменту підприємств. Місце фінансового менеджменту в загальній системі управління підприємством. Основні принципи фінансового менеджменту: інтегрованість із загальною системою управління підприємством, комплексний підхід до формування управлінських рішень, забезпечення високого динамізму управління та варіативності підходів до розроблення проектів управлінських рішень, орієнтованість на стратегічні цілі розвитку підприємств тощо.

Головна мета фінансового менеджменту - забезпечення максимізації його ринкової вартості. Діяльність фінансового менеджменту підприємства спрямована на реалізацію його головних завдань: забезпечення формування достатнього обсягу фінансових ресурсів згідно із завданнями розвитку підприємства у наступному періоді; забезпечення найбільш ефективного розподілу та використання сформованого обсягу фінансових ресурсів по основних напрямках діяльності підприємства; оптимізація грошового обороту; забезпечення максимізації прибутку підприємства за передбачуваних рівнях фінансового ризику та дохідності фінансових операцій; забезпечення постійної фінансової рівноваги підприємства в процесі його розвитку; забезпечення можливостей швидкого реінвестування капіталу за зміни зовнішніх та внутрішніх умов здійснення господарської діяльності тощо.

Система функцій фінансового менеджменту. Основні функції фінансового менеджменту як керуючої системи та особливої функціональної системи управління підприємством.

Тема 2. Методологічні засади формування систем забезпечення фінансового менеджменту підприємств.

Поняття систем забезпечення фінансового менеджменту. Склад основних систем фінансового менеджменту, їх взаємозв'язок.

Система організаційного забезпечення фінансового менеджменту, її сутність та зміст. Методологічні принципи формування системи організаційного забезпечення управління фінансами суб'єктів господарювання.

Система інформаційного забезпечення фінансового менеджменту, її сутність та зміст. Методологічні принципи формування системи інформаційного забезпечення управління фінансами суб'єктів господарювання. Система основних показників інформаційного забезпечення фінансового менеджменту, що формується із зовнішніх та внутрішніх джерел.

Системи та методи фінансового аналізу, їх сутність та особливості. Основні форми фінансового аналізу залежно від цілей. Методологічні принципи та етапи здійснення фінансового аналізу. Склад систем фінансового аналізу, оснований на різних методах його проведення в підприємстві.

Системи та методи фінансового планування, їх сутність та особливості. Методологічні принципи та етапи здійснення фінансового планування. Характеристика систем перспективного, поточного та оперативного планування фінансової діяльності підприємства. Зміст основних фінансових планів підприємства - плану доходів і витрат з операційної діяльності; плану надходження і використання грошових коштів; балансового плану тощо. Система бюджетів підприємства, методи та порядок їх розроблення.

Системи внутрішнього фінансового контролю, їх сутність та особливості. Основні види внутрішнього фінансового контролю.

Методологічні принципи та етапи побудови системи внутрішнього фінансового контролю. Концепція фінансового контролінгу, її зміст. Основні функції фінансового контролінгу підприємства.

Змістовий модуль 3. Функціонування фінансового механізму підприємства

Тема 3. Поняття фінансової стратегії підприємства. Роль фінансової стратегії у забезпеченні розвитку підприємства та реалізації його фінансової філософії. Місце фінансової стратегії в стратегічному управлінні

підприємством, її зв'язок із корпоративною, іншими функціональними та бізнес-стратегіями.

Методологічні принципи розроблення фінансової стратегії підприємства згідно із сучасною парадигмою системи стратегічного управління. Домінантні сфери *(напрями) загальної фінансової стратегії* підприємства - стратегії: формування фінансових ресурсів; розподілу фінансових ресурсів; забезпечення фінансової безпеки; підвищення якості управління фінансовою діяльністю тощо. Основні етапи процесу розроблення і реалізації фінансової стратегії підприємства. Визначення загального періоду формування фінансової с стратегії підприємства.

Поняття фінансового середовища підприємства та основні завдання його дослідження. Особливості та методи проведення стратегічного аналізу зовнішнього фінансового середовища щодо непрямого та безпосереднього впливу, а також внутрішнього фінансового середовища підприємства. Комплексне оцінювання стратегічної фінансової позиції підприємства по окремих доміантних сферах його фінансового розвитку.

Формування стратегічних цілей фінансової діяльності підприємства. Врахування об'єктивних обмежень у досягненні бажаних результатів стратегічного фінансового розвитку підприємства. Ранжирування стратегічних цілей фінансової діяльності підприємства за їх пріоритетністю. Розроблення системи цільових стратегічних нормативів фінансової діяльності підприємства. Конкретизація цільових стратегічних нормативів фінансової діяльності по окремих інтервалах загального стратегічного періоду.

Розроблення фінансової політики підприємства по окремих аспектах його фінансової діяльності в стратегічному періоді. Забезпечення зв'язку фінансової політики із фінансовою філософією та стратегічними цілями фінансового розвитку підприємства. Особливості формування фінансової політики на різних рівнях фінансової діяльності.

Формування портфеля можливих стратегічних альтернатив фінансового розвитку підприємства по окремих доміантних сферах (напрямах).

Визначення можливого поля прийняття стратегічних фінансових рішень з урахуванням досягнутої стратегічної фінансової позиції підприємства та стратегічних цілей його фінансового розвитку. Методи оцінювання та відбору стратегічних фінансових альтернатив: аналіз сценаріїв; аналіз чутливості; метод побудови дерева рішень; метод імітаційного моделювання; метод експертних оцінок тощо.

Оцінювання розробленої фінансової стратегії за параметрами її узгодженості щодо: базової корпоративної стратегії; передбачуваних змін зовнішнього фінансового потенціалу; внутрішньої збалансованості цілей та цільових стратегічних нормативів фінансового розвитку; економічної та позаекономічної ефективності реалізації; рівня ризиків окремих стратегічних фінансових рішень тощо.

Управління реалізацією фінансової стратегії підприємства - забезпечення стратегічних змін фінансової діяльності; діагностика характеру змін умов зовнішнього фінансового середовища на кожному етапі стратегічного періоду; вибір методів управління реалізацією фінансової стратегії, адекватних характеру поточних змін умов зовнішнього фінансового середовища.

Побудова системи контролю реалізації фінансової стратегії підприємства. Форми та порядок коригування програми стратегічного фінансового розвитку підприємства.

Тема 4. Управління активами підприємств.

Сутність та завдання управління активами підприємства. Особливості управління формуванням активів на різних етапах розвитку підприємства. Основні принципи формування операційних активів підприємства. Структурно-логічна схема процесу управління формуванням операційних активів підприємства. Методи визначення потреби в загальному обсязі операційних активів підприємства.

Основні етапи процесу управління використанням операційних активів підприємства. Система основних показників для аналізу продуктивності, оборотності та рентабельності операційних активів. Найважливіші фактори

рівня ефективності використання операційних активів та методи їх дослідження. Система цільових показників ефективності використання операційних активів, порядок їх розроблення.

Сутність та головне завдання управління оборотними активами підприємства. Основні етапи процесу управління оборотними активами. Показники та методи аналізу оборотних активів підприємства, послідовність його здійснення. Політика формування оборотних активів підприємства; фактори, що обумовлюють її тип.

Управління запасами підприємства, його зміст та послідовність здійснення. Показники та методи аналізу запасів підприємства. Методи оптимізації розміру основних груп поточних запасів. Основні системи фінансового контролю за рухом запасів.

Управління поточною дебіторською заборгованістю підприємства, його зміст та послідовність здійснення. Показники та методи аналізу поточної дебіторської заборгованості підприємства. Кредитна політика підприємства та фактори, що обумовлюють її вибір. Методи визначення загальної суми оборотного капіталу, що спрямовується у дебіторську заборгованість за товарним та споживчим кредитами. Формування системи кредитних умов і процедури інкасації поточної дебіторської заборгованості. Основні системи контролю за рухом та своєчасною інкасацією поточної дебіторської заборгованості.

Управління грошовими активами підприємства, його зміст та послідовність здійснення. Показники та методи аналізу грошових активів підприємства. Планування цільової суми залишку грошових коштів та їх еквівалентів.

Управління фінансуванням оборотних активів підприємства. Поняття чистого робочого капіталу. Показники та методи аналізу стану фінансування оборотних активів підприємства. Політика фінансування оборотних активів підприємства та фактори, що обумовлюють її вибір. Планування обсягу поточного фінансування оборотних активів з урахуванням фінансового циклу

підприємства, що формується. Оптимізація структури джерел фінансування оборотних активів. Баланс формування оборотних активів, його зміст і порядок складання. Форми контролю за станом фінансування оборотних активів підприємства.

Тема 5. Управління капіталом підприємств.

Сутність та задачі управління капіталом підприємств. Управління структурою капіталу на основі фінансового левериджу.

Управління формуванням власних фінансових ресурсів підприємства, його сутність, задачі та послідовність здійснення. Показники та методи аналізу формування власних фінансових ресурсів підприємства. Методи визначення загальної потреби підприємства у власних фінансових ресурсах.

Фінансовий механізм управління формуванням операційного прибутку на основі системи «Взаємозв'язок витрат, обсягу реалізації та прибутку». Управління формуванням прибутку на основі операційного левериджу.

Дивідендна політика підприємства, її сутність та типи. Фактори, що обумовлюють вибір типу дивідендної політики. Оцінювання ефективності дивідендної політики підприємства.

Амортизаційна політика підприємства, її сутність та типи. Фактори, що обумовлюють вибір типу амортизаційної політики. Оцінювання ефективності амортизаційної політики підприємства.

Управління емісією акцій, його сутність та послідовність здійснення. Методи дослідження можливостей ефективного розміщення передбачуваної емісії акцій. Визначення обсягу емісії, номіналу і видів акцій. Вибір ефективних форм андеррайтингу акцій.

Управління формуванням позикових фінансових ресурсів підприємства, його сутність, завдання та послідовність здійснення. Показники та методи аналізу залучення і використання позикових коштів. Методи визначення загальної потреби підприємства у позикових коштах.

Управління залученням банківського кредиту, його зміст та порядок здійснення. Визначення цілей використання і видів банківського кредиту, що

залучається. Визначення та оцінювання умов здійснення банківського кредитування за видами кредиту. «Вирівнювання» кредитних умов у процесі укладання кредитної угоди. Організація контролю за поточним обслуговуванням банківського кредиту та амортизацією суми основного боргу.

Управління фінансовим лізингом, його зміст і порядок здійснення. Фактори, що обумовлюють вибір виду фінансового лізингу. Визначення умов здійснення лізингової операції. Оцінювання ефективності лізингової операції. Організація контролю за своєчасним здійсненням лізингових платежів.

Управління облігаційною позицією, його зміст та порядок здійснення. Дослідження можливостей ефективного розміщення передбачуваної емісії облігацій підприємства. Визначення обсягу та умов емісії облігацій. Вибір ефективних форм андеррайтингу облігацій. Порядок формування фонду обслуговування і погашення облігацій.

Управління залученням товарного кредиту, його зміст і порядок здійснення. Фактори, що обумовлюють вибір виду товарного кредиту. Визначення середнього періоду використання товарного кредиту.

Оптимізація умов залучення товарного кредиту. Забезпечення своєчасних розрахунків по товарному кредиту.

Змістовий модуль 3. Стратегічні, оперативно-тактичні завдання фінансового менеджменту та шляхи їх вирішення.

Тема 6. Основи управління інвестиціями підприємств.

Економічна сутність та класифікація інвестицій підприємства. Сутність та завдання управління інвестиціями підприємства. Показники та методи аналізу інвестиційної діяльності підприємства. Інвестиційна політика підприємства, її сутність та типи.

Управління реальними інвестиціями підприємства, основні форми його здійснення. Види реальних інвестиційних проектів та вимоги до їх розроблення. Визначення вартості інвестиційного проекту. Показники і методи

оцінювання ефективності інвестиційних проектів. Формування програми реальних інвестицій підприємства.

Управління фінансовими інвестиціями підприємства, основні форми його здійснення. Види основних фінансових інструментів інвестування та характеристика їх інвестиційних якостей. Моделі оцінювання вартості окремих фінансових інструментів інвестування. Поняття портфеля фінансових інвестицій та класифікація його видів. Формування портфеля фінансових інвестицій підприємства на основі сучасної портфельної теорії.

Тема 7. Управління грошовими потоками підприємств

Сутність та завдання управління грошовими потоками підприємства. Методи ідентифікації обсягу та складу грошових потоків підприємства з операційної, інвестиційної та фінансової діяльності суб'єкта господарювання. Показники і методи аналізу грошових потоків підприємства. Політика управління грошовими потоками, її сутність та типи.

Поняття оптимізації грошових потоків підприємства. Основні напрями оптимізації грошових потоків - збалансування обсягів, синхронізація окремих видів у часі. Характеристика дефіцитного та надлишкового грошових потоків підприємства.

Планування обсягів та структури грошових потоків підприємства, його види. Методи планування надходження та витрат грошових коштів по окремих напрямках операційної, інвестиційної та фінансової діяльності підприємств у процесі розроблення плану надходження і витрачання грошових коштів. Система платіжних календарів підприємства, порядок їх розроблення та використання.

Тема 8. Управління фінансовими ризиками підприємств

Економічна сутність та класифікація фінансових ризиків підприємств. Завдання управління фінансовими ризиками. Політика управління фінансовими ризиками, її зміст та порядок розроблення.

Ідентифікація окремих видів фінансових ризиків підприємства.
Формування загального портфеля ідентифікованих систематичних та несистематичних ризиків підприємства.

Первісне оцінювання рівня фінансових ризиків. Методи оцінювання рівня вірогідності настання ризикової події та умови їх застосування.
Оцінювання розміру можливих фінансових втрат при настанні ризикової події.
Групування фінансових операцій підприємства за зонами ризику, за критерієм можливих фінансових втрат. Оцінка можливостей зниження попередньо визначеного рівня фінансових ризиків.

Обґрунтування управлінських рішень в умовах ризику й невизначеності.
Характеристика «умов ризику» і «умов невизначеності». «Матриця рішень» та порядок її формування. Методи прийняття управлінських рішень в умовах ризику на основі «функції корисності Неймана-Монгерштерна». Методи прийняття управлінських рішень в умовах невизначеності за критеріями Вальда, Гурвіца, Севіджа.

Внутрішні механізми нейтралізації фінансових ризиків, можливості та умови їх застосування. Методи запобігання ризикам, критерії їх вибору.
Методи лімітування концентрації ризику в фінансовій діяльності підприємств та об'єднань; система фінансових нормативів, що забезпечує лімітування ризику. Методи хеджування як засоби мінімізації ризику при проведенні операцій із реальними активами, фінансовими інструментами інвестування та валютними коштами. Розподіл ризику серед партнерів по фінансових операціях. Внутрішнє страхування фінансових ризиків у межах підприємства шляхом резервування фінансових ресурсів на випадок ризикових подій.

Зовнішнє страхування фінансових ризиків, його види та форми. Критерії передачі фінансових ризиків під зовнішній страховий захист. Основні умови страхування фінансових ризиків та їх відображення у договорі страхування. Оцінювання ефективності зовнішнього страхування фінансових ризиків підприємства.

Тема 9. Основи антикризового фінансового управління підприємствами

Економічна сутність та класифікація фінансових криз підприємств та об'єднань. Сутність та завдання антикризового фінансового управління підприємством. Принципи антикризового фінансового управління підприємством. Основні етапи процесу антикризового фінансового управління підприємством.

Діагностика фінансової кризи підприємства, її сутність та завдання. Система методів та показників експрес-діагностики фінансової кризи. Система фундаментальної діагностики фінансової кризи. Основні зовнішні та внутрішні фактори, що обумовлюють виникнення фінансової кризи підприємства та генерують загрозу її подальшого поглиблення. Ідентифікація параметрів фінансової кризи при її настанні.

Система внутрішніх механізмів фінансової стабілізації підприємства. Оперативний механізм фінансової стабілізації, спрямований на усунення неплатоспроможності, його методи та інструменти. Тактичний механізм фінансової стабілізації щодо відновлення фінансової стійкості, його методи та інструменти. Стратегічний механізм фінансової стабілізації щодо забезпечення фінансової рівноваги у довгостроковому періоді, його методи та інструменти.

Система зовнішніх механізмів фінансової стабілізації підприємства. Реструктуризація заборгованості підприємства, її основні форми та умови здійснення. Реорганізація підприємств, її основні форми та фінансові умови здійснення.

3.Рекомендована література

1. Бернстайн Л.А. Анализ финансовой отчетности: теория, практика и интерпретация : пер. с англ. / Л.А. Бернстайн. - М.: Финансы и статистика, 1996.

2. Бланк И.А. Энциклопедия финансового менеджмента. - Т. 1. Концептуальные основы финансового менеджмента / И.А. Бланк. - К.: Эльга: Ника-Центр, 2003.
3. Бланк И.А. Энциклопедия финансового менеджмента. - Т. 2. Управление активами и капиталом предприятия / И.А. Бланк. - К.: Эльга: Ника-Центр, 2003.
4. Бланк И.А. Энциклопедия финансового менеджмента. - Т. 3. Управление инвестициями предприятия / И.А. Бланк. - К.: Эльга: Ника-Центр, 2003.
5. Бланк И.А. Энциклопедия финансового менеджмента. - Т. 4. Управление финансовой стабилизацией предприятия / И.А. Бланк. - К.: Эльга: Ника-Центр, 2003.
6. Бланк И.А. Основы финансового менеджмента. - 2-е изд., перераб. и доп. / И.А. Бланк. - К.: Ника-Центр: Эльга, 2003.
7. Бланк І.О. Управління фінансами підприємств / І.О. Бланк, Г.В. Ситник. - К: КНТЕУ, 2006.
8. Бланк І.О. Управління фінансами підприємств і об'єднань / І.О. Бланк, Г.В. Ситник. - К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2007.
9. Бланк І.О. та ін. Фінансова стратегія підприємства / І.О. Бланк та ін. - К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2010.
10. Ван Хорн Д. Основы финансового менеджмента: пер. с англ. / Хорн Д. Ван, Дж. Вахович. - М.: Изд. дом «Вильямс», 2004.
11. Гранатуров В.М. Экономический риск: сущность, методы измерения, пути снижения / В.М. Гранатуров. - М.: Дело и Сервис, 2002.
12. Крушвиц Л. Финансирование и инвестиции. Неоклассические основы теории финансов: пер. с нем. / Л. Крушвиц. - СПб.: Питер, 2002.
13. Ли Ч. Финансы корпораций: теория, методы и практика : пер. с англ. / Ч. Ли, Д. Финнерти. - М.: ИНФРА-М, 2000.
14. Лігоненко Л.О. Антикризове управління підприємством / Л.О. Лігоненко. - К: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2001.

15. Лігоненко Л.О. Управління грошовими потоками підприємства: навч. посіб. / Л.О. Лігоненко, Г.В. Ситник. - К. : Київ. нац. торг.- екон. ун-т, 2005.

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання

Підсумковий контроль проводиться з метою оцінювання результатів навчання з опанування навчальної дисципліни в межах освітньо-кваліфікаційного рівня «спеціаліст» на етапі завершення навчання.

Основна мета підсумкового контролю – встановлення дійсного змісту знань студентів за обсягом, якістю, глибиною і вміннями застосовувати їх у практичній діяльності.

В I семестрі студенти заочної форми навчання виконують курсовий проект. По закінченню II семестру студенти складають іспит. Питання з тем дисципліни та задачі виносяться на державну атестацію.

Розподіл балів, що присвоюється студентам (для екзамену)

Поточне тестування та самостійна робота									Підсумковий тест (екзамен)	Сума
Змістовний модуль 1			Змістовний модуль 2			Змістовний модуль 3			55	100
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9		
5	5	5	5	5	5	5	5	5		

За виконання курсового проекту

Пояснювальна записка	Ілюстративна частина	Захист роботи	Сума
До 30	до 30	до 40	100

5. Засоби діагностики успішності навчання – комплекти питань до практичних занять, завдань для контрольних робіт за темами змістовних модулів, перелік питань до екзаменаційної сесії та державної атестації.

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
ПРИ ПРЕЗИДЕНТОВІ УКРАЇНИ

ОДЕСЬКИЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

**ІНФОРМАЦІЙНІ СИСТЕМИ І ТЕХНОЛОГІЇ В УПРАВЛІННІ
ОРГАНІЗАЦІЄЮ**

ПРОГРАМА

нормативної навчальної дисципліни

підготовки МАГІСТРА

галузь знань 0306 МЕНЕДЖМЕНТ І АДМІНІСТРУВАННЯ

спеціальності 8.03060101

МЕНЕДЖМЕНТ ОРГАНІЗАЦІЙ І АДМІНІСТРУВАННЯ

(Шифр за ОПІ – МПІ 4)

**Одеса
2015 рік**

РОЗРОБЛЕНО ТА ВНЕСЕНО: Одеським регіональним інститутом державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України.

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: кандидат технічних наук, доцент, Макарова Ірина Олегівна, кафедра інформаційних технологій та систем управління Одеського регіонального інституту державного управління НАДУ при Президентіві України.

Обговорено та рекомендовано до видання Президією Науково-методичної комісії з напряму підготовки 0306 «МЕНЕДЖМЕНТ І АДМІНІСТРУВАННЯ»

22 квітня 2011 року, наказ № 366

Одеський регіональний інститут
державного управління НАДУ
при Президентіві України, 2015.
© Макарова І.О., 2015.

ВСТУП

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни МПП.4. “Інформаційні системи і технології в управлінні організацією” складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки магістрів напряму підготовки 0306 - "МЕНЕДЖМЕНТ І АДМІНІСТРУВАННЯ".

Предметом вивчення навчальної дисципліни є використання сучасних інформаційно-телекомунікаційних технологій і систем в управлінні організацією.

Міждисциплінарні зв'язки. Дисципліна “Інформаційні системи і технології в управлінні організацією” входить до групи нормативних дисциплін. Її вивчення базується на навчальних загальноосвітніх дисциплінах: "Інформаційні системи і технології", "Економічна інформатика", «Менеджмент організацій».

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета викладання дисципліни «Інформаційні системи і технології в управлінні організацією» - формування у майбутніх менеджерів знань і навичок щодо сучасних інформаційних систем і технологій, їх раціонального використання, а також практичних навичок ефективного використання сучасних інформаційних технологій у процесі здійснення управлінської діяльності в організації.

Основним **завданням** вивчення дисципліни «Інформаційні системи і технології в управлінні організацією» є теоретична та практична підготовка студентів з питань:

- сутності інформаційних систем та їх значення в управлінні сучасними організаціями;
- сучасного стану і тенденцій розвитку інформаційних технологій;
- методології розроблення інформаційних систем, визначення їх якості та ефективності;
- основних засад управління інформаційними ресурсами та технологіями;
- стратегічної та оперативної спрямованості інформаційних технологій у бізнесі;

- формування інформаційної структури на підприємстві;
- використання інтегрованих автоматизованих інформаційних систем у бізнесі;
- типологія управлінських інформаційних систем;
- розвитку і запровадження в організації систем підтримки прийняття рішень;
- визначення основних характеристик експертних систем;
- використання технологій штучного інтелекту в управлінні організаціями;
- використання Інтернету в управлінській діяльності керівних кадрів;
- застосування електронної комерції у практичній діяльності організації;
- здійснення електронних платежів та забезпечення їх безпеки;
- створення та використання в організації інформаційних локальних та регіональних мереж Інтранет та Екстранет;

а також практична підготовка та вміння:

- робота у конкретних автоматизованих інформаційних системах, що використовуються в сучасних організаціях;
- прийняття управлінських рішень на підставі інформації, отриманої за допомогою автоматизованої інформаційної системи.

Вивчення дисципліни включає лекційні (аудиторні) та лабораторні заняття, що забезпечує закріплення теоретичних знань, сприяє засвоєнню практичних навичок використання інформаційних систем в управлінні підприємством (організацією) в ринкових умовах, допомагає в розвитку системно-аналітичного мислення.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 годин / 3 кредити ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Тема 1. Уведення до інформаційних систем в управлінні організацією

Роль інформаційних систем в управлінні сучасними організаціями. Реальний світ інформаційних систем. Ресурси і технології інформаційних систем. Глобальне інформаційне суспільство. Основоположна роль інформаційних систем в управлінні організацією. Зростаюча цінність інформаційних технологій. Організації, що орієнтовані на роботу в Інтернеті. Конкурентні переваги підприємств, що використовують інформаційні технології. Значущість використання інформаційних технологій в управлінні організацією для здійснення бізнесу на міжнародному рівні.

Тема 2. Етапи розвитку та сутність інформаційних систем в управлінні організацією

Концепції розвитку та проектування інформаційних систем. Етапи розвитку інформаційних систем.

Поняття інформаційної системи. Мета створення управлінських інформаційних систем. Завдання інформаційних систем. Традиційні інформаційні системи та автоматизовані. Сутність автоматизованої системи управління. Переваги та недоліки використання автоматизованих систем управління. Складові компоненти управлінських інформаційних систем.

Основні ресурси інформаційних систем: людські, апаратні, програмні, мережеві, інформаційні. Тенденції в інформаційних системах. Системи підтримки виконання операцій. Системи управління процесами. Системи підтримки прийняття управлінських рішень. Інші види інформаційних систем: експертні системи, системи управлінських знань, системи стратегічної інформації, системи бізнес інформації, інтегровані інформаційні системи.

Умови успішного функціонування менеджерських інформаційних систем.

Тема 3. Типологія інформаційних систем у менеджменті організацій

Перехід від традиційних до інтегрованих автоматизованих інформаційних систем у бізнесі. Основні структурні частини функціонування інформаційної

системи у менеджменті організації: управління маркетинговою діяльністю, управління людськими ресурсами, управління фінансами, управління виробничими процесами, здійснення бухгалтерського обліку. Підтримка бізнес-процесів спеціалізованими інформаційними системами.

Типи інформаційних систем, що використовуються в організаціях з різноманітним спрямуванням основної діяльності. Маркетингові інформаційні системи.

Інтерактивний маркетинг, уведення автоматизованого продажу, реклама та товаропросування. цільовий маркетинг, маркетингові дослідження та прогнозування.

Операційні інформаційні системи: комп'ютерно-інтегровані операції, автоматизовані системи виконання операцій, єдина операційна мережа, управління процесами, управління технологічним обладнанням.

Інформаційні системи по управлінню персоналом: стратегічне, тактичне та оперативне використання персоналу організації; постійні співробітники організації, навчання та розвиток персоналу.

Фінансові інформаційні системи: управління грошовими потоками, управління інвестиціями, бюджетування, фінансове прогнозування та планування.

Бухгалтерські інформаційні системи: облік платежів, облік розрахунків, ведення головної книги, складання балансу організації.

Тема 4. Планування розвитку управлінських інформаційних систем

Процеси організаційного планування інформаційних систем: основні етапи. Формування бізнес-шляхів розвитку організації для створення оптимальної архітектури інформаційної системи та оперативних планів. Системний підхід до планування менеджерських інформаційних систем. Методологія планування інформаційних систем: підходи та сценарії. Моделі розвитку організації з використанням комп'ютерних пакетів підтримки прийняття управлінських рішень.

Планування реалізації процесу щодо впровадження інформаційної системи на підприємстві. Технічна та програмна підтримка інформаційних систем.

Забезпечення послуг підтримки функціонування інформаційних систем: основні фактори.

Управління організаційними змінами в процесі впровадження нових видів інформаційних технологій. Заходи щодо планування реалізації інформаційних систем: тестування, збирання та введення необхідної документації, навчання персоналу, організація обслуговування інформаційних систем в організації.

Тема 5. Управління інформаційними системами в організації

Управління інформаційними ресурсами та технологіями. Стратегічна та оперативна спрямованість інформаційних технологій у бізнесі. Позитивні та проблемні аспекти функціонування інформаційних систем в організаціях. Принципи створення спеціалізованого структурного підрозділу з питань управління інформаційною системою організації.

Організаційна та інформаційна технології. Основні складові інформаційних систем: персонал, завдання, технології, культура, структурні компоненти та взаємовідносини в організації.

Концептуальна структура управління інформаційною системою в організації. Функціональна організаційна структура відділу інформаційного обслуговування. Принципи добору спеціалістів з інформаційних систем з метою формування бізнес орієнтованої організаційної структури. Тенденції щодо змін в управлінні сучасними інформаційними системами. Управління людськими ресурсами у сфері інформаційних технологій. Розвиток кар'єри працівників відділу інформаційного обслуговування.

Тема 6. Системи підтримки прийняття управлінських рішень

Інформація, рішення та управління. Системи підтримки прийняття рішень. Сутність і компоненти системи підтримки прийняття рішень. Аналітичні методи та інструменти підтримки прийняття управлінських рішень. Методи аналізу «причина-наслідок», кореляційно - регресійний аналіз, аналіз тенденцій, оптимізація. Сфера використання системи підтримки прийняття рішень. Архітектура системи підтримки прийняття рішень.

Види експертних систем. Складові експертних систем. Розвиток експертних систем. Вартість експертних систем.

Використання технологій штучного інтелекту в управлінні організацією. Сучасний погляд на системи штучного інтелекту. Характеристики поведінки систем штучного інтелекту. Основна сфера застосування систем штучного інтелекту.

Тема 7. Корпоративні інформаційні системи

Аналіз сучасних корпоративних інформаційних систем, які пропонуються на ринку програмного забезпечення. Відповідність ІС вимогам ведення сучасного бізнесу та інтеграція у міжнародне середовище. Комплекси управлінських завдань, які дозволяють автоматизувати корпоративні ІС.

Склад та характеристика основних елементів програмного продукту. Можливості інформаційної системи задовольняти інформаційні потреби менеджерів різних рівнів. Структура інформаційного забезпечення програмного продукту та можливості налаштування за вимогами конкретного підприємства. Автоматизація основних управлінських функцій: планування, організація, облік, контроль, координація.

Автоматизація операційного управління, управління персоналом, управління документообігом, фінансами, маркетингом. Забезпечення «прозорості» операцій та захисту інформації від несанкціонованого доступу. Можливість інтеграції з іншими автоматизованими інформаційними системами управління.

Система впровадження корпоративних програмних продуктів: пусконаладжувальні роботи. Абонентське обслуговування. Навчання користувачів. Надання консультацій. Розроблення плану автоматизації. Системне адміністрування. Гарантійне обслуговування.

Тема 8. Інформаційні ресурси глобальної мережі Інтернет

Бізнес та Інтернет: користувачі, комунікації та співпраця, електронна комерція, інтерактивний маркетинг. Основні принципи використання Інтернету організацією з метою здійснення своєї діяльності. Створення віртуальних компаній у межах міжнародної мережі.

Вартість Інтернету для підприємств-користувачів. Інтернет- технології та формування бізнес-фокусу споживача. Основні схеми підключення до глобальної мережі. Принципи роботи провайдерів, що надають послуги підключення.

Спеціальні інформаційні ресурси Інтернет, які надають можливість підтримки здійснення завдань маркетингової діяльності, управління фінансами, персоналом, документообігом.

Основи електронної комерції. Варіанти вибору технологічної архітектури для електронної комерції. Застосування електронної комерції у практичній діяльності підприємства. Ключові характеристики економічних моделей для електронної комерції. Взаємозв'язок електронної комерції із поведінкою споживача, бізнес-процесами та конкуренцією. Роздрібний продаж на Web-site. Управління ланцюгом постачальників. Електронні платежі та безпека. Електронне переміщення запасів.

Тема 9. Локальні та регіональні інформаційні мережі в сучасних організаціях

Загальна характеристика комп'ютерної мережі Інтранет та Екстранет. Взаємозв'язок внутрішньої мережі підприємства із Екстранетом та Інтранетом. Застосування Інтранету сучасними компаніями: комунікації та співробітництво, управління бізнес-операціями. Ресурси Інтранет-технологій. Компоненти архітектури інформаційної технології Інтранет. Вартість Інтранету для сучасних компаній.

Ролі Екстранету у діяльності сучасних компаній. Основне призначення Екстранету при виконанні бізнес-операцій. Майбутнє Інтранету та Екстранету. Інструменти здійснення електронних комунікацій. Електронна пошта. Інструменти проведення електронних конференцій. Голосові конференції. Відеоконференції. Телеконференції. Чатові системи.

Тема 10. Безпека інформаційних систем

Питання безпеки та контролю інформаційних систем. Контроль уведення, оброблення та збереження інформації. Фізичний захист інформаційних систем.

Безпека та захист мережі. Захист від фізичного втручання, від збою комп'ютерів. Процедурний контроль. Аудит інформаційних систем.

Етичні аспекти використання інформаційних систем. Ділова етика використання інформаційних систем. Соціальні аспекти. Особистість та умови праці в інформаційних системах. Захист особистої та комерційної таємниці. Комп'ютерна злочинність. Здоров'я працівників. особиста відповідальність.

Тема 11. Автоматизовані системи управління, оброблення та аналізу інформації

Стратегічна роль інформаційних технологій в управлінні. Автоматизовані системи управління. Автоматизовані системи оброблення інформації (АСОІ). Класифікація АСОІ. Автоматизовані системи аналізу інформації. Характеристика основних класів АСОІ. Складові АСОІ. Структура та складові АСОІ. Компоненти забезпечувальної та функціональної частин. Типові задачі автоматизованого оброблення економічної інформації. Постановка задач, розроблення алгоритмів та отримання результатів.

Тема 12. Технології оброблення інформації

Інформаційні технології (ІТ) для аналізу економічної інформації та прийняття управлінських рішень. Сучасні технологічні засоби оброблення інформації. Технології централізованого та розподіленого оброблення інформації (комп'ютерні мережі, Інтернет). Використання стандартних математичних методів та програмних засобів для аналізу економічної інформації. Постановка задач, формування інформаційної бази, автоматизоване оброблення даних.

Тема 13. Математичне та інформаційне забезпечення автоматизованих систем аналізу інформації

Математичне забезпечення АСОІ. Класифікація математичного забезпечення. Основні складові математичного забезпечення. Функціональні задачі та їх програмне забезпечення. Інформаційна база (ІБ). Етапи розвитку інформаційних баз АСОІ. Бази даних, банки даних (БД) та системи управління БД (СУБД). Теорія нормалізованих відношень. Розподілені БД. Захист інформаційних ресурсів.

Тема 14. Застосування автоматизованих систем для аналізу діяльності підприємства та прийняття управлінських рішень

Застосування АСОІ для аналізу роботи підприємств. Аналіз діяльності підприємств із застосуванням програм, проірамно-технічних комплексів. Структура комплексу. Технологія оброблення інформації. Порядок виконання робіт. Інтерфейс програмних засобів. Формування інформаційної бази. Види аналізу. Основні етапи виконання робіт. Особливості роботи з програмами. Використання результатів.

Тема 15. Автоматизовані системи планування та аналізу маркетингової діяльності

Організація використання АСПА для маркетингової діяльності. Опис та характеристика комплексів програм АСПА. Створення інформаційних моделей для АСПА. Порядок виконання робіт. Інтерфейс програмних засобів. Формування інформаційної бази. Види аналізу. Основні етапи виконання робіт. Особливості роботи з програмами. Використання результатів.

3. Рекомендована література

Базова

1. Вовчак І.С. Автоматизовані системи менеджменту: основні положення, методичні рекомендації по проектуванню та впровадженню / І.С. Вовчак.-Тернопіль: Астон, 1998.
2. Вовчак І.С. Інформаційні системи та комп'ютерні технології в менеджменті / І.С. Вовчак. - Тернопіль: Карт-бланш, 2001.
3. Гордієнко І.В. Інформаційні системи і технології в менеджменті : навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. / І.В. Гордієнко. - 2-ге вид., перероб. і допов. - К.: КНЕУ, 2003. - 259 с.
4. Гужва В.М. Інформаційні системи і технології на підприємствах: навч. посіб. / В.М. Гужва. - К.: КНЕУ, 2001. - 400 с.
5. Демідов П.Г. Комп'ютерні тренінгові системи в економіці : навч. метод. посіб. / П.Г. Демідов. - К.: КНТУ, 2005. - 240 с.

6. Плескач В.Л. Інформаційні технології та системи : підруч. дія студ. екон. спец. / В.Л. Плескач, Ю.В. Рогушина, Н.П. Кустова. - К. : Книга, 2004.-520 с.
7. Пінчук Н.С. Інформаційні системи і технології в маркетингу : навч.- метод. посіб. для самот. вивч. дисц. / Н.С. Пінчук, Г.П. Галузинський, Н.С. Орленко. - К.: КНЕУ, 2001. - 296 с.

Додаткова

1. Інформатика. Комп'ютерна техніка. Комп'ютерні технології: Підручник за ред. О.І.Пушкаря. – Київ: Вид. центр "Академія". - 2002.
2. Проектування інформаційних систем: Посібник / За ред.В.С.Пономаренка - Київ: Вид. центр "Академія". - 2002.
3. Устинова Г.М. Информационные системы менеджмента. Санкт-Петербург: DiaSoftUP, 2000.
4. Федосов В.Л. Автоматизоване робоче місце менеджера: Навчальний посібник.- К., 2008.- 329с.

Інформаційні ресурси

1. <http://e-commerce.com.ua/>
2. <http://molotok.ru/>
3. <http://parus.com.ua/>
4. <http://www.galaktica.ru>
5. <http://www.aup.ru/books/m1017/>
6. <http://www.itstan.ru/it-i-is>

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання – іспит.

5. Засоби діагностики успішності навчання: поточний контроль (тестовий контроль, завдання до лабораторних робіт, самостійна робота), індивідуальні завдання, підсумковий контроль.

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
ПРИ ПРЕЗИДЕНТОВІ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

СОЦІОЛОГІЧНІ МЕТОДИ В УПРАВЛІННІ

ПРОГРАМА

варіативної навчальної дисципліни

підготовки МАГІСТРА

напряму 6.030601 МЕНЕДЖМЕТ

спеціальності 8.03060101

МЕНЕДЖМЕНТ ОРГАНІЗАЦІЙ І АДМІНІСТРУВАННЯ

(Шифр за ОПІ ВМГСЕ 1.)

**Одеса
2015 рік**

РОЗРОБЛЕНО ТА ВНЕСЕНО: Одеським регіональним інститутом державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: Яценко Володимир Архипович, кандидат наук з державного управління, доцент кафедри філософських та соціально-політичних наук ОРІДУ НАДУ при Президентіві України

Обговорено та рекомендовано до видання Науково-методичною радою Одеського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України.

«17» червня 2015 року, протокол № 7 .

Одеський регіональний інститут
державного управління НАДУ
при Президентіві України, 2015.
© Яценко В.А., 2015.

ВСТУП

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни «Соціологічні методи в управлінні» складена відповідно до варіативної частини освітньо-професійної програми підготовки МАГІСТРА напрямку 6.030601 МЕНЕДЖМЕНТ, спеціальності 8.03060101 «МЕНЕДЖМЕНТ ОРГАНІЗАЦІЇ І АДМІНІСТРУВАННЯ».

Предметом вивчення навчальної дисципліни є організація підготовки фахівців у ВНЗ з напрямку 6.030601 МЕНЕДЖМЕНТ, спеціальності 8.03060101 «МЕНЕДЖМЕНТ ОРГАНІЗАЦІЇ І АДМІНІСТРУВАННЯ» в єдиній системі вищої освіти України та Європейському просторі освіти.

Міждисциплінарні зв'язки: дисципліна «Соціологічні методи в управлінні» є стартовою з дисциплін спеціалізацій, що націлює магістранта на активне вивчення дисциплін зі спеціалізацій.

Курс базується на гуманітарних і соціально-економічних дисциплінах, які вивчалися студентами за програмою освітньо-кваліфікаційного рівня «Бакалавр».

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Соціологічні методи в управлінні» є забезпечення засвоєння магістрантами історії соціологічної думки та проблемного поля української і світової соціології, опанування студентами теоретичних основ аналізу функціонування соціальних організацій та управління ними, технологій інформаційно-аналітичного забезпечення розвитку організацій в сучасних умовах.

1.2. Завдання дисципліни:

- надання магістрантам сучасних наукових уявлень про розвиток соціальних організацій та управління ними - структуру, функції, проблеми розвитку в умовах НТП і глобалізації, специфіку організаційного розвитку в умовах перехідної економіки;

- засвоєння основних понять соціології організації та управління: керуюча і керована підсистеми організації; організаційна поведінка; організаційна культура; ефективність управління розвитком організацій; життєвий цикл організацій; централізація та децентралізація; довіра в організаціях; організаційні комунікації; прийняття управлінських рішень; планування, організація, мотивація, контроль, стиль і методи управління; управлінські ролі; організаційна патологія; реорганізація; організаційні зміни; управління змінами, кризами, ризиками, конфліктами; економічні, політичні, освітні, культурні, громадські організації; автоматизація, комп'ютеризація, інформатизація, медіатизація; мережні, віртуальні, інтелектуальні організації;
- формування вмінь і навичок використання методів соціологічного збирання інформації з проблем розвитку організацій та управління; комплексної діагностики організаційних проблем і розробки соціальних технологій підвищення ефективності управління; забезпечення сталого позитивного організаційного розвитку.

1.3. Результатом вивчення дисципліни є набуття студентами таких компетенцій та вмінь:

- використовувати науковий підхід до вивчення соціальних систем, організацій, груп, колективів, процесу трудових відносин у розробці нових засобів соціального управління;
- виявляти проблемне поле, наявність соціального протиріччя, чітко відокремлювати коло питань первинного та другорядного ступеня соціальної значущості для прийняття оптимального рішення;
- аналізувати специфіку соціальних і соціально-психологічних явищ, тенденцій і закономірностей у колективі, групі, сім'ї;
- встановлювати особливості функціонування соціальних інститутів, їх взаємовпливу через взаємодію соціальних організацій та спільностей.
- грамотно формулювати проблему, мету і завдання методологічного розділу програми соціологічного дослідження;

- розробляти програму соціологічного дослідження: методологічну та методичну частини;
- діагностувати стан соціально-психологічного клімату в колективі за соціометричною методикою, соціальні причини наявних конфліктів, міру використання соціальних резервів виробництва;
- складати соціальний портрет менеджера за різними ланцюгами та соціальними організаціями;
- проводити соціальну ідентифікацію особистості за різними диференційованими ознаками.

Магістранти повинні **знати**:

- структуру, функції, категоріальний апарат дисципліни,
- сутність основних концепцій розвитку суспільства,
- основні етапи розвитку світової та української соціології,
- сучасні тенденції розвитку соціологічної думки.

У процесі вивчення модулю передбачається досягти наступні цілі:

- надати студентам цілісне уявлення про суспільство;
- сформувати навички оперування теоретичним та фактичним матеріалом;
- допомогти в розумінні процесів, що відбуваються в сучасному суспільстві в різних його проявах;
- навчити інтерпретувати і використовувати у професійній діяльності та в повсякденному житті знання з емпіричної соціології.

Змістовними частинами навчальної програми є три розділи: “Загальний аналіз соціальних організацій і соціального управління як об’єкта соціологічних досліджень”; “Основні рівні аналізу соціальних організацій”; “Технології соціологічних досліджень проблем розвитку організацій та управління”.

Засвоєння знань з дисципліни «Соціологічні методи в управлінні» може бути ефективним у контексті вивчення таких предметів, як теорія соціального управління, політологія, політична соціологія, правознавство, статистика, менеджмент, менеджмент персоналу, психологія менеджменту,

маркетинг, економічна соціологія, соціологія ринку, соціологія реклами, соціологія праці, соціологія комунікацій, соціальна психологія, культурологія, теорія вимірювання та інформатика.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 годин / 3 кредита ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Тема 1. Соціологія як наука про суспільство

Визначення соціології, її предмет та об'єкт. Підходи до структури соціології. Загальнонаукові методи та конкретно-наукові методи. Функції соціології: Значення соціології для розв'язання соціально-економічних і політичних проблем модернізації українського суспільства.

Тема 2. Соціологічна теорія суспільства

Поняття суспільства. Соціальна структура. Соціально-класова структура суспільства, стратифікаційна теорія суспільства. Історичні типи соціальної стратифікації. Соціальні групи та їх види. Соціальна мобільність: визначення поняття, умови, причини. Соціальна мобільність в Україні. Загальносоціологічні концепції суспільного розвитку.

Функціоналістський та конфліктологічний підходи до суспільного розвитку. Циклічна теорія розвитку суспільства. Глобалізація в сучасному світі. Суспільні рухи.

Тема 3. Особистість у системі соціальних зв'язків

Визначення особистості в соціології. Розрізнення понять «людина», «індивід», «індивідуальність», «особистість». Рольова теорія особистості. Поняття «соціальний статус» та «соціальна роль». Поняття соціалізації. Стадії процесу соціалізації. Поняття ресоціалізації.

Тема 4. Соціологія масових комунікацій

Поняття «масова комунікація» та «масова інформація». Соціальна природа та історична обумовленість масових комунікацій. Статус мас-медіа. Парадигми вивчення масової комунікації. Постмодерністські перспективи

масової комунікації.

Тема 5. Соціологія управління як наука

Соціальна природа управління. Зміст та специфіка соціального управління. Підходи до визначення предмету соціології управління Є. М. Бабосова, Ж. Т. Тоценка, В. В. Щербини, М. В. Удальцової, Т. П. Галкіної, А. І. Кравченка та інших дослідників. Об'єкт і предмет соціології управління. Основні задачі та функції соціології управління. Співвідношення соціального менеджменту і соціології управління. Інтегративний характер соціології управління по відношенню до інших галузевих соціологій. Актуальні проблеми сучасної соціології управління.

Тема 6. Сутність, зміст та принципи соціального управління

Суб'єкт та об'єкт соціального управління, цілі управління. Вимоги конкретності, реальності, контрольованості, яким повинні відповідати цілі. Сутність і роль цілепокладання в процесі управління. Управлінські відносини як предмет аналізу соціології управління. Принципи соціального управління як правила, основні положення й норми поведінки, якими керуються органи управління в соціальних умовах, що склалися в суспільстві. Закони управління, що виражають важливі внутрішні стійкі риси, особливості процесу управління: закон необхідної розмаїтості, закон спеціалізації управління, закон інтеграції управління, закон пріоритетності соціальних цілей, закон зростаючої суб'єктивності й інтелектуальності в управлінні. Методи соціального управління: соціальні (методи соціального нормування, соціального регулювання, морального стимулювання); соціально-психологічні, економічні, організаційно-адміністративні, наукові методи управління (моделювання соціальних процесів, прогнозування). Самоврядування як метод управління. Функції соціального управління.

Тема 7. Історичний аспект розвитку соціології управління як науки

Передумови виникнення соціології управління. Періодизація основних етапів розвитку управління як науки. Особливості донаукового етапу розвитку соціології управління. Класичний етап розвитку соціології

управління. Вплив наукових здобутків О. Конта, Е. Дюркгейма, М. Вебера, К. Маркса на становлення і розвиток соціології управління. Основні характеристики сучасного етапу розвитку соціології управління: концепції, представники.

Класична школа управління: Ф. Тейлор, А. Файоль. Концепція людських відносин: Е. Мейо, А. Маслоу, Ф. Герцберг, Д. Макгрегор. Сутність емпіричної школи управління, її представники: Л. Ньюмен, Е. Дейл, С. Девіс, П. Друкер, Г. Кунц, Р. Фелк, Г. Лівітт та ін. Системний та ситуативний підходи до управління. Внесок у розвиток управлінської думки представників структурно-функціонального аналізу Т. Парсонса і Р. Мертонна.

Розвиток вітчизняної соціології управління: персоналії, основні ідеї. Радянський етап розвитку соціології управління. Проблематика досліджень соціології управління в сучасному українському суспільстві.

Тема 8. Управлінський цикл, його структура

Сутність управлінського рішення. Внутрішні та зовнішні обмеження, які необхідно враховувати при підготовці рішення. Особливості прийняття індивідуального та колегіального управлінського рішення. Переваги і недоліки групового та індивідуального ухвалення рішення. Фактори, які впливають на процес прийняття рішення (інформаційні, мотиваційні, характерологічні, технологічні). Принципи прийняття ефективних рішень. Здійснення соціального контролю й оцінка ефективності управління як завершальні стадії управлінського циклу. Способи здійснення соціального контролю. Функції та різновиди соціального контролю. Критерії оцінки ефективності управління.

Тема 9. Соціальні інститути управління

Визначення соціального інституту як соціального феномену. Універсальні та специфічні функції соціальних інститутів. Критерії класифікації та різновиди соціальних інститутів. Держава як головний інститут управління. Основні функції сучасної держави. Специфіка діяльності інститутів державного та муніципального управління. Сфера

діяльності інститутів менеджменту. Інститути управління соціальним захистом населення як специфічні інститути соціального управління.

Тема 10. Соціальна організація як об'єкт і суб'єкт управління

Характеристики організації як соціального феномену. Неформальні та формальні типи організацій. Види організацій (трудова, виробнича, соціальна). Ієрархічний та координаційний принцип управління. Форми управління в організації (пірамідальна організаційна структура управління, лінійна організаційна структура управління, матрична організаційна структура управління, організація конгломератного типу). Умови ефективного функціонування організації. Сутність вимог організації до індивідів, які входять до її складу, та вимог індивіда до організації. Визначення соціальної організації, її елементи.

Тема 11. Проблеми ієрархії та влади в управлінні організаційними структурами

Значення ієрархії та влади в процесах управління. Характеристики, через які розкривається сутність влади. Фактори, через які визначається сила влади. Система розподілу прав і відповідальності за рівнями ієрархії в практиці управління організаціями. Форми влади: влада, заснована на примусі; влада, заснована на винагороді; експертна влада; еталонна влада; законна (легітимна) влада. Переваги та недоліки існуючих у суспільстві форм влади. Типи соціального управління (тоталітарний, авторитарний, ліберальний, демократичний). Стили керівництва в організаційних структурах (авторитарний, демократичний, ліберальний). Переваги й недоліки різних типів соціального управління та різних стилів керівництва організацією.

Тема 12. Інформаційне забезпечення управлінської діяльності

Роль інформації в управлінні соціальними процесами. Поняття «соціальна інформація», «управлінська інформація», «соціально-управлінська інформація». Інформаційне забезпечення управлінської діяльності. Функції соціально-управлінської інформації. Класифікація соціально-управлінської інформації. Вимоги до якості соціальної управлінської інформації.

Тема 13. Управлінська культура

Роль культурного чинника у вирішенні сучасних проблем управління суспільством. Соціологічний погляд на культуру як ціннісно-нормативну систему, яка впорядковує і регулює життєдіяльність суспільства на всіх рівнях соціальної ієрархії. Загальнопоняттєвий підхід до аналізу управлінської культури, механізм її формування. Типи управлінської культури (адміністративно-командна; інформаційно-аналітична; соціально орієнтована). Внутрішньо-організаційний підхід до аналізу управлінської культури. Типологія організаційної культури Г. Хофштеда. Типологія організаційної культури Т. Е. Дейла. Типологія організаційної культури Р. Акоффа. Особистісний підхід до аналізу управлінської культури. Основні норми культури управління.

Тема 14. Організація і проведення соціологічного дослідження

Поняття соціологічного дослідження. Класифікація видів соціологічного дослідження. Програма дослідження. Вибірка в соціологічному дослідженні. Типи відбору. Методи збирання соціологічної інформації. Анкета - основний інструмент дослідження. Структура анкети. Обробка та аналіз первинної соціологічної інформації. Основні етапи обробки емпіричних даних. Комп'ютерні програми. Підсумкові документи.

3. Рекомендована література

Базова

1. Тадевосян З. В. Социология: Учеб. пособие. 2-е изд., испр. и доп. — М.: Знание, 1999.
2. Піча В. М. Предмет, структура, функції соціолога. Львів, 1994.
3. Піча В.М. Соціологія: загальний курс. Навч. посів.. К., 1999.
4. Попова І. М. Соціологія. Пропедевтичний курс. К., 1996.
5. Рудницька Т. Етнос і нація: спроба понятійно-термінологічного розмежування //
6. Рущенко І. П. Соціологія: Курс лекцій: Навч. посібник для вузів. — Харків,

1996.

7. Рущенко І.П. Соціологія: курс лекцій. Х., 1996.
8. Сорокин П.А. Учение о строении общества // Сорокин П.А. Общественный учебник социологии: Статьи разных лет. М., 1994.
9. Социология: Наука об обществе. Учебное пособие / Под общей редакцией проф. В.П.Андрущенко, проф. Н.П. Горлача. Х., 1996.
10. Соціологія. Посібник для магістрантів вищих навчальних закладів /За редакцією В.Г. Городяненка. - К: Видавничий центр «Академія», 1999.
11. Соціологія: короткий енциклопедичний словник /Уклад. В. І. Волович та ін. —К.: Укр. центр духовн. культури, 1998.
12. Соціологія: короткий енциклопедичний словник/Уклад. В. І. Волович та ін. —К.: Укр. центр духовн. культури, 1998.
13. Соціологія: Навч. посібник /За ред. С. О. Макеєва. — К.: Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 1999.
14. Соціологія: Навч. посібник/За ред. С. О. Макеєва. — К.: Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 1999.
15. Соціологія: Підручник /За заг. ред. проф. В. П. Андрущенко, проф. М.І. Горлача. - Харків — Київ, 1998.
16. Соціологія: Підручник /За заг. ред. проф. В. П. Андрущенко, проф. М.І. Горлача. - Харків — Київ, 1998.
17. Соціологія: Підручник /За заг. редакцією проф.. В.П. Андрущенко, проф. М.І. Горлача. Харків. - К, 1998.
18. Соціологія: терміни, поняття, персоналії. Навчальний словник-довідник /За заг. ред. В.М. Пічі. К., Львів, 2002
19. Фролов С. С. Социология: Учеб. для высш. учеб. завед: 2-е изд. — М.: Логос, 1996.

Допоміжна

1. Адамчук В.В., Ромашов О.В., Сорокина М.Е. Экономика и социология труда: Учебник для вузов. – М.: ЮНИТИ, 1999. – 407 с.

2. Веселов Ю.В. Экономическая социология: история идей. – СПб., 1995. – 293 с.
3. Выборнова В.В., Чунаева Е.А. Актуализация проблем профессионального самоопределения молодежи // СОЦИС. – 2006. – № 4. – С. 99-105.
4. Дорин А.В. Экономическая социология: Учебное пособие. – Мн.: ИП «Экоперспектива», 1997. – 254 с.
5. Дюркгейм Э. О разделении общественного труда: Метод социологии. – М.: Наука, 1991. – 572 с.
6. Заввельский М.Г. Теневая экономика и трансформационные процессы // СОЦИС. – 2003. – № 1.
7. Красовский Ю.Д. Феноменология экономического поведения (Введение в экономическую социологию) // СОЦИС. – 2004. – № 1.
8. Иншаков О.В. Экономические институты и институции: к вопросу о типологии и классификации // СОЦИС. – 2003. – № 9.
9. Полторак В.А. Соціологія. Основи соціології праці та управління. – К.: НМК ВО: 1992, – 143 с.
10. Радаев В.В. Еще раз о предмете экономической социологии // СОЦИС. – 2002. – № 7.
11. Соколова Г.Н. Экономическая социология. – Минск, 1996. – 287 с.
12. Социология. Социология труда и управления: Конспект курса лекций / Автор – проф., д.филос.н. В.А.Полторак. – Днепропетровск: Арт-Пресс, 1997. – 176 с.
13. Темницкий А.Л. Справедливость в оплате труда как ценностная ориентация и фактор трудовой мотивации // СОЦИС. – 2005 – № 5.
14. Тощенко Ж.Т. Предмет и структура социологии труда // СОЦИС. – 2003. – № 3.
15. Удальцова М.В., Воловская Н.М., Плюснина Л.К. Четыре среза занятости: ценности, мотивация, доходы, мобильность // СОЦИС. – 2005. – № 7.
16. Хайруллина Ю.Р. Ценности в сфере труда. Особенности и факторы // СОЦИС. – 2003. – № 5.

17. Шкаратян О.И., Инясевский С.А. Профессионалы и менеджеры в сфере занятости – положение и реальное поведение // СОЦИС. – № 2006. – № 12.

18. Экономическая социология: Учеб. Пособие / В.Е. Пилипенко, Э.А. Гансова, В.С. Казаков и др.; под ред. В.Е. Пилипенко. – К.: МАУП, 2002. – 296 с. – Библиогр. в конце глав.

Інформаційні ресурси

1. Президент України – www.prezident.gov.ua
2. Верховна Рада - www.rada.gov.ua
3. Кабінет міністрів - www.kmu.gov.ua – вихід на всі міністерства і відомства
4. Міністерство праці та соціальної політики України – www.mlsp.kmu.gov.ua
5. Погляд на світ (Світовий банк) – www.worldbank
6. Еліта України - www.whoiswho.com.ua
7. Національна б-ка ім. Вернадського – www.nbuv.gov.ua
8. Український медіа сервер – www.vlada.kiev.ua/serj
9. Мережа аналітичних центрів – www.intellect.org.ua
10. Міжнародний центр перспективних досліджень – www.icps.kiev.ua
11. Міжнародний інститут порівняльного аналізу – www.icaei.kiev.ua
12. Український незалежний центр політичних досліджень (В.Піховшек) – www.usipr.kiev.ua
13. Український центр економічних і політичних досліджень ім. А Разумкова – www.uscps.com.ua
14. Research&Branding Group - <http://www.rb.com.ua/ukr/>
15. TNS Ukraine - <http://www.tns-ua.com/>
16. Всеукраїнська соціологічна служба - <http://www.soc.com.ua/>
17. Інститут соціальної та політичної психології АПН України - <http://ispp.org.ua/>
18. Київський міжнародний інститут соціології - <http://www.kiis.com.ua/>
19. Національний інститут стратегічних досліджень - <http://www.niss.gov.ua/>
20. Соціологічна група “Рейтинг” - <http://www.ratinggroup.com.ua/ua/>

21. Український інститут соціальних досліджень - <http://www.uisr.org.ua/>
22. “ФОМ-Україна“, спільний проект Фонду “Общественное мнение” (ФОМ, Москва) і “Української маркетингової групи” (UMG, Київ). - <http://www.umg.com.ua/ru/>
23. Центр “Соціс” (“СОЦІС – Центр соціальних та політичних досліджень”) - <http://www.socis.kiev.ua/>
24. Центр соціальних досліджень “Софія” - <http://www.sofia.com.ua/>
25. Центр “Соціальний моніторинг” - <http://www.smc.org.ua/>
26. Центр соціальних технологій “Соціополіс” - <http://www.sociopolis.com.ua/Sociopolis/About/>
27. “Юкрейніан соціолоджі сервіс” - <http://vyshniak.com.ua/>.

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання

Підсумковий контроль проводиться з метою оцінювання результатів навчання з опанування навчальної дисципліни в межах освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» на етапі завершення навчання.

Основна мета підсумкового контролю – встановлення дійсного змісту знань магістрантів за обсягом, якістю, глибиною і вміннями застосовувати їх у практичній діяльності.

Підсумковий контроль здійснюється по закінченню 2 семестру студенти складають залік.

5. Засоби діагностики успішності навчання - комплекти питань до практичних занять, завдань для контрольних робіт за темами змістовних модулів, перелік питань до залікової сесії. Діагностика знань здійснюється з допомогою: усних опитувань на практичних заняттях; робота зі студентами на семінарських заняттях; письмових контрольних і самостійних робіт.

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
ПРИ ПРЕЗИДЕНТОВІ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

ПРОФЕСІЙНО-ОРІЄНТОВАНА ІНОЗЕМНА МОВА (АНГЛІЙСЬКА)

ПРОГРАМА

варіативної навчальної дисципліни

підготовки МАГІСТРА

напряму 6.030601 МЕНЕДЖМЕТ

спеціальності 8.03060101

МЕНЕДЖМЕНТ ОРГАНІЗАЦІЙ І АДМІНІСТРУВАННЯ

(Шифр за ОПІ ВСМГСЕ 1.)

**Одеса
2015 рік**

РОЗРОБЛЕНО ТА ВНЕСЕНО: Одеським регіональним інститутом державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ: кандидат філологічних наук, доцент, Черняєва Ірина Анатоліївна, кафедра української та іноземних мов Одеського регіонального інституту державного управління НАДУ при Президентіві України

Обговорено та рекомендовано до видання Науково-методичною радою Одеського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України.

24 червня 2015 року, протокол № 7 .

Одеський регіональний інститут
державного управління НАДУ
при Президентіві України, 2015.
© Черняєва І.А., 2015.

ВСТУП

Програма вивчення варіативної навчальної дисципліни “Професійно-орієнтована іноземна мова (англійська)” складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки магістрів напрямку «Менеджмент» спеціальності 8.03060101 "Менеджмент організацій і адміністрування (за видами економічної діяльності)" спеціалізації: "менеджмент організації інвестиційної діяльності" (МОІД); "менеджмент економічної безпеки" (МЕБ)

Предметом вивчення навчальної дисципліни є англійська мова за професійним спрямуванням; структура (фонетична, граматична, лексична) сучасної англійської мови.

Міждисциплінарні зв'язки: нормативні курси спеціальності "Менеджмент організацій і адміністрування (за видами економічної діяльності)"; фонетика, граматики, лексикологія сучасної англійської мови; лінгвокраїнознавство; теорія перекладу.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

-
1. Формування граматичної бази та тематичного словника економіки, менеджменту і бізнесу.
  2. Розвиток професійно-орієнтованої комунікативної мовної компетенції для ефективного спілкування у сфері менеджменту.
  3. Лексичний мінімум ділових контактів, ділових зустрічей, нарад та мовні особливості ділового листування

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни “Професійно-орієнтована іноземна мова (англійська)” для магістрів напрямку Менеджмент є навчити їх спілкуванню в межах загальних проблем та проблем, пов’язаних з виконанням своїх службових обов’язків як в Україні, так і за кордоном. Володіння англійською мовою є складовою частиною професійної компетенції майбутнього магістра-менеджера, який навчається за фахом ”Менеджмент”.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни “Професійно-орієнтована іноземна мова (англійська)” для магістрів напрямку Менеджмент є розвиток

навичок практичного володіння мовою за чотирма видами мовленнєвої діяльності: читання, говоріння, аудіювання та письма.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні

знати :

як правильно вживати мовні вислови в залежності від ситуації, які пов'язані з темами вивчення на цьому курсі;

англомовну лексику в певному обсязі. Наприкінці курсу лексичний запас повинен складати не менше 2 тис. лексичних одиниць (в т. ч. приблизно 1 тис. термінів з фаху); специфіку лексичних засобів вираження змісту текстів з фаху, механізм словоутворення; вжиток фразеологічних словосполук, слів і словосполучень в ситуаціях ділового спілкування;

граматику англійської мови. Частини мови; часи, стан та способи дієслів; модальні дієслова; однина та множина різних частин мови; порядок слів у реченні; синтаксичні конструкції; пасивні конструкції; умовні речення; пряма та непряма мова, тощо;

як правильно вживати граматичні явища, вивчення яких передбачено в цієї програмі.

вміти :

спілкуватися англійською, вести бесіду-дискусію, критично дискутувати з питань професійних інтересів в межах тем, вивчення яких передбачено цією програмою;

писати іноземною мовою повідомлення, листи (офіційні та неофіційні), факси;

аналізувати англомовні джерела інформації з метою отримання даних, необхідних для виконання професійних завдань;

вміти розробляти документи про проектні альтернативи і пропозиції та резюме проекту англійською мовою.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 години/ 3 кредити ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1.

Письмове спілкування у професійній сфері. Аналіз англомовних джерел професійної інформації

№ теми	Назва теми
1.	Конструкції there is / there are. присвійні займенники. Кількісні числівники.
2.	Модальні дієслова і звороти.
3.	Інфінітив.
4.	Написання CV. Написання листів-вітань, прохань, подяк,
5.	Active Voice: Indefinite, Continuous, Perfect.
6.	Умовні речення I та II типу. Реальна та мало реальна умова. Наміри.
7.	Умовні речення II та III типу. Можлива та нереальна умова. Порада.
8.	Соціальне спілкування. Опис типової та власної поведінки, обов'язків та дій на роботі (в минулому та теперішньому часі).
9.	Пасивний стан дієслів (Passive Voice). Анотування спеціальних текстів у простих часах пасивного стану.
10.	Анотування текстів у перфектних часах пасивного стану. Нагадування про минулі події, мемо.
11.	Анотування спеціальних текстів у простих часах пасивного стану.
12.	Узгодження часів. Узгодження часів. Теперішні часи. Розповідь про рутинні події.
13.	Узгодження часів. Майбутні події.
14.	Узгодження часів. Минулі та перфектні часи.

15. Пряма та непряма мова. Передача непрямих запитань. Передача непрямих розповідей та повідомлень.
16. Надання підтвердження ділової зустрічі, домовленості про виконання завдання. Передача повідомлення.
17. Participle I and II.
18. Complex Object. Розробка документу про проектні альтернативи і пропозицій англійською мовою.
19. Complex Subject. Резюме проекту англійською мовою.
20. Gerund. Розробка планів (певних частин плану) англійською мовою.
21. Reflexive pronouns. Використання типової управлінської термінології в обміні між україномовними та англomовними фахівцями.
22. Perfect Continuous. Розробка звітів та запитів на зміни проектних документів англійською мовою.
23. Subjunctive Mood. Забезпечення комунікації на основі проектного документу для англomовних зацікавлених осіб.
24. Participle I Perfect.
25. Past Perfect Tense. Розповідь про минулі та передминулі події у ситуаціях.
26. Конструкція used to.
27. Розповідь про службові обов'язки.
28. Залишення та приймання доручень та інформації. Реєстрація в організаціях.
29. Соціальні вирази. Правила складання офіційних повідомлень та доповідей.
30. Складання та обговорення плану проведення зустрічей та переговорів на професійну тематику.
31. Розповідь про заплановані заходи. Планування майбутньої професійної діяльності.

32. Revision of all grammatical aspects. Визначення потенційних джерел виникнення комунікативного конфлікту у проекті у випадку англомовних зацікавлених осіб проекту.

Змістовий модуль 2.

Усне спілкування у професійній сфері. Розмовна практика

№ теми	Назва теми
	Координація проектних дій на основі проектного документу щодо виконання робіт проекту україномовними та англомовними фахівцями. Підготовка ділової поїздки.
33.	Відвідування компанії. Перші контакти.
34.	Підготовка ділових зустрічей.
35.	Ways of working
36.	Skills and qualifications
37.	Pay and benefits
38.	The career ladder
39.	Innovation and invention
40.	Business contracts and negotiations
41.	Business correspondence
42.	Telephoning
43.	Business across cultures
44.	Visiting fairs and discussing price
45.	Reply to an Enquiry
46.	Meaning of Management
47.	Learning managerial skills
48.	Management and Leadership
49.	Managerial ethics
50.	Human Resource Management
51.	

- 52. Skills of influencing people and dealing with them
- 53. Decision making process
- 54. Business plan
- 55. Managerial environment
- 56. Industrial and Business Management
- 57. Crisis management
- 58. Stress management
- 59. Business skills
- 60. International management

3. Рекомендована література

Базова

1. Богацкий И.С., Дюканова Н.М. Бизнес-курс английского языка. Словарь-справочник. -Киев: Логос, 1998. - 352 с.
2. Данилова З.В., Князевская Г.Б., Байбакова Г.М. Business English. Fundamentals of Economics and Business Organization. /Навчальний посібник англійською мовою. - Тернопіль, 1998. - 88с.
3. довідник з англійської мови « Англійська мова на щодень» Частина 1 Таблиці. / Укладач Шатух Л.Л. - Одеса: ОРІДУ УАДУ, 2002. – 40 с.
4. Варіанти навчальних завдань та методичні вказівки до виконання контрольних робіт №1,2 з англійської мови для студентів ІІ курсу заочної форми навчання спеціальності менеджмент організацій. Укладач Кузьменко Ю.О. Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2005 -29с
5. Типи ділових листів. Частина ІІ. Методичні вказівки з англійської мови для слухачів та студентів спеціальності «Управління проектами» та «Менеджмент організацій» Укладач Павленко М.В. Одеса: ОРІДУ НАДУ 2005 -23 с
6. Англійський гумор. Методичні вказівки для студентів спеціальності «Менеджмент організацій» Укладач Шальов А.С. ОРІДУ НАДУ, 2006 Одеса: ОРІДУ НАДУ 2006 -24с
7. Лексико-граматичні вправи з англійської мови. Методичні вказівки для студентів денної та заочної форми навчання факультету «Менеджмент організацій». Укладач Пуленко Г.М. Одеса: ОРІДУ НАДУ 2006 20с
8. Лексико-граматичний бізнес-мінімум у професійній діяльності. Частина 1 Укладач Глушук Ю.О. Одеса: ОРІДУ НАДУ 2006 - 28с
9. Лексико-граматичний бізнес-мінімум у професійній діяльності. Частина 2. Одеса : ОРІДУ НАДУ 2007 - 32 с

10. Англійська мова у професійній діяльності. Лексико-граматичний аспект. Частина I. Методичні рекомендації. Укладач Аравенко О.С. Одеса: ОРІДУ НАДУ 2008 - 27с
11. Baker, A. An Intermediate Pronunciation Course, - Cambridge University Press.
12. Bateman, Thomas S. Management: building competitive advantage/ Thomas Scott S. Bateman, A. Snell. - Irwin.
13. Clive Oxeden, Chrisitna Latham-Koenig, Paul Selington. (2011) New English File, Pre-Intermediate. – Oxford University Press
14. Duckworth, M. (2003). Business Grammar and Practice. Oxford: Oxford University Press
15. Evans, D. Management Gurus. - Penguin.
16. Fuchs, M and M. Bonner (1995) Focus on Grammar. An Integrated Skills Approach. Third edition (2006). Longman.
17. Hopkins, A. and J. Potter. Work in Progress. Longman.
18. Johnson, C. and N. O' Driscoll. Exchanging information. - Longman.
19. Manton, K. (2004) First Insights into Business. Workbook. Longman
20. Mascull, B. (2002). Business Vocabulary in Use. – Cambridge: Cambridge University Press.
21. Murphy, R. (1985) English grammar in Use. Eighth addition. Cambridge: Cambridge University Press.
22. Pilbeam, A. Market Leader. International Management. - Longman.
23. Pile, L. (2007) Intelligent Business Workbook. Pearson Longman
24. Robbins, S. (2004) First Insights into Business. Teachers' Book. Longman
25. Robbins, S. (2004) First Insights into Business. Workbook. Longman
26. Robbins, S. (2004) First Insights into Business. Student' Book. Longman
27. Schramper Azar, B. (1989) Understanding and Using English Grammar. Second Edition. New Jersey: Prentice Hall Regents.
28. Soars, Liz & John. Headway Teacher's Book, English Course. - Oxford University Press.
29. Soars, Liz & John. Headway Video, English Course. - Oxford University Press.
30. Soars, Liz & John. Headway, English Course. - Oxford University Press.
31. Strutt, P. Market Leader. Business Grammar and Usage. - Longman.
32. Sweeney, S. Professional English. Management. - Penguin.
33. Sweeney, S. English for Business Comunication. Cambridge University Press.
34. Taylor, L. International express. Pre-Intermediate. Oxford University press.
35. Thomson, J. and A.V. Martinet. A Practical English Grammar. Exercises 2. – Oxford University Press, 1986.
36. Trappe, T. and G. Tullis (2005) Intelligent Business. Coursebook. Pearson Education Limited.
37. Trappe, T. and G. Tullis (2005) Intelligent Business. Students book. Pearson Education Limited.
38. Walker, E. and S. Elswoth. Grammar Practice for intermediate students. - Penguin.
39. Video Guide to Britain, the USA, Canada.

40. Методичні рекомендації та вправи з граматики англійської мови для студентів денної та заочної форм навчання спеціальності «Менеджмент»
Укладач Кемарська Т.Г. ОРІДУ НАДУ 2009 43с

Допоміжна

1. Данилова З.В., Князевская І.Б. Business English. Fundamentals of Marketing. /Навчальний посібник англійською мовою. -Тернопіль, 1998. - 135с.
2. Данилова З.В., Князевская Т.Б., Байбакова І.М. Business English. Fundamentals of Economics and Business Organization. /Навчальний посібник англійською мовою. - Тернопіль, 1998. - 88с.
2. Данилова З.В., Турчин Л.Р. Business English "Fundamentals of Management"/Навчальний посібник англійською мовою. - Тернопіль, 1998. -
3. Цибуля Н.Б. Повседневное и деловое общение на английском: Учеб.пособ. - М.: Ин. Язык, 2001 -352с.
4. Peter Strutt. Market Leader. Business Grammar and Usage. - Longman.
5. Project Management Consulting Corp. Project Management Explanatory English-Russian Dictionary. Edited by prof. Valery Shapiro. - Moscow: Vysshaya shkola, 2000.
6. Simon Sweeney. Professional English. Management. -Penguin.
7. Video Guide to Britain, the USA, Canada.
8. Peter Strutt. Market Leader. Business Grammar and Usage. - Longman.
9. Project Management Consulting Corp. Project Management Explanatory English-Russian Dictionary. Edited by prof. Valery Shapiro. - Moscow: Vysshaya shkola, 2000.
10. Focus on Grammar. An Intergrated Skills Approach.-Margaret Bonner.-Pearson Longman,2005.
11. Intermediate Language Practice.-Michael Vince.-MacMillan,2003

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання- Іспит.

5. Засоби діагностики успішності навчання. Опитування під час практичних занять. Перевірка виконаних домашніх завдань. Перевірка самостійної роботи (вправ, конспектів доповідей). Прослуховування індивідуальних повідомлень з доповідями. Письмові поточні тести. Письмовий модульний контроль (контрольна робота).

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
ПРИ ПРЕЗИДЕНТОВІ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

ПРОГРАМА

варіативної навчальної дисципліни

підготовки МАГІСТРА

напряму 6.030601 МЕНЕДЖМЕТ

спеціальності 8.03060101

МЕНЕДЖМЕНТ ОРГАНІЗАЦІЙ І АДМІНІСТРУВАННЯ

(Шифр за ОПІ ВМІІ 1)

**Одеса
2015 рік**

РОЗРОБЛЕНО ТА ВНЕСЕНО: Одеським регіональним інститутом державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ: кандидат історичних наук, доцент, Усатюк Іван Федорович, кафедра європейської інтеграції Одеського регіонального інституту державного управління НАДУ при Президентіві України

Обговорено та рекомендовано до видання Науково-методичною радою Одеського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України.

«17» червня 2015 року, протокол № 7 .

Одеський регіональний інститут
державного управління НАДУ
при Президентіві України, 2015.
© Усатюк І.Ф., 2015.

ВСТУП

Програма вивчення варіативної навчальної дисципліни «Концептуальні засади національної безпеки України» складена відповідно до варіативної частини освітньо-професійної програми підготовки МАГІСТРА напрямку 6.030601 МЕНЕДЖМЕНТ, спеціальності 8.03060101 МЕНЕДЖМЕНТ ОРГАНІЗАЦІЇ І АДМІНІСТРУВАННЯ СВО ОРІДУ НАДУ при Президентіві України 2014р.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є система концептуальних засад національної безпеки України, нормативно-правових документів її забезпечення, кращий світовий досвід.

Міждисциплінарні зв'язки: навчальні дисципліни - політологія, всесвітня та вітчизняна історія, концептуальні засади взаємодії політики й управління (модуль «Національна безпека»), дисципліни природничого та соціально-економічного спрямування, юридичні науки.

Програма навчальної дисципліни складається з одного змістовного модуля: Концептуальні засади національної безпеки.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Концептуальні основи національної безпеки України» є ознайомлення з теоретичними засадами національної безпеки України, нормативно-правовими документами її забезпечення, кращим світовим та європейським досвідом у даній сфері.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Концептуальні основи національної безпеки України» є:

- отримання знань з головних загроз національним інтересам України у різних сферах життя українського суспільства;
- знайомство з основними напрямками державної політики з національної безпеки України, методами аналізу її ефективності;
- знайомство з кращим світовим досвідом забезпечення національної безпеки;

- оволодіння методами аналізу стану забезпечення національної безпеки України та її основних функціональних елементів.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати :

- базові знання щодо концептуальних засад (теоретичних основ) національної безпеки та її функціональних елементів, новітні теорії забезпечення національної безпеки України та принципи їх аналізу;
- потенційні та реальні загрози національній безпеці України, можливі шляхи та механізми їх нейтралізації та усунення;
- основні нормативно-правові акти, які регламентують діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування щодо забезпечення національної безпеки України;
- основні напрями державної політики з національної безпеки України.

вміти :

- використовувати понятійно-категорійний апарат дисципліни під час аналізу стану національної безпеки у різних сферах життя українського суспільства;
- визначати національні інтереси України, їх пріоритетність на різних етапах трансформації українського суспільства;
- самостійно оцінювати стан забезпечення національної безпеки України;
- оцінювати і прогнозувати зміни суспільно-політичної ситуації у регіонах, виникнення конфліктів, які можуть загрожувати національній безпеці України, знаходити шляхи їх нейтралізації та усунення;
- самостійно працювати з великими масивами різноманітної інформації, відслідковувати при цьому провідні тенденції розвитку певних загроз національним інтересам України;
- складати відповідні аналітичні документи у сфері забезпечення національної безпеки України;
- формулювати рекомендації щодо здійснення політики у сфері забезпечення національної безпеки України.

володіти:

- сучасними методами аналізу стану забезпечення національної безпеки України та її функціональних елементів;
- навичками аналітичної роботи;
- навичками підготовки рекомендацій з удосконалення державної політики з національної безпеки України.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 годин / 3,0 кредити ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Концептуальні засади національної безпеки

Тема 1. Поняття та сутність національної безпеки України

Основні поняття і категорії національної безпеки України. Особливості науки та навчальної дисципліни «Національна безпека», її виникнення і становлення. Літературно-джерельна база вивчення навчальної дисципліни «Національна безпека України».

Тема 2. Національні інтереси України

Поняття та сутність національних інтересів. Класифікація національних інтересів. Процес формування національних інтересів.

Пріоритети національних інтересів України та їх характеристика.

Тема 3. Геополітичні аспекти національної безпеки України

Основні поняття “геополітики”. Україна в сучасному геополітичному просторі. Україна як об’єкт та суб’єкт геополітики. Стратегічні інтереси України та проблеми її національної безпеки. Участь України в системах колективної безпеки.

Тема 4. Державне управління національною безпекою України

Особливості системи забезпечення національної безпеки України. Основні принципи державного управління національною безпекою України. Функції системи державного управління національною безпекою України.

Повноваження суб'єктів забезпечення національної безпеки України. Основні напрями та зміст державної політики з основних питань національної безпеки України

Тема 5. Політична безпека України

Поняття та сутність політичної безпеки України. Внутрішньополітична та зовнішньополітична безпека. Національні інтереси України у політичній сфері. Головні загрози національним інтересам України в політичній сфері, їх причини та можливі наслідки. Основні напрями державної політики щодо нейтралізації та відвернення загроз національним інтересам України в політичній сфері.

Тема 6. Економічна безпека України

Поняття та сутність економічної безпеки України. Складові елементи економічної безпеки України. Національні інтереси України в економічній сфері. Головні загрози національним інтересам України в економічній сфері, їх причини та можливі наслідки. Основні напрями державної політики щодо нейтралізації та відвернення загроз національним інтересам України в економічній сфері.

Тема 7. Воєнна безпека України

Поняття та сутність воєнної безпеки України. Національні інтереси України у воєнній сфері. Головні загрози національним інтересам України у воєнній сфері, їх причини та можливі наслідки. Основні напрями державної політики щодо нейтралізації та відвернення загроз національним інтересам України у воєнній сфері.

Тема 8. Соціальна безпека України

Поняття та сутність соціальної безпеки України. Складові елементи соціальної безпеки України. Національні інтереси України в соціальній сфері, їх причини та можливі наслідки. Головні загрози національним інтересам України в соціальній сфері. Основні напрями державної політики щодо нейтралізації та відвернення загроз національним інтересам України в соціальній сфері.

Тема 9. Інформаційна безпека України

Поняття та сутність інформаційної безпеки України. Національні інтереси України в інформаційній сфері. Головні загрози національним інтересам України в інформаційній сфері, їх причини та можливі наслідки. Основні напрями державної політики щодо нейтралізації та відвернення загроз національним інтересам України в інформаційній сфері.

Тема 10. Екологічна безпека України

Поняття та сутність екологічної безпеки України. Національні інтереси України в екологічній сфері. Головні загрози національним інтересам України в екологічній сфері, їх причини та можливі наслідки. Основні напрями державної політики щодо нейтралізації та відвернення загроз національним інтересам України в екологічній сфері.

Тема 11. Науково-технологічна безпека України

Поняття та сутність науково-технологічної безпеки України. Національні інтереси України в науково-технологічній сфері. Головні загрози національним інтересам України в науково-технологічній сфері, їх причини та можливі наслідки. Основні напрями державної політики щодо нейтралізації та відвернення загроз у науково-технологічній сфері.

Тема 12. Регіональні особливості національної безпеки України

Особливості регіонів України з точки зору національної безпеки України. Регіональні особливості національних інтересів України. Головні загрози національним інтересам України на регіональному рівні, їх причини та можливі наслідки. Основні напрями державної політики щодо нейтралізації та відвернення загроз національним інтересам України на регіональному рівні.

Тема 13. Методологічні аспекти дослідження стану забезпечення національної безпеки України

Проблема визначення рівня загроз та небезпек у національній безпеці. Методи дослідження національної безпеки. Принципова модель моніторингу національної безпеки України.

3. Рекомендована література

Підручники, навчальні посібники

1. Данільян О.Г., Дзьобань О.П., Панов М.І. Національна безпека України: сутність, структура та напрямки реалізації. – Харків: Фоліо, 2002. – с.
2. Костенко Г.Ф. Теоретичні аспекти стратегії національної безпеки: Навчальний посібник. – К.: ЗАТ Вид. дім „Демід”, 2002. – 144с.
3. Малик Я.Й., Береза О.І., Криштанович М.Ф. Національна безпека: навч.посіб. – Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2010, 280 с.
4. Ситник Г.П., Абрамов В.І. Концептуальні засади забезпечення національної безпеки України: Навч. посіб.. У 3-х частинах. – Київ: НАДУ, 2009..
5. Ситник Г.П., Олуйко В.М. Організаційно-правові засади забезпечення національної безпеки України. – Хмельницький: ХУУП, 2005. – 236с.
6. Шевчук П.І. Соціальна політика: Навчальний посібник. – Львів: Світ, 2003. – 400с.

Основна література

1. Конституція України, К.: Просвіта, 1996 – 80 с.;
2. Закон України „Про основи національної безпеки України” від 19 червня 2003 року № 964-IV. // Офіційний вісник України. – 2003. - № 29;
3. Закон України «Про вибори Президента України» від 18 березня 2003 року № 1630-IV //ВВР. – 2004. - № 20-21;
4. Закон України „Про Раду національної безпеки і оборони України” від 5 березня 1998 року № 183/98 - ВР. // ВВР. – 1998. - № 35;
5. Закон України «Про місцеві державні адміністрації» від 9 квітня 1999 року № 586-XIV // ВВР. – 1999. - № 20-21;
6. Закон України «Про громадянство України» від 18 січня 2001 року №2235-III //ВВР. – 2001. - № 13; 2005;
7. Закон України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні» від 11 грудня 2003 року № 1382-IV // ВВР. – 2004.№15;

8. Закон України «Про порядок виїзду з України і вїзду в Україну громадян України» від 21 січня 1994 року № 3857-XII // ВВР. – 1994. - № 18;
9. Закон України «Про іміграцію» від 7 червня 2001 року № 2491-III // ВВР. – 2001. - № 41;
10. Закон України «Про правовий статус закордонних українців» від 4 березня 2004 року № 1582-IV // ВВР. – 2004. - № 25;
11. Закон України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» від 4 лютого 1994 року № 3929-XII // ВВР. – 1994. - № 23;
12. Закон України «Про національні меншини в Україні» від 25 червня 1992 року № 2494-XII // ВВР. – 1992. - № 36;
13. Закон України «Про державний кордон України» від 4 листопада 1991 року № 1777-XII // ВВР. – 1992. - №2;
14. Закон України «Про Державну прикордонну службу України» від 3 квітня 2003 року № 661-IV // ВВР. – 2003. - № 27;
15. Закон України „Про державну таємницю” від 21 січня 1994 року № 3855 – XII. // ВВР. – 1994. - № 16;
16. Закон України «Про судоустрій України» від 7 лютого 2002 року №3018-III // ВВР. – 2002. - № 27-28;
17. Закон України «Про Конституційний Суд України» від 16 жовтня 1996 року № 422/96-ВР // ВВР. – 1996. - № 49;
18. Закон України «Про прокуратуру» від 5 листопада 1991 року № 1789-XII // ВВР.- 1991. - № 53;
19. Закон УРСР «Про мови в Українській РСР» від 28 жовтня 1989 року №8312-11 // ВВР. – 1989. - № 45;
20. Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації» від 23 квітня 1991 року № 987-XII // ВВР. – 1991. - № 25;
21. Закон України «Про правовий режим надзвичайного стану» від 16 березня 2000 року № 1550-III //ВВР. – 2000. - №23;
22. Закон України „Про Службу безпеки України” від 25 березня 1992 року № 2229 – XII. // ВВР. 1992. - № 27;

23. Закон України «Про міліцію» від 20 грудня 1990 року № 565-ХІІ // ВВР. – 1991. - № 4;
24. Закон України «Про розвідувальні органи» від 22 березня 2001 року № 2331 – ІІІ;
25. Закон України «Про контррозвідувальну діяльність» від 26 грудня 2002 року № 374 – ІV. // ВВР. – 2003. - № 12;
26. Закон України «Про Службу зовнішньої розвідки України» від 1 грудня 2005 року № 3160 – ІV.
27. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18 лютого 1992 року № 2135-ХІІ // ВВР. – 1992. - № 22;
28. Закон України „Про захист суспільної моралі” від 20 листопада 2002 року № 1296 – ІV. // ВВР. – 2004. - № 14;
29. Закон України «Про боротьбу з корупцією» від 5 жовтня 1995 року № 356/95-ВР // ВВР. – 1995. - № 34;
30. Закон України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» від 30 червня 1993 року № 3341-ХІІ // ВВР. – 1993. - № 35;
31. Закон України «Про міжнародні договори України» від 29 червня 2004 року № 1906-ІV // ВВР. – 2004. - № 50;
32. Закон України «Про Концепцію Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» від 21 листопада 2002 року № 228-ІV // ВВР. – 2003. - № 3;
33. Закон України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» від 18 березня 2004 року № 1629-ІV // ВВР. – 2004. - № 29;
34. Закон України „Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією та правоохоронними органами держави” від 19 червня 2003 року № 975 - ІV. // Офіційний вісник України. – 2003. - № 29.
35. Закон України „Про оборону України” від 6 грудня 1991 року № 1932-ХІІ зі змінами. // ВВР. – 1992. - № 9; 2000. - № 49;

36. Закон України „Про Збройні Сили України” від 6 грудня 1991 року №1934-ХІІ зі змінами. // ВВР. – 1992. - № 9; 2000. - № 48;
37. Закон України „Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію” від 21 жовтня 1993 року № 3542 – ХІІ зі змінами. // ВВР. – 1993. - № 44; 1999. - № 27; 2003. - № 37;
38. Закон України «Про загальний військовий обов’язок і військову службу» від 16 червня 1999 року № 766-ХІV // ВВР. – 1999. - № 33;
39. Закон України „Про правовий режим воєнного стану” від 6 квітня 2000 року № 1647 – ІІІ. // ВВР. – 2000. - № 28;
40. Закон України „Про боротьбу з тероризмом” від 20 березня 2003 року № 638 – ІV. // ВВР. – 2003. - № 25;
41. Закон України «Про порядок направлення підрозділів Збройних Сил України до інших держав» від 2 березня 2000 року № 1518-ІІІ // ВВР. – 2000. - № 19;
42. Закон України «Про участь України в міжнародних миротворчих операціях» від 23 квітня 1999 року № 613 – ХІV. // ВВР. – 1999. - № 22 – 23;
43. Закон України «Про порядок допуску та умови перебування підрозділів збройних сил інших держав на території України» від 22 лютого 2000 року №1479-ІІІ // ВВР. – 2000. - № 17;
44. Закон України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» від 11 вересня 2003 року №1160-ІV // ВВР. – 2004. - №9;
45. Закон України «Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон» від 13 жовтня 1992 року № 2673-ХІІ // ВВР. – 1992. - №50;
46. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16 квітня 1991 року № 959-ХІІ // ВВР. – 1991. - № 29;
47. Закон України «Про захист економічної конкуренції» від 11 січня 2001 року № 2210-ІІІ // ВВР. – 2001. - № 12;
48. Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції» від 7 червня

- 1996 року № 236/96-ВР // ВВР. – 1996. - № 36;
49. Закон України «Про Національний банк України» від 20 травня 1999 року № 679-XIV // ВВР. – 1999. - № 29;
50. Закон України «Про інвестиційну діяльність» від 18 вересня 1991 року № 1560-XII // ВВР. – 1991. - № 47;
51. Закон України «Про інноваційну діяльність» від 4 липня 2002 року №
52. Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, отриманих злочинним шляхом» від 28 листопада 2002 року №249-IV // ВВР.- 2003. - №1;
53. Закон України «Про функціонування паливно-енергетичного комплексу в особливий період» від 2 листопада 2006 року № 307-V;
54. Закон України «Про управління об'єктами державної власності» від 21 вересня 2006 року № 185-V;
55. Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» від 16 січня 2003 року № 433-IV // ВВР. – 2003.- 13;
56. Закон України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» від 11 липня 2001 року № 2623-III // ВВР. – 2001. - № 48;
57. Закон України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» від 5 жовтня 2000 року № 2017-III // ВВР. – 2000. - №48;
58. Закон України «Про прожитковий мінімум» від 15 липня 1999 року №966-XIV // ВВР. – 1999. - № 38;
59. Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» від 19 листопада 1992 року № 2801-XII // ВВР. – 1993. - №4;
60. Закон України «Про захист населення від інфекційних хвороб» від 6 квітня 2000 року № 1645 – III. // ВВР. – 2000. - № 29;
61. Закон України «Про захист прав споживачів» від 15 грудня 1993 року // ВВР. – 1994. - № 1;
62. Закон України „Про інформацію” від 2 жовтня 1992 року № 2657 – XII. // ВВР. – 1992. - № 48; 2000. - № 27; 2002. - № 29;
63. Закон України „Про захист інформації в автоматизованих системах” від 5

- липня 1994 року № 80/94 – ВР. // ВВР. – 1994. - № 31;
64. Закон України „Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації” від 23 вересня 1997 року № 539/97 – ВР. // ВВР. – 1997. - № 49;
65. Закон України „Про Національну систему конфіденційного зв'язку” від 10 січня 2002 року № 2919 – III. // ВВР. – 2002. - № 15;
66. Закон України «Про Концепцію Національної програми інформатизації» від 4 лютого 1998 року № 75/98-ВР // ВВР. – 1998. - № 27-28;
67. Закон України «Про Національну програму інформатизації» від 4 лютого 1998 року № 74/98-ВР // ВВР. – 1998. - № 27-28;
68. Закон України «Про основні заходи розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007 – 2015 роки» від 2007 року №
69. Закон України „Про охорону навколишнього природного середовища” від 25 червня 1991 року № 1264 – XII.// ВВР. – 1991. - № 41;
70. Закон України «Про зону надзвичайної екологічної ситуації» від 13 липня 2000 року № 1908-III // ВВР. – 2000. - № 42;
71. Закон України „Про правовий режим території, яка зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи” від 27 лютого 1991 року № 791а - XII. // ВВР. – 1991. - № 16;
72. Закон України „Про аварійно-рятувальні служби” від 14 грудня 1999 року № 1281 – XIV. // ВВР. – 2000. - № 4;
73. Закон України „Про захист населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру” від 8 червня 2000 року №1809 – III. // ВВР. – 2000. - № 40;
74. Закон України „Про зону надзвичайної екологічної ситуації” від 13 липня 2000 року № 1908 – III. // ВВР. – 2000. - № 42;
75. Закон України „Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення” від 24 лютого 1994 року № 4004 - XII // ВВР. - 1994 - № 27;
76. Про Основні напрями державної політики України у галузі охорони

- довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки: Постанова Верховної Ради України від 5 березня 1998 року № 188/98 – ВР. // ВВР. 1998. - № 38 – 39;
77. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики: Закон України від 1 липня 2010 року № 2411 – V.
78. Про Концепцію боротьби з корупцією на 1998 – 2005 роки: Указ Президента України від 24 квітня 1998 року № 367/98;
79. Про Положення про порядок здійснення криптографічного захисту інформації в Україні: Указ Президента України від 22 травня 1998 року №505/98;
80. Про Доктрину інформаційної безпеки України: Указ Президента України від 8 липня 2009 року № 514/2009.; Положення про технічний захист інформації в Україні: Указ Президента України від 27 вересня 1999 року № 1229/99;
81. Про Стратегію подолання бідності: Указ Президента України від 15 серпня 2001 року № 637/2001;
82. Про Концепцію розвитку охорони здоров'я населення України: Указ Президента України від 7 грудня 2000 року № 1313/2000;
83. Питання Департаменту спеціальних телекомунікаційних систем та захисту інформації Служби безпеки України: Указ Президента України від 6 жовтня 2000 року № 1120/2000;
84. Про деякі заходи щодо захисту державних інформаційних ресурсів у мережах передачі даних: Указ Президента України від 24 вересня 2001 року №891/2001;
85. Про воєнну доктрину України: Указ Президента України від 15 червня 2004 року № 648/2004;
86. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 квітня 2006 року «Про стан науково-технологічної сфери та заходи щодо забезпечення інноваційного розвитку України»: Указ Президента України від 11 липня 2006 року № 606/2006;
87. Про питання забезпечення здійснення контролю Президента України за

- діяльністю військових формувань: Указ Президента України від 30 січня 2007 року №49/2007;
88. Стратегія національної безпеки України «Україна у світі, що змінюється»: Затверджена Указом Президента України від 12 лютого 2007 року № 105 (в редакції Указу Президента України від 8 червня 2012 року № 389/2012);
89. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 16 лютого 2007 року «Про заходи щодо запобігання непродуктивному відпливу капіталів за межі України»: Указ Президента України від 17 березня 2007 року №216/2007;
90. Про перелік відомостей, що не становлять комерційної таємниці: Постанова Кабінету Міністрів України від 9 серпня 1993 року № 611;
91. Про затвердження Інструкції про порядок обліку, зберігання і використання документів, справ, видань та інших матеріальних носіїв інформації, які містять конфіденційну інформацію, що є власністю держави: Постанова Кабінету Міністрів України від 27 листопада 1998 року № 1893;
92. Про деякі питання захисту інформації, охорона якої забезпечується державою: Постанова Кабінету Міністрів України від 13 квітня 2002 року №281;
93. Про порядок оприлюднення в мережі Інтернет інформації про діяльність органів виконавчої влади: Постанова Кабінету Міністрів України від 4 січня 2002 року № 3;
94. План заходів з виконання завдань, передбачених Законом України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007 – 2015 роки»: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 серпня 2007 року № 653-р;
95. Європейська соціальна хартія (переглянута);
96. Загальна декларація прав людини;
97. Заключний акт Наради з безпеки та співробітництва в Європі;
98. Критерії членства в СОТ, ЄС та НАТО: Інтеграційні перспективи України. – К.: НАОУ, 2003;

99. План дій Україна – НАТО // Стратегічна панорама. – 2003. - № 1-2;
100. Богданович В.Ю. Воєнна безпека України: методологія дослідження та шляхи забезпечення: Монографія. – К.: Дельта, 2002. – 322с;
101. Бодрук О.С. Структура воєнної безпеки: національний та міжнародний аспекти: Монографія. – К.: НППМБ, 2001. – 300с;
102. Губський Б. Економічна безпека: методологія виміру, стан і стратегія забезпечення. – К., 2001. – 122с;
103. Дугин А. Основы геополитики. Геополитическое будущее России. – М.: Арктогея, 1997. – с.;
104. Качинський А.Б. Екологічна безпека України: системний аналіз перспектив покращення. – К.: НІСД, 2001. – 312с;
105. Качинський А.Б., Хміль Г.А. Екологічна безпека України: аналіз, оцінка та державна політика. / РНБОУ. – К.: НІСД, 1997. – 119с;
106. Кіряков П.О., Лускалова К.С., Литвиненко В.І. Україна в російських геополітичних концепціях // Стратегічна панорама. – 1998. - № 3-4;
107. Косевцов В.О., Бінько І.Ф. Національна безпека України: проблеми та шляхи реалізації пріоритетних національних інтересів: Монографія. – К.: НІСД, 1996. – 61с;
108. Косевцов В.О. Національна безпека України: теорія, реальність, прогноз. – К.: ЦМБСС, , 2000. – 92с;
109. Кремень В.Г., Бінько І.Ф., Головащенко С.І. Політична безпека України: концептуальні засади та система забезпечення. – К.: МАУП, 1998. – с;
110. Кузьменко В.П. Спектр сприйняття елітою РФ незалежних України і Росії // Стратегічна панорама. – 1998. - № 3-4;
111. Мадіссон В.В., Шахов В.А. Сучасна українська геополітика: Навчальний посібник. – К.: Либідь, 2003. – 176с;
112. Мунтіян В.І. Економічна безпека держави. – К.: КВЦ, 1999. – 463с;
113. Пастернак-Таранущенко Г. Економічна безпека держави. Статика процесу забезпечення: Підручник для вузів./ За ред. Богдана Кравченка. – К.: Кондор, 2002. – 302с;

114. Ситник Г.П. Державне управління національною безпекою України (теорія і практика): Монографія. – К.: НАДУ, 2004. – 407с;
115. Сухарев С.М., Чундак С.Ю., Сухарева О.Ю. Основи екології та охорони довкілля: Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 394с;
116. Хилько М.І. Екологічна безпека. – К., 2006. – с;
117. Юдін О.К., Богуш В.М. Інформаційна безпека держави: Навчальний посібник. – Харків: Консум, 2005. – 576с.

Допоміжна

1. Актуальні проблеми інформаційної безпеки України: Аналітична доповідь УЦЕПД. // Національна безпека і оборона. 2001. - №1;
2. Артюшин Л.М., Костенко Г.Ф. Теоретичні аспекти стратегії воєнної безпеки суспільства і держави: Монографія. – Харків: НУВС, 2003. – 176с;
3. Барановський О.І. Фінансова безпека. – К., 1999. – 338с;
4. Боков В.А., Лущик А.В. Основы экологической безопасности. – Симферополь: СОНАТ, 1998. – 224с;
5. Бордюк В., Приходько Т., Турчинов О. Оцінка стану тіньової економіки України та методи розрахунків її обсягів. – К., 1997. – с;
6. Гойчук О.І. Продовольча безпека: Монографія. – Житомир: Полісся, 2004. – 348с;
7. Дергачов В. Геополитика: Учебное пособие. – К.: ВИРА – Р, 2000. – 496с;
8. Дугин А. Основы геополитики. Геополитическое будущее России. – М.: Арктогея, 1997;
9. Енергетична безпека України: Стратегія та механізм забезпечення./ А.І.Шевцов, М.Г.Земляний, А.З.Дорошенко та інші./ За ред. А.І.Шевцова. – Дніпропетровськ: Пороги, 2002. – 264с;
10. Енергетична безпека України: чинники впливу, тенденції розвитку./ М.П.Ковалик та інші. – НАН України. – АГ Укренергозбереження. – К., 1998. – 159с;

11. Єрмоленко М.М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення. – К.: КНТЕУ, 2001. – с;
12. Інформаційна безпека України: проблеми та шляхи їх вирішення: Заочний круглий стіл. // Національна безпека і оборона. – 2001. - №1;
13. Качинський А.Б., Хміль Г.А. Екологічна безпека України: аналіз, прогноз, оцінка та державна політика. – К.: НІСД, 1997. – 127с;
14. Концепція економічної безпеки України /В.М.Геєць та інші. – НАН України. Інститут економічного прогнозування. – К.: Логос, 1999. – 56с;
15. Концепція енергетичної безпеки України. // Національна безпека і оборона. – 2001. - №2;
16. Концепція (основи державної політики) інформаційної безпеки в Україні: Проект УЦЕПД. // Національна безпека і оборона. – 2001. - № 1;
17. Кремень В.Г, Бінько І.Ф., Головащенко С.І. Політична безпека України: концептуальні засади та система забезпечення. – К.: МАУП, 1998. - ;
18. Литвиненко О.В. Інформаційні впливи та операції: Теоретико-аналітичні нариси. – К.: НІСД, 2003. – 239с;
19. Мадісон В.В., Шахов В.А. Сучасна українська геополітика: Навчальний посібник. – К.: Либідь, 2003. – 176 с;
20. Мочерний С.В. Економічний суверенітет України та шляхи його досягнення: Монографія. – К., 1994. – 196с;
21. Мунтіян В.І. Економічна безпека держави. – К.: КВІЦ, 1999. - с;
22. Нартов Н.А. Геополітика. – М., 1999. – с;
23. Остапенко О.А., Усатюк І.Ф. Обґрунтування напрямів підвищення ефективності державного управління складовими національної безпеки України: регіональний аспект: наук.-метод. розробка. – К.: НАДУ, 2010. – 44с.
24. Попович В.М. Тіньова економіка як предмет економічної кримінології. – К.: Правові джерела, 1998. – с;
25. Попович В.М. Теорія детінізації економіки. – Ірпінь, 2001. – с;
26. Предборський В.А. Економічна безпека держави: Монографія. – К.:

- Кондор, 2005. – 391с;
27. Саблук П.Т. Нова економічна парадигма формування стратегії національної продовольчої безпеки України у XXI столітті. – К., 2001. – 94с;
  28. Система забезпечення інформаційної безпеки України. // Національна безпека і оборона. – 2001. - №1;
  29. Стратегічний оборонний бюлетень України на період до 2015 року. – К.: МО, 2004. - ;
  30. Турчинов О.В. Тіньова економіка: закономірності, механізми функціонування, методи оцінки. – К., 1996. – с;
  31. Усатюк І.Ф. Використання елементів наукового підходу при викладанні навчального модулю «Національна безпека України» //Сучасна регіональна політика: освіта, наука, практика: матеріали підсумк. наук.-практ. конфер. за між нар. участю. 28 жовтня 2011 року. У 2-х томах. – Т. 2. – Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2011. – С. 171 – 172.
  32. Хилько М.І. Екологічна політика. – К.: Абрис, 1999. – 363с;
  33. Чинники ескалації загроз інформаційній безпеці України. // Національна безпека і оборона. – 2001. - №1.

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання

Формою підсумкового контролю навчальних досягнень студентів з дисципліни є залік, який проводиться шляхом письмового виконання ними тестових завдань. Кожне тестове завдання складається з 15 тестів. На виконання тестового завдання передбачено 45 хвилин.

5. Засоби діагностики успішності навчання. Комплекти питань до практичних занять, завдань для контрольних робіт за темами змістовних модулів, перелік питань до залікової сесії.

Розподіл балів, які отримують студенти

T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11	T12	T13	100
10	5	10	10	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5

T1, T2 ... T13 – теми змістовного модулю.

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
ПРИ ПРЕЗИДЕНТОВІ УКРАЇНИ

ОДЕСЬКИЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

ПРОГРАМА

варіативної навчальної дисципліни

підготовки МАГІСТРА

галузь знань 0306 МЕНЕДЖМЕНТ і АДМІНІСТРУВАННЯ

спеціальності 8.03060101

МЕНЕДЖМЕНТ ОРГАНІЗАЦІЙ і АДМІНІСТРУВАННЯ

(Шифр за ОПІ – ВМПП 2.)

Одеса
2015 рік

РОЗРОБЛЕНО ТА ВНЕСЕНО: Одеським регіональним інститутом державного управління Національної академії державного управління при Президентові України.

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: кандидат економічних наук, доцент, Козинський Сергоій Михайлович, доцент кафедри економічної та фінансової політики ОРІДУ НАДУ при Президентові Українию.

Обговорено та рекомендовано до видання Науково-методичною радою Одеського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України.

Протокол № 7 від 24 червня 2015 року

ВСТУП

Програма вивчення варіативної навчальної дисципліни «Державне регулювання ринкової економіки» складена відповідно до варіативної частини освітньо-професійної програми підготовки МАГІСТРА галузь знань 0306 «Менеджмент і адміністрування», спеціальності 8.03060101 «МЕНЕДЖМЕНТ ОРГАНІЗАЦІЇ І АДМІНІСТРУВАННЯ» СВО ОРІДУ НАДУ при Президентові України 2014р.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є:

- закономірності соціально-економічного розвитку суспільства;
- організаційно-економічні засади становлення ринкової системи господарювання;
- система державних актів законодавчої і виконавчої влади, а також економічних важелів впливу та механізм їх застосування;
- методологічні і нормативні основи, методи і практичні результати прогнозування планування і державного регулювання соціально-економічного розвитку народного господарства.

Міждисциплінарні зв'язки: Основи економічної теорії, макроекономіка, мікроекономіка, міжнародні економічні відношення, економіка підприємства.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. Функції держави у сучасній економіці.
2. Сутність державного регулювання економіки.
3. Методи державного регулювання економіки.
4. Система органів державного регулювання економіки.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою дисципліни є розкриття методології, методики та організаційних основ державного регулювання економіки. Навчальний матеріал ґрунтується на положеннях сучасної економічної теорії і менеджменту, а також Конституції та законів України, інших нормативно-правових актів державних органів.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни сформувати у слухачів систему знань з:

- сутності, мети і завдань державного регулювання економіки;
- теоретичних основ формування та реалізації стратегії соціально-економічної політики держави;
- методологічних основ, методів і засобів впливу держави на економічний та соціальний розвиток і соціально-економічні процеси;
- сутності, функцій, методології та методики соціально-економічного прогнозування, державного програмування і макроекономічного планування;
- особливостей державного регулювання різних сфер господарської та соціальної діяльності;
- світового досвіду державного регулювання економіки.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми слухачі повинні:

знати: принципи того, як на основі теоретичних основ прогнозування, планування і державного регулювання здійснюється макроекономічний аналіз і прогнозне моделювання економічних явищ та процесів розвитку галузей народного господарства.

вміти: ідентифікувати економічні проблеми, які потребують втручання держави та напрямки, за якими здійснюється державна координація виробничих та розподільчих процесів у сучасній ринковій економіці.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 години/ 3,0 кредити ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1

Сутність, форми, методи та форми організації управління економічними процесами

ТЕМА №1. Державне регулювання як метод управління економікою

Вади ринкового саморегулювання. Межа виробничих можливостей. Командна, ринкова та змішана форми організації економіки. Ефективність за Парето. Вади ринкового саморегулювання: неспроможність конкуренції; нездатність економіки забезпечувати людей суспільними товарами; зовнішні ефекти (екстерналії); неповнота ринків; недосконалість інформації; економічна нестабільність.

1. *Функції держави у сучасній економіці.* Функції держави: політична, соціальна, міжнародна, економічна. Економічні функції держави: емісійна; формування правових засад функціонування економіки; усунення вад ринкового саморегулювання; перерозподіл доходів; забезпечення людей обов'язковими товарами.

2. *Сутність державного регулювання економіки.* Сутність понять: «державне втручання в економіку», «державне управління», «економічна політика держави», «державна регуляторна політика», «державне регулювання економіки». Об'єкти та суб'єкти економічної політики держави. Вади державного «втручання» в економіку.

3. *Методи державного регулювання економіки.* Елементи державного регулювання економіки. Методи прямого та непрямого (опосередкованого) регулювання. Правові, адміністративні, економічні та пропагандистські методи регулювання економіки.

4. *Система органів державного регулювання економіки.* Роль державних органів України у впровадженні економічної політики: Президента, Верховної Ради, Кабінету Міністрів, Національного банку, Антимонопольного комітету, Фонду державного майна, міністерств та інших центральних органів державної виконавчої влади України, місцевих державних адміністрацій. Основні положення концепції адміністративної реформи.

ТЕМА №2. Стратегія соціально-економічного розвитку країни

1. *Сутність стратегії соціально економічної політики.* Визначення суспільних потреб та інтересів. Обґрунтування цілей. Ієрархія цілей. Державні

пріоритети. Дерево цілей. Стратегічні, тактичні, оперативні цілі. Постіндустріальне суспільство. Концепція соціально-економічної політики. Соціально орієнтована ринкова економіка. Стратегія економічної та соціальної політики України.

2. *Соціально-економічне прогнозування.* Сутність понять: «прогноз», «гіпотеза», «план (програма)». Функції соціально-економічного прогнозування. Принципи соціально-економічного прогнозування: наукової обґрунтованості, адекватності, альтернативності, системності, цілеспрямованості. Класифікація соціально-економічних прогнозів. Типологія методів прогнозування. Інтуїтивні та формалізовані методи прогнозування.

3. *Макроекономічне планування.* Директивне та індикативне планування. Сутність реформування макроекономічного планування. Система макроекономічного планування в Україні. Державна програма економічного і соціального розвитку України (ДПЕСР) як форма макроекономічного планування. Зміст ДПЕСР України на середньо- та короткостроковий періоди. Послідовність розроблення ДПЕСР. Принципи макроекономічного планування. Система показників макроекономічних планів. Методи планово-економічних розрахунків. Система балансів, норм і нормативів. Структура ДПЕСР України. Розділи і розрізи макроекономічних планів.

4. *Державне програмно-цільове планування.* Сутність програмно-цільового методу планування. Цільова комплексна програма (ЦКП). Класифікація ЦКП. Життєвий цикл ЦКП. Зміст етапів програмно-цільового планування: відбір переліку проблем, що підлягають програмному розв'язанню; формування та видача вихідного завдання на розроблення ЦКП; розроблення проекту ЦКП; затвердження ЦКП; реалізація ЦКП; звіт про виконання ЦКП. Сутність поняття «соціально-економічна проблема». Статус учасників програмно-цільового планування. Вимоги щодо цілей ЦКП: конкретність, визначеність у часі, реальність. Організаційно-економічний механізм реалізації ЦКП.

5. *Контроль за виконанням макроекономічних планів і державних програм.*

Сутність поняття «контроль». Запобіжний, поточний і завершальний контроль. Етапи контролю: розроблення критеріїв і нормативів, зіставлення фактичних результатів з критеріями і нормативами; коригуючі дії.

ТЕМА №3. Фінансово-бюджетна та грошова-кредитна політика

1. *Фінансово-бюджетне регулювання.* Державні фінанси. Зведений баланс фінансових ресурсів. Державний бюджет. Державні позабюджетні фонди. Доходи та видатки державного бюджету. Структура видатків бюджету. Бюджетна класифікація. Дотації, субсидії, субвенції. Дефіцит, профіцит, секвестр державного бюджету. Державний борг. Етапи бюджетного процесу. Стратегія

і тактика фінансово-бюджетної політики України.

2. *Податкове регулювання.* Податкова система. Система оподаткування. Система податкових органів. Функції, види та форми оподаткування. Принципи побудови податкової системи. Загальнодержавні податки і збори в Україні. Податковий тягар. Завдання податкової реформи в Україні.

3. *Регулювання суспільного сектору економіки.* Сутність суспільних товарів. Чисті, приватні, змішані та локальні суспільні товари. Сектор загального державного управління (СЗДУ). Ефективність суспільного сектору економіки. Регулювання діяльності установ СЗДУ. Джерела фінансування діяльності установ СЗДУ. Кошториси доходів і видатків установ СЗДУ.

4. *Державне замовлення як засіб задоволення державних потреб.* Державне замовлення. Державні потреби в продукції (роботах, послугах). Однопродуктові матеріальні баланси попиту і пропозиції найважливіших видів продукції. Державні замовники. Виконавці державних замовлень. Державний контракт. Тендер. Етапи конкурсного відбору виконавців державних замовлень.

5. *Грошово-кредитне регулювання.* Грошово-кредитна політика. Національний банк і банківська система України. Загальні та селективні методи грошово-кредитного регулювання. Грошова емісія. Операції з цінними паперами на відкритому ринку. Управління обов'язковими резервами. Регулювання

облікової ставки та банківського процента. Норми обов'язкових резервів. Валютне регулювання. Ревальвація, девальвація національної грошової одиниці. Стратегія і тактика грошово-кредитної політики України.

Змістовний модуль 2

Державна економічна політика: напрямки та форми втручання у роботу ринків

ТЕМА №4. Структурна та інвестиційна політика

1. *Структура та структурні зрушення в розвитку економіки.* Поняття «структура економіки». Роль структурних зрушень в економічному розвитку. Характеристика структури економіки України. Види структури економіки. Відтворювальні пропорції. Галузева структура. Регіональна структура.

2. *Структурний ефект і вимірювання його.* Сутність структурного ефекту. Коефіцієнт абсолютних структурних зрушень. Коефіцієнт відносних структурних зрушень. Вплив структурних зрушень на динаміку виробничої функції.

3. *Державне регулювання структурних зрушень в економіці.* Концепція пріоритетів соціально-економічного розвитку. Критерії визначення державних пріоритетів. Активна структурна політика. Пасивна структурна політика. Методи реалізації структурної політики. Стратегія і тактика структурної політики України.

4. *Державне регулювання інвестиційної діяльності.* Інвестиції як фактор структурних зрушень в економіці. Сутність понять: «інвестиції» та «інвестиційна діяльність». Суб'єкти та об'єкти інвестиційної діяльності. Класифікація форм і видів інвестицій. Визначення пріоритетних сфер і державних інвестиційних проєктів. Методи аналізу інвестиційної привабливості сегментів ринку. Фактор часу в оцінці витрат і результатів інвестиційної діяльності. Оцінка інфляції та ризиків при прийнятті інвестиційних рішень. Показники економічної ефективності інвестицій. Пряме

управління державними інвестиціями. Державні капітальні вкладення та державне замовлення в капітальному будівництві. Податкове регулювання інвестиційної діяльності. Фінансово-кредитне регулювання інвестиційної діяльності. Амортизаційна політика. Регулювання участі інвесторів у приватизації. Державне регулювання ринку цінних паперів. Експертиза інвестиційних проектів. Захист інвестицій. Завдання інвестиційної стратегії в Україні.

ТЕМА №5. Науково-технічна та інноваційна політика

1. *Науково-технічний прогрес та економічне зростання.* Сутність НТП. Вплив НТП на економічний і соціальний розвиток, криву виробничих можливостей, рівноважне економічне зростання. Концепція науково-технічного прогресу.

2. *Необхідність і сутність науково-технічної політики.* Розвиток науки як складова економічної політики. Цілі, принципи, завдання та напрями науково-технічної політики. Організаційні засади науково-технічної політики в Україні. Форми та методи реалізації науково-технічної політики. Прямі та опосередковані методи науково-технічної політики.

3. *Державне регулювання інноваційних процесів.* Інновації як специфічна форма НТП. Етапи інноваційного процесу. Класифікація інновацій. Фази поширення інновацій. Суб'єкти та об'єкти інноваційної діяльності. Ефективність державної підтримки інноваційних процесів. Витрати на виробництво інноваційного продукту. Ефект інноваційної діяльності. Методи державного регулювання інноваційного процесу в промисловості.

ТЕМА №6. Державне регулювання підприємництва

1. *Підприємництво як об'єкт державного регулювання.* Підприємництво: економічний зміст і роль в економіці України. Види підприємницької діяльності, їх характеристика. Класифікація форм підприємництва. Інноваційне підприємство. Організаційно-правові форми підприємництва.

2. *Роль держави у становленні підприємницького середовища в Україні.* Проблеми розвитку підприємництва. Сутність державної політики сприяння

підприємництва. Державне регулювання приватизації. Антимонопольна політика держави. Інститут банкрутства та санації підприємств. Проблеми легалізації тіньової економіки в Україні.

3. *Механізм державного регулювання підприємництва.* Особливості та перспективи реформування оподаткування, обліку та звітності підприємницьких структур. Реєстрація та ліквідація підприємств. Ліцензування підприємницької діяльності. Інспекція та контроль за діяльністю підприємств. Система державної підтримки підприємництва. Правове, матеріально-технічне, організаційне, інформаційне забезпечення підприємницької діяльності. Державні програми підтримки підприємництва.

4. *Фінансові важелі державної підприємницької політики.* Податкове регулювання. Дотації, субсидії, субвенції. Державне кредитування. Сприяння розвитку фінансово-промислових груп. Роль державних органів підтримки підприємництва.

ТЕМА №7. Державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності

1. *Засади зовнішньоекономічної політики.* Сутність поняття «зовнішньоекономічна політика». Завдання та принципи зовнішньоекономічної політики. Правова база регулювання зовнішньо-економічної діяльності. Правові режими для іноземних суб'єктів господарської діяльності на території України. Види зовнішньоекономічної діяльності. Система органів державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Методи регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Стратегія і тактика зовнішньоекономічної політики України.

2. *Регулювання торговельної діяльності.* Протекціонізм і вільна торгівля. Адміністративні інструменти державного регулювання зовнішньоторговельної діяльності: ліцензування, квотування, державна монополія на зовнішню торгівлю окремими товарами. Економічні методи регулювання зовнішньої торгівлі. Митні інструменти: ввізне та вивізне мито, мінімальна митна вартість, антидемпінгове мито. Немитні інструменти: субсидії виробникам експортних товарів, пільгове державне кредитування експортерів.

3. Регулювання іноземного інвестування. Іноземні інвестиції. Стимулювання іноземних інвестицій: податкові пільги, валютні гарантії, фінансове сприяння, захист від конкуренції. Державні гарантії захисту іноземних інвестицій. Форми підприємств з іноземними інвестиціями. Вільні економічні зони. Регулювання умов інвестування за межі держави. Стратегія і тактика політики іноземного інвестування в Україні.

4. Роль держави в залученні іноземних кредитів. Іноземні кредити. Необхідність залучення іноземних кредитів у національну економіку. Джерела іноземних кредитів в економіку України. Порядок залучення іноземних кредитів. Порядок погашення іноземних кредитів. Стратегія і тактика політики іноземного кредитування в Україні.

Змістовний модуль 3

Соціальні детермінанти державної економічної політики

ТЕМА №8. Державне регулювання цін та інфляції

1. Необхідність і методи державного регулювання цін. Основні регулювальні функції ціни. Недоліки ціни як універсального засобу ринкового саморегулювання: нездатність урахувати колективні соціальні та економічні інтереси; породження інфляції; безробіття. Ступінь державного «втручання» у ціноутворення. Цінове законодавство. Види цін та їх характеристика. Система органів ціноутворення, їх завдання та функції. Контроль за додержанням дисципліни цін. Система органів контролю за цінами. Заходи державного втручання в процес ціноутворення залежно від стану економічного розвитку країни. Прямі та опосередковані методи державного регулювання цін. Цілі державного регулювання цін. Відвернення руйнівного впливу цін на економіку. Стримання інфляції за допомогою політики доходів. Забезпечення доступу до товарів першої необхідності усім верствам населення. Захист внутрішнього ринку від негативного впливу зовнішньої конкуренції. Стримання монополізму та забезпечення конкурентного середовища. Необхідність державного

регулювання цін і тарифів підприємств-монополістів. Державне регулювання цін монопольних утворень, у тому числі природних монополій. Декларування цін.

2. *Антиінфляційна політика*. Сутність інфляції. Необхідність боротьби з інфляцією. Фактори інфляції: інфляція попиту, інфляція витрат. Сутність антиінфляційної політики. Дефляційна політика. Стримувальна фінансово-кредитна політика. Зменшення грошової пропозиції. Роль Національного банку України у проведенні антиінфляційної політики. Скорочення бюджетного дефіциту шляхом збільшення доходів і зменшення державних витрат. Скорочення державних витрат через поетапне обмеження дотацій та субсидій, зменшення витрат на соціальні програми, науку, освіту тощо. Політика доходів (регулювання витрат). Адаптаційна політика. Індексація доходів та її недоліки.

ТЕМА №9. Регіональна економічна політика

1. *Регіональна економічна політика, її сутність і завдання*. Сутність понять: «регіон», «регіональна економічна політика», «регіональна структура економіки». Регіон як соціально-економічна система. Об'єкти і суб'єкти регіональної політики. Принципи та пріоритети державної регіональної політики. Стратегія регіонального розвитку. Складові регіональної економічної політики. Стратегія і тактика регіональної політики України.

2. *Механізм реалізації державної регіональної економічної політики*. Законодавча база механізму регіональної політики. Складові елементи механізму регіональної політики. Функції центральних державних органів і місцевих державних адміністрацій щодо регіональної економічної політики. Механізм взаємовідносин місцевих представницьких і виконавчих органів із загальнодержавними органами, підприємствами (установами, організаціями) та населенням. Фінансово-економічна база місцевого самоврядування. Об'єкти комунальної власності.

3. *Державне регулювання соціально-економічного розвитку регіонів*. Адміністративні, правові та економічні методи державного регулювання

розвитку регіонів. Державні централізовані капітальні вкладення. Державні регіональні та галузеві програми. Передача об'єктів загальнодержавної власності до сфери управління місцевих державних адміністрацій. Регіональні замовлення на поставки продукції для задоволення державних потреб. Завдання та зміст програм економічного і соціального розвитку регіонів. Методика і порядок розроблення програм економічного і соціального розвитку регіону.

4. *Місцеві бюджети як фінансова основа економічного розвитку регіонів.* Принципи формування місцевих бюджетів. Доходи місцевих бюджетів. Нормативи відрахувань загальнодержавних податків і зборів до місцевих бюджетів. Місцеві податки та збори. Бюджетні субсидії, субвенції, дотації. Видатки місцевих бюджетів.

ТЕМА №10. Соціальна політика держави

1. *Сутність і мета соціальної політики.* Сутність поняття «соціальна політика». Мета соціальної політики. Соціальний захист населення. Соціальні гарантії. Соціальний і ринковий підходи до соціальної політики. Концепція соціальної політики в Україні. Складові соціальної політики. Адресна підтримка соціально незахищених верств населення. Пенсійна реформа. Політика у сфері заробітної плати та зайнятості населення. Розвиток соціальної сфери. Демографічна політика. Політика щодо формування середнього класу.

2. *Основні завдання та показники соціальної політики.* Сутність поняття «рівень життя населення». Система показників рівня та якості життя населення: соціально-демографічні показники; узагальнюючі показники; показники оплати праці та доходів населення; показники рівня споживання населенням товарів і послуг; показники споживчих настроїв домогосподарств.

3. *Реальні доходи населення та їх регулювання.* Реальні доходи населення як синтетичний показник добробуту людей. Баланс грошових доходів і витрат населення, схема та методика розроблення. Методика розрахунку реальних доходів населення. Державне регулювання доходів населення.

4. *Регулювання обсягу споживання матеріальних благ і послуг.* Показники обсягів споживання населенням матеріальних благ і послуг та методика

обчислення їх. Прожитковий мінімум. Мінімальний споживчий бюджет. Мінімальний нормативний споживчий кошик. Норми споживання населенням продуктів харчування, товарів і послуг. Межа малозабезпеченості. Мінімальні заробітна плата, пенсія, стипендія, допомога.

5. Регулювання ринку праці та зайнятості населення. Необхідність державного регулювання ринку праці. Система трудових балансів. Зведений баланс трудових ресурсів. Баланс ринку праці. Система органів державного регулювання зайнятості населення. Методи державного регулювання зайнятості населення. Державний фонд сприяння зайнятості населення.

ТЕМА №11. Державне регулювання природоохоронної діяльності

1. Необхідність охорони навколишнього природного середовища. Сутність поняття «екологія». Класифікація природних ресурсів. Стійкість природного середовища до техногенного навантаження. Сутність природно-антропогенних процесів. Техногенний і сталий типи економічного розвитку. Пасивна та активна екологічна політика.

2. Принципи та об'єкти охорони навколишнього природного середовища. Принципи та об'єкти охорони навколишнього природного середовища. Сутність екологічної політики в Україні.

3. Державне екологічне регулювання. Сутність екологічного регулювання. Екологічне законодавство. Управління в сфері охорони навколишнього природного середовища. Інструменти екологічного регулювання: екологічна експертиза, моніторинг стану довкілля, екологічні стандарти і нормативи, екологічні програми, кадастри природних ресурсів, зонування територій, санкції за порушення норм екологічного законодавства.

4. Державне управління в галузі охорони навколишнього природного середовища. Система державних органів управління в галузі охорони навколишнього природного середовища. Функції Верховної Ради, Кабінету Міністрів, Міністерства екології та природних ресурсів України, місцевих державних адміністрацій і т. п. в екологічній сфері. Роль громадських організацій в екологічній сфері.

5. Економічний механізм забезпечення природоохоронної діяльності.

Джерела фінансування заходів з охорони навколишнього природного середовища. Порядок оплати використання природних ресурсів. Платежі за забруднення довкілля. Ліміти викидів і скидів забруднюючих речовин у навколишнє природне середовище. Фонди охорони навколишнього природного середовища.

3. Рекомендована література

1. Василенко, В. О. Інноваційний менеджмент : навч. посіб. / В. О. Василенко, та інш. – 3-є вид., випр. та допов. – К. : ЦНЛ, 2005. – 440 с.
2. Гриньова, В. М. Державне регулювання економіки : підручник / В. М. Гриньова, М. М. Новікова. – К. : Знання, 2008. – 398, [1] с.
3. Державне регулювання економіки : навч. посіб. / С. М. Чистов, А. Є. Никифоров, Т. Ф. Куценко [та ін.]. – 2-е вид., допрац. і допов. – К. : КНЕУ, 2005. – 440 с.
4. Дідківська, Л. І. Державне регулювання економіки : навч. посіб. / Л. І. Дідківська, Л. С. Головка ; Міністерство освіти і науки України. – 6-е вид., випр. і допов. – К. : Знання, 2007. – 214 с.
5. Економічна політика : навч. посіб. для студ. вузів / О. О. Беляєв [та ін.]. – 2-е вид., без змін. – К. : КНЕУ, 2006. – 288 с.
6. Заболотний, Г. М. Ринкова трансформація економіки регіону : підруч. для студ. екон. спец. вищ. навч. закл. / Г. М. Заболотний, В. І. Захарченко, А. М. Ступницький ; ВНАУ. – Вінниця : Консоль, 2012. – 533, [3] с.
7. Калетнік, Г. М. Державне регулювання економіки : навч. посіб. / Г. М. Калетнік, А. Г. Мазур, О. Г. Кубай ; М-во освіти і науки, молоді та спорту України, М-во аграр. політики і продовольства України, ВНАУ. – К. : Хай-Тек Прес, 2011. – 427, [1] с.
8. Михасюк, І. Р. Державне регулювання економіки : підручник / І. Р. Михасюк, Л. А. Швайка ; М-во освіти і науки України, Львів. нац. ун-т ім. І. Франка, Укр. акад. друкарства. – Л. : Магнолія плюс, В. М. Піча, 2006. – 215, с.
9. Новий курс: реформи в Україні 2010-2015 : нац. доповідь / за заг. ред. В. М. Гейця ; Нац. акад. наук України, Секція суспільних і гуманітарних наук. – К. : НВЦ НБУВ, 2010. – 221, [11] с.
10. Трансформаційна динаміка структурного розвитку регіонів України : монографія / А. Г. Мазур, Т. В. Пепа, О. Ю. Поліщук, С. А. Мазур ; М-во аграр. політики України, ВНАУ. – Вінниця : Вінницька газета, 2010. – 273 с.

Допоміжна література

1. Бабкіна, І. Державне регулювання ринку рейтингових послуг / І. Бабкіна // Вісник Національного банку України. – 2012. – № 3. – С. 30–33.

2. Баклан, О. В. Деякі теоретичні питання щодо лібералізації та оптимізації регулюючого впливу держави в сфері підприємництва / О. В. Баклан // Науковий вісн. Нац. ун-ту біоресурсів і природокористування України. – 2011. – № 157. – С. 183–189.

3. Безугла, Л. С. Механізм державного регулювання підприємницької діяльності в Україні / Л. С. Безугла // Інвестиції: практика та досвід. – 2011. – № 6. – С. 89–92.

4. Бурило, Ю. Правове регулювання економікою та роль адміністративного права у сфері державного управління економікою / Ю. Бурило // Підприємництво, господарство і право. – 2011. – № 5. – С. 102–105.

5. Верхоглядова, Н. І. Сутність та значення державного регулювання економічних та інвестиційних процесів / Н. І. Верхоглядова, Д. Л. Левчинський // Формування ринкових відносин в Україні. – 2011. – № 4. – С. 3–8.

6. Весельська, Л. А. Міжнародний досвід державного регулювання соціальної безпеки в країнах з різними моделями соціального розвитку: застосування в Україні / Л. А. Весельська // Інвестиції: практика та досвід. – 2011. – № 17. – С. 108–113.

7. Вишнівська, Н. В. Роль держави у регулюванні економіки і міжбюджетних відносин / Н. В. Вишнівська // Актуальні проблеми економіки. – 2011. – № 9. – С. 74–82.

8. Воронов, М. П. Державне регулювання розвитку та підтримки малого і середнього підприємництва: досвід України та ЄС / М. П. Воронов, М. П. Дихнич // Статистика України. – 2011. – № 2. – С. 88–92.

9. Двигун, С. М. Історичний підхід дослідження еволюції розуміння процесів здійснення державного регулювання у сфері зовнішньоторговельних відносин / С. М. Двигун // Інвестиції: практика та досвід. – 2012. – № 17. – С. 110–113.

10. Іваницька, О. М. Державне регулювання фінансових ринків в Україні у посткризовий період / О. М. Іваницька // Фінанси України. – 2011. – № 2. – С. 35–42.

11. Кондратюк, Т. В. Державна політика як складова частина системи механізмів державного управління / Т. В. Кондратюк // Інвестиції: практика та досвід. – 2011. – № 12. – С. 67–70.

12. Кравцова, Т. Адміністративно-правова природа діяльності держави у сфері економіки / Т. Кравцова // Підприємництво, господарство і право. – 2011. – № 4. – С. 104–106.

13. Мадзігон, В. М. Суть і необхідність державного регулювання економіки у світовому господарстві глобалізації / В. М. Мадзігон, М. В. Вачевський // Актуальні проблеми економіки. – 2011. – № 7. – С. 51–58.

14. Маліков, В. В. Визначення напрямів державного регулювання економіки / В. В. Маліков // Держава та регіони. Серія: Державне управління. – 2011. – № 1. – С. 72–76.

15. Маліков, В. В. Формування механізмів державного регулювання соціально-економічного розвитку України / В. В. Маліков // Держава та регіони. Серія: Державне управління. – 2011. – № 3. – С. 111–115.

16. Петрушевська, В. В. Складові фінансової політики в системі державного регулювання економіки України / В. В. Петрушевська // Держава та регіони. Серія: Державне управління. – 2012. – № 2. – С. 100–104.

17. Площик, М. В. Історичний аспект розвитку державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні / М. В. Площик // АгроСвіт. – 2011. – № 13/14. – С. 47–50.

18. Погребняк, М. М. Застосування принципу планомірності при державному регулюванні перехідної економіки / М. М. Погребняк // Формування ринкових відносин в Україні. – 2011. – № 5. – С. 16–21.

19. Погребняк, М. М. Структура методів реалізації принципу планомірності при державному регулюванні ринкової економіки / М. М. Погребняк // Формування ринкових відносин в Україні. – 2011. – № 10. – С. 45–48.

20. Сатир, В. В. Економіко-математичне моделювання впливу на державне регулювання економіки / В. В. Сатир // Актуальні проблеми економіки. – 2011. – № 3. – С. 256–270.

21. Сиченко, О. О. Методичні підходи до оцінки і регулювання державних програм у галузі соціального розвитку / О. О. Сиченко // Інвестиції: практика та досвід. – 2012. – № 2. – С. 110–113.

22. Скрябіна, Д. С. Зарубіжний досвід державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності / Д. С. Скрябіна // Держава та регіони. Серія: Державне управління. – 2011. – № 1. – С. 120–124.

23. Скрябіна, Д. С. Теоретичні основи державного регулювання ЗЕД: дефініції, механізми та ознаки / Д. С. Скрябіна // Держава та регіони. Серія: Державне управління. – 2011. – № 3. – С. 76–83.

24. Ткач, М. Державне регулювання та державне управління: співвідношення понять / М. Ткач // Підприємництво, господарство і право. – 2012. – № 8. – С. 110–113.

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання - залік.

Підсумковий контроль проводиться з метою оцінювання результатів навчання з опанування навчальної дисципліни в межах освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр». Формою підсумкового контролю навчальних досягнень студентів з дисципліни є **залік**. Основна мета підсумкового контролю - встановлення дійсного змісту знань слухачів за обсягом, якістю, глибиною і вміннями застосовувати їх у практичній діяльності.

5. Засоби діагностики успішності навчання семінари, тестова перевірка, рубіжний контроль.

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
ПРИ ПРЕЗИДЕНТОВІ УКРАЇНИ**

ОДЕСЬКИЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

УПРАВЛІНСЬКИЙ АНАЛІЗ

ПРОГРАМА

варіативної навчальної дисципліни

підготовки МАГІСТРА

напряму 6.030601 МЕНЕДЖМЕТ

спеціальності 8.03060101

МЕНЕДЖМЕНТ ОРГАНІЗАЦІЙ І АДМІНІСТРУВАННЯ

(Шифр за ОПІ ВСМПП 1)

**Одеса
2015 рік**

РОЗРОБЛЕНО ТА ВНЕСЕНО: Одеським регіональним інститутом державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: кандидат економічних наук, доцент Величко Тетяна Григорівна, кафедра менеджменту організацій Одеського регіонального інституту державного управління НАДУ при Президентіві України.

Обговорено та рекомендовано до видання Науково-методичною радою Одеського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України.

Протокол № 7 від 24 червня 2015 року

Одеський регіональний інститут
державного управління НАДУ
при Президентіві України, 2015.
© Величко Т.Г. 2015.

ВСТУП

Програма вивчення варіативної навчальної дисципліни «Управлінський аналіз» складена відповідно до варіативної частини освітньо-професійної програми підготовки МАГІСТРА напрямку 6.030601 МЕНЕДЖМЕНТ, спеціальності 8.03060101 МЕНЕДЖМЕНТ ОРГАНІЗАЦІЇ І АДМІНІСТРУВАННЯ СВО ОРІДУ НАДУ при Президентіві України 2014р.

Предметом навчальної дисципліни є формування у студентів знання щодо сутності та значення формування якісної інформаційної бази для прийняття ефективних управлінських рішень, розвиток та поглиблення уявлень про форми, методи та інструменти управління фінансами підприємства в умовах конкурентної ринкової економіки.

Міждисциплінарні зв'язки:

Перелік базових дисциплін (дисципліни, що забезпечують):

- «Математична статистика»;
- «Фінанси»;
- «Бухгалтерській облік»;
- «Макроекономіка»;
- «Економіка підприємства»;
- «Фінанси підприємств».

Перелік дисциплін, що забезпечуються:

- «Інноваційний менеджмент»;
- «Інвестиційний менеджмент»;
- «Управління фінансовими ризиками»;

Програма навчальної дисципліни складається з 3-х змістових модулів:

Програма навчальної дисципліни складається з 3-х змістових модулів:

Змістовий модуль 1. Предмет і метод управлінського аналізу. Система управління фінансовою стійкістю підприємства.

Змістовий модуль 2. Управління капіталом підприємства. Аналіз рух грошових засобів і управління грошовими потоками підприємства.

Змістовий модуль 3. Управлінський аналіз в сфері інвестиційної діяльності.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Управлінський аналіз» є формування знань з організації та методики управлінського аналізу, його вдосконалення з урахуванням передового зарубіжного досвіду, вивчення принципів і методів управлінського аналізу, його місця і ролі в управлінні діяльністю підприємства; набуття вмінь застосовувати відповідні методи і прийоми в процесі аналізу прибутків і витрат, проведення аналітичних досліджень для обґрунтування та прийняття ефективних управлінських рішень у сфері управління різними сторонами діяльності підприємства.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Управлінський аналіз» є:

- розкрити сутність та призначення управлінського аналізу, його місце в системі управління підприємством, форми його інформаційного забезпечення та принципи організації;
- визначити основні принципи, методи та інструменти проведення управлінського аналізу та особливості його застосування в практичній роботі менеджера;
- сформувати у студентів вміння проводити діагностику стану підприємства з використанням сучасних методів та інструментів діагностування;
- надати студентам знання щодо методики аналізу інформації про структуру та динаміку капіталу підприємства для прийняття ефективних управлінських рішень;
- сформувати у студентів вміння приймати обґрунтовані рішення у сфері управління оборотними коштами та витратами підприємства;
- надати студентам знання та сформувати навички щодо прийняття ефективних рішень у сфері оптимізації структури продукції, яка виробляється підприємством;

- провести поглиблений аналіз прийняття управлінських рішень у сфері інвестиційної діяльності підприємства.

- сформувати у студентів уявлення про систему комплексного аналізу діяльності підприємства для прийняття відповідних стратегічних рішень.

Управлінський аналіз як дисципліна ґрунтується на матеріалах інших економічних дисциплін, зокрема фінансів, фінансів підприємств, загальної теорії грошей та кредиту. Його метою є засвоєння студентами знань і методики та техніки проведення аналітичних досліджень для обґрунтування управлінських рішень, виявлення можливостей підвищення ефективності виробництва, фінансової та інвестиційної діяльності. Тому вивчення принципів, методів та інструментів управлінського аналізу - необхідний елемент підготовки високопрофесійних спеціалістів-менеджерів.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні

знати :

- сутність, зміст, завдання та концептуальні засади управлінського аналізу, сферу його застосування та роль у господарській діяльності підприємства; форми, методи та інструменти управлінського аналізу;

- інформаційну базу управлінського аналізу та принципи її організації;

- особливості економічного аналізу як бази прийняття управлінських рішень;

- основні принципи організації управління господарською та фінансовою діяльністю підприємства та її інформаційного забезпечення;

- особливості стратегічного аналізу та його місце в процесі підготовки та прийняття управлінських рішень;

- систему комплексного аналізу діяльності підприємства;

вміти:

- провести якісну діагностику фінансової стійкості та фінансового стану підприємства на основі використання методів експрес-діагностики та побудови інтегральних показників оцінки фінансового стану підприємства;

- правильно використати результати діагностування стану підприємства;
  - забезпечити ефективне управління капіталом, оборотним капіталом та грошовими потоками та витратами підприємства;
  - знайти ефективні шляхи для удосконалення структури капіталу підприємства
- та розрахувати динаміку окремих складових цієї структури на визначений період;
- самостійно провести аналіз структури продукції, яка випускається підприємством, та провести розрахунки з метою оптимізації цієї структури;
  - врахувати інфляційні процеси як фактор фінансово-господарської діяльності підприємства;
  - використати методи та інструменти управлінського аналізу у сфері прийняття
  - управлінських рішень з метою вибору оптимального інвестиційного проекту;
  - провести комплексний аналіз господарської діяльності підприємства.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 годин / 3,0 кредити ECTS.

3. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Предмет і метод управлінського аналізу.

Тема 1. Сутність і основні категорії управлінського аналізу.

1. Мета, зміст і організація управлінського аналізу.
2. Система управління фінансовою стійкістю підприємства.

Тема 2. Методи, класифікація та види управлінського аналізу.

1. Управлінське рішення як об'єкт управлінського аналізу на підприємстві.
2. Аналіз релевантності інформації для прийняття управлінських рішень.

Тема 3. Управлінський аналіз у системі управління фінансовою стійкістю підприємства.

1. Класифікація і поведінки прибутків і витрат.
2. Аналіз взаємозв'язку витрат, обсягу діяльності та прибутку.

Змістовий модуль 2. Управління капіталом підприємства.

Тема 4. Аналіз ціни і структури капіталу підприємства.

1. Методи і концепції управління капіталом підприємства.
2. Аналіз рух грошових засобів і управління грошовими потоками підприємства.

Тема 5. Аналіз оборотного капіталу підприємства.

1. Завдання, методи і стратегії управління оборотним капіталом підприємства.
2. Система обліку і калькулювання за повними витратами.

Тема 6. Аналіз грошових потоків підприємства.

1. Управління грошовими потоками підприємства.
2. Система обліку і калькулювання за змінними витратами.

Змістовий модуль 3. Управлінський аналіз в сфері інвестиційної діяльності.

Тема 7. Витрати підприємства як об'єкт аналізу та управління.

1. Бюджетування і контроль.
2. Управління центрами відповідальності.

Тема 8. Прийняття рішень по інвестиційним проектам.

1. Аналіз і обґрунтування рішень по фінансовим інвестиціям.

3. Рекомендована література

Базова

1. Закон України “Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні” // ВВР № 51 – 1996, ст. 292.
2. Закон України “Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг” //ВВР України № 1 – 2002, ст. 1.
3. Анализ хозяйственной деятельности в промышленности: Учебник /Л.А. Богдановская, Г.Г. Виногоров, О.Ф. Мигун и др.;.- М.: Выш. Шк., 2007.

4. Економічний аналіз. Навчальний посібник за редакцією М. Г. Чумаченка –К.: 2005.
5. Баканов М.И. , Шеремет А.Д. Теория экономического анализа – М.: Финансы и статистика, 2004.
6. Бороненкова С. А. Управленческий анализ. Москва. «Финансы и статистика», - 2004 - 381 стр.
7. Шеремет А. Д. Управленческий учет. Учебное пособие. М. ИД ФБК ПРЕСС – 2000 – 510 с.
8. Головка Т. В., Сагова С. В. Стратегічний аналіз. Навчально-методичний посібник для самостійного вивчення. – Київ. КНЕУ – 2002 , 198 с.
9. Голов С. Ф. Управлінський облік. Підручник. – Київ. Лібра. – 2003, - 659 с.
10. Лень В. С. Управлінський облік. Навчальний посібник. –К.: Знання – Прес. – 2003, с. 287 с.
- 11.Бланк И. А. Основы финансового менеджмента. В 2 томах. Киев. – „Ника-Центр- Ельга” -1999 – 590 с.
12. Ковалев В. В. Финансовый анализ.– М., Финансы и статистика. 2004– 429 с.
- 13.Мертенс А. Инвестиции. – Киев: Киевское инвестиционное агентство. – 1997.
14. Чумаченко М. Г., Панков В. А. Управління вартістю компанії на основі ціннісного підходу // Фінанси України - №2 – 2007 – с. 66-80.
15. Давиденко Н. М. Фінансовий менеджмент підприємств //Фінанси України -№ 6 – 2008 –с. 90-96/
16. Слуцкін М. Л. Управленческий анализ.Учебное пособие. Санкт-Петербург, Питер, - 2007, 135 стр.
17. Филиппова С. В. Управленческий анализ. Теория и практика. – К; АВРИО; - 2004, - 320 стр.
18. Шандова Н. В. Методичні аспекти організації управління витратами. // Фінанси України - № 12- 2003 – с. 53-58
19. Захарченко В. О., Счасна С. І. Систематизація методів оцінки фінансового стану підприємства. // Фінанси України - № 1 – 2005 – с. 137-135.
20. Поддєрьогін А. М. Фінанси підприємств. КНЕУ. –К., 2004, 545 стор.
- 21.Філімоненков О. С. Фінанси підприємств. Навчально-методичний посібник. – К; Ельга-Ніка-Центр, - 2003 -210 стр.
- 22.Зарєчнєв А. М. Фінанси. Тести і задачі. –К; ЦУЛ , - 2003 – 193 стр.
- 23.Економічний аналіз. Навчальний посібник під загальною редакцією проф..Чумаченка М. Г. КНЕУ., Київ, 2001, -540 с.

24.Мних Є. В. Економічний аналіз. Підручник. Київ. Центр навчальної літератури. -2003 – 410 с.

25.Ефимова О. В. Анализ финансового положения предприятия. Изд. – во ИНФРА – М.:2007 – 209 стр.

26.Ковалев В. В. Анализ финансового состояния и прогнозирование банкротства – М.: 2007. 137 стр.

27.Крейнина М.Н. Финансовое состояние предприятия. Методы оценки.- М. ИКЦ «Дис», 1997. 345 стр.

28.Палий В.Ф., Суздальцева Л.П. Техничко-економічний аналіз виробнично – господарської діяльності підприємств . Изд. «Наука» М.: Машиностроение, 2006 - 347 стр.

29.Савицкая Г.В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия: 2-е изд., перераб. И доп. – Мн.: ИП «Экоперспектива», 1997.

30.Фінансовий менеджмент. Москва. Карана – АО „ТРАНСЛЕСИЗДАТ”. Издано при содействии Американського Агентства Международного Развития (USAID) -2000. – 289 с.

31.Шеремет А.Д., Сайфулин Р.С. Методика финансового анализа – М.: ИНФРА- М, 1996.

32.Шишкин А. К., Варганян С.С., Микрюков В.А. Бухгалтерский учет и финансовый анализ на коммерческих предприятиях. –М.: Инфра –М, 2008.

33.Экономический анализ /под ред. Краюхина Г. А. – М.: 2003.

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання

Формою підсумкового контролю навчальних досягнень студентів з дисципліни «Управлінський аналіз» є **екзамен** по завершенню навчання у другому семестрі.

5. Засоби діагностики успішності навчання

Засобами діагностики успішності навчання студентів з дисципліни «Управлінський аналіз» є: бліц - опитування дискусійного характеру за питаннями лекції з використанням поданого та додатково опрацьованого матеріалу з метою засвоєння теоретичного матеріалу, контрольні тестові завдання на практичних заняттях; розв’язання задач, проведення ситуаційного аналізу.

СВО ОРІДУ НАДУ при Президентіві України

Форма № Н-3.03

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
ПРИ ПРЕЗИДЕНТОВІ УКРАЇНИ

ОДЕСЬКИЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

АНТИКРИЗОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ

ПРОГРАМА

варіативної навчальної дисципліни

підготовки МАГІСТРА

галузь знань 0306 МЕНЕДЖМЕНТ І АДМІНІСТРУВАННЯ

спеціальності 8.03060101

МЕНЕДЖМЕНТ ОРГАНІЗАЦІЙ І АДМІНІСТРУВАННЯ

(Шифр за ОПІ ВСМПП 2.)

Одеса

2015 рік

РОЗРОБЛЕНО ТА ВНЕСЕНО: Одеським регіональним інститутом державного управління Національної академії державного управління при Президентові України.

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: кандидат педагогічних наук, доцент Воловник Валентина Євгенівна, кафедра Менеджменту організацій Одеського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України.

Обговорено та рекомендовано до видання Науково-методичною радою Одеського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України.

Протокол від 16 вересня 2015 року № 1.

Одеський регіональний інститут
державного управління НАДУ
при Президентові України, 2015.
© Воловник В.Є., 2015.

ВСТУП

Програма вивчення варіативної навчальної дисципліни АНТИКРИЗОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ складена відповідно до варіативної частини освітньо-професійної програми підготовки МАГІСТРА напрямку 6.030601 МЕНЕДЖМЕНТ, спеціальності 8.03060101 «МЕНЕДЖМЕНТ ОРГАНІЗАЦІЇ І АДМІНІСТРУВАННЯ» СВО ОРІДУ НАДУ при Президентові України 2014 р.

Предметом навчальної дисципліни є вивчення особливостей використання методів і заходів антикризового менеджменту організацій як нового напрямку в управлінні діяльністю підприємства, завдяки якому координуються та інтегруються зусилля всіх служб та підрозділів підприємства для прогнозування кризових явищ та зміцнення фінансових позицій.

Міждисциплінарні зв'язки:

Перелік базових дисциплін (дисципліни, що забезпечують):

- Менеджмент;
- Операційний менеджмент;
- Управління персоналом;
- Управління інноваціями;
- Стратегічне управління;
- Фінанси підприємства;
- Бухгалтерській облік;
- Аудит;
- Маркетинг;
- Контролінг.

Програма навчальної дисципліни складається з трьох змістових модулів:

1. Загальна характеристика і специфічні особливості антикризового менеджменту.
2. Стратегічні аспекти антикризового менеджменту.
3. Стадії виходу з кризи і механізм антикризового менеджменту.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою навчальної дисципліни «Антикризовий менеджмент» є оволодіння студентами основними поняттями антикризового менеджменту, формування в майбутніх фахівців комплексу теоретичних та практичних знань про методи і процедури антикризового управління у складних економічних умовах, набуття базових уявлень та практичних умінь і навичок антикризового управління підприємством.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Антикризовий менеджмент» є забезпечення науково-методичного підґрунтя опанування студентами основних інструментів антикризового управління діяльністю підприємства.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати :

- теоретичні основи антикризового менеджменту;
- особливості організації антикризового управління підприємством;
- правові основи антикризового менеджменту в Україні;
- алгоритм створення системи антикризового управління;
- особливості діагностики і аналізу кризових явищ, потенційних можливостей, фінансового стану і банкрутства підприємства;
- основні заходи антикризового менеджменту до процедури банкрутства і на стадії банкрутства;
- особливості реструктуризації підприємств як одного із напрямів виходу із кризи;
- основні заходи державного антикризового регулювання;

вміти :

- застосовувати основні методи і заходи антикризового управління діяльністю підприємства.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 годин / 3 кредити ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Загальна характеристика і специфічні особливості антикризового менеджменту.

Тема 1. Теоретичні засади антикризового менеджменту

Мета, завдання, предмет та об'єкт дисципліни. Розвиток сучасної цивілізації в умовах глобалізації і характеристика сучасного стану економіки України. Економічна криза. Поняття кризи в соціально-економічному розвитку і причини її виникнення. Класифікація кризових явищ. Кризовий процес і життєздатність підприємства. Ознаки кризи. Сутність поняття «антикризове управління». Ризик в управлінні.

Тема 2. Основи організації антикризового управління підприємством.

Стратегічні цілі й завдання антикризового менеджменту. Надзвичайні заходи по виходу з кризи. Сутність та особливості антикризового управління на підприємстві. Загальні причини неплатоспроможності підприємства в передкризовий період. Кризовий стан підприємства як об'єкт управління. Теоретичне обґрунтування механізму антикризового управління підприємством. Організація антикризового управління. Основні напрями вдосконалювання антикризового управління підприємством.

Тема 3. Правові основи антикризового менеджменту в Україні.

Загальна характеристика правових засад антикризового менеджменту. Реабілітація промислового підприємства у процесі його реформування. Антикризові процедури. Законодавство про банкрутство. Конкурсне виробництво. Санація й мирова угода. Ліквідаційне провадження й соціальні питання.

Змістовий модуль 2. Стратегічні аспекти антикризового менеджменту.

Тема 4. Система антикризового управління

Концепція створення системи антикризового управління. Створення

системи антикризового управління. Кризові ситуації в організації. Основні напрями аналізу виробничо-економічної діяльності підприємства в умовах антикризового управління. Вибір стратегії діяльності організації як основа антикризового менеджменту. Основні види стратегій підприємств. Локальні антикризові заходи. Антикризове регулювання. Опрацювання стратегічних рішень в антикризовому управлінні підприємством.

Тема 5. Діагностика і аналіз кризових явищ, потенційних можливостей, фінансового стану і банкрутства підприємства.

Загальна характеристика діагностування рівня кризового стану підприємства. Загальні принципи керування у кризових ситуаціях. Аналіз потенційних можливостей підприємства. Забезпечення інформаційної безпеки підприємства. Фінансовий аналіз діяльності підприємства, його цілі й види. Оцінка фінансових загроз виникнення кризи. Система банкрутства. Діагностика банкрутства. Аналіз фінансового стану й діагностика банкрутства підприємства.

Тема 6. Розробка маркетингової стратегії і системи контролінгу в антикризовому управлінні підприємством

Маркетингова стратегія в антикризовому управлінні підприємством. Організація системи контролінгу в підприємстві для запобігання кризам. Інструментарій контролінгу для управління корпорацією в умовах кризи. Управління персоналом і його значення в загальному механізмі антикризового управління. Контролювання кризи.

Змістовий модуль 3. Стадії виходу з кризи і механізм антикризового менеджменту

Тема 7. Антикризовий менеджмент до процедури банкрутства

Загальна характеристика антикризового управління до процедури банкрутства. Етапи фінансового оздоровлення підприємства. Алгоритм вибору методів фінансового оздоровлення. Організація розробки заходів фінансового оздоровлення підприємства. Економічна сутність санації підприємства. Санація підприємств як антикризова процедура. Етапи й напрями процесу санації

підприємства. Реалізація методу реструктуризації заборгованості підприємства за рахунок внутрішніх фінансових і організаційно-управлінських джерел. Оптимізація обсягу діяльності підприємства, який забезпечує результативну санацію. Структурні елементи санації (фінансового оздоровлення).

Тема 8. Реструктуризація підприємств як один із напрямів виходу із кризи

Цілі й завдання реструктуризації підприємств. Загальні підходи до реструктуризації підприємств. Організація реструктуризації підприємств.

Тема 9. Антикризовий менеджмент на стадії банкрутства

Симптоми та фактори, що спричиняють фінансову кризу в підприємстві. Особливості санації та банкрутства як методів антикризового управління підприємством в Україні. Загальна характеристика антикризового управління на стадії банкрутства. Заходи, що проводяться на підприємствах, підданих процедурі банкрутства.

Тема 10. Державне антикризове регулювання

Заходи державного антикризового регулювання. Державне регулювання економічної безпеки підприємства. Особливості антикризового менеджменту в країнах з розвинутою ринковою економікою.

3. Рекомендована література

Базова

1. Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» від 14.05.1992 № 2343-ХІІ
2. Про внесення змін до Закону України "Про банкрутство"// Верховна Рада України; Закон від 30.06.1999 № 784-ХІV (Відомості Верховної Ради України, 1999, N 42-43, ст.378)
3. Антикризисный менеджмент / под ред. А. Г. Грязновой. — М. : Ассоциация «ТАНДЕМ». Издательство ЭКМОС, 2007. — 368 с.
4. Василенко В. О. Антикризове управління підприємством: Навч. посібник / В. О. Василенко. — К. : ЦУЛ, 2011. — 503 с.

5. Лігоненко Л. О. Антикризове управління підприємством : Навч. посібник / Л. О. Лігоненко, М. В. Тарасюк, О. О. Хіленко. — К. : КНТУ, 2010. — 377 с.
6. Попов Р. А. Антикризисное управление. Учебник / Р. А. Попов. — М. : Высш. шк. — 2006. — 429 с.
7. Скібіцький О. М. Антикризисний менеджмент : навч. посібн. / О. М. Скібіцький. — К. : Центр навч. літ-ри, 2009. — 568 с.
8. Справочник кризисного управляющего / под. ред. проф. Э. А. Уткина. — М.: Ассоциация авторов и издателей "ТАНДЕМ". Издательство ЭКМОС. — 2008.
9. Терещенко О. О. Фінансова санація і банкрутство підприємств: Навч. посібник / О. О. Терещенко. — К.: КНЕУ, 2010. — 412 с.
10. Теория и практика антикризисного управления : Учебник / Под. ред. С. Г. Беяева и В. И. Кошкина. — М. : Закон и право, ЮНИТИ. — 2006. — 213 с.
11. Хіт Р. Кризисний менеджмент для керівників: Пер. з англ. / Р. Хіт. — К. : Вид-во «Наукова думка», 2012. — 566 с.
12. Чернявський А. Д. Антикризисное управління фірмою : навч. посіб. / А. Д. Чернявський. — К. : Зовнішня торгівля, 2005. — 328 с.
13. Штангрет А. М. Антикризисное управління підприємством : навч. посібн. / А. М. Штангрет, О. І. Копилук. — К. : Вид-во "Знання", 2010. — 335 с.
14. Антикризисний менеджмент : підручник [Електронний ресурс]. — Режим доступу:
http://pidruchniki.com/1800022461253/menedzhment/antikrizoviy_menedzhment

Допоміжна

1. Антикризисное управление. Учебник / Под ред. Э. М. Короткова. — М. : ИНФРА - М, 2009. — 32 с.
2. Булеев И. П. Промышленные корпорации: особенности развития и принятия решений: [Монография] / И. П. Булеев, С. В. Богачев, М. В. Мельникова. — Донецк, 2003. — 116 с
3. Виханский О. С. Менеджмент / О.С. Виханский, А.И. Наумов. — 3-е изд. — М. : Гардарика, 2010. — 320 с.

4. Гранатуров В. М. Экономический риск: сущность, методы измерения, пути снижения : учебное пособие / В. М. Гранатуров. — М. : Издательство «Дело и сервис», 2007. — 112 с.
5. Данько М. Реорганізація підприємств у контексті формування корпоративних структур / М. Данько // Економіка України. — 2007. — № 1. — С. 64—70.
6. Кредісов В. А. Підприємництво — вирішальний фактор розвитку країн з перехідною економікою. — К.: Знання України, 2003. — 327 с.
7. Машков Р. В. Стратегии реструктуризации предприятий в условиях кризисной ситуации / Р. В. Машков // Проблемы теории и практики управления. — 2001. — № 3.
8. Менеджмент для магистров : учебное пособие / Под ред. д.э.н. проф. А. А. Епифанова, С. Н. Козименко. — Сумы : НТД «Университетская книга», 2008.
9. Управління сучасним містом : підручник / за ред. В. М. Вакуленка, М. К. Орлатого. — К. : НАДУ, 2008. — 632 с
10. Харринітон Д. Оптимизация бизнес-процессов. Документирование, анализ, управление, оптимизация / Д. Харринпон, К. Зсселинг, Х. Нимвеген. — СПб., 2002.
11. Чернявский А. Д. Антикризисное управление : Учеб. пособие / А. Д. Чернявский. — К. : МАУП, 2000.
12. [WWW.mon.gov.ua](http://www.mon.gov.ua).
13. [WWW.edicanion.gov.ua](http://www.edicanion.gov.ua)
14. [WWW.oridu.odessa.ua](http://www.oridu.odessa.ua). Сайт ОРІДУ НАДУ при Президентіві України.

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання

Формою підсумкового контролю навчальних досягнень студентів з дисципліни «Антикризовий менеджмент» є **залік**.

5. Засоби діагностики успішності навчання

Засобами діагностики успішності навчання студентів з дисципліни «Антикризовий менеджмент» є тести, контрольні завдання, реферати.

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
ПРИ ПРЕЗИДЕНТОВІ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

УПРАВЛІННЯ КОРПОРАТИВНИМИ ФІНАНСАМИ

ПРОГРАМА

вибіркової навчальної дисципліни

підготовки МАГІСТРА

напряму 6.030601 МЕНЕДЖМЕТ

спеціальності 8.03060101

МЕНЕДЖМЕНТ ОРГАНІЗАЦІЙ І АДМІНІСТРУВАННЯ

(Шифр за ОПІ ВСМПП 3.)

**Одеса
2015 рік**

РОЗРОБЛЕНО ТА ВНЕСЕНО: Одеським регіональним інститутом державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України.

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: Савенкова Світлана Володимирівна, кафедра менеджменту організацій Одеського регіонального інституту державного управління НАДУ при Президентіві України.

Обговорено та рекомендовано до видання Науково-методичною радою Одеського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України.

24 червня 2015 року, протокол № 7 .

Одеський регіональний інститут
державного управління НАДУ
при Президентіві України, 2015.
© Савенкова С.В. 2015.

ВСТУП

Програма вивчення варіативної навчальної дисципліни «Управління корпоративними фінансами» складена відповідно до варіативної частини освітньо-професійної програми підготовки МАГІСТРА напрямку 6.030601 МЕНЕДЖМЕНТ, спеціальності 8.03060101 МЕНЕДЖМЕНТ ОРГАНІЗАЦІЇ І АДМІНІСТРУВАННЯ СВО ОРІДУ НАДУпри Президентіві України 2014р.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є організація підготовки фахівців у ВНЗ з напрямку 6.030601 МЕНЕДЖМЕНТ, спеціальності 8.03060101 «МЕНЕДЖМЕНТ ОРГАНІЗАЦІЇ І АДМІНІСТРУВАННЯ» в єдиній системі вищої освіти України та Європейському просторі освіти

Міждисциплінарні зв'язки:

Перелік базових дисциплін (дисципліни, що попередують):

- «Фінанси»;
- «Гроші та кредит»;
- «Економіка підприємства»;
- «Фінанси підприємства»;
- «Фінансовий ринок та інвестування».

Перелік дисциплін, що забезпечуються:

- «Управління фінансовими ризиками»;
- «Фінансовий менеджмент».

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістовних модулів:

Змістовний модуль 1. Особливості організації і функціонування корпорацій.

Змістовний модуль 2. Діяльність корпорацій на фінансовому ринку.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. **Мета** вивчення дисципліни «Управління корпоративними фінансами» полягає у формуванні теоретичних і практичних знань механізмів управління фінансами акціонерних товариств, корпорацій.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Управління корпоративними фінансами» є ознайомлення студентів із загальними умовами функціонування корпорацій, із сутністю і теоретичними основами фінансового менеджменту корпорації та оволодіння студентами методами управління корпоративними фінансами, засвоєння принципів управління на основі цінних паперів.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати:

- основні етапи розробки і реалізації фінансової стратегії корпорації;
- вартість та структуру капіталу корпорації;
- правове регулювання портфельного інвестування в Україні;
- основні теоретичні поняття фінансів корпорації, визначення і категорії фінансових ринків, основні види фінансових інструментів;
- вивчити практику аналізу вартості власного та позичкового капіталу корпорації;
- методи оптимізації бюджету капіталовкладень в просторі, в часі, в умовах реінвестування прибутків.

вміти:

- проводити коефіцієнтний аналіз діяльності корпорацій та приймати на його основі інвестиційні та фінансові рішення;
- формувати інвестиційні портфелі різних типів, використовувати активну та пасивну моделі управління;
- оцінювати ефективність управління портфелем цінних паперів.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 години / 3.0 кредити ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовний модуль 1. Особливості організації і функціонування корпорацій

Тема 1. Сутність, функції та управління корпоративними фінансами.

Тема 2. Вартість та структура капіталу корпорації.

Тема 3. Портфельне інвестування.

Тема 4. Правове регулювання портфельного інвестування в Україні.

Тема 5. Стратегія портфельного інвестора.

Тема 6. Похідні інструменти та індекси в процесі портфельного інвестування.

Тема 7. Працюючий капітал (оборотні кошти) корпорації.

Змістовний модуль 2. Діяльність корпорацій на фінансовому ринку

Тема 8. Корпорація на фінансовому ринку.

Тема 9. Рух грошових потоків корпорації.

Тема 10. Фінансова звітність корпорації та фінансове планування.

3. Рекомендована література

Базова

1. Закон України „Про цінні папери та фондовий ринок” від 23.02.2006 № 3480-IV
2. Аринин С. Подходы к составлению инвестиционного портфеля. – 2003. – на сайте: www.finam.ru.
3. Бердникова Т. «Рынок ценных бумаг и биржевое дело». М.: ИНФРА – М., 2000г.
4. Брейли Р. Принципы корпоративных финансов. Учебник. Пер. с англ. Н. Барышниковой - М.: Олимп-Бизнес, 2008.
5. Бригхем Ю., Гапенски Л. Финансовый менеджмент: Полный курс: в 2-х т. / Пер. с англ. Под. ред. В.В. Ковалева. СПб.: Экономическая школа, 2001 г. Т. 1. 497с.
6. Борисоглебская А., Вязьмин С. Задача формирования оптимального портфеля ценных бумаг. – На сайте www.molod.merhi.ru
7. Корпоративное управление / под ред. Е. Дронова/ - М.: Бизнес Букс, 2007
8. Кадёрова Н.Н. Корпоративные финансы: Учебное пособие .-Алматы: Экономика, 2008. – 376с.
9. Матюшенко І.Ю. Основи фінансового менеджменту: Навч. посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 220 с.
10. Мендрул О.Г., Павленко І.А. Фондовий ринок: операції з цінними паперами: Навч. посібник – К.: КНЕУ, 2000. – 156 с.

11. Милейко Я., Поплюйко А. «Цінні папери» №37 25 вересня 2003 р. «єврооблігації країн що розвиваються»
12. Поважный А.С. Ценные бумаги и фондовый рынок: Учеб. Пособие. – Донецк: «Лебедь», 2000. – 627с.
13. Святненко А. Сохранить и преумножить ...финансовые инструменты рядового украинца // Зеркало недели. – 2003. – №23 (488). – на сайте: www.zerkalo-nedeli.com
14. Слуцкий Л. Активный и пассивный портфельный менеджмент. – на сайте: www.finmarket.com.ua
15. Фабоци Ф. Управление инвестициями: Пер. с англ. – М.: ИНФРА-М, 2000. – 932 с.
16. Шарп У. Ф., Александер Г. Д., Бэйли Д. В. Инвестиции: Пер. с англ.- М: ИНФРА-М, 1997. – 1024 с.
17. Черезов А.В., Рубинштейн Т.Б. Корпорации. Корпоративное управление - М.: Экономика, 2006.

Допоміжна

18. Бірюк С. Стимулювання інвестиційної діяльності // Український інвестиційний журнал. – 2002. - № 10 (88). – С. 27-29.
19. Білошапка В. «Ціні папери» №21 27 травня 2004 р. «Акції», «Ціні папери України» №21(309) 27 травня 2004 р.ст. ” Вексель-початок роботи компанії на фондовому ринку”
20. Блохін В. Активізація інвестиційних процесів на фінансовому ринку // Фінанси України. – 2003. - № 1. – С. 130-136.
21. Бурмака Н., Корнев В. Инвестиционные горизонты рынка ценных бумаг Украины // Рынок ценных бумаг – 2002. - №11
22. Ватаманюк З., Дорош О. Небанківські фінансові інститути у перехідних економічних системах // Фінанси України. – 2003. - № 8. – С. 77-87.
23. Власнюк И. Финансы как система: чего еще надо // Бизнес. – 2002. - № 43 (510). – на сайте: www.business.ua
24. Доценко-Білоус Н. «Ціні папери України» № 16 (356) 21 квітня 2005 р. ст. ”Ощадні сертифікати: як оптимізувати оподаткування?”, «Ціні папери України» № 11 (351) 17 березня 2005 р ст. “Сертифікати ФОН: від ілюзій до розчарувань”
25. Драган Т., Олександр Макогон ”Цінні папери “ № 10 (298) 11 березня 2004 р «Ринок облігацій - нові реалії” (за матеріалами НБУ та Міністерства фінансів України за січень-серпень 2004 року)
26. Жураховская Л. Проблемы развития финансового рынка в Украине // Цінні папери України. – 2003. - №11 (249). – на сайті: www.liga.ua
27. Кинах С. Стратегия рывка на пути интеграции в мировое экономическое сообщество // Зеркало недели. – 2003. – №42 (467). – на сайте: www.zerkalo-nedeli.com

28. Мозговий О. Фондовий ринок і корпоративне управління як фактор розвитку інвестиційної діяльності в Україні // Український інвестиційний журнал. – 2002. - № 10 (88). – С. 25-27.
29. Охріменко О., кандидат економічних наук ”Цінні папери “ № 40 (328) 7 жовтня 2004 р. Державні облигації - регулятор фінансового ринку”
30. Фондовий ринок України у 2002 р. // Український інвестиційний журнал. – 2003. - № 5-6 (95-96). – С. 42-49.
31. Ревуцька Н. ”Цінні папери “№ 17 (305) 29 квітня 2004 р. ст. ”Операції репо сучасний вид кредитування на фондовому ринку”, „Ціні папери” №25 24 червня 2004 р. “Сучасні похідні інструменти на фінансовому ринку”

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання

В організації навчального процесу з опанування навчальної дисципліни застосовується поточний та підсумковий контроль.

Поточний контроль знань студентів здійснюється на лабораторних заняттях, консультаціях та частково на лекціях і має на меті перевірку рівня підготовленості студентів з певних розділів (тем) навчальної програми, а також їх готовність до виконання конкретних завдань.

Завдання поточного контролю зводяться до того, щоб:

- виявити обсяг, глибину і якість сприйняття (засвоєння) матеріалу, що вивчається;
- визначити недоліки у знаннях і намітити шляхи їх усунення;
- виявити ступінь відповідальності студентів і ставлення їх до роботи, встановивши причини, які перешкоджають їх роботі;
- виявити рівень опанування навичок самостійної роботи і намітити шляхи і засоби їх розвитку;
- стимулювати інтерес студентів до предмету і їх активність у пізнанні.

Оцінка складається на основі сумарної рейтингової оцінки за відповідну форму роботи. Студент має право обрати достатній рівень оцінки, якщо він перевищує 60 балів. У випадку, коли сумарна оцінка поточного контролю має рейтинг F (0-34) або FX (35-59 балів) обов'язковим є складання контрольних випробувань (іспиту). В іншому разі, контрольні випробування - це форма

підвищення рейтингового балу і не є обов'язковими.

Підсумковий контроль проводиться з метою оцінювання результатів навчання з опанування навчальної дисципліни в межах освітньо-кваліфікаційного рівня «спеціаліст».

Основна мета підсумкового контролю – встановлення дійсного змісту знань студентів за обсягом, якістю, глибиною і вміннями застосовувати їх у практичній діяльності.

Підсумковий контроль здійснюється по закінченню 1 семестру денної та 2 семестру заочної форм навчання, студенти складають **іспит**. Максимальний бал за іспит – 30. Загальний рейтинг студента складається на основі оцінки наступних видів роботи:

- Участь у лекційних заняттях – 0 – 20 балів (по 2 бали за кожне);
- Участь у лабораторних заняттях – 0 – 50 балів (по 5 балів за кожне).

Форма роботи	Максимальні сумарні бали
Лекційні заняття (10)	20
Лабораторні заняття (10)	50
Сумарна оцінка	70

5. Засоби діагностики успішності навчання навчання - комплекти питань до практичних занять, завдань для контрольних робіт за темами змістовних модулів, перелік питань до екзаменаційної сесії та державної атестації.

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
ПРИ ПРЕЗИДЕНТОВІ УКРАЇНИ**

ОДЕСЬКИЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

ФІНАНСОВІ РИНКИ

**ПРОГРАМА
варіативної навчальної дисципліни
підготовки МАГІСТРА
напряму 6.030601 МЕНЕДЖМЕТ
спеціальності 8.03060101**

**МЕНЕДЖМЕНТ ОРГАНІЗАЦІЙ І АДМІНІСТРУВАННЯ
(Шифр за ОПІ ВСМПП 4)**

**Одеса
2015 рік**

РОЗРОБЛЕНО ТА ВНЕСЕНО: Одеським регіональним інститутом державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: кандидат економічних наук, доцент Величко Тетяна Григорівна, кафедра менеджменту організацій Одеського регіонального інституту державного управління НАДУ при Президентіві України.

Обговорено та рекомендовано до видання Науково-методичною радою Одеського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України.

Протокол № 7 від 24 червня 2015 року

Одеський регіональний інститут
державного управління НАДУ
при Президентіві України, 2015.
© Величко Т.Г. 2015.

ВСТУП

Програма вивчення варіативної навчальної дисципліни «Фінансові ринки» складена відповідно до варіативної частини освітньо-професійної програми підготовки МАГІСТРА напряму 6.030601 МЕНЕДЖМЕНТ, спеціальності 8.03060101 МЕНЕДЖМЕНТ ОРГАНІЗАЦІЇ І АДМІНІСТРУВАННЯ СВО ОРІДУ НАДУ при Президентові України 2014р.

Фінансовий ринок - це не тільки засіб перерозподілу фінансових ресурсів в економіці (на умовах платності), але й індикатор всього стану економіки в цілому. Суть фінансового ринку полягає не просто в перерозподілі фінансових ресурсів, але насамперед у визначенні напрямів цього перерозподілу.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є фінансові ринки.

Міждисциплінарні зв'язки:

Перелік базових дисциплін (дисципліни, що попередують):

- Економічна теорія
- Регіональна економіка
- Гроші та кредит
- Математична статистика
- Бухгалтерській облік
- Фінанси підприємств

Перелік дисциплін, що забезпечуються:

- Інноваційний менеджмент
- Інвестиційний менеджмент
- Управління фінансовими ризиками
- Основи управління проектами та бізнес планування.

Програма навчальної дисципліни складається з трьох змістовних модулів:

Змістовий модуль 1. Методологічні основи функціонування фінансових ринків.

Змістовий модуль 2. Фінансові інвестиції. Фінансовий ринок та його інструменти.

Змістовий модуль 3. Світова фінансова система. Україна в інтеграційних процесах.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою вивчення дисципліни «Фінансові ринки» є формування теоретичних знань щодо функціонування фінансових ринків для розуміння сутності, механізмів, взаємозв'язку процесів, які на них відбуваються, сформуванню системи теоретичних і практичних знань та навичок в області фінансових відносин, необхідних для управління фінансами компанії, а також показати місце фінансово-кредитних інститутів у фінансовій системі.

1.2.Завданнями навчальної дисципліни «Фінансові ринки» є:

- визначити значення фінансових ринків в умовах глобалізації як найважливішого чинника ефективного управління фінансами компанії;
- підкреслити функціональну роль найважливіших інструментів фінансових ринків в процесі розробки управлінських рішень;
- встановити особливості прояву взаємозв'язків окремих структур фінансових ринків на сучасному етапі розвитку фінансової системи;
- розкрити філософію стратегій і механізмів, що використовуються на фінансових ринках в умовах нестабільності;
- виділити особливості українського фінансового ринку і потенціал його розвитку;
- виявити стратегічні тенденції розвитку глобального фінансового ринку для формування адекватної фінансової політики компанії;
- відобразити роль і сучасний стан інституційної архітектури світових і національних фінансових ринків.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні

знати:

- особливості та механізми ринкової кон'юнктури фінансових ринків;
- закономірності функціонування фінансових ринків і фінансово-кредитних інститутів;
- сучасні проблеми українського фінансового ринку, його інституційної системи, а також перспективи інтеграції України в світову фінансову систему.

вміти:

- орієнтуватися в системі законодавства і нормативних правових актів, що регламентують сферу фінансових відносин;
- аналізувати у взаємозв'язку економічні явища, процеси на фінансових ринках;
- виявляти потенціал діяльності компанії на фінансових ринках і формулювати пропозиції щодо використання адекватних фінансових інструментів;
- здійснювати пошук інформації, що характеризує тенденції фінансових ринків;
- використовувати при реалізації фінансової політики компанії знання про діяльність основних фінансово-кредитних інститутів.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Методологічні основи функціонування фінансових ринків.

Тема 1. Теоретичні аспекти функціонування фінансових ринків. Інструменти фінансових ринків.

Тема 2. Система фінансово-кредитних інститутів. Регулювання фінансових ринків.

Змістовий модуль 2. Фінансові інвестиції. Фінансовий ринок та його інструменти.

Тема 3. Суб'єкти й об'єкти інвестиційної діяльності. Інноваційна форма інвестицій.

Тема 4. Ринок пайових цінних паперів. Ринок облігацій як складова ринку капіталів.

Змістовий модуль 3. Світова фінансова система. Україна в інтеграційних процесах.

Тема 5. Характеристика світової фінансової системи. Міжнародні фінансові ринки.

Тема 6. Міжнародні фінансові інститути. Україна в інтеграційних процесах.

3. Рекомендована література

базова

1. Закон України „Про цінні папери та фондову біржу” від 18.06.1991 № 1201-ХІІ
2. Закон України „Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні” від 30.10.1996 № 448/96-ВР
3. Закон України „Про іноземні інвестиції” від 13 березня 1992 р. № 2198-ХІ
4. Закон України „Про національну депозитарну систему” від 10.12.1997 № 710/97-ВР
5. Бердникова Т. «Рынок ценных бумаг и биржевое дело». М.: ИНФРА – М., 2000г.
6. Бірюк С. Стимулювання інвестиційної діяльності // Український інвестиційний журнал. – 2002. - № 10 (88). – С. 27-29.
7. Білошапка В.«Ціні папери» №21 27 травня 2004 р. “Акції”, “Ціні папери України” №21(309) 27 травня 2004 р.ст. ” Вексель-початок роботи компанії на фондовому ринку”
8. Блохін В. Активізація інвестиційних процесів на фінансовому ринку // Фінанси України. – 2003. - № 1. – С. 130-136.
9. Гитман Л. Дж. Джонк М. «Основы инвестирования». М.: Дело., 1999г.
10. Доценко-Білоус Н. “Ціні папери України” № 16 (356) 21 квітня 2005 р. ст. ”Ощадні сертифікати: як оптимізувати оподаткування?”, “Ціні папери України” № 11 (351) 17 березня 2005 р ст. “Сертифікати ФОН: від ілюзій до розчарувань”
11. Драган Т., Олександр Макогон ”Ціні папери “ № 10 (298) 11 березня 2004 р «Ринок облігацій - нові реалії” (за матеріалами НБУ та Міністерства фінансів України за січень-серпень 2004 року)
12. Калашнікова Т.В. Фінансовий ринок: Навч. Посібник. – К.: Хай – Тек Прес, 2008. – 231с.
13. Колісник М.М., Маслак О.О., Романів Є.М. Фінансовий ринок: Навч. пос. – Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2004. – 191 с.
14. Кублікова Т.Б., Кубліков В.К. «Інвестиції на ринку цінних паперів» - О.: ОРІДУ НАДУ при Президентові України, 2006. – 428 с.
15. Мендрул О.Г., Павленко І.А. Фондовий ринок: операції з цінними паперами: Навч. посібник – К.: КНЕУ, 2000. – 156 с.

16. Милейко Я., Поплюйко А. «Цінні папери» №37 25 вересня 2003 р. єврооблігації країн що розвиваються»
17. Мозговий О. Фондовий ринок і корпоративне управління як фактор розвитку інвестиційної діяльності в Україні // Український інвестиційний журнал. – 2002. - № 10 (88). – С. 25-27.
18. Охріменко О., кандидат економічних наук ”Цині папери “ № 40 (328) 7 жовтня 2004 р. Державні облігації - регулятор фінансового ринку”
19. Поважный А.С. Ценные бумаги и фондовый рынок: Учеб. Пособие. – Донецк: “Лебедь”, 2000. – 627с.
20. Шарп У. Ф., Александер Г. Д., Бэйли Д. В. Инвестиции: Пер. с англ.- М: ИНФРА-М, 1997. – 1024 с.

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання

Формою підсумкового контролю навчальних досягнень студентів з дисципліни «Фінансові ринки» є **залік** у 2 семестрі.

5. Засоби діагностики успішності навчання

Засобами діагностики успішності навчання студентів з дисципліни «Фінансові ринки» є: бліц - опитування дискусійного характеру за питаннями лекції з використанням поданого та додатково опрацьованого матеріалу з метою засвоєння теоретичного матеріалу, контрольні тестові завдання на практичних заняттях; розв’язання задач, проведення ситуаційного аналізу.

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
ПРИ ПРЕЗИДЕНТОВІ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

БЮДЖЕТУВАННЯ

ПРОГРАМА

**варіативної навчальної дисципліни
підготовки МАГІСТРА
напряму 6.030601 МЕНЕДЖМЕТ
спеціальності 8.03060101**

**МЕНЕДЖМЕНТ ОРГАНІЗАЦІЙ І АДМІНІСТРУВАННЯ
(Шифр за ОПП – ВСМПП 5.)**

**Одеса
2015 рік**

РОЗРОБЛЕНО ТА ВНЕСЕНО: Одеським регіональним інститутом державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України.

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: кандидат економічних наук, доцент, Кічкіна Тетяна Олексіївна, кафедра Менеджменту організацій Одеського регіонального інституту державного управління НАДУ при Президентіві України.

Обговорено та рекомендовано до видання Науково-методичною радою Одеського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України.

24 червня 2015 року, протокол № 7 .

Одеський регіональний інститут
державного управління НАДУ
при Президентіві України, 2015.
© Кічкіна Т.О. 2015.

ВСТУП

Програма вивчення варіативної навчальної дисципліни «Бюджетування» складена відповідно до варіативної частини освітньо-професійної програми підготовки МАГІСТРА напряму 6.030601 МЕНЕДЖМЕНТ, спеціальності 8.03060101 «МЕНЕДЖМЕНТ ОРГАНІЗАЦІЇ І АДМІНІСТРУВАННЯ» СВО ОРІДУ НАДУ при Президентові України 2014 р.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є організація підготовки фахівців у ВНЗ з напряму 6.030601 МЕНЕДЖМЕНТ, спеціальності 8.03060101 «МЕНЕДЖМЕНТ ОРГАНІЗАЦІЇ І АДМІНІСТРУВАННЯ» в єдиній системі вищої освіти України та Європейському просторі освіти.

Міждисциплінарні зв'язки: Дисципліні «Бюджетування» передують дисципліни «Фінанси», «Інвестування» і забезпечується дисципліна «Податкова система України», що сприяє вивчанню дисциплін варіативної складової програми підготовки магістра. Дисципліна «Бюджетування» є стартовою з дисциплін спеціалізації, що націлює студента на активне вивчення дисциплін зі спеціалізації, є однією з основних в системі підготовки студентів за спеціалізацією «Менеджмент інвестиційної діяльності» в рамках спеціальності «Менеджмент організацій і адміністрування» в галузі регулювання та сприяння ефективному веденню економічної діяльності (84.13).

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

Змістовий модуль 1. Фінансове планування як основа бюджетування діяльності підприємства.

Змістовий модуль 2 Призначення та роль бюджетування на підприємствах у сучасних умовах.

Змістовий модуль 3 Система бюджетування на підприємствах.

Змістовий модуль 4 Механізм бюджетування на підприємстві.

Змістовий модуль 5 Основні організаційні етапи постановки та впровадження бюджетування на підприємстві.

Змістовий модуль 6 Види та особливості розробки бюджетів на підприємстві.

Змістовий модуль 7 Бюджетне планування

Змістовий модуль 8 Бюджетна організація та мотивація на підприємстві.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни є формування у студентів системи спеціальних знань у сфері фінансових відносин, пов'язаних з впровадженням бюджетних систем, що дозволить удосконалити управління грошовими потоками суб'єктів господарювання, активами та пасивами з метою пошуку найоптимальнішого варіанту діяльності підприємства чи його окремих структурних підрозділів.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни є:

- засвоєння теоретичних основ формування і використання бюджету
- держави;
- розуміти засади бюджетного устрою і принципи побудови
- бюджетної системи;
- сформулювати теоретичні та практичні знання щодо методів і
- джерел формування доходів бюджету та напрямів і форм фінансування
- видатків;
- оволодіння методикою визначення обсягів бюджетних видатків ,
- які забезпечують реалізацію функцій держави;
- сформулювати знання з питань державного кредиту та управління
- державним боргом.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

Знати:

- 1 Сутність, призначення та роль бюджету у загальній системі фінансових відносин.
- 2 Основні принципи фінансового прогнозування та планування.
- 3 Функції бюджету в ринковій економіці.
- 4 Основи та принципи побудови бюджетної системи держави.
- 5 Бюджетний процес та основні його етапи.

Вміти:

- 1 З'ясувати сутність бюджету та його необхідність;
- 2 З'ясувати можливість оптимізації співвідношення доходної та видаткової системи бюджету.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 105 години / 3,5 кредита ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Фінансове планування як основа бюджетування діяльності підприємства.

Тема 1. Фінансове планування.

- 1.1. Фінансове планування на підприємстві
- 1.2. Оперативне фінансове планування
- 1.3. Поточне фінансове планування

Тема 2. Бюджетування та бізнес-планування в сфері фінансового планування

- 1.1. Бюджетування в системі фінансового планування
- 1.2. Бізнес-планування в системі фінансового планування

Змістовий модуль 2 Призначення та роль бюджетування на підприємствах у сучасних умовах.

Тема 3. Бюджет та його роль.

- 1.1. Призначення та роль бюджету.
- 1.2. Бюджет як фінансовий план
- 1.3. Роль бюджету у фінансово-кредитному механізмі

Змістовий модуль 3 Система бюджетування на підприємствах.

Тема 4. Бюджетування на підприємствах

- 1.1 Бюджетування як функція фінансового контролінгу
- 1.2. Принципи бюджетування
- 1.3. Способи бюджетування
- 1.4. Система бюджетів на підприємстві.

Змістовий модуль 4 Механізм бюджетування на підприємстві.

Тема 5. Доходи бюджету

- 1.1. Суть і значення доходів бюджетів
- 1.2. Методи і джерела формування доходів бюджету

Тема 6. Види доходів

- 1.1. Класифікація доходів бюджету
- 1.2. Доходи загального і спеціального фондів державного бюджету України

Тема 7. Видатки бюджету

- 1.1. Сутність і класифікація витрат бюджету
- 1.2. Основи кошторисного фінансування

Тема 8. Види витрат різних видів діяльності

- 1.3. Витрати на економічну діяльність і науку
- 1.4. Фінансування освіти і культурно-освітніх закладів
- 1.5. Фінансування охорони здоров'я
- 1.6. Витрати на державне управління і судову владу

Змістовий модуль 5 Основні організаційні етапи постановки та впровадження бюджетування на підприємстві.

Тема 9 Впровадження бюджетування на підприємстві

1.1. Бюджетна структура підприємства

1.2. Формування бюджетної системи на підприємстві

Змістовий модуль 6 Види та особливості розробки бюджетів на підприємстві.

Тема 10.Розробка бюджетів на підприємстві

1.1. Сутність та значення бюджету підприємства

1.2. Роль бюджетування у прийнятті управлінських рішень. Бюджетний період. Бюджетний цикл

1.3. Інфраструктура бюджетного процесу. Аналітичний, обліковий, організаційний і програмно-технічні складові

1.4. Роль бюджетів у прийнятті фінансових рішень

Змістовий модуль 7 Бюджетне планування

Тема 11. Бюджетне планування

1.1. Організація фінансового планування на підприємстві

1.2.Становлення фінансового планування в Україні в сучасних умовах

1.3. Види і зміст фінансових планів

Змістовий модуль 8 Бюджетна організація та мотивація на підприємстві.

Тема12. Бюджетна організація та мотивація на підприємстві.

1.1. Взаємозв'язок основної мети підприємства за мотивації персоналу

1.2. Система матеріального стимулювання як інтегральна частина бюджетування

1.3. Показники преміювання працівників окремих підрозділів та підприємства

3. Рекомендована література

Базова

1. Андрущенко В.Л. Фінансова думка Заходу в ХХ ст. — Л.: Каменяр, 2000. — 303 с.
2. Базилевич В.Д., Валастрик Л.О. Державні фінанси. — К.: Атіка, 2002. — 368 с.
3. Бланкарт Ш. Державні фінанси в умовах демократії. — К.: Либідь, 2000. — 654 с.
4. Бляхман Л., Кротое М. Россия и Содружество Независимых Государств: уроки первого десятилетия // Рос. кон. журн. — 2001.—№10.
5. Бюджетна політика у контексті стратегії соціально-економічного розвитку України: У 6 т. / Редкол.: М.Я. Азаров (голова) та ін. — К.: НДФІ, 2004.
6. Бюджетна система. Вишкіл студії: Навч. посіб. / СІ. Юрій, Й.М. Бескид, В.Г. Дем'янишин та ін. — К.: КНЕУ, 2004. — 864 с.
7. Бюджетний менеджмент: Підручник / В. Федосов, В. Опарін, Л. Сафоноватаін. — К.: КНЕУ, 2004. — 864 с.
8. Василик ОД., Павлюк КЗ. Бюджетна система України: Підручник. — К.: ЦУЛ, 2004. — 544 с.
9. Василик ОД", Павлюк К.В. Державні фінанси України: Підручник. — К.: НІОС, 2002. — 608 с.
10. Волощук Г.О., Пасічник Ю.В., Пряму хіна Н.В. Фінансові фонди соціального спрямування в Україні: Навч. посіб. — К.: ЦУЛ, 2004, —184 с.
11. Гайдучський А.П. Підвищення інвестиційної привабливості аграрного сектору шляхом розширення бюджетної підтримки // Фінанси України. — 2005. — № 10. — С. 111—115.
12. Герасимчук З.В., Вахович І.М., Камінська І.М. Фінансова політика сталого розвитку регіону. — Луцьк: Надстир'я, 2006. —220 с.
13. Державна фінансова політика та прогнозування доходів бюджету України / М.Я. Азаров, Ф.О. Ярошенко, Т.І. Єфименко та ін. — К.: НДФІ, 2004. — 712 с.

14. Державні фінанси / За ред. Ю. Немеца і Г. Райта: Пер. з англ. — К.: Основи, 1998. — 306 с.
15. Державні фінанси в транзитивній економіці: Навч. посіб. / М.І. Карлін, Л.М. Горбач, Л.М. Новосад та ін. — К.: Кондор, 2003. — 220 с.
16. Долішній М.Т. Фінансова політика і стабілізація економіки України // Регіон, економіка. — 2000. — №3. — С. 45—52.
17. Карлін М.І. Фінанси зарубіжних країн: Навч. посіб. — К.: Кондор, 2004. — 384 с.
18. Кириленко О.П. Фінанси (теорія і вітчизняна практика): Навч. посіб. — Т.: Астон, 2002. — 284 с.
19. Кравченко В.І. Місцеві фінанси України. — К.: Знання, 1999. — 487 с.
20. Крисоваший А.І., Десятник ОМ. Податкова система: Навч. посіб. — Т.: Карт-бланш, 2004. — 331 с.
21. Лютий І.О. Грошово-кредитна політика в умовах перехідної економіки. — К.: Артєк, 1999. — 320 с.
22. Огонь Ц.Г. Доходи місцевих бюджетів та напрями їх реструктуризації // Фінанси України. — 2006. — № 1. — С. 3—12.
23. Опарін В.М. Фінанси (загальна теорія): Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 1999. — 164 с.
24. Пасічник Ю.В. Бюджетна система України та зарубіжних країн. — К.: Знання-Прес, 2002. — 464 с.
25. Пасічник Ю.В. Бюджетний потенціал економічного зростання в Україні: Монографія. — Донецьк: ТОВ "Юго-Восток, ЛТД", 2005.—642 с.
26. Податкова система України / За ред. В.М. Федосова. — К.: Либідь, 1994. — 464 с.
27. Полозенко Д.В. Бюджет 2005 — новий етап соціального розвитку// Фінанси України. — 2005. — № 11. — С 25—31,
28. Розпутенко І. Державні видатки в перехідних економіках. — К.: УАДУ, 1998. — 280 с.

29. Слухай С. Міжбюджетні трансферти у постсоціалістичних країнах: від теорії до реалій. — К.: Артек, 2002. — 279 с.
30. Стукало Н.В. Деякі аспекти формування фінансової політики України в умовах глобалізації // Фінанси України. — 2006. — № 1. — С. 24—30.
31. Суторміна ВМ. та ін. Держава. Податки. Бізнес. — К.: Либідь, 1992.-328 с.
32. Ткаченко Н.М., Горова ТМ., Єльченко Н.О. Податкові системи країн світу та України. Облік і звітність: Навч. посіб. К.: Алерта, 2004. — 554 с.

Додаткова

- 1 Україна на роздоріжжі. Уроки міжнародного досвіду економічних реформ / За ред. А. Зинденберга та Л. Хоффмана. К.: Фенікс, 1998. —360 с.
- 2 39. Bien W. Zarza, dzianie finansami przedsebiorstwa. — Warszawa: Difin, 2001. — 337 s.
- 3 40. Norgaard O. Economic Institution and Democratic Reform: A Comparative Analysis of Post-Communist Countries. — L., 2000.
- 42.LafferA.B., Seymour J J. The Economics of the Tax Revolt. N.Y., 1979.
- 4 www.president.com.ua
- 5 www.rada.gov.ua
- 6 www.kmu.gov.ua
- 7 www.minfin.gov.ua
- 8 www.me.gov.ua
- 9 www.ukrstat.gov.ua

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання

Підсумковий контроль проводиться з метою оцінювання результатів навчання з опанування навчальної дисципліни в межах освітньо-кваліфікаційного рівня «спеціаліст» на етапі завершення навчання.

Основна мета підсумкового контролю - встановлення дійсного змісту знань студентів за обсягом, якістю, глибиною і вміннями застосовувати їх у практичній діяльності.

Підсумковий контроль здійснюється по закінченню 1 семестру студенти захищають курсовий проект та складають **екзамен і** оцінюються:

за національною шкалою-«відмінно», «добре», «задовільно» «незадовільно»;
за стобальною шкалою – балом (100 - 0);
за шкалою ECTS – літерою (A,B,C,D,E,FX,F).

Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне тестування, самостійна робота та екзамен

Поточне тестування та самостійна робота								Підсумковий тест (екзамен)	Сума
ЗМ1	ЗМ2		ЗМ3		ЗМ4		ЗМ5	36	100
T1	T1	T2	T1	T2	T1	T2	T1		
4	4	4	4	4	4	4	4		
ЗМ6			ЗМ7		ЗМ8				
T1	T2	T3	T1	T2	T1	T2	T3		
4	4	4	4	4	4	4	4		

5. Засоби діагностики успішності навчання - комплекти питань до практичних занять, завдань для контрольних робіт за темами змістовних модулів, перелік питань до екзаменаційної сесії та державної атестації.

ОДЕСЬКИЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
ПРИ ПРЕЗИДЕНТОВІ УКРАЇНИ

«Економічна безпека організацій»

ПРОГРАМА

варіативної навчальної дисципліни

підготовки МАГІСТРА

напряму 6.030601 МЕНЕДЖМЕТ

спеціальності 8.03060101

МЕНЕДЖМЕНТ ОРГАНІЗАЦІЙ І АДМІНІСТРУВАННЯ

(Шифр за ОПІ – ВСМІІ 1.)

**Одеса
2015 рік**

РОЗРОБЛЕНО ТА ВНЕСЕНО: Одеським регіональним інститутом державного управління Національної академії державного управління при Президентові України.

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: кандидат військових наук, доцент, Паламарчук Володимир Іванович, кафедра Менеджменту організацій Одеського регіонального інституту державного управління НАДУпри Президентові України.

Обговорено та рекомендовано до видання Науково-методичною радою Одеського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України.

« 17 » червня 2015 року, протокол № 7 .

Одеський регіональний інститут
державного управління НАДУ
при Президентові України, 2015.
© Паламарчук В.І. 2015.

ВСТУП

Програма вивчення варіативної навчальної дисципліни «Економічна безпека організацій» складена відповідно до варіативної частини освітньо-професійної програми підготовки МАГІСТРА напрямку 6.030601 МЕНЕДЖМЕНТ, спеціальності 8.03060101 «МЕНЕДЖМЕНТ ОРГАНІЗАЦІЇ І АДМІНІСТРУВАННЯ» СВО ОРІДУ НАДУ при Президентові України 2014 р.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є організація підготовки фахівців у ВНЗ з напрямку 6.030601 МЕНЕДЖМЕНТ, спеціальності 8.03060101 «МЕНЕДЖМЕНТ ОРГАНІЗАЦІЇ І АДМІНІСТРУВАННЯ» в єдиній системі вищої освіти України та Європейському просторі освіти

Міждисциплінарні зв'язки: Дисципліна «Економічна безпека організацій» є стартовою з дисциплін спеціалізації, що націлює студента на активне вивчення дисциплін зі спеціалізації, є однією з основних в системі підготовки студентів за спеціалізацією «Менеджмент економічної безпеки» в рамках спеціальності «Менеджмент організацій і адміністрування» в галузі регулювання та сприяння ефективному веденню економічної діяльності (84.13).

Курс базується на гуманітарних і соціально-економічних дисциплінах, які вивчалися студентами за програмою освітньо-кваліфікаційного рівня «Бакалавр».

Перелік дисциплін, що забезпечуються:

- «Інформаційна безпека і корпоративні інформаційні системи»;
- «Системи управління економічною безпекою»;
- «Управління персоналом»; «Стратегічний менеджмент».

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. Рівень економічної безпеки підприємства та її показники (Теми: 1,2,3,4,5,).
2. Шляхи та заходи забезпечення економічної безпеки на підприємствах різних форм власності та організаційно-правових форм господарювання в сучасних умовах (Теми: 6,7,8,9).

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. **Мета дисципліни:** сформуванати у студентів основи сучасної системи знань про природу, шляхи, напрямки можливого розвитку економічної безпеки організацій та методи управління в її різноманітних видах та проявах, та основні напрями по підвищенню ефективності економічної безпеки суб'єкту господарювання.

1.2. **Основними завданнями вивчення дисципліни «Економічна безпека організацій» є:**

- визначення економічної безпеки підприємства як економічної категорії;
- ознайомити студентів з основними джерелами головних загроз, які перешкоджають забезпеченню економічної безпеки підприємства;
- ознайомити студентів із загальними принципами забезпечення економічної безпеки підприємства;
- знати основні функціональні складові економічної безпеки підприємства;
- уміти застосовувати методологію, показники, підходи щодо оцінки рівня економічної безпеки підприємства в цілому та його складових.
- ознайомити студентів зі сферою їх майбутньої професійної діяльності, на підприємстві;
- довести до відома студентів перелік посад, що може обіймати випускник данні спеціальності на підприємствах.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати :

- визначення економічної безпеки підприємства як економічної категорії;
- джерела головних загроз, які перешкоджають забезпеченню економічної безпеки підприємства;
- основні складові зовнішнього середовища підприємства;
- визначення ряду понять і категорій, серед яких об'єкт, суб'єкти предмет економічної безпеки та економічний, інвестиційний, фінансовий ризик;

- принципи забезпечення економічної безпеки підприємства;
- основні функціональні складові економічної безпеки підприємства;
- методологію, показники, підходи щодо оцінки рівня економічної безпеки підприємства в цілому та його складових.

вміти :

- класифікувати найвагоміші фактори підприємницького ризику, що становлять загрозу економічній безпеці підприємства;
- інтерпретувати та аналізувати складові економічної безпеки за відповідною схемою;
- визначати відповідні служби та функціональні підрозділи підприємства, які повинні відповідати за його окремі складові економічної безпеки;
- оцінювати рівень економічної безпеки функціональних складових підприємства та в цілому - здійснювати порівняння отриманих результатів, які характеризують рівень економічної безпеки із нормативними величинами та відповідними показниками підприємств конкурентів.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 105 години / 3,5 кредита ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1.

Рівень економічної безпеки підприємства та її показники (Теми:1,2,3,4,5,).

ТЕМА №1. Сутнісна характеристика економічної безпеки підприємства.

1. Поняття економічної безпеки.
2. Загрози економічній безпеці.
3. Ознаки та категорії економічної безпеки.
4. Класифікація факторів підприємницького ризику.

ТЕМА №2. Основні функціональні складові економічної безпеки.

1. Класифікація складових економічної безпеки.
2. Методологічний підхід до оцінки складових економічної безпеки.
3. Фінансова складова економічної безпеки.
4. Ринкова складова економічної безпеки.
5. Інтерфейсна складова економічної безпеки.

6. Інтелектуальна складова економічної безпеки.
7. Кадрова складова економічної безпеки.
8. Технологічна складова економічної безпеки.
9. Правова складова економічної безпеки.
10. Екологічна складова економічної безпеки.
11. Інформаційна складова економічної безпеки.
12. Силова складова економічної безпеки.

ТЕМА №3. Рівень економічної безпеки підприємства (організації).

1. Методологічний підхід до оцінки і забезпечення економічної
2. безпеки підприємства.
3. Кількісні та якісні показники складових економічної безпеки.
4. Показники рівня економічної безпеки підприємства.

ТЕМА №4. Концепція безпеки підприємства (організації).

1. Цели и задачи системы безопасности.
2. Принципы организации и функционирования системы безопасности.
3. Объекты защиты.
4. Основные виды угроз интересам предприятия (организации).
5. Правовые основы системы безопасности.
6. Техническое обеспечение безопасности предприятия (организации).
7. Управление системой безопасности предприятия.
8. Взаимодействие предприятия с правоохранительными органами по вопросам безопасности.

ТЕМА №5. Інформація на підприємстві.

1. Поняття та види інформації.
2. Комерційна інформація.
3. Відповідальність за розголошення таємної інформації.

Змістовий модуль 2.

Шляхи та заходи забезпечення економічної безпеки на підприємствах різних форм власності та організаційно-правових форм господарювання в сучасних умовах (Теми: 6,7,8,9).

ТЕМА № 6. Боротьба з шахрайством у кредитно-фінансовій сфері.

Вступ.

1. Поняття легалізації (відмивання) доходів.
2. Основні шляхи відмивання грошей.
3. Класифікація доходів, одержаних злочинним шляхом.

ТЕМА № 7. Міжнародний досвід та законодавство України щодо запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом.

1. Міжнародна нормативно правова база щодо протидії легалізації (відмивання) доходів.
2. Законодавство України щодо запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів.

ТЕМА № 8. Забезпечення безпеки банківських операцій.

1. Державний комітет фінансового моніторингу України.
2. Основні завдання і функції Департаменту боротьби з відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом.
3. ДПА України в системі протидії відмиванню грошей.

ТЕМА № 9. Структура та повноваження (функції) суб'єктів системи фінансового моніторингу України по боротьбі з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом.

1. Державні структури по боротьбі з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом.
2. Повноваження та функції державних структур по боротьбі з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом.
3. Міжвідомче співробітництво з питань боротьби з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом.
4. Основні завдання Департаменту боротьби з відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом.
5. Основні завдання ДПА України в системі протидії відмиванню грошей.

3. Рекомендована література

1. Конституція України.
2. Конвенція про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом Ради Європи від 08.11.90, ратифікована Верховною Радою України 17.12.97 // Офіційний вісник України. - 1998. - № 13 (16.04.98).
3. Директива Ради Європи «Про запобігання використанню фінансової системи для відмивання грошей» від 10.06.91 № 91/308/ЄЕС.
4. Кримінальний кодекс України, прийнятий сьомою сесією Верховної Ради України 5 квітня 2001 року. - К.: Юрінком Інтер, 2001.
5. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України від 5 квітня 2001 року / За ред. Мельника М.І., Хавронюка М.І.-: Канон, А.С.К., 2001.

6. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України: В 2-х томах / За заг. ред. Потебенька М.О., Гончаренка В.Г.-К.: Форум, 2001.
7. Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом» // Відомості Верховної Ради України. - 2003. - № 1 (03.01.2003). - Ст. 2.
8. Закон України «Про банки і банківську діяльність» // Відомості Верховної Ради України. - 2001. - № 5-6 (09.02.2001). - Ст. 30.
9. Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» // Голос України, 08, 22.08.2001. - № 150.
10. Закон України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» від 30.10.1996.
11. Закон України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» від 01.06.2000.
12. Закон України «Про Національну депозитарну систему і особливості електронного обігу цінних паперів в Україні» від 10.12.1997.
13. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» в редакції від 18.02.1992.
14. Указ Президента України «Про Державний комітет фінансового моніторингу України» від 28 вересня 2004 року № 1144/2004.
15. Постанова Кабінету Міністрів України і Національного банку України «Про сорок рекомендацій групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (ГАТГ)» від 28.08.2001 № 1124.
16. Постанова Кабінету Міністрів України «Про утворення Державного департаменту фінансового моніторингу» від 10 січня 2002 № 35.
17. Постанова Кабінету Міністрів України «Порядок реєстрації фінансових операцій суб'єктами первинного фінансового моніторингу» від 26 квітня 2003 р. № 644.
18. Постанова Кабінету Міністрів України «Про Єдину державну інформаційну систему у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму», від 10 грудня 2003 р. № 896.
19. Постанова Кабінету Міністрів України «Про утворення міжвідомчої робочої групи з дослідження методів та тенденцій у відмиванні доходів, одержаних злочинним шляхом», від 2 жовтня 2003 р. № 1565.
20. Азаров М.Я., Ярошенко Ф.О., Мельник П.В. Жвалюк В.Р. Відмивання грошей: кримінально-правова кваліфікація, запобігання злочинності, законодавство та міжнародний досвід: Навчальний посібник. - Ірпінь, Національна академія ДПС України, 2004.
21. Протидія економічній злочинності / П.І.Орлов, А.Ф.Волобуєв, І.М.Осика та ін. — Харків: Над. ун-т внутрішніх справ, 2004. — 568 с.
22. Білоус В.Т., Попович В.М., Попович М.В. Організаційно-правове забезпечення боротьби з відмиванням доходів незаконного походження: Монографія. - Київ, 2001. - 138 с.

23. Закон України "Про міліцію" від 27.03.1990 року.
24. Закон України "Про державну податкову службу" від 04.12.1990 року.
25. Закон України "Про оперативно-розшукову діяльність" від 18.02.1992 року.
26. Закон України "Про інформацію" від 02.10.1992 року.
27. Закон України "Про державну таємницю" від 21.01.1994 року.
28. Закон України "Про банки і банківську діяльність" від 07.12.2000 року.
29. Кодекс України "Про адміністративні правопорушення".
30. Господарчий кодекс України.
31. Цивільний кодекс України.
32. Постанова Кабінету Міністрів України "Про перелік відомостей, які не можуть становити комерційну таємницю" №611 від 09.08.1993 року.
33. Петрович Й.М., Кіт А.Ф., Семенів О.М. Підручник. Економіка підприємства. Львів 2004. С. 577-585.
34. Винокуров Ю., Как защитить коммерческую тайну//Служба безопасности. - 1999. - № 9-Ю.
35. Винокуров Ю., Прутник Є. Комерційна таємниця банку та правове забезпечення її функціонування та захисту. - Донецьк: Донбас, 1999.
36. Винокуров Ю., Прутник Є., Могильний А. Безопасность банковского бизнеса. - Донецк, 2004.
37. Зубок М. Безпека банківської діяльності. - К.: КНЕУ, 2002.
38. Кириченко Л., Винокуров Ю., Могильный А. Секреты безопасности бизнеса. - Донецк: КП «Регион», 2000.
39. Магура М. Поиск и отбор персонала. - М.: Интелсинтез, 1997.
40. Мантулин В. Комплексная экономическая безопасность// Бизнес и безопасность. - 1999. - № 3.
41. Могильный А., Бесчастный В., Винокуров Ю. Основы безопасности бизнеса. - Донецк: КП «Регион», 2000.
42. Саніахметова Н. Правовий захист підприємництва в Україні. — К.: Юрінком інтер, 1999.
43. Сатуев Р., Шраер Д., Яськова Н. Экономическая преступность в финансово - кредитной системе. - М.: Центр экономики и маркетинга, 2000.
44. Чимшит О., Грек Г. Как подготовиться к проверкам контролирующих органов. - Днепропетровск, 2000.
45. Служба безопасности. - Электросталь; Изд-во АСТ, 1998.
46. Ярочкин В.И. Учебник. Информационная безопасность. Москва 2003.
47. Юдін О.К., Богуш В.М. Навчальний посібник. Інформаційна безпека держави. Харків 2005. С. 12-31.
48. М.І.Калмик., Навчальний посібник. Економічна безпека підприємницької діяльності. Київ. Атіка. 2005.
49. Паламарчук В.І. Економічна безпека організацій. Конспект лекцій. Одеса 2008.
50. Паламарчук В.І. Економічна безпека організацій. Методичні рекомендації до практичних занять з дисципліни «Економічна безпека організації». Одеса 2015.

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання

Підсумковий контроль проводиться з метою оцінювання результатів навчання з опанування навчальної дисципліни в межах освітньо-кваліфікаційного рівня «спеціаліст» на етапі завершення навчання.

Основна мета підсумкового контролю - встановлення дійсного змісту знань студентів за обсягом, якістю, глибиною і вміннями застосовувати їх у практичній діяльності.

Підсумковий контроль здійснюється по закінченню 1 семестру студенти захищають курсовий проект та складають **екзамен і** оцінюються:

за національною шкалою-«відмінно», «добре», «задовільно» «незадовільно»;

за стобальною шкалою – балом (100 - 0);

за шкалою ECTS – літерою (**A,B,C,D,E,FX,F**).

Питання з тем дисципліни та задачі з розрахунків стану безпеки окремих складових економічної безпеки і підприємства в цілому виносяться на державну атестацію.

Розподіл балів, що присвоюється студентам (для екзамену)

Поточне тестування та самостійна робота									Підсумковий тест (екзамен)	Сума
Змістовий модуль 1					Змістовий модуль 2				50	100
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9		
5	5	10	5	5	5	5	5	5		

T1, T2 ... T9 – теми змістових модулів.

за виконання курсового проекту (роботи)

Пояснювальна записка	Ілюстративна частина	Захист роботи	Сума
До 30	до 30	до 40	100

5. Засоби діагностики успішності навчання - комплекти питань до практичних занять, завдань для контрольних робіт за темами змістовних модулів, перелік питань до екзаменаційної сесії та державної атестації.

ОДЕСЬКИЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
ПРИ ПРЕЗИДЕНТОВІ УКРАЇНИ

«Системи управління економічною безпекою організацій»

ПРОГРАМА

варіативної навчальної дисципліни

підготовки МАГІСТРА

напряму 6.030601 МЕНЕДЖМЕНТ

спеціальності 8.03060101

МЕНЕДЖМЕНТ ОРГАНІЗАЦІЙ І АДМІНІСТРУВАННЯ

(Шифр за ОПІ – ВСМПП 2.)

Одеса

2015 рік

РОЗРОБЛЕНО ТА ВНЕСЕНО: Одеським регіональним інститутом державного управління Національної академії державного управління при Президентові України.

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: кандидат військових наук, доцент, Паламарчук Володимир Іванович, кафедра Менеджменту організацій Одеського регіонального інституту державного управління НАДУпри Президентові України.

Обговорено та рекомендовано до видання Науково-методичною радою Одеського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України.

« 17 » червня 2015 року, протокол № 7 .

Одеський регіональний інститут
державного управління НАДУ
при Президентові України, 2015.
© Паламарчук В.І. 2015.

ВСТУП

Програма вивчення варіативної навчальної дисципліни «Системи управління економічною безпекою організацій» складена відповідно до варіативної частини освітньо-професійної програми підготовки МАГІСТРА напрямку 6.030601 МЕНЕДЖМЕНТ, спеціальності 8.03060101 «МЕНЕДЖМЕНТ ОРГАНІЗАЦІЇ І АДМІНІСТРУВАННЯ» СВО ОРІДУ НАДУ при Президентіві України 2014 р.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є організація підготовки фахівців у ВНЗ з напрямку 6.030601 МЕНЕДЖМЕНТ, спеціальності 8.03060101 «МЕНЕДЖМЕНТ ОРГАНІЗАЦІЇ І АДМІНІСТРУВАННЯ» в єдиній системі вищої освіти України та Європейському просторі освіти.

Міждисциплінарні зв'язки:

Дисципліна «Системи управління економічною безпекою організацій» є продовженням дисциплін спеціалізації, що поглиблює теоретичні знання та практичну підготовку студента для виконання посадових обов'язків на первинних посадах державних установ та комерційних підприємств, є однією з основних в системі підготовки студентів за спеціалізацією «Менеджмент економічної безпеки» в рамках спеціальності «Менеджмент організацій і адміністрування» в галузі регулювання та сприяння ефективному веденню економічної діяльності (84.13).

Курс базується на гуманітарних і соціально-економічних дисциплінах, які вивчалися студентами за програмою освітньо-кваліфікаційного рівня «Бакалавр» з напрямку підготовки 6.030601 «Менеджмент».

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. Контроль фінансово-економічної діяльності підприємства – як підсистема управління економічною безпекою підприємства (Теми:1,2,3,4).
2. Організація служби безпеки підприємства (Теми: 5,6).

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. **Мета дисципліни:** сформувані у студентів основи сучасної системи знань про природу, шляхи, напрямки можливого розвитку економічного стану безпеки організацій та методи управління в її різноманітних видах та проявах, на основі запровадження заходів по підвищенню ефективності економічної безпеки суб'єкту господарювання.

1.2. **Основними завданнями вивчення дисципліни «Системи управління економічною безпекою організацій» є:**

- дати основні поняття про сутнісну характеристику системи управління економічною безпекою підприємств;
- навчити умінням проводити аналіз основних загроз економічної безпеки;
- виробити у студентів навички творчого використання набутих знань при управлінні економічною безпекою підприємства;
- ознайомити студентів з основними джерелами головних загроз, які перешкоджають забезпеченню економічної безпеки підприємства;
- ознайомити студентів із загальними принципами управління економічною безпекою підприємства;
- уміти застосовувати методологію, показники, підходи щодо оцінки рівня економічної безпеки підприємства в цілому та його складових.
- ознайомити студентів зі сферою їх майбутньої професійної діяльності, на підприємстві;
- довести до відома студентів перелік посад, що може обіймати випускник данні спеціальності на підприємствах.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати :

- визначення економічної безпеки підприємства;
- завдання системи управління економічною безпекою підприємства;
- джерела головних загроз, які перешкоджають забезпеченню економічної безпеки підприємства;

- основні види, форми і методи фінансово-економічного контролю діяльності підприємства;
- основні завдання державних контролюючих органів з питань управління економічною безпекою сучасного підприємства.

вміти :

- класифікувати найвагоміші фактори підприємницького ризику, що становлять загрозу економічній безпеці підприємства;
- визначати відповідні служби та функціональні підрозділи підприємства, які повинні відповідати за економічну безпеку;
- організувати взаємодію з контролюючими та правоохоронними державними органами;
- оцінювати рівень економічної безпеки, здійснювати порівняння отриманих результатів та запроваджувати ефективні методи управління економічною безпекою організації.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 годин / 3.0 кредита ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1.

Контроль фінансово-економічної діяльності підприємства – як підсистема управління економічною безпекою підприємства (Теми:1,2,3,4).

ТЕМА №1. Фінансово-економічний контроль – як підсистема управління економічною безпекою підприємства.

1. Поняття та визначення контролю.
2. Державні контролюючі органи.
3. Основні завдання державних контролюючих органів.
4. Види та форми здійснення фінансово-економічного контролю.
5. Підсумкові документи за результатами здійснення контролю.

ТЕМА №2. Управління економічною безпекою через державні контролюючі органи.

1. Система оподаткування в Україні.
2. Загальнодержавні та місцеві податки і збори.
3. Обов'язки платників податків.
4. Основні антикриміногенні / профілактичні функції / Державної податкової адміністрації України.
5. Основні форми податкового контролю.

ТЕМА №3. Управління економічною безпекою через банківський контроль.

1. Державна реєстрація банків.
2. Організаційно-контрольні заходи банківських операцій.
3. Основні завдання обліку грошових коштів.
4. Запобігання та протидія легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом.

ТЕМА №4. Валютний контроль над економічною злочинністю.

1. Органи валютного контролю.
2. Агенти валютного контролю та їх функції.
3. Права посадових органів і агентів валютного контролю.

Змістовий модуль 2.

Організація служби безпеки підприємства (Теми: 5,6).

ТЕМА №5. Організація служби безпеки організації.

1. Загальні положення..
2. Основні завдання служби безпеки (СБ) організації.
3. Функції СБ організації.
4. Типова структура СБ організації.
5. Права та обов'язки відповідальних працівників СБ організації.

6. Положення про структурні підрозділи СБ організації.
7. Посадові інструкції працівників СБ організації.

ТЕМА №6. Положення про організацію служби безпеки підприємства.

1. Загальні положення.
2. Основні завдання.
3. Функції.
4. Структура.
5. Права та обов'язки відповідальних працівників.
6. Положення про структурні підрозділи.
7. Посадові обов'язки працівників.

3. Рекомендована література

1. Конституція України.
2. Кримінально-процесуальний кодекс України.
3. Господарський кодекс України.
4. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України від 5 квітня 2001 року / За ред. М. І. Мельника та М. І. Хавронюка- К.: Каннон, А.С.К., 2003 р.
5. Цивільний кодекс України.
6. Митний кодекс України.
7. Кодекс України про адміністративні правопорушення.
8. Закон України «Про підприємництво».
9. Закон України «Про підприємства в Україні».
10. Закон України «Про основи національної безпеки України».
11. Закон України «Про національну безпеку України».
12. Закон України «Про Раду національної безпеки і оборони України».
13. Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом».
14. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність».

15. Закон України «Про контрозвідувальну діяльність».
16. Закон України «Про електронні документи та електронний документо-обіг».
17. Закон України «Про електронний цифровий підпис».
18. Закон України «Про захист інформації в автоматизованих системах».
19. Закон України «Про державну підтримку малого підприємництва».
20. Закон України «Про банки і банківську діяльність».
21. Закон України «Про Національний банк України».
22. Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом».
23. Закон України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності».
24. Закон України «Про місцеві Ради народних депутатів та місцеве регіональне самоврядування».
25. Закон України «Про аудиторську діяльність».
26. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність».
27. Закон України «Про Державну контрольно-ревізійну службу в Україні».
28. Закон України «Про державну податкову службу в Україні».
29. Закон України «Про систему оподаткування».
30. Закон України «Про оподаткування прибутку підприємств».
31. Закон України «Про прокуратуру».
32. Закон України «Про міліцію».
33. Закон України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю».
34. Закон України «Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті» (із змінами і доповненнями, внесеними Законами України від 15 травня 2003 року № 762, від 5 лютого 2004 року № 1454).
35. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні».
36. Закон України «Про Антимонопольний комітет України».

37. Закон України «Про захист економічної конкуренції».
38. Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції».
39. Закон України «Про Державну прикордонну службу України».
40. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо посилення правового захисту громадян та запровадження механізмів реалізації конституційних прав громадян на підприємницьку діяльність, особисту недоторканність, безпеку, повагу до гідності особи, правову допомогу, захист)».
41. Декрет Кабінету Міністрів України «Про систему валютного регулювання і валютного контролю» від 19 лютого 1993 року № 15 (із наступними змінами і доповненнями, внесеними Законами України та Господарським кодексом України від 16 січня 2003 року).
42. Указ Президента України «Про реформування системи державної підтримки підприємництва (березень 1995 р.).
43. Указ Президента України «Про усунення обмежень, що стримують розвиток підприємницької діяльності» (лютий) 1998 року.
44. Указ Президента України «Про деякі заходи з дерегулювання підприємницької діяльності» від 23 липня 1998 року № 817.
45. Указ Президента України «Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва», від 3 липня 1998 року № 727.
46. Указ Президента України «Про Положення про Міністерство фінансів України» (серпень) 1999 року.
47. Указ Президента України «Про Положення про Міністерство внутрішніх справ України», від 17 жовтня 2000 року № 1138 (з наступними змінами та доповненнями).
48. Указ Президента України «Про Положення про Державну митну службу України», від 24 серпня 2000 року № 1022.
49. Указ Президента України «Про застосування штрафних санкцій за порушення норм з регулювання обігу готівки» від 11 травня 1999 року № 491.

50. Указ Президента України «Про державну підтримку малого підприємництва» та прийняття (жовтень) 2000 року.
51. Указ Президента України «Про додаткові заходи щодо посилення боротьби з приховуванням неоподаткованих доходів, а також «відмиванням» доходів, одержаних незаконним шляхом» від 22 червня 2000 року № 813.
52. Указ Президента України «Про положення про державний експортний контроль в Україні» від 13 лютого 1998 р. № 117.
53. Указом Президента України «Про Положення про Державний комітет
54. України з питань технічного регулювання та споживчої політики», від 18 березня 2003 року № 225.
55. Постанова Кабінету Міністрів України «Про перелік відомостей, що не становлять комерційної таємниці» від 9 серпня 1993 р. № 611.
56. Постанова Кабінету Міністрів України «Про перелік платних послуг, які можуть надаватися інформаційними підрозділами органів внутрішніх справ», від 11 грудня 1999 р. № 2266.
57. відрядження в межах України та за кордон» від 23 квітня 1999 р. № 633 (зі змінами та доповненнями від 30.05.2000 р. № 850, 30.08.2000 р. № 1355, 06.09.2000 р. № 1398).
58. Постанова Кабінету Міністрів України «Про Положення про порядок накладення та стягнення штрафів за порушення законодавства про захист прав споживачів», затвердженого від 17 серпня 2002 р. № 1177.
59. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку визначення розміру збитків від розкрадання, недостачі, знищення (псування) матеріальних цінностей», від 22.01.1996 р. № 11.
60. «Порядок проведення контрольної перевірки правильності розрахунку із споживачами за надані послуги і реалізовані товари», затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 02.04.94 № 215 «Про реалізації окремих положень Закону України «Про захист прав споживачів» (із змінами і доповненнями, внесеними Постановою Кабінету Міністрів України від 17 серпня 2002 року № 1178).

61. Постанова Кабінету Міністрів України «Про Положення про Державне казначейство», від 31 липня 1995 р. № 590.
62. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Інструкції про порядок обліку, зберігання і використання документів, справ, видань та інших матеріальних носіїв інформації, які містять конфіденційну інформацію, що є власністю держави», від 27 листопада 1998 р. № 1893.
63. Постанова Кабінету Міністрів України та Національного банку України «Про заходи щодо забезпечення контролю за зовнішньоекономічною діяльністю та валютного контролю», від 26 грудня 1995 р. № 1044 (із наступними змінами та доповненнями).
64. Положенням про ведення касових операцій у національній валюті в Україні, затверджене постановою Правління Національного банку України від 19 лютого 2001 року № 72 (із змінами та доповненнями, внесеними постановами Правління Національного банку України, від 5 березня 2003 року № 81, від 18 червня 2003 року № 256, від 25 липня 2003 року № 313, від 18 лютого 2004 року № 62).
65. Інструкція про порядок здійснення контролю і отримання ліцензій за експортними, імпорнтними та лізинговими операціями, затверджена постановою Правління Національного банку України, від 24 березня 1999 року № 136 (з наступними змінами і доповненнями).
66. Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку, затверджене наказом Міністерства фінансів України від 24 травня 1995 року № 88.
67. Положенням про валютний контроль, затверджене постановою Правління Національного банку України від 8 лютого 2000 р. № 49 (із змінами і доповненнями, внесеними постановами Правління Національного банку України від 19 грудня 2001 року № 530 та від 29 січня 2003 року № 30).
68. Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з надання послуг, пов'язаних з охороною державної та іншої власності, надання послуг з охорони громадян / Наказ Державного комітету України з

питань регуляторної політики та підприємництва, Міністерства внутрішніх справ України від 14 грудня 2004 року № 145/1501.

69. Інструкція про організацію проведення ревізій і перевірок органами державної контрольно-ревізійної служби в Україні за зверненнями правоохоронних органів», затверджена наказом Головного контрольно-ревізійного управління України, від 26 листопада 1999 року, № 107 (зі змінами та доповненнями від 1 грудня 2000 року № 98).

70. Порядок оформлення результатів документальних перевірок щодо дотримання податкового та валютного законодавства суб'єктами підприємницької діяльності - юридичними особами, їх філіями, відділеннями та іншими відокремленими підрозділами, затверджений Державною податковою адміністрацією України, розроблений 16 вересня 2002 року № 429.

71. Інструкції по інвентаризації основних засобів, нематеріальних активів, товарно-матеріальних цінностей, грошових коштів і документів та розрахунків, затверджена наказом Міністерства фінансів України від 11 серпня 1994 року № 69 (із змінами і доповненнями, внесеними наказами Міністерства фінансів України від 5 грудня 1997 року № 268, від 26 травня 2000 року № 115).

72. Інструкції про порядок обліку платників податків, затвердженої наказом Державної податкової адміністрації України, від 19 лютого 1998 року № 80 (з наступними змінами та доповненнями).

73. Андрощук Г. А., Крайнеє П. П. Экономическая безопасность предприятия: защита коммерческой тайны - К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2000.

74. Барановський О. І. Фінансова безпека: Монографія - К.: Фенікс, 1999.

75. Горшков В. В., Соловьев А. И. Основы безопасности коммерческой деятельности.: Учебное пособие: Санкт-Петербург: 2002.

76. Грунт О. А., Грунин С. О. Экономическая безопасность организации: Санкт-Петербург: Питер, 2002.

77. Заплатинський В. М. Основи кримінологічної безпеки сучасного бізнесу: Навчальний посібник - К., 2000.

78. Зубок М. І. Безпека банків: Навчальний посібник.— К.: КНЕУ, 2002.
79. Иванов А. В., Шлыков В. В. Экономическая безопасность предприятий.
80. Методическое пособие для руководителей предприятий - М.: Выраж-Центр 1995.
81. Камлик М.І.Економічна безпека підприємницької діяльності. Навчальний посібник.- К- Атіка 2005.
82. Козаченко А. В., Пономарев В. П., Ляшенко А. Н. Экономическая безопасность предприятия: сущность и механизмы обеспечения – К- Либоа 2003.
83. Ліпкан В. А. Теоретичні основи та елементи національної безпеки України.: Монографія - К.: Текст, 2003.
84. Одинцов А. А. Защита предпринимательства / Экономическая и информационная безопасность / Учебное пособие - М.: Международные отношения 2003.
85. Одинцов А. А. Служба безопасности на предприятиях - М.: Общ-во «Знание» России, 1995.
86. Паламарчук В.І. Лекції №1-14. I семестр. Системи управління економічною безпекою організацій. ОРІДУ.2016.
87. Степанов Е. «Кроты» на фирме (персонал и конфиденциальная информация) // Предпринимательское право, 1999, № 4 - С. 54.
88. Шлыков В. В. Комплексное обеспечение экономической безопасности предприятия: Научное издание - Санкт-Петербург: Алетейя, 1998.
89. Шаваев А. Г. Безопасность корпораций.- М.: Банковский деловой центра 1998.
90. Экономическая безопасность: Производство - Финансы-Банки / Под ред. В. К. Сенчагова - М.: ЗАО «Финстатинформ», 1998.
91. Ярочкин В. Служба безопасности коммерческого предприятия. Организационные вопросы - М.: Ось-89, 1995.

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання

Підсумковий контроль проводиться з метою оцінювання результатів навчання з опанування навчальної дисципліни в межах освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» на етапі завершення навчання.

Основна мета підсумкового контролю - встановлення дійсного змісту знань студентів за обсягом, якістю, глибиною і вміннями застосовувати їх у практичній діяльності.

Підсумковий контроль здійснюється по закінченню 1 семестру студенти складають **екзамен і оцінюються:**

- за національною шкалою-«відмінно», «добре», «задовільно» «незадовільно»;
- за стобальною шкалою – балом (100 - 0);
- за шкалою ECTS – літерою (**A,B,C,D,E,FX,F**).

Розподіл балів, що присвоюється студентам (для екзамену)

Поточне тестування та самостійна робота						Підсумковий тест (екзамен)	Сума
Змістовий модуль 1				Змістовий модуль 2		50	100
T1	T2	T3	T4	T5	T6		
10	10	10	5	10	5		

T1, T2 ... T6 – теми змістових модулів.

5. Засоби діагностики успішності навчання - комплекти питань до практичних занять, завдань для контрольних робіт за темами змістовних модулів, перелік питань до екзаменаційної сесії.

ОДЕСЬКИЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
ПРИ ПРЕЗИДЕНТОВІ УКРАЇНИ

«Контроль і ревізія підприємств»

ПРОГРАМА

вибіркової навчальної дисципліни

підготовки МАГІСТРА

напряму 6.030601 МЕНЕДЖМЕТ

спеціальності 8.03060101

МЕНЕДЖМЕНТ ОРГАНІЗАЦІЙ І АДМІНІСТРУВАННЯ

(Шифр за ОПІ – ВСМІІ 3.)

Одеса

2015 рік

РОЗРОБЛЕНО ТА ВНЕСЕНО: Одеським регіональним інститутом державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України.

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: кандидат економічних наук, Бутенко Тетяна Василівна, кафедра Менеджменту організацій Одеського регіонального інституту державного управління НАДУ при Президентіві України.

Обговорено та рекомендовано до видання Науково-методичною радою Одеського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України.

24 червня 2015 року, протокол № 7 .

Одеський регіональний інститут
державного управління НАДУ
при Президентіві України, 2015.
© Бутенко Т.В. 2015.

ВСТУП

Програма вивчення варіативної навчальної дисципліни «Контроль і ревізія в організації» складена відповідно до варіативної частини освітньо-професійної програми підготовки МАГІСТРА напрямку 6.030601 МЕНЕДЖМЕНТ, спеціальності 8.03060101 «МЕНЕДЖМЕНТ ОРГАНІЗАЦІЇ І АДМІНІСТРУВАННЯ» СВО ОРІДУ НАДУ при Президентові України 2014 р.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є організація підготовки фахівців у ВНЗ з напрямку 6.030601 МЕНЕДЖМЕНТ, спеціальності 8.03060101 «МЕНЕДЖМЕНТ ОРГАНІЗАЦІЇ І АДМІНІСТРУВАННЯ» в єдиній системі вищої освіти України та Європейському просторі освіти.

Міждисциплінарні зв'язки: Дисципліна «Контроль і ревізія в організації» є стартовою з дисциплін спеціалізації, що націлює студента на активне вивчення дисциплін зі спеціалізації, є однією з основних в системі підготовки студентів за спеціалізацією «Менеджмент економічної безпеки» в рамках спеціальності «Менеджмент організацій і адміністрування» в галузі регулювання та сприяння ефективному веденню економічної діяльності (84.13).

Курс базується на гуманітарних і соціально-економічних дисциплінах, які вивчалися студентами за програмою освітньо-кваліфікаційного рівня «Бакалавр».

Перелік дисциплін, що забезпечуються:

- «Бухгалтерський облік»;
- «Економіка підприємства»;
- «Фінансовий менеджмент»;
- «Система оподаткування».

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. Фінансово – господарський контроль і його роль у системі управління.
(Теми:1,2,3,4,5,6).

2. Ревізія операцій, пов'язаних із виробництвом, собівартістю і реалізацією готовою продукції. (Теми:7,8,9,10,11,12,).

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Мета дисципліни: опанувати сучасні форми і методи контролю для виявлення, ліквідації і попередження порушень і помилок у виробничо-господарській діяльності підприємств.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Контроль і ревізія підприємства» є:

- ознайомити студентів з теоретичними основами організації контролю в Україні;
- висвітлити прийоми і методи планування і здійснення контрольно-ревізійного процесу;
- розкрити сутність й особливості здійснення контролю об'єктів обліку виробничо-господарської діяльності підприємств, установ, організацій

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати :

- нормативну-правову базу щодо проведення контролю і ревізії;
- форми та методи контролю;
- основні етапи ревізії;
- направлення контрольно-ревізійного процесу;
- фінансового контролю, оподаткування, обліку;
- основи організації та порядку проведення ревізій і перевірок;
- методи і прийоми економічного контролю;
- порядок здійснення контролю за його об'єктами.

вміти :

- класифікувати найвагомші фактори підприємницького ризику, що становлять загрозу економічній безпеці підприємства;
- інтерпретувати та аналізувати складові економічної безпеки за відповідною схемою;
- визначати відповідні служби та функціональні підрозділи підприємства,

- які повинні відповідати за його окремі складові економічної безпеки;
- оцінювати рівень економічної безпеки функціональних складових підприємства та в цілому - здійснювати порівняння отриманих результатів, які характеризують рівень економічної безпеки із нормативними величинами та відповідними показниками підприємств конкурентів.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 години /3, кредита ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Фінансово – господарський контроль і його роль у системі управління. (Теми:1,2,3,4,5,6).

ТЕМА №1.Фінансово – господарський контроль і його роль у системі управління.

1. Сутність фінансово-господарського контролю;
2. Організаційні форми і види фінансово-господарського контролю;
3. Внутрішньогосподарський (внутрішній) контроль і його функції;
4. Ревізія у системі фінансово-господарського контролю.

ТЕМА №2. Організація і методика проведення ревізій на підприємствах.

1. Порядок призначення та проведення ревізії і перевірок;
2. Послідовність підготовки до ревізії та організація ревізійного процесу;
3. Організація інвентаризації цінностей на об'єктах при проведенні ревізій підприємств промисловості;
4. Методи і спеціальні прийоми ревізії фінансово-господарської діяльності підприємства;
5. Порядок перевірки облікової документації під час ревізії;
6. Використання комп'ютерної технології при проведенні ревізій фінансово-господарської діяльності підприємств;
7. Права, обов'язки та відповідальність ревізорів;
8. Використання методів аналізу фінансово-господарської діяльності під час ревізії і перевірок на підприємствах.

ТЕМА №3. Контроль і ревізія коштів, касових і банківських операцій.

1. Контроль і ревізія коштів і касових операцій;
2. Контроль і ревізія операцій на поточному рахунку в банку.

ТЕМА №4. Контроль і ревізія розрахунків.

1. Завдання, об'єкти, джерела інформації і методичні прийоми контролю розрахунків;
2. Ревізія розрахунків із різними дебіторами і кредиторами;
3. Контроль і ревізія розрахунків із постачальниками і покупцями;
4. Ревізія розрахунків із підзвітними особами.

ТЕМА №5. Контроль і ревізія розрахунків з оплати праці.

1. Завдання, джерела інформації, методичні прийоми і послідовність процедури контролю;
2. Методика перевірки документування, нормування та нарахування заробітної плати;
3. Методика перевірки операцій з оплати праці та пов'язаних з нею розрахунків.

ТЕМА №6. Контроль і ревізія операцій з товарно – матеріальними цінностями.

1. Завдання, джерела інформації і методичні прийоми контролю;
2. Перевірка наявності та збереження товарно-матеріальних цінностей;
3. Ревізія надходження, оцінки та оприбуткування товарно-матеріальних цінностей;
4. Ревізія операцій, пов'язаних з вибуттям матеріальних цінностей;
5. Перевірка використання сировини і матеріалів на виробництві;
6. Контроль і ревізія малоцінних та швидкозношуваних предметів.

ТЕМА №7. Ревізія операцій, пов'язаних із виробництвом, собівартістю і реалізацією готової продукції.

1. Завдання, об'єкти, джерела інформації та методичні прийоми ревізії;
2. Завдання, об'єкти, джерела інформації і методичні прийоми контролю і ревізії;

3. Ревізія випуску і реалізації готової продукції;
4. Перевірка виконання договірних відносин із покупцями.

Змістовий модуль 2. Фінансово – господарський контроль і його роль у системі управління. (Теми:1,2,3,4,5,6).

ТЕМА № 8.Ревізія витрат і фактичної собівартості продукції.

1. Перевірка обґрунтованості витрат і собівартості продукції;
2. Ревізія обліку витрат, їх вплив на собівартість продукції;
3. Контроль і ревiзія загальновиробничих і адміністративних витрат.

ТЕМА № 9. Контроль і ревiзія збереження і використання основних засобів.

1. Завдання, об'єкти, джерела інформації та методичні прийоми контролю;
2. Перевірка фактичної наявності і збереження основних засобів;
3. Ревізія операцій, пов'язаних із надходженням та вибуттям основних засобів.

ТЕМА № 10 Контроль і ревiзія результатів діяльності, капіталу та коштів спеціального призначення.

1. Завдання, об'єкти, джерела інформації і методичні прийоми контролю;
2. Методи контролю і ревiзії доходів і фінансових результатів;
3. Контроль і ревiзія капіталу, резервів та коштів цільового призначення.

ТЕМА № 11. Оформлення результатів ревiзій фінансово – господарської діяльності підприємства.

1. Порядок узагальнення і методика оформлення акта ревiзії;
2. Висновки за матеріалами ревiзії і прийняття заходів щодо усунення виявлених ревiзією порушень і недоліків;
3. Реалізація результатів ревiзій і перевірок, проведених органами державної контрольно-ревiзійної служби;
4. Звіт про контрольно-ревiзійну роботу та подання термінових донесень за виявленими порушеннями фінансової дисципліни.

ТЕМА № 12. Координація діяльності контрольно – ревізійних і правоохоронних органів щодо здійснення контролю і попередження зловживань.

1. Координація процедур контролюючих і правоохоронних органів;
2. Організація і проведення ревізій, що призначаються правоохоронними органами;
3. Оформлення результатів ревізій, що проводяться за вимогами правоохоронних органів;
4. Оформлення і додавання до акта ревізії інших необхідних документів;
5. Порядок подання матеріалів ревізій і термінових донесень правоохоронним органам.

3.Рекомендована література

1. Закон України «Про підприємство», затверджений постановою Верховної Ради від 6.03.91 № 14 із змінами і доповненнями.
2. Закон України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність», прийнятий Верховною Радою від 16.07.99 № 996.
3. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 31 березня 1999 року № 87.
4. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 2 «Баланс», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 31 березня 1999 року № 87.
5. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 3 «Звіт про фінансові результати», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 31 березня 1999 року № 87.
6. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 4 «Звіт про рух грошових коштів», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 31 березня 1999 року № 87.

7. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 5 «Звіт про власний капітал», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 31 березня 1999 року № 87.
8. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 28 травня 1999 року № 137.
9. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 18 жовтня 1999 року № 242.
10. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 20 жовтня 1999 року № 246.
11. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 8 жовтня 1999 року № 237.
12. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 31 січня 2000 року № 20.
13. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 «Дохід», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 29 листопада 1999 року № 290.
14. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 31 грудня 1999 року № 318.
15. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 19 «Об'єднання підприємств», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 7 липня 1999 року № 163.
16. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 20 «Консолідована фінансова звітність», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 30 липня 1999 року № 176.
17. Кодекс законів про працю України. – К.: Українська видавнича група, 1995.
18. Закон України «Про державну контрольно-ревізійну службу в Україні», прийнятий Верховною Радою України 26.01.93 // Голос України. – 1993. – № 39.

19. Закон України «Про внесення змін і доповнень до Закону України «Про захист прав споживачів», прийнятий Верховною Радою України 15.12.93 // Голос України. – 1993. – № 8.
20. Закон України «Про державну податкову службу в Україні», прийнятий Верховною Радою України 24.12.93 // Голос України. – 1994. – № 26.
21. Порядок визначення розміру збитків від розкрадання, недостачі, знищення (псування) матеріальних цінностей, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 22.01.96 № 116.
22. Типове положення з планування, обліку і калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг) у промисловості, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 26.04.96 № 473 // Баланс. – 1996. – № 41.
23. Типове положення з планування, обліку і калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг) сільськогосподарських підприємств, затверджене постановою Кабінету Міністрів від 23.04.96 № 452.
24. Типове положення про склад витрат і обліку їх планування і розподілення у торговельній діяльності, затверджене постановою Кабінету Міністрів від 18.03.96 № 334.
25. Типове положення з планування, обліку і калькулювання собівартості будівельно-монтажних робіт, затверджене постановою Кабінету Міністрів від 9.02.96 № 186 // Галицькі контракти. – 2001. – № 15.
26. Інструкція про порядок проведення ревізії, перевірок державною контрольно-ревізійною службою в Україні, затверджена наказом Головного контрольно-ревізійного управління України від 3.10.97 № 121.
27. Атанасян Г. А., Голубятников С. П. Судебная бухгалтерия : Учебник. – М. : Юрид. лит., 1989. – 352 с.
28. Білуха М. Т. Теорія фінансово-господарського контролю : Підручник. – К. : Вища школа, 1994.
29. Білуха Н. Т. Контроль и ревизия в отраслях народного хозяйства. – М. : Финансы и статистика, 1992.
30. Білуха Н. Т. Ревизия и контроль в торговле. – М. : Экономика, 1998.

- 31.Бутинець Ф. Ф. Контроль і ревізія. – Житомир, 2000.
- 32.Вітвіцька М. О. Контроль і ревізія. – К., 1999.
- 33.Егорова С. К. Контроль и ревизия в бытовом обслуживании. – М. : Финансы и статистика, 1990.
- 34.Завгородній В. П., Савченко В. Я. Бухгалтерський облік, контроль і аудит в умовах ринку. – К. : БМУ Інформ, 1995.
- 35.Казарина А. Х. Выявление скрытых хищений путем ревизий и проверок, организуемых в процессе осуществления общественного надзора прокуратуры // Выявление скрытых хищений. – М., 1981.
- 36.Камлик М. І. Особливості обліку і використання обліково-бухгалтерських документів при виявленні та розслідуванні корисних злочинів у галузях економіки // Судова бухгалтерія. – К., 1995. – 256 с.
- 37.Креницкий Р. И. Контроль и ревизия в условиях автоматизации бухгалтерского учета. – М. : Финансы и статистика, 1990.
- 38.Лисенко В. В. Расследование уклонений от уплаты налогов. – Х. : Консум, 1997. – 192 с.
- 39.Матусовский Г. А. Методика расследования хищений. – К., 1988.
- 40.Мельник П. и др. Расследование преступлений в сфере экономики : Учеб.-практ. пособие. – К. : Фирма «Дия» ЛТД, 1998. – 184 с.
- 41.Науменко Н. Д., Новиков С. И. Расследование хищений на предприятиях общественного питания и торговли. – К. : МВД Украины, 1991.
- 42.Наринський А. С., Хаджієв Н. М. Контроль в умовах ринкової економіки. – М. : Фінанси і статистика, 1994.
- 43.Носова С. С. Економічний контроль: суть і форми прояву. – М. : Економіка, 1991.

4.Форма підсумкового контролю успішності навчання

Підсумковий контроль проводиться з метою оцінювання результатів навчання з опанування навчальної дисципліни в межах освітньо-

кваліфікаційного рівня «магістр» на етапі завершення навчання.

Основна мета підсумкового контролю - встановлення дійсного змісту знань студентів за обсягом, якістю, глибиною і вміннями застосовувати їх у практичній діяльності.

Підсумковий контроль здійснюється по закінченню 1 семестру студенти виконують РГР та складають екзамен і оцінюються:

за національною шкалою – «зараховано», «незараховано»;

за стобальною шкалою – балом (100 - 0);

за шкалою ECTS – літерою (A,B,C,D,E,FX,F).

Питання з тем дисципліни та задачі з розрахунків окремих складових контролю та ревізії підприємства в цілому виносяться на державну атестацію.

Розподіл балів, що присвоюється студентам (для екзамену)

Поточне тестування та самостійна робота									Підсумковий тест (екзамен)	Сума
Змістовий модуль 1					Змістовий модуль 2				50	100
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9		
5	5	10	5	5	5	5	5	5		

T1, T2 ... T9 – теми змістових модулів.

за виконання курсового проекту (роботи)

Пояснювальна записка	Ілюстративна частина	Захист роботи	Сума
До 30	до 30	до 40	100

5. Засоби діагностики успішності навчання - комплекти питань до практичних занять, завдань для контрольних робіт за темами змістовних модулів, перелік питань до екзаменаційної сесії та державної атестації.

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
ПРИ ПРЕЗИДЕНТОВІ УКРАЇНИ

ОДЕСЬКИЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РИЗИКАМИ

ПРОГРАМА

варіативної навчальної дисципліни

підготовки МАГІСТРА

напряму 6.030601 МЕНЕДЖМЕНТ

спеціальності 8.03060101

МЕНЕДЖМЕНТ ОРГАНІЗАЦІЙ І АДМІНІСТРУВАННЯ

(Шифр за ОПІ – ВСМІІ 4.)

**Одеса
2015 рік**

РОЗРОБЛЕНО ТА ВНЕСЕНО: Одеським регіональним інститутом державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України.

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: завідувач кафедри, кандидат економічних наук, доцент Красностанова Наталія Едуардівна, кафедра Менеджменту організацій Одеського регіонального інституту державного управління НАДУ при Президентіві України.

Обговорено та рекомендовано до видання Науково-методичною радою Одеського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України.

«16» вересня 2015 року, протокол № 1.

Одеський регіональний інститут
державного управління НАДУ
при Президентіві України, 2015.
© Красностанова Н. Е., 2015.

ВСТУП

Програма вивчення варіативної навчальної дисципліни «Управління фінансовими ризиками» складена відповідно до варіативної частини освітньо-професійної програми підготовки СПЕЦІАЛІСТА напрямку 6.030601 МЕНЕДЖМЕНТ, спеціальності 8.03060101 «МЕНЕДЖМЕНТ ОРГАНІЗАЦІЇ І АДМІНІСТРУВАННЯ» СВО ОРІДУ НАДУ при Президентові України 2015 р.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є організація підготовки фахівців у ВНЗ з напрямку 6.030601 МЕНЕДЖМЕНТ, спеціальності 8.03060101 «МЕНЕДЖМЕНТ ОРГАНІЗАЦІЇ І АДМІНІСТРУВАННЯ» в єдиній системі вищої освіти України та Європейському просторі освіти

Міждисциплінарні зв'язки:

Дисципліна «Управління фінансовими ризиками» є однією з основних в системі підготовки студентів за спеціалізацією «Менеджмент економічної безпеки» в рамках спеціальності «Менеджмент організацій і адміністрування» в галузі регулювання та сприяння ефективному веденню економічної діяльності (84.13), є продовженням дисциплін спеціалізації, що поглиблює теоретичні знання та практичну підготовку студента для виконання посадових обов'язків на первинних посадах державних установ та комерційних підприємств.

Курс базується на математичних і соціально-економічних дисциплінах, які вивчалися студентами за програмою освітньо-кваліфікаційного рівня «Бакалавр» з напрямку підготовки 6.030601 «Менеджмент».

Програма навчальної дисципліни складається з одного змістового модуля: Класифікація і методи кількісної оцінки ризиків

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. **Мета дисципліни:** – формування комплексу теоретичних знань та отримання певних умінь та навичок управління фінансовими ризиками.

1.2. **Основними завданнями вивчення дисципліни «Управління фінансовими ризиками» є:**

- дати основи типових понять по кількісній обробці даних по ризиках,
- виробити у студентів навички творчого аналізу основних загроз в інноваційних і соціально-економічних проектах в ринкових умовах,;
- уміти застосовувати методологію, показники, підходи щодо оцінки ризиків у проекті;
- довести до відома студентів перелік посад, що може обіймати випускник данні спеціальності на підприємствах.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати :

- типові поняття по кількісній обробці даних по ризиках у проектах та виявлення джерел створення резервів;
- місце ризиків в інноваційних і соціально-економічних проектах в ринкових умовах;
- сутність та зміст процесу обробки ризиків;
- методикку планування діяльності з ризиками в сучасних ринкових умовах.

вміти :

- аналізувати реальні ситуації та виявляти проблеми підприємства у причинно-послідовному зв'язку у наслідку ризиків;
- розробляти організаційні заходи по реакції при проявленні ризиків;
- застосовувати методи планування дій з ризиками у проекті;
- оцінювати економічні рішення до проти ризикових мір;
- здійснювати контроль виконання планів проти ризикових дій на базі спеціальних інформаційних технологій управління проектами та фінансами.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 36 години / 1.0 кредита ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Класифікація і методи кількісної оцінки ризиків

ТЕМА №1. Ризик, як економічна категорія, його сутність.

1. Поняття ризику, його основні елементи і риси.
2. Поняття невизначеності, ризику і загрози. Основні риси ризику
3. Причини виникнення економічного ризику. Основні точки зору природи ризику.
4. Класифікація ризиків. Поняття моральних і фізичних ризиків.

ТЕМА №2. Типові ризики підприємництва і методи їх кількісної оцінки.

1. Типові ризики підприємництва: політичні, юридичні, виробничі, технічні, екологічні, комерційні, фінансові, валютні, податкові, форс-мажорні, організаційні, маркетингові, ресурсні, портфельні і кредитні ризики..
2. Ризики страхування.
3. Сутність інноваційних ризиків. Причини підприємницьких ризиків.

ТЕМА №3. Показники, що використовуються для кількісної оцінки ризику. Аналіз чутливості і сценаріїв розвитку проекту.

5. Статистичні методи розрахунку ризику. Способи захисту інформації.
6. Середнє значення випадкової величини.
7. Дисперсія, коефіцієнт варіації. Закон нормального розподілу подій. Коефіцієнти ризику.
8. Коефіцієнт чутливості бета.
9. Ризик банкрутства
10. Узагальнений коефіцієнт ризику проекту. Емпіричні шкали ризиків

ТЕМА №4. Методи оцінки експлуатаційних витрат і калькуляції собівартості. Аналіз критичних співвідношень.

- Показники ліквідності. Показник платоспроможності.
- Коефіцієнт абсолютної ліквідності. Коефіцієнт поточної ліквідності
- Порядок проведення розрахунків при аналізі чутливості проекту
- Сутність аналізу беззбитковості або «*cost-value-profit*» *analyses*. Базові елементи *CVP* аналізу.

ТЕМА №5. Експертні методи виявлення і оцінки ризиків. Метод Дельфі

1. Сутність евристичних методів виявлення ризиків.
2. Сфера вживання методу експертних оцінок.
3. Переваги і недоліки методів експертних оцінок.
4. Особливості і сфера вживання методу «Дельфі»
5. Стадії роботи з експертами

3. Рекомендована література

1. Руководство по управлению проектами – *A Guide to the Project Management Body of Knowledge (PMBOK® Guide)* подготовлено Комитетом по стандартам *of the Project Management Institute (PMI)*.
2. Альгин А.П. Риск и его роль в общественной жизни.— М.:Ист-сервис,1994
3. Балабанов И.Т. Риск-менеджмент.— М.: Финансы и статистика, 1996
4. Вальдайцев С.В. Риски в экономике и методы их страхования. — С.-Пб., 1992
5. Івченко І.Ю. Економічні ризики: Навч. посібник/ Івченко І.Ю. - К: ЦНЛ, 2004. - 300 с
6. Кочетков В.Н., Шипова К.А. Экономический риск и методы его измерения: Учеб. пособие. - 2-е изд/ Кочетков В.Н., Шипова Н.А.- К.: Изд-во Европ. ун-та, 2003. - 66 с.
7. Лапуста М.Г., Шаршукова Л.Г. Риски в предпринимательской деятельности.—М.:ИНФРА - М, 2008
8. Первозванский А.А., Первозванская Т.Н. Финансовый рынок: расчет и риск.— М.: «Инфра-М», 1994
9. Райзберг Б.А. Предпринимательство и риск. — М.: Знание, 2002
10. Речмеп М.Х. и др. Современный бизнес. Учебник в 2 т. - М.. 1995.
11. Риски в современном бизнесе /Грабовый П.Г., Петрова С.Н., Полтавцев С.И. и др. — М.: "Аланс", 1994
12. Савченко Н.Н. Техничко-экономический анализ проектных решений: Учеб. издание/
13. Севрук В.Т. Банковские риски. — М.:Изд-во "Дело", 1995
14. Твисс Б. Управление научно-техническими нововведениями. Экономика, 1998
15. Управление инвестиционными проектами: опыт IBM/ Р. Брауэр, З.Коллар, В. Тан и др. Пер. с англ. С.В. Лонов. – М.: «Инфра-М». 1995. – 208 с.
16. Управление проектами: Справочное пособие/Под ред. Мазура И.И. и Шапиро В.Д.. – М,: «Высшая школа», 2001. – 875 с.

17.Черкасов В.В. Деловой риск в предпринимательской деятельности. - К.: «Либра», 2006.

18.Экономика и бизнес (теория и практика предпринимательства) Под ред. В.Д. Камаева - М., 2003.

4.Форма підсумкового контролю успішності навчання

Підсумковий контроль проводиться з метою оцінювання результатів навчання з опанування навчальної дисципліни в межах освітньо-кваліфікаційного рівня «спеціаліст» на етапі завершення навчання.

Основна мета підсумкового контролю - встановлення дійсного змісту знань студентів за обсягом, якістю, глибиною і вміннями застосовувати їх у практичній діяльності.

Підсумковий контроль здійснюється по закінченню 2 семестру студенти складають залік.

Розподіл балів, що присвоюється студентам (для заліку)

Поточне тестування та самостійна робота					Сума
Змістовий модуль 1					100
T1	T2	T3	T4	T5	
20	20	20	20	20	

5. Засоби діагностики успішності навчання - комплекти питань до практичних занять, завдань для контрольних робіт за темами змістовних модулів, перелік питань до залікової сесії

ОДЕСЬКИЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
ПРИ ПРЕЗИДЕНТОВІ УКРАЇНИ

«Інформаційна безпека і корпоративні інформаційні системи»

ПРОГРАМА

варіативної навчальної дисципліни

підготовки МАГІСТРА

напряму 6.030601 МЕНЕДЖМЕТ

спеціальності 8.03060101

МЕНЕДЖМЕНТ ОРГАНІЗАЦІЙ І АДМІНІСТРУВАННЯ

(Шифр за ОПІ – ВСМПП 5)

Одеса

2015 рік

РОЗРОБЛЕНО ТА ВНЕСЕНО: Одеським регіональним інститутом державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України.

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: кандидат військових наук, доцент, Паламарчук Володимир Іванович, кафедра Менеджменту організацій Одеського регіонального інституту державного управління НАДУпри Президентіві України.

Обговорено та рекомендовано до видання Науково-методичною радою Одеського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України.

24 червня 2015 року, протокол № 7 .

ВСТУП

Програма вивчення варіативної навчальної дисципліни «Інформаційна безпека і корпоративні інформаційні системи» складена відповідно до варіативної частини освітньо-професійної програми підготовки МАГІСТРА напрямку 6.030601 МЕНЕДЖМЕНТ, спеціальності 8.03060101 «МЕНЕДЖМЕНТ ОРГАНІЗАЦІЇ І АДМІНІСТРУВАННЯ» СВО ОРІДУ НАДУ при Президентові України 2014р.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є організація підготовки фахівців у ВНЗ з напрямку 6.030601 МЕНЕДЖМЕНТ, спеціальності 8.03060101 «МЕНЕДЖМЕНТ ОРГАНІЗАЦІЇ І АДМІНІСТРУВАННЯ» в єдиній системі вищої освіти України та Європейському просторі освіти

Міждисциплінарні зв'язки:

Дисципліна «Інформаційна безпека і корпоративні інформаційні системи» є однією з основних в системі підготовки студентів за спеціалізацією «Менеджмент економічної безпеки» в рамках спеціальності «Менеджмент організацій і адміністрування» в галузі регулювання та сприяння ефективному веденню економічної діяльності (84.13), є продовженням дисциплін спеціалізації, що поглиблює теоретичні знання та практичну підготовку студента для виконання посадових обов'язків на первинних посадах державних установ та комерційних підприємств.

Курс базується на гуманітарних і соціально-економічних дисциплінах, які вивчалися студентами за програмою освітньо-кваліфікаційного рівня «Бакалавр» з напрямку підготовки 6.030601 «Менеджмент».

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. Інформаційної безпеки та її властивості, як предмета захисту. (Теми: 1,2).
2. Організація захисту інформації на підприємстві. (Теми: 3,4,5).

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. **Мета дисципліни:** сформувати у студентів основи сучасної системи знань про природу, шляхи, напрямки можливого розвитку інформаційної безпеки на рівні підприємства, застосовувати методи управління в її різноманітних видах та проявах, а також визначати основні напрями з підвищення ефективності інформаційної безпеки суб'єкту господарювання.

1.2. **Основними завданнями вивчення дисципліни «Інформаційна безпека і корпоративні інформаційні системи» є:**

- дати основні поняття про сутнісну характеристику інформаційної безпеки підприємства;
- навчити умінням проводити аналіз основних загроз інформаційної безпеки;
- виробити у студентів навички творчого використання набутих знань при розв'язуванні питань забезпечення інформаційної безпеки підприємства.
- ознайомити студентів з основними джерелами головних загроз, які перешкоджають забезпеченню інформаційної безпеки підприємства;
- уміти застосовувати методологію, показники, підходи щодо оцінки рівня інформаційної безпеки підприємства в цілому та його складових.
- ознайомити студентів зі сферою їх майбутньої професійної діяльності, на підприємстві;
- довести до відома студентів перелік посад, що може обіймати випускник данні спеціальності на підприємствах.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати :

- визначення інформаційної безпеки підприємства;
- джерела головних загроз, які перешкоджають забезпеченню інформаційної безпеки підприємства;
- основні складові зовнішнього середовища підприємства;
- принципи забезпечення інформаційної безпеки підприємства;
- методи захисту інформації.

вміти :

- класифікувати найвагоміші фактори підприємницького ризику, що становлять загрозу інформаційній безпеці підприємства;
- визначати відповідні служби та функціональні підрозділи підприємства, які повинні відповідати за інформаційну безпеку;
- оцінювати рівень інформаційної безпеки та в цілому здійснювати порівняння отриманих результатів, які характеризують рівень інформаційної безпеки із нормативними величинами та відповідними показниками підприємств конкурентів.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 годин / 3.0 кредита ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни**Змістовий модуль 1.****1.Інформаційної безпеки та її властивості, як предмета захисту.**

(Теми:1,2).

ТЕМА №1. Основні поняття інформаційної безпеки

5. Інформація та дані.
6. Форми адекватності інформації.
7. Міри інформації.
8. Якість інформації.

ТЕМА №2. Основні властивості інформації, як предмета захисту

1. Доступність інформації.
3. Цінність, цілісність і конфіденційність інформації.
4. Цінність і ціна інформації.
5. Залежність цінності інформації від часу.
6. Види інформації, що підлягають захисту.

Змістовий модуль 2.

2. Організація захисту інформації на підприємстві. (Теми: 3,4,5).

ТЕМА №3. Організація захисту інформації на підприємстві

1. Основні визначення.
2. Напрямки забезпечення захисту інформації.
3. Способи захисту інформації.
4. Правовий захист.
5. Організаційний захист.
6. Інженерно-технічний захист.
7. Упередження розголошення конфіденційної інформації.

ТЕМА №4. Концепція інформаційної безпеки підприємства (організації)

- Загальні положення.
- Загрози інформаційній безпеці.
- Принципи забезпечення інформаційної безпеки.
- Система забезпечення інформаційної безпеки.
- Форми і способи інформаційної безпеки.

ТЕМА №5. Криптографічні методи захисту інформації

6. Визначення та основні технології шифрування.
7. Технологія шифрування мови.
8. Аналогове скремблювання.
9. Цифрове шифрування мовної інформації.

3. Рекомендована література

1. Закон України "Про державну таємницю"
2. Закон України «Про інформацію»;
3. Закон України «Про державну таємницю»;
4. Закон України «Про захист інформації в автоматизованих системах»

5. «Положення про технічний захист інформації в Україні», затверджене Указом Президента України від 27.09.99. за № 1229/99;
6. «Положення про державну експертизу», зареєстроване в Міністерстві юстиції України від 11.01.00. за № 10/4231;
7. Державні стандарти України «Технічний захист інформації»:
8. «Временное положение по категорированию объектов» (ВПКО - 95), утвержденное приказом Государственной службы по технической защите информации № 25 от 1995 г.
9. «Временные рекомендации по технической защите информации: ВР ТЗИ - ПЭМИН -95; ВР ЭВТ - 95, утвержденные приказом Государственной службы по технической защите информации № 35 от 1995 г.
10. НД ТЗИ 2.5-004-99 Критерії оцінки захищеності інформації в комп'ютерних системах від несанкціонованого доступу. Затверджено наказом ДСТСЗІ СБ України від 28.04.99 р. № 22. Чинний від 01.07.1999р.
11. НД ТЗИ 2.5-005-99 Класифікація автоматизованих систем і стандартні функціональні профілі захищеності оброблюваної інформації від несанкціонованого доступу. Затверджено наказом ДСТСЗІ СБ України від 28.04.99 р. Чинний від 01.07 1999р.
12. Абрамов В.С. Управление информационной безопасностью в бизнесе. Учебное пособие. М. 2001.
13. Доктрина информационной безопасности Российской Федерации. Утверждена Президентом РФ 09.09.2000. -М., 2000;
14. Доронин А.И. Аналитическая разведка средствами Интернета. Мир безопасности. № 2 2003.
15. Доронин А. Аналитическая разведка: от картотек до ситуационных центров. БДИ № : 2002.
16. Дромарев В.В. Безопасность информационных технологий.. Москва Санкт-Петербург Киев, 2002.
17. Горбенко І., Потій О., Прокоф'єв М. Системний аналіз переходу від концепції національної інформаційної політики до доктрини

інформаційної безпеки України. Харківський Національний університет радіоелектроніки. Національний технічний університет України «КПІ» НДЦ «ТЕЗІС»

18. Домарєв В.В. Інформаційна безпека як складова частина національної безпеки України, domarev , Оп: Mar-3 0-2005.
19. Лановой В.Е. Информационная безопасность в информационном обществе. Доклад на «круглом столе» в Институте Европы, Москва, 21 марта 2001 года
20. Лебедев А. О регулировании криптографии в современном мире. БДИ № 2 1996.
21. Лукашин В.И. Информационная безопасность. Учебное пособие. М.1999г.
22. Маевский Е. Обзор и правила защиты современных информационно-поисковых систем в сети Интернет. Бизнес и безопасность. № 4 2002.
23. Олійник О. В., Соснін О. В., Шиманський Л. Є. Політико-правові аспекта формування інформаційного суспільства суверенної і незалежної держави. //Науково-технічна інформація. -К.-2000. -№3.
24. Соколов А.В., Шаньгин В.Ф. Защита информации в распределенных корпоративных сетях и системах. - М.: ДМК Пресс, 2002.
25. Шорошев В.В., Ильницкий А.Е., Близнюк И.Л. и др. Проблемные вопросы стратегии безопасности корпоративных компьютерных систем. Бизнес и безопасность. № 5, 2000.
26. Петрович Й.М., Кіт А.Ф., Семенів О.М. Підручник. Економіка підприємства. Львів 2004. С. 577-585.
27. Юдін О.К., Богуш В.М. Навчальний посібник. Інформаційна безпека держави. Харків 2005. С. 12-31.
28. Ярочкин В.И. Учебник. Информационная безопасность. Москва 2003.
29. Паламарчук В.І. Лекції № 1 - 14 II семестр. ОРІДУ. 2016.

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання

Підсумковий контроль проводиться з метою оцінювання результатів навчання з опанування навчальної дисципліни в межах освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» на етапі завершення навчання.

Основна мета підсумкового контролю - встановлення дійсного змісту знань студентів за обсягом, якістю, глибиною і вміннями застосовувати їх у практичній діяльності.

Підсумковий контроль здійснюється по закінченню 2 семестру студенти складають залік.

Розподіл балів, що присвоюється студентам

Поточний контроль					Сума
Змістовий модуль №1		Змістовий модуль № 2			
T1	T2	T3	T4	T5	100
10	20	30	20	20	

T1, T2 ... T5 – теми змістових модулів.

5. Засоби діагностики успішності навчання - комплекти питань до практичних занять, завдань для контрольних робіт за темами змістовних модулів, перелік питань до залікової сесії.

Навчальне видання

СТАНДАРТ ВИЩОЇ ОСВІТИ

**Одеського регіонального інституту державного управління
Національної академії державного управління
при Президентові України**

[Електронний ресурс]

Збірник

програм навчальних дисциплін

з підготовки магістрів за спеціальністю 8.03060101

«МЕНЕДЖМЕНТ ОРГАНІЗАЦІЙ І АДМІНІСТРУВАННЯ»

(за видами економічної діяльності)

Яроміч Світлана Анатоліївна, к.е.н., професор

Ровинський Юрій Олександрович, д.ю.н.

Бутенко Тетяна Василівна, к.е.н.

Величко Тетяна Григорівна, к.е.н., доцент

Воловник Валентина Євгенівна, к. пед. н., доцент

Кічка Тетяна Олексіївна, к.е.н., доцент

Козинський Сергій Михайлович, к.е.н., доцент

Козаченко Віктор Дмитрович, к.т.н., доцент

Красностанова Наталія Едуардівна, к.е.н., доцент

Ровинська Катерина Ігорівна, к.держ.упр., доцент

Макарова Ірина Олегівна, к.т.н., доцент

Майданюк Сергій Ігорович, к.е.н.

Паламарчук Володимир Іванович, к.військ.н., доцент

Савенкова Світлана Володимирівна

Свірін Михайло Геннадійович, к.п.н., доцент

Усатюк Іван Федорович, к.і.н., доцент

Черняєва Ірина Анатоліївна, к. філол.н., доцент

Яценко Володимир Архипович, к.держ.упр., доцент

Відповідальний за випуск *О.В. Патик*

Підписано до друку 19.04.2016.

Формат 60x84/16. Гарнітура «Times».

Обл.-вид.арк. 11,6. Зам. № 6/04.

Видавництво

Одеського регіонального інституту державного управління

Національної академії державного управління

при Президентові України

Свідоцтво ДК № 1434

від 17 липня 2003 р.

65009 м. Одеса, вул. Генуезька, 22

тел. (048) 705-97-48, 705-97-49

www.oridu.odessa.ua